"FRIHETENS SÅNGAR-ÄTT"

I SVERIGE

PÅ 1840-TALET.

GUSTAF LORENZ SOMMELIUS. JOHAN NYBOM.
C. W. A. STRANDBERG. WILHELM V. BRAUN.
O. P. STURZEN-BECKER.

LITERATURHISTORISKA STUDIER

AF

CECILIA HOLMBERG, f. BÅÅTH.

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Pris 4 kronor.

"Frihetens sångar-ätt" i Sverige

på 1840-talet.

"FRIHETENS SÅNGAR-ÄTT" I SVERIGE

PÅ 1840-TALET.

"FRIHETENS SÅNGAR-ÄTT" I SVERIGE

PÅ 1840-TALET

GUSTAF LORENZ SOMMELIUS. JOHAN NYBOM.
C. W. A. STRANDBERG. WILHELM V. BRAUN.
O. P. STURZEN-BECKER.

LITERATURHISTORISKA STUDIER

AF

CECILIA HOLMBERG, f. BÅÅTH.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1889.

»Frihetens försmådda sångarätt» kallar Orvar Odd uti dikten till »Konung Oskar» 1859 sig och sina kamrater, de skalder, vi i detta arbete sökt skildra.

Den är, såsom nogsamt kändt, dock icke att försmå, denna sångarätt, och efter vår mening är inom vår literatur det fält fortfarande värdt all uppmärksamhet, på hvilket 1840-talets lyrik gifvit så vackra skördar. De skalder, vi här framställa, hafva alla förvisso gjort sig förtjänta af varaktigt erkännande genom de nya moment, de infört i vår lyrik. Hos dem funno nämligen samtidens tankar och stämningar ett öppet öra och en stark resonans. De förstodo att åt dessa gifva karaktäristiska, slående uttryck, och de förfäktade ideer, af hvilka många, fortfarande lifsfriska, tillhöra vår egen tid; till och med de ideer, som, därför att de äro historiskt tillryggalagda, måhända i någon mån hunnit blekna i intresse, äro dock säkerligen ännu kära minnen för den äldre generationen och torde utan tvifvel äfven af ett yngre slägte kunna påräkna full sympati, hälst som de äro uttryckta på ett sätt, som förlänar dem ständig ungdom.

Visserligen gifves det på skilda håll literära porträtt af dessa skalder, men vi hafva oberoende af dem sökt att behandla de senare från den synpunkt, vi vunnit efter studiet såväl af dem som af den tid, i hvilken de diktade. Hos hvar och en hafva vi sökt framdraga de tidstankar, för hvilka han särskildt varit det

fylligaste uttrycket, och vi hafva därvid äfven återgifvit de öfrigas ställning till desamma, för så vidt de återspeglats i deras lyrik.

Hufvudsaken för oss har varit att söka visa, huru ifrågavarande lyriska diktning icke varit hvad man skulle kunna kalla någon instängd kammarpoesi eller en poesi, framkallad af subjektiva tillfälliga stämningar, utan att det är tidsideerna, som så att säga inträngt i dessa skalders kamrar, ryckt dem ut därifrån och blifvit den atmosfär, i hvilken de dagligen rört sig.

Öfriga samtida diktare, hos hvilka detta drag i ringa eller alls ingen grad framkommer, hafva vi lämnat ur räkningen.

Det har ej varit vårt syfte att ingå i skaldernas enskilda biografiska förhållanden, för så vidt dessa icke satt sitt märke i deras poesi eller bidraga att göra denna förstådd. Dock hafva vi, just hvad det rent biografiska angår, varit mera utförliga om Beppo-Sommelius, hvars lefnadsöden varit för allmänheten skäligen okända, och hvars diktning är för egendomlig och märklig att bli ett slags literär fossil och därför väl värd att åter framdragas i ljuset. C. F. Ridderstad tillhörde visserligen de literära frihetsmännen; men han har, såsom bekant, sin styrka hufvudsakligast som publicist; som lyrisk poet är han efter vår mening undermålig, och vi hafva derför ej ansett oss kunna gifva honom en plats bland den ädelborna sångarätten. Men om vi således ej hafva gjort honom till föremål för en särskild framställning i dessa blad, hafva vi dock medtagit hans ord och meningar, där de berört de frågor, som i detta arbete framkomma.

På det att det lättare må blifva förstådt i hvad mån de af oss här skildrade skalderna berörts af och ingripit i de rörelser, som utmärkte tiden, har det synts oss lämpligt att något utförligare dröja vid några af

dessa; så t. ex. vid den Crusenstolpeska tryckfrihetsaffären, vid Strauss-saken, den svenska ryssfiendtligheten, Polens frihetskamp, skandinavismen, m. m. Åt denna senare hafva vi ägnat ett särskildt kapitel, dels därför att den efter 1814 snart sagdt varit vårt århundrades mest omfattande och mäktiga idé i norden, dels därför, att här höra vi så godt som hela den af oss behandlade skaldeflocken förena sig med andra landets diktare i en unison jubelkör.

På sina ställen, där så behöfts, hafva vi genom lämpliga utdrag af skaldernas yttranden i bref, broschyrer och tidningsuppsatser m. m. sökt belysa deras diktning.

Vi hafva, så godt vi kunnat, sökt tillgodogöra oss äfven den samtida tidnings- och broschyrliteraturen samt enskilda till oss stälda bref och meddelanden från ännu lefvande personer, som stått någon af ifrågavarande diktare nära.

Till alla dem, som härutinnan välvilligt hulpit oss, få vi härmed hembära vårt vördsamma tack.

Tärna i Vestmanland, juni 1889.

Förf.

GUSTAF LORENZ SOMMELIUS.

(BEPPO.)

I.

»Tappert stred du, modigt föll du:
skald och hjälte på en gång,
Du har stupat, som du lefde —
handling, poesi och sång.»

De nya vägar, på hvilka den svenska lyriken leddes in i början af 1840-talet, hade sin utgångspunkt i de stora yttre världsomstörtande händelserna på 1820—30-talet, hvilka så mäktigt grepo de ungas hittills af fosforism och tegnérism nästan uteslutande berörda sinnen, att de glömde bort både de vackra drömmarna om en »lycksalighetens ö» och de gamla minnena från »Axel Hvides» eller »Kung Beles» dagar. Och när sedan turen kommer till vårt eget land, då oro och jäsning börja äfven här, då äro de unga skalderna beredda: i dikten införa de dagens frågor; dikten blir värklighetens afspegling, framför allt blir den politisk. Redan 1830 hade den unge C. F. Ridderstad börjat utsända sina politiska sånger, hvilka dock förblefvo utan egentlig betydelse; först mot slutet af 1830-talet tog icke blott den politiska utan äfven den sociala poesien rätt fart och fann fast botten. 1838 är det, som Erik Gustaf Geijer, på gamla dagar brytande med sin forntid, offentligen ställer sig i liberalismens leder:

Ensam i bräcklig farkost vågar
Seglaren sig på det vida haf.

En flock unga skalder framstår — icke tillsamman bildande någon i egentlig mening literär sångarskola —

hvar och en med sitt utpräglade kynne, men dock alla andligen starkt befryndade: den nya tidens ande hade så att säga fört dem tillsamman; till dess signaler hade de alla lyssnat och återgåfvo dessa i olika tonarter.

Till sångarflocken hör *Gustaf Lorenz Sommelius*. Lik en stormsvala förekommer han oss på sin ensliga flygt, något skild från de andra, en ensam man, utan fast rot hvarken i dikt eller lif, utan ro och hvila, genom sitt lidelsefulla lynne i nära slägt med Byron, ej sällan i sin sång som en sannskyldig romantiker med ohäjdad fantasi öfverlämnande sig åt sinnenas rus, än åter fullt inne i dagens politiska strider, och dock trots alt detta sig själf, alt igenom sig själf, Beppo-Sommelius.

Hos en och annan äldre vaknar vid detta namn möjligen hågkomsten af upprörda krigsdagar för 40 år sedan, då den fara, som hotade vår granne i söder, väckte så lifligt deltagande, och namnen på tre unga män, som varit de första att med sitt blod besegla den då så varmt omfattade förbrödringstanken de nordiska folken emellan, voro på allas läppar och besjöngos af skalderna: Leijonhufvud, Lövenskjold och Sommelius.

I 1848 års illustrerade tidningar och julkalendrar — vi taga t. ex. den lilla i jämförelse med våra nuvarande eleganta julböcker så tarfliga, men till namn och innehåll så tidsenliga kalendern »Skandia» i ett af dessa från denna tid välkända glättade eller glacerade, ljusröda och hvita pappbanden — finna vi främst, utom några skildringar öfver Danmark och dess konung, lefnadsteckningar öfver desse tre tappre svenske och norske officerare jämte porträtt af två af dem, svensken Leijonhufvud och norrmannen Lövenskjold. Af den tredje, Gustaf Lorenz Sommelius, fins ingen bild och har aldrig funnits någon; denna juls »literära album», »Nordstjärnan», hvari åtskilliga af landets dåvarande främsta literära förmågor sitta afbildade, korrekta i frackar och ordnar, och hvari äfven Sommelii dikt »Rudolf von Wildheim» är införd, har ej ens af honom annat än hans facsimile. Och på den tafla i stålstick, som vid denna tid fans på väggen i hvart och hvartannat danskt hus och äfven ofta sågs i skånska hem samt jämte en kort täxt var införd i den på sin tid så ansedda och af den kände literäre redaktören dr Cronholm i Malmö utgifna

illustrerade tidningen »Portföljen, skillingsmagasin för nytta och nöje» 1849, ser man endast de ädla profilerna af Sommelii ofvannämda båda dödskamrater, båda fallna i samma drabbning som han, båda delande hans krigiska ära, om än ej hans skaldenamn.

Af Gustaf Sommelius fins ingen bild — hade han ej efterlämnat sin literära poetiska arfvedel och sitt på slagfältet vunna krigarnamn, skulle han hafva varit spårlöst försvunnen. Endast genom den muntliga berättelsen vet man, hur denne märklige man såg ut, ty den porträttbild af honom, som finnes införd i »Svea», poetiskt album 1874, och härifrån återgifven i en dansk tidskrift, är, enligt till oss lämnad uppgift, ej äkta; den är enligt en af Sommelii ännu lefvande nära bekanta rätt och slätt en fantasibild, tecknad af en person, som aldrig kände honom. Ingen af hans närmaste anhöriga har någonsin ägt hans bild; men, säger Crusenstolpe i sin lefnadsteckning öfver honom 1848, om det än ej finnes af Sommelius någon annan bild, än den hans snillealster måhända måla i läsarens fantasi, så är detta den fördelaktigaste dager, hvari han kan skådas; »ty allt det ädla, det goda, det sanna, för och i hvilket Sommelius hela sitt lif svärmade, dväljdes under en föga bländande yta. Det var endast rörligheten i hans väsen, hans mörkblå öga, ömsom gnistrande och svårmodigt, men alltid bjärt, som röjde apollosonen . . .»

Crusenstolpe har rätt. Sakna vi än bilden af hans yttre drag, så äga vi den af hans andliga personlighet så mycket klarare i hans dikter, ur hvilka man vid läsandet får ett ständigt intryck af att detta »mörkblå öga» med svårmodig glöd blickar en till mötes.

Inom vår literatur är Sommelius en fullständigt ensamstående företeelse, en företeelse af väldig kraft och originalitet, alt för litet påaktad, trots det märkliga rum, han intager i den svenska diktningen.

Men i vår — åtminstone jämförelsevis — med värkliga ursprungliga snillen sparsamt begåfvade vitterhet, hafva vi ej råd att låta en diktargåfva, sådan som denna, falla i glömska. Redan för fyrtio år sedan, då Sommelius stupat på Danmarks jord och för Danmarks sak, säger dr B. Cronholm i sin »Snällpost» af d. 13 juni 1848, då han berättade om Sommelii förtidiga död, att

denne »på långt när ej blifvit så känd, som han förtjänar». Efter hans död på slagfältet, hvilken kastade liksom ett försonande skimmer öfver hans obändiga lif, rönte emellertid hans dikter en ganska ifrig efterfrågan och såg tvänne upplagor.

För fyrtio år sedan! Och nu?

Då man på universitets- och lånbiblioteken finner t. ex. Nyboms diktböcker nästan utslitna, ser Beppos »Vallmoknoppar» ut, som om knappast någon hand vidrört dem.

Och dock är Beppo en värklig skald, ett värkligt snille; han är som en sällsam mörk vildfågel, en af dessa »svarta svanor,» till hvilka en af vår tids främste diktare ropar: »ut på djupet, svarta svanor, ut, I barn af natt och glöd!»

För att bättre förstå hans diktning behöfs det, att vi förutskicka de få upplysningar om honom, som det, tack vare enskilda personers välvilja, varit oss möjligt insamla, hvarjämte naturligtvis de båda kortare lefnadsteckningar, som redan finnas öfver honom, af oss begagnats.*

I hela hans diktning framlyser hans egen individualitet; hans eget lif är grundbottnen, och blott genom att något litet känna hans ensliga lefnadslopp, kan man rätt särskilja de skiftningar, som uppenbara sig i dikten.

Beppo-Sommelius var enligt krigsrullorna född d. 19 okt. 1811 i det natursköna Mörrum i Blekinge, där hans far var prest. Sin första undervisning fick han af denne, men redan vid nio års ålder sändes han till Malmö skola, från hvars rektorsklass han utgick till Lunds universitet, där han först blef student 1829 och snart därpå tog juridisk examen. Från Lund flyttade han till Norrland, där han hos en domare fick condition som notarie. Men inom kort öfvergaf han denna bana och blef militär. Redan 1831 ingick han vid Carlberg, där han således var jämnårig med Braun; dock spörjes härom intet särskildt; ingen sympati tyckes hafva dragit dessa båda i mycket så beslägtade naturer till hvarandra, hvilka äfven hade det draget gemensamt, att de båda voro böjda för slutenhet, båda voro otillgängliga.

* Af C. Eichhorn i företalet till »Samlade Dikter» af Sommelius, samt af B. Schöldström i Sv. Familje-Journalen 1883.

En af Sommelii forne officerskamrater har berättat oss, att denne vid Carlberg hade en farbror*, som var lärare där, och att han på grund däraf fick föra ett mera fritt lif, »så att man kan föreställa sig, att han därifrån fick de många konstiga åsigter, som sedan följde honom genom lifvet». 1834 ingick han som fänrik vid Elfsborgs regemente och blef 1837 löjtnant därstädes. Till »Elfsborgs regementes jägare» var också hans första dikt, tryckt först 1839 under pseudonymen »Manfred» och införd i tidningen »Göthen», hvars redaktör, C. M. Ekbohrn, egentligen var den, som förmådde honom att inträda på den literära banan. Redan här gifver hans poetiska skaplynne sig tillkänna:

Vi jaga, som vindar
En ilande sky,
De flämtande hindar,
Som fly för vårt bly.
Valkyrior ljunga
På molnvagnar tunga
Och mana till offer åt Oden med makt,
Till riddarebragder och människojagt.

Hans oroliga lynne och hans stora häftighet voro allmänt kända och delvis äfven fruktade, emedan hans våldsamhet understundom gjorde honom oberäknelig. Detta jämte en hersklystnad, hvilken till följd af hans ställning som subordinerande officer hufvudsakligast yttrade sig som oförmåga att kunna lyda, voro hos Beppo ett arf, som kan spåras i flera slägtled, liksom ock hans literära begåfning är ett utmärkande drag i Sommeliska slägten. Hans farfar, rektor vid Lunds skola och akademiens ordinarie bibliotekarie, häfdade åt sig en plats bland förra århundradets lärde. Han var dessutom allmänt känd för sitt maktbegär, han ville

* Denne, Sven Gustaf Sommelius, född 1764, död 1845, var under många år lektor i tyska och allmän historia vid Carlberg, sedermera bibliotekarie därstädes och titulär professor. Som lärare vann han aldrig kadetternas kärlek, ansågs retlig och knarrig — det Sommeliska slägtdraget — och kallades »grisen». (»Kadetten eller Carlberg för tretio år sedan» af E. G. Oxenstierna, Sthm 1843.)

»styra i consistorium» som det heter om honom, och om hans hustru, en i hög grad energisk kvinna, säges det, att hon »sträckte sitt finger in i Lunds båda consistorier».* Om Beppos far, kyrkoherden J. R. Sommelius i Mörrum, säges, att han »länge innan sin död var oskicklig att ämbetet förestå». Visst är, att han låg i strid med sin församling, af hvilken han blifvit stämd inför häradsrätten för en mängd tjänstefel; på spänd fot stod han äfven med sin förman biskop Faxe; i visitationsprotokoll förekommer, att biskopen ålagt S. att förkofra sig i sina stycken, men att han vid nästa visitation till sin ledsnad fann, att kyrkoherde S. föga behjärtat den gifna förmaningen. Denne ansågs äfven inskränkt och okunnig samt därtill bitter och egensinnig och sin hustru, Carolina Gustafva Trägård, betydligt underlägsen i begåfning.

Det Sommeliska lynnets hufvuddrag finna vi samlade hos Beppo; farfar och farmor, far och farbror, alla hafva de några af sina mest framträdande egenskaper representerade hos denne slägtens märkligaste man. Och kommer därtill den obundenhet, hvari Beppo tyckes hafva uppvuxit, tidigt skild från hemmet och endast med lösa band knuten till detta, jämte det, att uppfostran och själfuppfostran aldrig kommo att öfva något förmildrande inflytande öfver de medfödda anlagen, så finner man häri en naturlig förklaring öfver den oberäknelighet i lynne och karaktär, som gjort Beppo-Sommelius snart sagdt till en sägen, och som understundom dref honom till vanvettets gräns — och detta ej minst i hans diktning.

Att han oaktadt detta var afhållen, därom ha vi fått bekräftelse från flera håll; så t. ex. berättar en gammal, då detta skrifves, ännu lefvande landtman i hans födelseby Mörrum — som varit Sommelii barndomslekkamrat — att han då »var god och beskedlig och mild i lynnet»; — och »han var *så* god», utbrast skalden Nybom varmt till oss, då talet en gång föll på Beppo och hans död, »och hvad han kunde rida! — bokstafligen rida land och rike rundt — som en stormvind — men god var han»; och en äldre officer har försäkrat oss, att han var af sina kamrater ansedd som en »ädel, pålitlig

* Biografiskt lexikon 1848.

karaktär». — »Hans hjärta var godt,» skrifves till oss i enskildt bref af en man, som kallade honom sin »gamle käre vän» — »hans hjärta var godt, så att han kunde ta' af sig rocken för en vän, men hans sinne var bittert och kom lätt i jäsning. Hans kropp var ovanligt klen, men seg, så att han stod ut med strapatser mer än de flesta — hans ambition tillät honom dessutom icke, så vidt möjligt var, att låta någon stå öfver sig eller rättare sagdt: öfvervinna sig. Han hade svårt för att lyda och stod därför ofta i spändt förhållande till förmän; mot underordnade var han ytterst välvillig och öfverseende; sina betjäntpojkar behandlade han rent af med kärlek, om de voro hurtiga.

»Vid skjutöfningar stälde han dem ofta vid målet och sköt kula vid kula omkring dem.»

Alldeles i Beppo-byronsk stil — konsekvent för den man, som ofta i vredesmod drog värjan äfven mot sina bästa vänner.

De underrättelser, vi fått om honom på ett annat håll, öfverensstämma i det närmaste med ofvanstående, ehuru vår meddelare här ej ser honom i vänskapens förmildrande ljus. »Sommelii f. d. kamrater», heter det här, »meddela, att han var i 'fredstiden underhaltig officer', att han ständigt stod i fiendskap med förmän, och mot jämnåriga var han antingen en hängifven vän eller hätsk fiende. Hvad han i synnerhet föraktade hos de senare var, om någon visade den uppmärksamhet, heder och aktning, som underlydande, enligt alla tidens disciplinära begrepp, böra visa en öfverordnad. Sommelius kallade detta för kryperi. Mot underlydande var han ytterst ojämn. Ömsom misshandlade han dem och ömsom öfveröste han dem med gåfvor och smekningar. Sin uppassare, en soldat vid regementet, befalde han en gång med våld och hot att ställa sig vid en vägg och sköt därefter på några stegs afstånd skarpa gevärsskott på sidorna om karlen i väggen. En annan gång gaf han denne sitt ur.

»Under ett beväringsmöte hade Sommelius vid inlärandet af handgevärsexercis låtit en beväring hålla tummen på den beryktade »skrufven» (en skruf på gevärslåset, på hvilken alltid tummen vid vissa hand-

grepp skulle läggas) och därefter tryckt och knådat med sin hand, tills icke blott skinnet utan ock köttet blef illa sargadt. Då detta kom till befälhafvarens öron, erhöll Sommelius som bestraffning flera dagars arrest. Utkommen härifrån, mötte han den beväring, som var dräng hos befälhafvaren. Troende att denne vore angifvaren, gick han fram till honom och sade: »är du majorens dräng?» och då denne jakade härtill — spottade han honom i ansigtet.»

2.

Alt detta var utbrott af denna inre oberäknelighet, som ofta dref honom ut att i våldsamma kroppsansträngningar söka döfva det själskval, hvaraf han ständigt plågades, och som göra honom till denna dystra uppenbarelse både i lif och diktning. I Ridderstads »Dödsrunor» står en vid flera tillfällen, exempelvis af Crusenstolpe i hans nekrolog öfver Sommelius citerad strof, hvilken dock ytterst förskrifver sig från Dagligt Allehandas af Emil Key skrifna skildring öfver skalden i juni 1848: »när höstvinden jagade de vissnade bladen i de aflöfvade lundarna, och det blef mörkt och kvaft inom honom, var det hans lust att på en skummande springare ila i kapp med stormen öfver obanade vägar och stigar. Först i elementernas uppror lugnade sig hans oroliga själ.» Härom skrifver han själf i dikten »Conrad», som i så många hänseenden är ett sant uttryck af hans sinne:

Mig oron behagat; jag älskat att rida
I bredd med orkanerna (sida vid sida)
På frustande hingstar — — — — —
— — — — — — — — — — — —
Ej fruktar jag fasan: ty helvetesglöden
Mig bränner i lifvet mer het än i döden,
Och ej för dess skiftande, bländande glans
Jag nå'nsin vek undan, ej häller jag ryste.

Vi nämde nyss, att Sommelii diktning finner sin förklaring i hans lif. Dikten var för honom ett slags säkerhetsventil, till hvilken han tog sin tillflykt, då intet annat hjälpte, då det ej var honom nog att på sin krusmankade ungfåle spränga åstad i natt och mörker, då han, upprörd vare sig af inre stormar eller af harm öfver hvad lumpet, fegt och lågt, han såg utom sig i lifvet, af konventionella skäl ej kunde låta jäsningen i sitt inre på annat sätt komma till utbrott. Under flera år inflöto dikter af hans hand och med olika signaturer, såsom Manfred, G. S—i, Quodlibet, Dulcamara, Beppo, som bidrag i olika tidningar och tidskrifter, men först 1846 lät han utgifva dem i en samling, tryckt i Stockholm: »Vallmoknoppar plockade på Steppen af Beppo».

Denna samling utkom just som han stod i begrepp att lämna sitt fädernesland för att aldrig mera återkomma. Märkligt är det att se, huru Beppo, som ej skyr att utdela skarpa hugg, som ej drar i betänkande att såra och rent af förolämpa andra, själf är ömtålig för »kritikens gissel,» så ömtålig, att han rent af flyr för densamma.

Så skrifver han i det enda bref, som funnits efter honom: »Mitt arbete är tryckt, men får af vissa anledningar, nämligen därför att jag är lite ömtålig för kritikens gissel, ej komma ut förr än efter min resas företagande . . .»

Själfva titeln »vallmoknoppar» innebär, hvad hans diktning var för honom, ett medel att döfva oron, striden inom honom; den var, som en annan svensk diktare* skrifvit till honom:

Den enda ros, som ej för dig bar taggar
Och vid hvars doft till sömns du oron vaggar.

Denna hans diktnings mera enskilda uppgift tro vi äfven vara en af orsakerna till, att Sommelius så snart blifvit undanskymd, för att ej säga förgäten.

Hans diktning liksom hans personlighet imponerar, men tilltalar icke. Huru glödande han är, saknar han denna innerlighetens värme, som mest anslår människo-

* H. Bjursten i Jönköpingsbladet 1848 n:o 64.

hjärtat. Den skald, som bäst lyckas att återgifva de känsloskiftningar, vare sig af sorg eller glädje, som så att säga äro allmänt mänskliga och hvilka nästan enhvar förnimmer i sitt eget inre, blir äfven människorna mest dyrbar, vare sig dessa finna sin glädje rätt uttryckt eller finna trösten uti att se sin egen sorg återgifven på ett skönt sätt i ord och rytmer, hvilka liksom framställa denna sorg i ny form eller skänka mod och hjälp att öfvervinna densamma; den skald, hos hvilken hans samtid och, för så vidt han är »äkta», äfven hans efterverld igenkänner sig själf klargjord, blir populär. Men en helt och hållet ensamstående, storslagen karaktär, som är sig själf och intet annat, utan hänsyn till något annat — hans hela känslolif är skildt från vanliga människors och blir af dem svårare förstådt.

En sådan är Beppo, han är en byronsnatur, alt för mycket i saknad af Byrons ofta känsliga, mjuka vekhet, för att i så mycket högre grad besitta hans våldsamma lidelse. Detta gör honom impopulär; han väcker intresse, ja beundran, men blir lätt lagd på hyllan.

I hans dikter ljuder endast *en* ton, som så att säga förenar och sammanbinder alla de olika dikterna till ett helt: hans egen vilda, ångestfulla förtviflan och misströstan på alt mellan himmel och jord, hans djupa lifsleda, den han i dikten »Conrad» uttrycker så:

På lifvet ej sätter jag alls något värde:
Som vådelden rofvet, min kraft det förtärde
Och nedstämde eldsjälens blixtrande mod.
Min glädje det stulit, min sällhet det rånat
Och all min förhoppning kallsinnigt förhånat,
Tills isigt som ödlans och stelt blef mitt blod.

Detta är det också som gör, att man hos Beppo ej spårar någon utveckling; han är den han är, och detta är han genast med första penndrag, han nedkastar på papperet. Dagligt Allehanda i juni 1848 kallar hans dikter »till större delen snillrika feberdrömmar, förfärliga dödskampsfantasier» och tillägger: »hindret för hans utveckling låg i bristande jämvigt och harmoni». Hindret låg däri, att dikten för honom var detta döfningsmedel, ej ett arbete eller en konst. »En skald som

Sommelius kan dö på slagfältet, men dör aldrig som ledamot af Svenska akademin,» anmärker V. Rydberg i sin anmälan af Beppos samlade dikter. »De väsentliga egenskaper,» tillägger en annan hans lefnadstecknare,* »som utgöra skaldenaturen — inbillningskraft och känsla — ägde Beppo i sådant mått, att han förbiság, ja föraktade den nödiga bisak, som han ironiskt benämde 'den städade stilen och smaken'.»

Äfven detta bidrager att göra hans dikter mindre njutbara, än hvad de i delvis mera vårdad form skulle varit; ty ehuru han understundom, t. ex. i Rudolf von Wildheim, som vi framdeles skola visa, kan vara så rent af klassiskt formfulländad, att värset är som hugget i marmor och af sällsynt skönhet, är dock mången af hans dikter så bred i utförandet, att det är ett helt arbete att läsa den; det är ofta nog enformigheten i de falska rimmen på obetonade artikeländelser, som värkar tröttande, liksom hans en och annan gång bristande kompositionsförmåga. Med alt detta är han, som sagdt, en våldsam, obändig företeelse, och ehuru man i allmänhet hälst ser, att man slipper råka ut för en cyklon, så är den dock obestridligen mera imponerande än en mild vestanfläkt.

Vi nämde Byron. Sommelius har i självfva värket mer än en gång blifvit jämförd med Byron. Men ehuru man visserligen spårar inflytandet af denna diktkonstens och århundradets hjälte, så är dock Sommelius, som sagdt, långt ifrån någon efterhärmare. Han har tycke af Byron, ej för det han försöker likna denne, utan därför, att hans natur är beslägtad med Byrons, och jämförelsepunkter erbjuda sig själfmant; äfven hans oroliga lif, hvilket i likhet med den engelske i frivillig landsflykt gångne skaldens delvis var ett nomadlif, ökar den inre öfverensstämmelsen mellan båda dessa stormandar, och Beppo kunde helt visst hafva understrukit Byrons ord i Childe Harold, att »hvilan är ett helvete för starka hjärtan».

Låt framåt, ack, framåt det ila!
Min rolösa själ ingen hvila
Och rast eller frid nå'nsin tål —

* Birger Schöldström i Sv. Familje-Journalen 1883.

yttrar Beppo i samma anda uti den dikt, som framför alla andra är liksom ett rop ur hans eget hjärta, Rudolf von Wildheim.

Att Sommelius som en ung gosse och då sannolikt af en pojkaktig lust att efterlikna Byron, liksom denne, använde en silfverbeslagen dödskalle till dryckesbägare, tyder dock ännu mera på den smak för det gräsliga, det hårresande, som han sedermera finner ett så tydligt behag, att i sin diktning fördjupa sig uti. Det förefaller därtill, som om han just häri skulle ha blifvit mera påvärkad af den tyska nyromantiken; detta framkommer ganska klart t. ex. i dikten »Dæmonerna». Själfva ämnet i och för sig är just sådant, att det skulle anslå och inspirera Sommelius; i denna dikt kan han nedlägga hela sitt lynne: sin intensiva sinlighet, sin vilda fantasi, som får frossa i fasansfulla scener, sin beundran för det rent fysiska modet här paradt med ett visst ädelmod och soldatkänsla. Den af honom själf till dikten — tryckt i Aftonbladet n:r 28, 1843 — bifogade anmärkningen lyder så: »*I 'Napoleon', framstäld efter de bästa uppgifter af —r,* svensk öfversättning, förekommer i 2 delen pag. 268: 'Dæmonernas regemente försökte det yttersta' — och i den dervid bifogade noten: 'Napoleon hade förenat alla Italiens oduglingar, de oförbätterliga sönerna af goda familjer, missdådare från förnäma världen till ett regemente under en öfverste Eugéns befäl, hvilket man kunde anse för en massa dæmoner. I storm och fäktning kommenderade öfversten detsamma, mestadels skrattande, endast med de orden: 'Avanti, avanti, signori ladroni, cavalieri ladri!' ty desse, som nästan alla för sin vilda tapperhet voro prydda med ordnar, hade till och med bestulit gud själf. Än utdrucko de det för lazaretten bestämda vinet, än begingo de andra oordningar, ja, en gång plundrade de till och med likvidationskommissariens kassa; men å andra sidan visade de också ett ädelmod utan like. Döende anförtrodde en engelsk kapten en sådan, som gifvit honom dödshugget, hustru och barn, hvilka befunno sig i närmaste by — och han skyndade strax dit samt delade ett helt år sin sold med dem. På återtåget ur Ryssland åtog sig en annan sin kamrat, som blifvit träffad af en

kula i bröstet, liksom en moder sitt barn, och förde honom på sin häst vidare, ända till dess han själf blef nedstött. Kortligen: det 6:te regementet af italienska arméen utgjorde den förskräckligaste blandning af dygder, laster och brott.»

Hvilket äkta beppo-motiv!

Ehuru det i dikten också är det individuelt beppo-sommeliska, som bryter igenom, tycker man sig dock i detta frossande i ohyggligheter, förenadt med sinlig vällust, läsa ett alster af ofvannämda tyska riktning, särskildt då man hör »dæmonen» berätta om sin mördade älskarinna:

På en brudsäng, djup som natten,
Bäddad i lagunens vatten,
Vaggad af delfinerna,
Hvilar hon, och fiskar sluka
Hungrigt bitar af de mjuka,
Men uppsvälda formerna.

Ve, du gråter ju förgäfves!
Hennes fulla barm ej häfves
Mera af vällustiga
Suckar. I den lägga stygga
Grodor sina ägg, där bygga
Ödlor, kräla maskarna!

Rundt om lederna och halsen,
Om det lif, som du i valsen
Omslöt med din smidiga
Arm, sig slingra ormar fräcka,
Och sin blodtörst sniglar släcka
Ur de blåa läpparna.

Minen stelnad är, som myste,
Slocknad blickens eld, som lyste,
Örat döft. Likt ederna,
Som hon darrande afhörde,
När du smekande förförde
Henne, löste flätorna!

Eller är det ej, som om det vore en af dessa kända hoffmanska spökhistorier, scenen i kyrkan vid midnattstiden:

Jag hör fjäten af en kvinna!
Spöket af din älskarinna
Följer oss i hälarna;
Genom dimman, midnattsfloret,
Glänsa ögon bort i koret
Matta och glasaktiga.

Vidare de fasansfulla orgierna i kyrkan, skändandet af altaren och grafvar, där

— — — — glädjeflickorna
Blunda, hjärta tätt till hjärta,
Vekt omarmande de smärta
Lockiga dæmonerna,

de vilda striderna, den hänförda dyrkan af käjsaren, »han, den store underbare», och till sist den döende »dæmonens» sista ord:

Ej jag tål en knekt, som gråter;
I Gehenna ses vi åter
Bland de fallna änglarna —
Eller ock i himmelriket!
Nu, a Dio! Strunt i liket!
Glömmen mig, ej segrarna! —

alt detta visar en fullkomligt titanisk inbillningskraft, återgifven i färger, så dystert glödande, att de bränna sig in i själen:

Och norden såg dem, läste dem och ryste,
Och lade bort och glömde snart din sång,

har Bjursten sagt om denna dikt. För oss står det som en omöjlighet att kunna förgäta en dikt som denna; man läser och ryser, men man glömmer den i sanning icke.

Sida vid sida om den glänsande detaljmålningen framkommer i denna dikt den bristande kompositionsförmåga, som så ofta låter hans dikter förefalla

osammanhängande, i det de bilda, hvad Brandes kallar »ask i ask». Detta visar sig allra tydligast i dikten »Hussaren Riego», där skalden låter denne berätta först något om sina egna bedrifter, därefter om sin unge kornett och dennes död; vidare om kornettens fästmö och dennas öden, hennes slägt både på fars och mors sida flera århundraden tillbaka i historien — till slut blir det ett sådant vimmel af »Ulfstandar» och »Järnhjälmar», att man blir alldeles tvungen att upprätta en stamtafla, innan man kan begripa eller sammanhålla dikten i dess helhet.

Fullt byroniskt tyckes oss endast ett stycke vara, nämligen fantasin: »Venedig», en lofsång till denna stad, om hvilken han utbrister:

Ack, minnets stad, af dig, o Byron, älskad,
Hur gärna trifdes ej min själ i den!

Och det tyckes också vara Byrons ande, som går igen i skildringen af den på gröna böljor framglidande gondolen, af karnavalstiden och San Marco, men framför alt af den glödande venetianska kvinnan, som Byron i sin »Beppo» framstält så: *

Skön är venetianskan i mitt tycke:
Ramsvarta ögon, hvälfda ögonbryn,
Och så en gratie, kvinlighetens smycke,
Den gamla grekiska, och färg i hyn;
— — — — — — — — — — — — —
En varm, en lefvande, en äkta kvinna!

Hos Sommelius heter det:

Och minnet bor i hvälfda dômer här,
— — — — — — — — — — — — —
I venetianska kvinnans mörka blick,
I gångens majestät, i hennes hållning,
I formers vällust, ansigtsbildningen,
Som ger begrepp och aning blott om njutning
Och trånad — — — — — — — — — —
En venetianska kan om sällhet aning ge
— — — — — — — — — — — — —

* Strof 11; öfversättning af Talis Qvalis.

Och känslans fullhet i hvar droppa blod,
Hon är en grekisk bild med lif i formen
Från klassisk forntid, sprittande och varm.

Tycket är omisskänligt. Men också från andra håll synes han hafva tagit intryck. Det fins nämligen i hans diktning äfven reminiscenser från godkända svenska patriotbarder. Så är hans fosterlandsstämning i dikten »Mitt fosterland» den oundvikligt »höga nordiska», med »vakor», som dystert slå på Säves fjäll, med Bore och is och snö, måne och näck och strömkarl, med »Sveas väna mö», med »järn och Carlar», och hans dikt »Våren» är delvis dahlgrensk, delvis atterbomsk:

Mätt på ros med vintergrönor,
Zefir, svärmande och yr,
Ömsom till Linnæan flyger
På en fransk visit, än smyger
Han till chaira tusenskönor
Ut på näpna äfventyr.

Sommelii fantasi, »inbillningen, som jämt är med på färden», hindrar honom från att se naturen, som han ser människolifvet, klart och koncist; som naturmålare kommer han till korta, men som genremålare är han rent af oöfverträffad i vår lyrik, när det gäller att i satiriska sedemålningar framställa det osunda och skefva; han äger då något af den styrka, som låg i en Hogarths pensel. En dylik träffsäker skildring är just den af den »romantiske poeten», hvars alla oarter — trots de intryck, han själf tagit från detta håll — han skarpt ser och framhåller:

— — — — — — — — — — — — —

Att sväfva mot skyn är de armas natur:
På vindsrum därför de i höganlofts bur
Bo som på Jerusalems tinnar;
Så torra i halsen som öknens pilgrim,
De mäta ut meter och hugga af rim
Och hvässa dem se'n som skopinnar.

Som sparfvarna lefva de på Guds försyn,
De irra husvilla, som månan i skyn,
Lättretliga, tankspridda, ömma.

Dock ej som den kommer, de taga guds dag:
Dem äro ej gudar, ej mänskor i lag,
Blott om idealer de drömma.

— — — — — — — — — — —

De njuta till kropp och de njuta till själ,
De njuta, till dess de sig njuta ihjäl:
De suga sig fast, gudasälla,
Vid hjärtan, som darra af tjusning och lust,
Vid läppar, som rusa likt drufvornas must,
Vid svanhvita barmar, som svälla.

3.

Mellan en stor del af Sommelii diktade personligheter — vi undantaga härvid alla hans satiriska bilder, hvilka till stor del äro porträtt — finnes det en inre frändskap, sådan, att man endast på den yttre, alltid bjärta och väl träffade konturen kan skilja dem åt; det är skalden själf, som framträder bakom alla dessa lyckade ehuru genomskådliga förklädnader; »Rodrik», »Bravon», »Conrad», men framför allt »Rudolf von Wildheim», äro alla glänsande karaktäristiker af en och samma ande, den som stormar inom Beppo-Sommelius oroliga bröst.

Visserligen håller han sitt privatlif utanför sin poesi; men i dessa diktade hjältars ådror flyter hans eget blod; hans eget hjärta — en skalds hjärta i en soldats barm — klappar inom dem och lägger orden på deras tunga. Hvad han genomlefvat och lidit af *inre* strider uttalar han själf i tillegnan till kronprins Carl, det uttalas vidare af desse hans pseudonymer, och ur de lösryckta här och där i de olika dikterna liksom inkastade värs, där hans egen lidelse, smärta och hopplöshet öfverväldigar honom, kan man framvisa hans eget lif — äfven i dess yttre konturer.

De öfverensstämma noga med hans lifsöden; och ehuru han ej direkt berör hvarken sin egentliga kärlekssorg eller sitt fattigdomsbekymmer, framkomma dock dessa i den diktade personens lif; man finner dem på dennes läppar; skalden låter sin »Conrad», sin »Rodrik» förtälja hans egna kval, och vi lyssna till dessa sånger som till den sorgedikt, de i själfva värket alla tillsammans bilda: en i grund och botten ädel, varm och högsint, men krossad och af sina lidelser delvis förstörd mans dystra öde.

Som sagdt, redan i hans tillegnan till kronprinsen framgår, hurusom han kände sig ensam och mörk i sinnet:

Jag gick i öknen, uti lifvet öken
Den kala heden, sorgens mulna land.
— — — — — — — — — — —
Jag var så ensam här; — för kalla vinden
Förfryser känslan och förbleknar kinden.
— — — — — — — — — — — —
Jag var så ensam, ensam med min oro,
Och stormens andar undan med mig foro.

Denna hans ensamhet, som han ofta talar om, var otvifvelaktigt till stor del självförvållad och självvald; han var för mycket människofiendtlig för att älska människors sällskap, och i dikten »Conrad» utbrister han:

— — hemmet blef kvaft i den folkrika staden,
Och modet jag fälde, som blommorna bladen,
Jag tvungen mig fann, som ett läjon ombord.
För mänskor som för skorpionstyng jag flydde.
Mig världen fördömde — och jag den afskydde —

Och därför irrar Beppo omkring rolös och fredlös; hans ungdomliga trots, hans lidelsefulla lynne, hans personliga mod komma honom att afsky alt konventionelt; han förstår ej att bocka eller krypa, ej att tala vackra ord eller smickra förmän. Därför utbrister Beppo-»Rodrik»:

Mig lyster ej krypa för makten, ej tigga
Om ära, ej smickra de stora, ej ligga
Som kattor vid nådenes dörr på lur —

Också låg han oupphörligt i strid med denna värld, som han »afskydde» — på spänd fot med sina förmän, på lika spänd fot mången gång med sina kamrater, i synnerhet sedan han till höger och venster utstrött de blodiga satirer, vi redan antydt och i det följande återkomma till; i strid med det samhälle, Borås, hvarest han en tid vistades, och som han fick lämna på grund af en skandaldikt, den 1846 utkomna serien »Silhouetter, klippta i papp, samlade af doktor Dulcamara», hvari han porträtterade stadens alla mest betydande invånare; härtill kommer fattigdom, okuflig törst efter äfventyr och olycklig kärlek.

I dikten »Tonnerre» säger han sålunda om denna sin fattigdom:

Alltid när det välling regnat
Var min sked i helvete.
Slumpen gett mig blott almosor,
Idel halmstrån, inga rosor.

Och prisar han, som uti »Örlogsmannen», hafvet och sjömannens lif, så är det emedan »alls inga brödbekymmer finnas där»; för ett sinne som hans torde trycket af dessa hafva varit olidligt, och det bidrager i ej ringa mån att fördystra hans lynne och gifva honom denna mörka lifsåskådning, som tillväxte, ju mera det värkliga lifvet med dess kraf på värksamhet och arbete trängde sig på honom.

Arbete tyckte han ej om; högst af alt skattade han det personliga, fysiska modet — för själens lugna storhet hade han ingen blick, och det jämna kraftiga arbetet på hvad område som hälst var för honom ett »slafgöra», eller som han säger i »De svarta jägarne»:

Må slafven förutan all ära
I anletessvetten förtära
Sitt bröd, under mödorna böjd,
Och vaka och bedja och klaga —
Och korset med tålamod draga
Och lefva i lugnet förnöjd.

Det är ej med arbete, han önskar förhjälpa sig själf till oberoende; så säger han i »Rodrik»:

Bekymren och sorgerna önskar jag skingra:
Jag vill ej som masken i stoftet mig slingra
Och kräla i jorden — och lefva som slaf.

För honom fins endast ett slags ära, krigsäran förvärfvad med blod och med svärd:

Fast hungrig som tigern jag brann efter ära,
Jag fick ej en kvist af ett lagerträd skära
Med slipade stålet i hvirflande strid;
Och likväl i slagtningens yraste vimmel,
Min inbillning trifdes som gud i sin himmel
Och fann bland orkaner sin ljufvaste frid.

Han fann bland annat sin tillfredsställelse i att — fattig, som han själf var — låta sina diktade krigsbussar plundra alt det guld och silfver, de på sina blodiga tåg kunde komma åt, och aldrig visa någon förskoning, hvarken i de rikes slott eller inför kyrkornas silfverprydda altaren; det är som ville han på detta sätt taga sin skada igen och taga hämd för sin egen bekymmersamma tillvaro — man kommer att tänka på berättelserna om, huru de ökenresande, som äro nära att försmäkta af hunger och törst, än ytterligare pinas af gyckelbilder, i det klara källor och lummiga lundar hägra för deras villade ögon — och i sammanhang härmed fröjdar han sig åt, att alla rika, som »måst gräfva efter vinst i dyn», dessa »världens penninglystna lumpna slafvar» en gång skola uppstå ur grafven som »nådehjon», att de alla dock till slut måste lämna rikedom och titlar kvar, då de en gång på uppståndelsens dag skola ropas upp efter »nummer» och allesamman

— bli som nollor lika,
Hvad om ståndsskillnad än man må predika.

Ofta återkommer han till detta, att han fostrats för slagfältet, att hans »eldsjäl» ej kan finna sig tillrätta med det lif, han måste föra som officer i fredstid. Han vämjes vid det fadda lif, denne i allmänhet vid denna tid får föra, och som han också i flera dikter med den kraftigaste realism och med hvass satir målar. Han är — oaktadt hans kamraters omdöme, att han var en

underhaltig knekt, så till vida som han hade okuflig motvilja för att underordna sig, lyda order — dock med lif och själ soldat, för så vidt en soldat i krigstid kunde föra ett häjdlöst äfventyrarlif; soldat vill han vara i stridens tummel och framför alt till häst; han älskar hästar och hyser i allmänhet ett innerligt förakt för alla, som ej kunna rida. I det hela taget skulle man kunna säga, att han i likhet med La Motte Fouqué, delvis diktar för kavalleriofficerare. Hvilken hästpoesi exempelvis i följande värs ur »Hussaren Riego»:

Högmodiga gråskymlar resa sig stolt
Och göra emellan en bågformig volt;
Små skäckiga yrhättor trampa
Och bita hvarann som självsvåldiga kid:
Förmätna som damer i Pompadours tid,
Ramsvarta fullblodingar stampa.
Gullfuksar, som täfla med månan i sken,
Changera behagsjukt på spensliga ben,
Och race-stona fint kokettera;
På lifvet de sträcka, de bugta sin hals,
De vifta med svansen och skämmas ej alls,
De krångla och piaffera —

I dessa skildringar visar han sig som en »realist» af första ordningen; han målar stallscener, så att man riktigt tycker sig känna lukten af hästfiltarna och i chokskildringarna från Bornhöft rent af hör man trafven.

Han var född i revolutionernas och abdikationernas tidehvarf, då det nästan såg ut i Europa, som om den önskan, han låter sin »grenadier» uttala, skulle bli värklighet, nämligen som om hela världen skulle bli en krigsteater, full af invalidhus, vapensmedjor, citadell och rekrytskolor, med Paris till centraldepôt, åtminstone hvad jäsningsämnet angick, och som om hela denna krigiska värld hyste den åsigten, att »blott med blod kunde blod försonas».

Detta skulle just hafva varit en värld för Sommelius, och han ropar också nästan vildt:

Lefve kriget! Må dess flamma
Evigt brinna, jämt densamma,

Och dess aldrig släckta bloss

— — — — — — — — —

Ständigt fladdra öfver oss!

Han utmålar också kriget med alla dess fasor, så att man tvingas att undra, om han själf förnummit något af, hvad han låter den »store käjsaren» tillropa sina dæmoner, då han visar dem sin i blod badade klinga:

När I sen min klinga doppas
Djupt i blod, skall det, jag hoppas
Vattnas er i munnarna.

Och kan man äfven i det hänseendet uppdraga paralleler mellan Sommelius' och Byrons lefnad, att båda voro krigare, den ene i Greklands, den andre i Danmarks härar, så yppar sig dock här en stor olikhet. Medan Byron i sina ungdomsdikter, t. ex. i Childe Harold utandas hat till kriget, samt äfven sedan i sina krigsskildringar af Ismaïlias belägring i Don Juan* stämplar kriget afskyvärdt:

Gud sade: »varde ljus, och det vardt ljus».
»Blod!» säger människan, och inhaf rinna;
Ja, detta barn af nattens slagtarhus
Kan på en enda timme medel finna
Att stifta mera ondt i hädiskt rus
Än tretti somrar återställa hinna,
Hur rika frukter än de alstra fram;
Ty örlig afskär både rot och stam,

och medan han senare på ett annat ställe i Don Juan rent ut säger, att »det är bättre att aftorka en tår än att utgjuta haf af blod», så besjunger däremot Beppo kriget i och för sig med hänförelse och frossar af att låta sin »inbillning trifvas i slagtningens vimmel»; maken till mera intensiv, bombastisk blodgirighet än i följande värs af den äljes mäktiga dikten öfver marskalk Ney skall man väl svårligen finna:

* »Don Juan», 2 del., strof 41, öfvers. af Talis Qvalis.

Italiens folk och Tysklands för mig blödde,
Med mänskokött jag luftens korpar gödde,
Mitt tåg strök framåt som en syndaflod.
Jag slagtade med kulor och med bomber;
Med lik jag kunnat fylla katakomber
Och dränka hela Babels torn i blod.

Eller ett annat exempel ur »Tonnerre»:

Folk, som får på slagtarhuset,
Låg och flämtade i gruset;
Det blef fan till korfkalas!
Hjärnor slogos in som rutor,
Trossen sam i blod som skutor,
Knotor krossades som glas. —

Då Byron, gripen af det grekiska folkets stora sak, drifven af sin kärlek till rättvisa och frihet, går ut att falla för *sakens* skull, så är för Beppo hufvudsaken egentligen att få slås; han var för orolig att kunna trifvas hemma, ty, som han säger:

— — med ett blod, så varmt och ungt
Är här i Sverge alt för lugnt
För ett oroligt sinne;

därför omfattade han med sådan fröjd tillfället, när detta erbjöd sig och danska kriget utbröt; dock måste redan här tilläggas, hvad vi sedermera återkomma till: han gick ej ut i kriget, förr än han förvissat sig om, att han gick att kämpa för en rättvis sak. Emellertid — då han tills vidare ej får slås i värkligheten, diktar han sig en egen stridssång, hvars kraftiga skönhet, gjuten i klassisk form, ger denna dikt en hög rang. Det är dikten Rudolf von Wildheim. Den kunde lika gärna till öfverskrift fått: Beppo-Sommelius. Med ett visst tycke af Theodor Körners kända »Svärdsång» är den dock fullt själfständig och ger som i en spegel hela hans krigarideal i slagtningens minut:

Jag följer min viftande fana —
Och vägen skall svärdet mig bana,
Till dess att jag hinner mitt mål!

Målet — han fann det på Dybbels backar!

— — — Och i ett annat värs framkommer hela hans lif, fattigt, ensamt, glädjelöst, med dess enda stora, alt behärskande passion, krigslusten:

Ej guld gaf mig ödets gudinna,
Ej skönhet — och till älskarinna
O sköldmö, hon gaf mig blott dig!
Men rosorna, som skola smycka
Din brudkrans, de, liksom min lycka
Slå ut blott och blomma i krig.

Om det funnits någon bild af Sommelius, kunde intet varit lämpligare att sätta under densamma, intet varit mera belysande för hans lif, hans uppgift, hans slut, än följande strofer ur samma dikt:

Marsch framåt, fast korparna sjunga
Min liksalm! — Om någon, I unga,
Af eder blir öfver i dag,
Så hem till min fosterbygd hälsa:
Att lifvet jag kunde ej frälsa,
Men äran, den räddade jag!

I himlen jag skall eder vara
Till mötes i afton — och svara
För alla; till Allfaderns tron
Jag hela min linje skall föra
Till mönstring och redo där göra
För mig och min bleka skvadron.

Men midt i denna hänförelse för krigarens lif och död, för krigarens ära och midt i dessa häjdlösa lägerlifsskildringar med sin vilda råhet, som så ofta förekomma, med detta frossande i njutningar, som hans hjältar hänsynslöst fördjupa sig uti och som, enligt alt hvad vi hört, äfven delvis ägde sin motsvarighet i hans eget lif, midt i alt detta vaknar han liksom till erkännande af, att alt dock till slut är tomhet, är disharmoni:

Hvad är det vi kalla ära?
Ett förblindadt högmods lära,

Af inkonsekvenser full.
Hvad en knekt? En tanklös galning,
Som vill mördas för betalning,
Stympas för en drömbilds skull.

Hvilka ord af Sommelius, krigaren med eldsjälen! I stunder som denna, då helt visst glansen i »hans mörkblå öga» är fördystrad och slocknad, då han är gripen af leda till och med för detta enda, som äljes helt fyller hans själ med hänförelse, då han med en lefnadstrött människas förtviflan ser tillbaka på sitt förödda lif, dess tomhet, dess ändamålslösa och rolösa kringirrande och finner, att:

Lasten blir tråkig, dess retelser domna,
När strängarna slappas, lifsandarna somna, —

då ha helt visst de tankar vaknat i hans inre, som han uttalar i dikten »Självmördaren», hvari han säger sig vara utledsen vid lifvet, färdig att slänga bort det, som den trötte kastar pilgrimsstafven, ty då:

— — — fred jag får för sorgen; för min smärta,
Den nakna kistan är för smal och trång,
Och lugnt jag sofver, tills mitt brustna hjärta
Blir läkt — och gud mig väcker själf en gång.

»Fred för sorgen» fick han aldrig mera i lifvet; och den sorg, som mest af alt kvalde honom, förenad som den var med bittra självanklagelser, var sorgen öfver den handling, han begick mot en ung flicka, han älskade, och som älskade honom tillbaka; på detta syftar han i flera sina dikter, t. ex. i »Dæmonerna» och i slutvärset till »Conrad»:

Jag kom som en stormil och afbröt din stängel,
Clarence, — och du föll, men du föll som en ängel;
Din panna var ren som narcissens, i ram
Af nattsvarta flätor; — och trots mitt lättsinne,
Som rosen i urnan du står i mitt minne,
Ljuf som en mariebild i Notre-Dame.

Denna unga kvinna, hvilken han under de år, han i början af 1840-talet bodde i Stockholm, lärde känna i

en slägtings hus, synes hafva varit den, som — måhända just på grund af sin olycka — gjort det varaktigaste intrycket på hans hjärta. Hans enda kärlek var det ej — vi tala nu ej om hans erotiska extravaganser — ty i flera bref från hans gamla vänner har det blifvit oss meddeladt, att han under sin Boråstid varit starkt fäst vid en i denna stad bosatt ung flicka, om hvars ovanliga älsklighet endast är *ett* omdöme, men från hvilken dock hans dåliga affärer och betänkligheterna å hans egen sida att indraga henne i sitt trassliga lif skilde honom; om detta ha dock dikterna mycket litet att säga, för så vidt det ej är härpå han syftar, då han i dikten »Korsarens afsked» talar om, huru han på färd mot södern utan saknad lämnar Sverge:

Godnatt därför, du skönsta ros i norden!
Jag ingen saknar där förutan dig.
Ty ej ifrån den kalla fosterjorden
Jag något annat minne för med mig.
Blott, Nanny, du! Du är den enda stjärna
För hvilken jag ser än åt norr så gärna!

Se'n dig jag mist, min lycka sett sitt nedan,
Och biltog själ trifs hälst på främmad jord!
— — — — — — — — — — — — —
Men Nanny, du, min lefnads skönsta blomma,
Min sista bön får icke afslå mig:
Om före mig du dör — att till mig komma
Och som en ängel uppenbara dig.
Men glöm det ej! I mina mörka öden
Så skönt det är att hoppas in i döden!

Det är ovanliga toner i Beppos mun, så veka och innerliga; de bära all sanningens prägel och hvad som gör det så mycket mera troligt, att de åsyfta sistnämda förhållande, är, att han skildes från sin älskade äfven genom den frivilliga landsflykt, hvari han under ett eller annat år såg sig nödsakad att gå, efter att hafva skrifvit den förut antydda skandalvisan om invånarne i Borås. Emellertid är denna lugna, hjärtliga saknad ej stämplad af de mörka samvetskval, som fylla honom vid minnet af denna förstnämda kvinna, som han på ett helt annat

sätt bragt i olycka. Hennes öde är insvept i dunkel; ur dikten framgår dock på upprepade ställen, att hon dött antagligen ganska snart, och medvetandet om att hafva varit en möjlig orsak härtill tyckes hafva starkt bidragit att bringa honom därhän, att han som sin sista tillflykt med afsigt och med glädje sökte döden.

Sorgen öfver detta hans lifs mörkaste minne framkommer ofta; så då han klagar, att i hans sällhetstomma bröst ej mera någon frid och lycka trifdes:

En flicka jag ägde med rosenhy
Och lockar, svarta som midnattens sky
Och eld i det högblåa öga;
Men döden kom, — och bister och blek
Han stal bort min lilja, bröt stängeln vek,
Och klagan han aktade föga.
Då flydde mig alt, både glädje och hopp;
Ty kärlekens sol, som så härligt gått opp,
Sjönk blodröd i tårarnas bölja, — — —

heter det sålunda i »Matrosen».

Många äro de dikter, i hvilka utbrott af denna sorg framkommer midt bland de vildaste bilder, i stridstumult och vid dödsrosslingar; för den läsande ser det då ut, som om skalden velat döfva den just genom att sporra fantasien till den mest häjdlösa flygt, men förgäfves, ty det aggande minnet tränger sig fram, afbryter dikten eller kastar den in i en annan riktning. Så äro i dikten »Tonnerre» följande strofer inkastade midt i en förut omnämd mycket blodig skildring af en drabbning, där »blodmånglarn sina horder gaf en åderlåtningsorder»:

Hon är multnad längesedan,
Som ett annat lik; — dock, svedan
Bränner i mitt sinne än.

— — — — — — — — — —

Hon var ju mitt hjärtas hjärta,
Källan till min fröjd och smärta
Och min ungdoms gyllne dröm!

Och ofta, då han i kapp med stormen och yrsnön jagar öfver hedar och obrutna marker, händer det, att

en ton lik en snyftning — »o minne, minne, o min kärleks minne» — framtränger genom all denna oro, en ton, hvilken, just genom det skarpa afbrottet, framklingar så mycket vekare, i det den genljuder hos den läsande och kommer denne att i sitt eget bröst känna ett styng af den smärta, som ligger i den dystre, olycklige Beppos ord, då han »blott om sin älskade drömmer, fastän hon är död längese'n». Och ehuru han bittert anklagar och fördömer sig själf eller rättare just på grund häraf har man ej en kall dom, endast en djup medkänsla öfver honom, som ett armt, olyckligt mänskobarn, hvars vilda natur aldrig lärt sig självbehärskning, aldrig underkastat sig några band och därigenom dragit olycka öfver sig själf och den han höll kär, en olycka, af honom så djupt känd och tolkad i hans sista mäktigt sköna dikt, »Farväl», den, hvari han så att säga gör upp sin räkning med världen och där det heter:

O, säg mig, hvar kan själen hvit jag skölja?
I glömskans flod, i Lethes kalla bölja?

— — — — — — — — — — — — —

Ty den förspilde får ej mera hoppas:
Förgäfves han en nåd af Gud begär.
Den ros, som vissnat en gång, mer ej knoppas;
Dess hjärtblad masken småningom förtär.
Hans varma känsla isas och förfryser,
När ej den sol, som henne värmt, mer lyser.
Min tankes vålnad, själens tomma hamn!
För dig ej himlen ler, ej våren grönskar.
Förintelse jag ber blott om och önskar.
Låt mig försjunka, död, uti din famn!

Det är en dyster bild vi få af Beppo, och intrycket af den djupaste ensamhet öfvergår hvarje annat. Då andra samtida skalder, Nybom, Braun m. fl. visserligen äro dystra och klaga öfver ensamhet äfven de, så omgifvas de dock af en hel skara vänner och, hvad den förre angår, af än flera väninnor. Man behöfver endast hastigt genombläddra Beppos dikter för att se, huru långt mera allena han stod; ej en rad till far eller mor,

syskon eller vänner, ej någon sång i ett gladt lag, i kamratkretsen, ingen s. k. tillfällighetsdiktning, som äljes plägar finnas nästan till öfverflöd i hvarje diktsamling; utom i »tillegnan» fins det endast tvenne lefvande varelser, till hvilka han direkt ställer sina ord — med undantag af hans häst, hans smidiga skymmel Othello; den ena af dessa mera tillfälliga dikter, »Till H—ie» — en ung flicka i Stockholm, sedan gift med en bekant konstnär i Finland — var, som det berättas, åtföljd af en gåfva, en ringklocka, hvilken sedan gömdes af emottagarinnan som en dyrbar relik; till henne yttrar han de tungsinta orden:

Mitt lif är mörkt som natten midt i nedan:
Min glädjes stjärnor slocknat längesedan,
Min lyckas genius i svepning står
Och stirrar stelt med ögongropar tomma;
Jag äger ej en enda minnesblomma,
Ej ens ett blad från mina solskensår.

Den andra af dessa båda dikter, »Till Emelie», är, som ägde den sitt upphof ur en annan penna. Här se vi Beppo för en gång i balkonversation, komplimenterande och artig, sägande sin dam en hel del vackra saker — vackra, men kyliga; därför är också denna dikt en af de mera intresselösa i samlingen.

Beppo ger ett bestämdt intryck af att hafva varit en otillgänglig enstöring. Visserligen har han, efter hvad nedanstående brefutdrag angifver, varit på sitt sätt eftersökt, men, såsom det synes, mera som en sällsam fågel i sällskapslifvet.

»Under vanliga förhållanden,» heter det härom i ett bref till oss, »var Sommelius af ett särdeles skämtsamt och gladt lynne samt var därför gärna sedd, ja eftersökt i sällskaper, där hans blixtrande kvickhet alltid gaf upphof till allmän munterhet, så vida ej någon eller något stötte honom för hufvudet; då blef skämtet bittert mot föremålet och gnistorna sprakade omkring detsamma. Om han vid något sådant tillfälle blef upplyst om, att han missuppfattat ett ord eller misstagit sig i sak, ändrade han genast ton och blef då oftast ytterligt svår mot den eller dem, som han ansåg hafva tillstält

saken för att yxan måtte gå utan att de själfva syntes. Han var vid många sådana tillfällen rent af förkrossande.»

Han tålde ej den ringaste närgångenhet, och han hade, då han ej använde sin kvickhet, sin i bokstaflig mening skarpa blick att förfoga öfver såsom upptuktelsemedel. Så berättas en af skaldens personlige vänner hafva omtalat, att denne jämte Beppo en middag inkommit på en restauration i Göteborg. Vid samma bord hade slagit sig ned en ung snobbigt klädd man, hvilken med oförskämda blickar började granska de närvarande, i synnerhet bordskamraterna. Beppo besvarade denna närgångna granskning med så bistra ögonkast, att den andre snart förlägen lämnade bordet; men Beppos hvassa ögon följde honom altjämt, skarpt fixerande; sprätten lämnade rummet, Beppo följde efter, stillatigande, men seende, alt jämt seende på den andre. Denna egendomliga förföljelse gick genom tre rum ut i tamburen, där det misslyckade »läjonet» skamflat lomade sin väg.*

Hans sällskaplighet tyckes emellertid ej hafva varit synnerligt stor — säkert har han äfven som sällskapsman i själfva värket varit den ensamme.

4.

Det har redan blifvit antydt, att Sommelius ej passade till officer i fredstid och att han ej med mildhet betraktade det då ännu vanliga lefnadssättet bland officerarne. Det var en falsk ställning, hvari han befann sig, då han för sin utkomst såg sig nödsakad att kvarstanna i tjänsten, som för honom endast var en mekanisk sysselsättning, hvilken väckte hans leda och hvars frukter, befordran och utmärkelse, enligt hans tanke egentligen tillfölle de inskränktaste och minst själfständige. Alt detta blir äfven föremål för några af dessa

* B. Schöldström, Familjejournalen 1883.

ypperliga satirer, som med ens sätta Sommelius högt i rang såsom sedemålare, men som ej voro ägnade att göra hans ställning som tjänstgörande officer angenäm. En sådan dikt är »Hjälten» — hjälten på Ladugårdsgärdet — som han t. ex. om kamratskapet låter yttra dessa ord:

Kamratskapet likväl är trefligt,
Om man blott har mynt och ett grefligt
Sigill, som anseende ger;
— — — — — — — — — — — —
Man är då en charme och en prydnad
För corpsen, ett mönster af lydnad
Och intelligens på alt vis.
— — — — — — — — — — — —
Man hyllas af förmän, som blifvit
Framdragna, för det, att de skrifvit
Ut order i staben och ha
Ordentligt kvitterat kvartalen,
Gått tre steg bakom generalen
Och fjäskat på mönstringar bra.

Denna tids många förhållningsorder angående uniform och knappar och den pedantmässiga disciplinen från ofvan och ned är naturligen något, som på det högsta strider emot Sommelii lynne:

Ja, bestämdt arrest han finge,
Om han utan hällor ginge
　　Ens till tofflorna,
Hade håret långt i nacken
Eller alt för bredt i fracken
　　Mellan knapparna.

Och disciplinen, som med »munfiskar och prygel» lär soldaten, som det annars heter, att lyda, men som det hos Sommelius heter att på en gång vid ordet »gif akt»:

I grytan träskedarna doppa,
Förtära i tempo sin soppa
Och strömmingen tugga i takt —

denna disciplin påstår han ha tillkommit därigenom, att en gång när

— — — — — — den onde
På krogvägen mötte en bonde,
Som ej tog af hatten för hin,
Uppfann han krigslagar och flera
Småsaker, som prygel med mera,
Och kallade det disciplin.

Ej häller hade hans dåvarande kamrater anledning att se blidt på honom för dikter, sådana som »Kornetten» och »Levern», där han talar om de unga officerarnes och adelsmännens ytlighet, veklighet och prålsjuka; det är med mästarhand han tecknar den unge kornetten med brändt hår, doftande af parfymer, och pipskägg à la Henry Quatre, »läjonet vid alla fêter», som

Se'n han flugit första valsen
Och gått makligt sin la chasse,
Han sig lungsot fick på halsen
Af en enda smultronglace» — —

»Levern» är en af Sommelii i formen bästa och till innehållet i detalj mest målande dikter. Endast denna målning af en »knektvägg» är ett litet konstvärk af åskådlighet:

Noga afmätt på det gröna
Lena hyendet, med djur-
Stycket, måladt af den sköna
Kicki, ett cylinderur
Pickar öfver hufvudgärden,
Hvilken mjuk af bomull är,
Bland tablåerna och svärden,
Jagttyg, ridspön och gevär.

Efter en ypperlig inventarieskildring af en af essence aux mille fleurs doftande ungkarlsboudoir med dess toalettsaker, franska och tyska romaner och vindthundar, visar han oss den i chaislongen makligt utsträckte

ägaren till alt detta, hvarefter följer en liflig spelscen med besökande kamrater kl. 12 på dagen, som tala om kurtis och politik och ondgöra sig öfver

»Packets tilltag, rabulismen,
Käbblet mot regeringen,
Och den krassa egoismen
Hos ofrälse riksdagsmän.»

Utan omsvep uttrycker Sommelius sitt förakt för desse goddagspiltar, som förneka talanger hos en hvar, hvilken vågar stå för sig själf och ej tar sold af kamarillan, och som själfva ej vilja arbeta; men med arbete menar han ej här det lugna arbetet med tanke och hand, utan som alltid krigstumultet, det de, enligt hans tanke, borde söka i främmande land, då de ej kunde finna det hemma, i stället för att vekligt öda tiden bort:

Nicke svettas, pustar, torkar
Hartsen bort — och drager se'n
Proppar opp ur flaskor — korkar
Flyga; högt i taket re'n
Fraggan står — wolthäter vinkar
I salongen — och en öm
Fänrik på pianot klinkar:
»Goda gosse, glaset töm!»

»Le style c'est l'homme» — och Sommelius går också lifslefvande igen i sin stil; han skrifver ej sin dikt i sammetsnattrock och med elfenstift; det är som om han i pamp och ryttareströflar skrefve ned den mot sadelknappen; han nämner allting oförbehållsamt vid namn, och använder, oaktadt vissa romantiska drag, som vi redan påvisat, inga blomstrande bilder, men stundom sådana, som äro väl drastiska ehuru onekligen träffsäkra; han är i sina satirer slående som August Strindberg, men med större jämnhet, och han ger i dem hugg på hugg, lika oförfäradt, som han slås i fält, ty oförfärad är han i alla situationer; han kan stundom vara förtviflad, men han är aldrig feg, hvarken i ord

eller handling. Hans satirer, riktade mot den tidens dryghet och bördsfördom hos adelsklassen, såsom dikterna »Aristokraten 1838», »Svanesången» m. fl., äro endast öfverträffade af dem, fru Lenngren skref på sin tid, och detta uteslutande på grund af olikheten i bådas skaplynne, ty lika rik som fru Lenngren är på humor och godlynt skämt, lika fullständigt saknar Sommelius förmågan att kunna skämta i sin poesi; han är bitter, skarp och kallt kvick, men utan detta, som danskarne så betecknande kalla »lune», och som kan göra ganska bittra piller angenäma och omtyckta.

Vi ha redan antydt, att Sommelius på grund af en skandaldikt om alla den stads mest aktade invånare, hvarest han vid en tidpunkt af sitt lif vistades, blef utsatt för mycket obehag. Enligt alt, hvad vi kunnat förstå och efter jämförandet af de olika uppgifter vi från skilda håll härom fått emottaga, har helt visst denna dikt varit den samling satirer, som utgafs i Göteborg 1846 under namn af »Silhouetter klipta i papp och samlade af doktor Dulcamara». Man har förut trott att dessa tillkommit under en tid, då Beppo skulle hafva legat i garnison i Göteborg, hvartill titeln »betraktelser vid ett kasernfönster . . .» torde hafva gifvit anledning, men enligt äldre officerares uppgifter har Sommelius aldrig haft militärisk inkvartering i någon kasern i Göteborg, och ej häller har någon af hans gamle vänner vetskap om någon annan på personligheter gående skandaldikt än den, som jagade honom från Borås.

Huru som hälst: Beppos Silhouetter visa oss ett småstadssamhälle på 1840-talet, som kunde gifva rika ämnen åt en tecknare.

Ingen går fri, hvarken prest eller postmästare, hvarken doktor eller apotekare; höga och låga, män och kvinnor af alla klasser och yrken uppträda för oss på scenen; det är, som om man såge en hel marionetteater, och värsen forma sig lydigt och ledigt för hans penna, falla så lätt, som om förevisaren vore gammal och van att på detta sätt uppträda inför publiken.

För att gifva ett exempel på den styrka i teckningen, som utmärker dessa bilder, anföra vi några

värsar ur en af de sista i samlingen, n;r 33, som framställer den lidelsefulle spelaren:

En spelare gnager som masken sitt bo;
Han saknar begrepp om all ära och tro,
Hans tjusning är kortlek och tärning.
Han suger sin nästa till märg och till ben;
Vid vaxljusens fladdrande, bländande sken
Begår han mång mörksens ogärning.

Han fråssar, han rumlar, förstördt är hans skick,
Roflystnadens furier bo i hans blick;
Han sitter hvar midnatt och rafflar,
Och skäckarnas klang ljuder hemsk, låter dof.
Han är som en skugga i Lucifers hof,
Vid helvetets glödande tafflar.

— — — — — — — — — — — — —

Fast minen är iskall, förhärdad och djärf,
Han pinas, han svettas, förspänd är hvar närv,
Hans blod är en eldflod, som strömmar;
Och lidelser bada sig vildt däruti,
Men vinsten den rakar hans näsa förbi
Som barndomens gyllene drömmar.

Fast mörker där råder i själen och natt,
Och hvarje lifsande, aftynande, matt,
Som slocknande lampveken flämtar,
Det tycks, som han rördes utaf ingenting;
Med kväfdt raseri han går laget omkring,
En gast ibland korpar, och skämtar.

— — — — — — — — — — — — —

Dessa satirer stå i flera hänseenden på öfvergången till den del af Beppos diktning, som vi skulle vilja kalla den politiska. Mångt och mycket som kännetecknar 1840 talet tyckes mer eller mindre framkomma i dessa kasern- och kulturbilder; så får man t. ex. ett lefvande intryck af denna tids reaktion och konservatism, som är med om den kungliga rysspolitiken, som är mera konungsk, ju mera konungen är konservativ, som föraktar Danmark och är fiendtlig emot Norge — betecknande just då, när skandinavismen och flaggfrågan börja vakna till lif och utvecklas — som är latin-

dyrkare och hatar all frihetssträfvan. Om man därtill lägger det, som följande strofer innebära, skulle man kunna tro sig läsa en interiör från tullkriget 1887:

Blott för de *högmögende* herrarnes skull
Belägges det utländska klädet med tull,
Beskattas den svenska nationen.

— — — — — — — — — — — —

Patronernas fosterlandskänsla är skön
Och »skydde dem gud» min uppriktiga bön,
Hvad angår det stegrade priset — —

Gärna besjunger Sommelius »smugglarens älskliga skrå»; detta äfventyrliga och med faror förknippade yrke tilltalade honom; det var ju också smuggeltidens glansperiod, enär införselförbuden ännu ej voro upphäfda, ehuru man alt mer och mer i landet just då började komma till insigt om nödvändigheten af en friare tull-lagstiftning.

Det är året 1838, hvars oroliga uppträden i Stockholm gifvit anledning till en ifrig poetisk-politisk värksamhet hos åtskilliga af de skalder, som tillhörde den nya tidens målsmän, denna »frihetens sångarätt», som fört den politiska poesien fram till den betydelse, den haft under denna tid.

Allmänt bekant är tryckfrihetsåtalet mot Crusenstolpe, hvilken med anledning af en på en söndag utfärdad befordran inom armeen i sina »Ställningar och Förhållanden» yttrat, att konseljen »brutit emot både Guds och världslig och konstitutionel lag». För detta anklagades han för majestätsbrott, hvilket gaf det redan då mäktiga af L. J. Hierta stiftade Aftonbladet anledning till en i flera nummer införd artikel med rubriken: »Hvad är majestätsbrott?» Angående det påstående, på hvilket anklagelsen var grundad, att »konseljen vore liktydig med konungens person», yttrades i denna artikel: »majestätet altså, detta luftiga forntidsväsende, uppstiget i urskogarnes dimmor och bestämdt att en gång som de försvinna med odlingen, majestätet, denna lagstiftningens mystiska lointain, tillkommen för att höja ett visst föremål öfver den region, där lagens åsk-

viggar träffa, har af högsta åklagaremaktens representanter blifvit upprest såsom ett bröstvärn af jordenes stoft, kring en samling män, högt uppstigne utan alt tvifvel, men icke högre, än att de kunna höra åskan gå, så väl *öfver*, som *under* dem.» — En stor del af den öfriga liberala pressen instämde med Aftonbladet och tidningarne voro fylda med ledande artiklar och — särskildt Aftonbladet — af utdrag ur Fryxells historia, t. ex. om Erik XIV, Göran Persson och Nils Sture, syftande på Karl Johan, hans rådgifvare och Crusenstolpe, och denna affär växte så småningom till oerhörda proportioner, tilldragande sig hela landets uppmärksamhet. Icke desto mindre uttalades d. 18 juni den fällande domen, hvilket gaf Aftonbladet af samma datum anledning att yttra: »det svenska folket har i dag hunnit ett godt stycke längre fram på upplysningen om ställningar och förhållanden . . . utgången af åtalet mot herr Crusenstolpe har i middags med förvånande hastighet spridt sig kring hela staden och allestädes väckt en sensation, hvartill man knappast sett något motstycke.» — Detta var också sant. Hela Stockholm var i rörelse, för den dömde hurrades ifrigt, och alla hufvuden blottades för honom. Men då domen, 3 års fästning på Vaxholm, skulle värkställas och Crusenstolpe ditföras, utbröto de egentliga våldsamheterna, hvilka i synnerhet riktades emot justitiekansleren C. U. Nerman, som bodde i Ålandsgränd. Justitieministern v. Hartmansdorff eftersöktes, men fans ej af den uppretade folkmassan. Oroligheterna fortforo i flera dagar, till slut beordrades de »braheska dragonerna» att rycka ut, och folket bokstafligen jagades från gata till gata under skrik, hurrarop och förbannelser.

Det var öfver dessa tilldragelser Orvar Odd diktade sin bekanta »Sabelsång» till de braheska dragonerna, samt dikten »Den rasande Roland», till hvilka vi senare återkomma, och äfven Ridderstad skref en dikt, hvari han talar om soldatens tvänne stora pligter, som vid detta tillfälle korsade hvarandra, den inre pligten, som förbjöd honom att skjuta på sina landsmän, och den yttre pligten i form af förmannens kommando; dikten slutar med dessa ord:

Må krigarn gälla högt, men mänskan gäller
Inför den högste likväl vida mer;
Uti den dom han öfver slägtet fäller
Han icke krigaren, men mänskan ser.

Midt framför ledet jag min klinga brutit; —
Rätt eller orätt, hvar en pröfve sig!
Ej någon kula jag mot folket skjutit,
Uppå min post man förr fått skjuta mig.

Sommelius begagnar sig af tillfället att utslunga en af sina satiriska skildringar af det högadliga, konservativa och reaktionära tänkesättet på denna tid: — Med andan i halsen, upprörd och halfkväfd af ångest, med sirlig chapeaubas och »i sig själf förbålt charmerad och med stjärnor rikt ornerad» kommer *Aristokraten 1838* efter en förtviflad flykt öfver bärg och backar undan gatpojkar och pöbel inrusande till en gammal nåd och utgjuter för henne sin indignation:

Mobben väsnas, dräggen jäser
O, mon Dieu! Man marseillaiser
  Hör på gatorna,
Högst gemena och vulgära,
Som påminna, på min ära,
Om de revolutionära
  Barrikaderna!

— — — — — — — — — — —

Alla Nermans rutor springa
Uti Ålandsgränd och klinga
  Emot stenarna;
Och till korta kom kansleren,
Ma foi, trots militären
Fick han ej i högsta sferen
  Skydd mot lymlarna.

— — — — — — — — — — —

Att vi nu ej sitta trygga,
Tacka kunna vi de stygga
  Aftonbladena,
Vår oppositions organer
Fria pressens coq-à-l'âner
Och vår tids republikaner:
  Tidningsskrifvarna. — — —

Dikten, som ej blef tryckt förr än 1841 och då ej i Aftonbladet, utan i dess på en gång antagonist och meningsfrände, det af Blanche redigerade Freja, är trots den ultrasommeliska tröttande formen mycket dramatisk och utgör en ypperlig skildring såväl af själfva tilldragelserna som af det tänkesätt, man inom konservativa kretsar hade om den förhatade och lika mycket fruktade liberala pressen och dess män, hvilka ansågos uppvigla folket; i »Svanesången», som framställer tänkesättet hos en man »på höjderna» angående representationsförslagsfrågan, uttrycker Beppo detta vidare sålunda:

Men respekten för noblessen
Har förkolnat, sedan pressen
På alt småfolk och bassessen
Öppnat ögona.

Också pågår under dessa år ett ständigt krig mot pressen. »Tryckpressen är i våra dagar uti den intellektuela världen, hvad ångkraften blifvit i den materiella», yttrade friherre v. Schulzenheim under en diskussion om indragningsmakten höstriksdagen 1834, och excellensen Rosenblad skref samma år till biskop Kullberg i Kalmar, hvars son var medutgifvare af Freja: »Tidningsskrifveriet är en från afgrunden i senare tider uppstigen oren ande att störa samhällenas och enskildas lugn». Det i synnerhet afskydda Aftonbladet hade också af Carl Johan blifvit kalladt »le detestable Aftonblad», och Tegnér yttrade offentligt 1835 att »nationens rot håller på att få röta... kommer ej hjälpen inifrån, så kommer hon nog icke, och då läsa Sverges fiender snart nog på det käraste af alla Aftonblad, nämligen svenska häfdernas Aftonblad». Och till Braun yttrade han 1841, då han sammanträffade med denne i Göteborgs »Cavallinska Carlsbaderinrättning»: »Min tro kan ingen taga ifrån mig, och den är, att våra tidningsskrifvare hafva arbetat på att fördärfva nationen. En tidnings-Nicolaus är ingen bit bättre än en rysk ditto.» Den »tidnings-Nicolaus», på hvilken han syftar, är »tidningskungen» L. J. Hierta.

Men Aftonbladet och dess meningsfränder arbetade ej förgäfves, och regeringens sätt att regera under denna Carl Johans mest opopulära tid gick ej ouppmärksam-

madt förbi hvarken riksdagens egna män eller utomkring i landet, och regeringens förhoppning att »tidningsskriket» ej skulle äga rötter i folkets åskådningssätt slog fel. Också blef under en följd af år en fullständig förföljelse satt i gång, särskildt emot Aftonbladet och dess geniale stiftare och utgifvare, som bland sina »hjälptrupper» räknade några af Sverges mest begåfvade och kvicka män: Palmær, Orvar Odd, Braun, Sommelius, Ridderstad, m. fl.

Aftonbladet fortfor emellertid som förut. Ju mera den s. k. kamarillan kände sig åsidosatt, dess vredare blefvo hennes organ och dess mera koncentrerade man sin förbittring på motpartiets hufvudledare. Då utkom sommaren 1841 en svensk öfversättning af en populariserad bearbetning af Strauss, »Das Leben Jesu», kallad »*Strauss och evangelierna* eller Jesu lefnad af Strauss, för tänkande läsare af alla stånd, bearbetad af en evangelisk teolog». Boken, som i sig själf var obetydlig och kallades »pigboken», fick af det åtal, som, då intet öfversättarenamn stod utsatt, väcktes emot dess utgifvare Hierta, en offentlighet och ett intresse, som alltid brukar bli följden, då indragningsmakten kommer i värksamhet. Det var naturligtvis från det konservativa lägret, särskildt det kyrkliga, som fördömelseropen ljödo starkast. Naturligtvis var det presterna, såsom framför alt kyrkans målsmän, hvilka det både som en pligt och en rättighet, för att ej säga rent af hos mången som en hjärtesak, tillkom att kraftigt möta och tillbakaslå ett anfall mot de kristnes heliga bok, och det är ej häller detta, emot hvilket något klander skulle kunna riktas, utan sättet: dels att söka bekämpa en andlig sak med världsliga maktmedel, att använda statens arm i stället för att lita till de andliga vapnen och ha det modet och den tron, att låta sanningens ande själf både föra striden och vinna seger i sin egen sak, dels ock att i hätsk ofördragsamhet kasta sig öfver Hiertas person, hvarvid ingalunda de ridderligaste eller mest kristliga medel begagnades.

Det var det kyrkliga bladet »Svenska Biet», som af sin konservativa kollega Lunds Veckoblad af d. 8 april 1848 kallades »en tidning i Stockholm, som i likhet med Svenska Minerva gärna vill genom utsättande

på skylten af ordet 'Svenska' låta påskina, att det bär den nationens färger, hvilket dess lära däremot på flera sätt förnekar,» det var denna tidning, då redigerad af hofpredikanten Angeldorff, som i en lång följd af häftiga artiklar förde den egentliga striden emot Hierta och Aftonbladet.

Aftonbladet hade kallat det för katolicism, att Sverges presterskap, som enligt Biet »svurit och dyrt förpligtigat sig att hålla sin hand öfver *lärans renhet,»* hindrade menige man att fritt läsa och grunda sin tro på öfvertygelse och personlig erfarenhet, och detta föranledde det påståendet af Svenska Biet, att Aftonbladet »vill att alt, som befordrar religionsförakt, otro — — oreda och förvirring — — bör få tryckas, spridas, förordas i tidningarna — annars saknas det för samhällsmänniskan vigtigaste af alla behof — 'religionsfrihet och tolerans.' — — Sådan är den grundsats, Sverges 'erkändt första tidning', Aftonbladet, offentligen vill hafva stadgad, sådana äro dess kyrkliga begrepp! Vi se nu, hvad Sv. kyrkan har af denne sin nye 'Luther' att tillförse sig. — — —» I ett annat nummer af d. 8 sept. heter det: »när man fördrifver konungamakten såsom ett spöke till urskogarna och gynnar upplösningen af fosterlandets samhällsskick, sliter familjebandet genom kvinnans emancipation* — — för allmänheten uppdukar Marjams och Orvar Odds teologi, är det klart som dagen, att man icke gör sig samvete af den brandfackla, man kastat på fromhetens hyddor. — — Det är en neronisk förlustelse — — — det är *de Libertiners synagoga,* som i Aftonbladet uppslagit sin språklåda.» — — Som slutresultat yrkar Svenska Biet med stor ifver på Hiertas landsförvisning.

Denna strid väckte Sommelii hela intresse och sympati; *detta* var ett fredens arbete, som han kunde förstå, krig i fredstid, visserligen utan kulor och blod, men i hvilket mod och kraft voro lika nödvändiga fältherretalanger som någonsin för hans besjungne hjälte vid Jena och Lützen, general Ney.

* Afser representationsfrågan och förslaget om kvinnans myndighetsår. *Förf.*

Han kastar sig således in i striden med tvänne dikter »Conciliet» och »Kupan», båda synnerligen intressanta tidsbilder, om ock den förra särskildt i poetisk form står särdeles lågt; denna är emellertid riktad emot presterskapet, den andra emot Svenska Biet, båda med anledning af Straussåtalet och båda offentliggjorda i n:r 268 och 277 af Aftonbladet 1841, »Conciliet» först sedan åtalet mot Aftonbladet blifvit afgjordt, då den åtföljdes af en not af redaktionen: »nedanstående poem insändes till Aftonbladet redan för några veckor sedan; men red. ansåg det då under pågående tryckfrihetsmålet, till undvikande af misstydning, icke böra meddelas. Detta hinder har nu bortfallit, sedan saken är afgjord. Red. anser dock nödigt göra det förbehåll, att innehållet bör betraktas helt och hållet såsom en skämtsam fiktion, hvilket är så mycket mera skäligt, som man sedermera hört från ett och annat håll, att herr ärkebiskopen desavuerat, att åtalet mot skriften, på hvilken här är alluderadt, blifvit motiveradt af honom, och något concilium i själfva värket icke blifvit hållet. Det hela bör således betraktas endast såsom en liten satir på det hierarkiska nit, som i allmänhet här och där uppenbarat sig under tryckfrihetsåtalet.»

Sommelius skildrar nu, huru som det samlade presterskapet uttalar domen öfver Hierta:

Öfver Strauss att bryta stafven
I den andliga konklaven
  Samlas de högvördiga.
Consistoriales klaga
Öfver Hierta — och uppdaga,
Att de forskning ej fördraga
  Utom domkapitlena.

Det är ärkebiskop af Wingård, som han låter föra ordet. Denne och Aftonbladet stodo i ganska spändt förhållande till hvarandra, alt sedan Aftonbladet utsändt sin spetsiga kritik mot biskop Wingård i Göteborg, då denne var påtänkt att bli ärkebiskop Rosensteins efterträdare.

I hans mun lägger skalden först en allmän klagan öfver den tvifvelsjuka tiden, öfver de fruktansvärda omina, som hänga öfver Herrans »Wingård», öfver att

hvem som hälst vill tro sig begripa bibeln, men först och sist öfver Hierta och Aftonbladet:

Djärft i alla lärdomsgrenar
Framåt vildt förnuftet skenar
Häjdlöst. Hvilka stötestenar
För de goda tjänarna!
Kritiskt tänkarna befatta
Sig med bibeln, den de skatta
Ringa, bönder vilja fatta
Med förståndet dogmerna.

— — — — — — — — —

Äro hjordarna än fromma
Nu som lam, de tider komma,
Då de sluka liksom tomma
Ulfvar edert timliga
Goda, glupskt ur munnen taga
Brödet på sin herde, jaga
Oss som svultna hundar, gnaga
Köttet intill benena.

— — — — — — — — —

Strauss är stark i polemiken
Att slå hufvudet på spiken —

— — — — — — — — — — —

Nog jag ser, hvar skon den klämmer:
Han vill frihet, och den skämmer
Bort vår makt, öfverensstämmer
Ej med prestintressena.
Och som bölja flyr för bölja
Skall han fly och vi förfölja,
Fast som Loyola vi dölja
Skälet under mantlarna —

— — — — — — — — —

»Kupan» skildrar en bolagsstämma för Svenska Biet, däri »kupans» inre är mästerligt skildrad med färger och lif, som om man såge solen skina in genom en målad fönsterrosett på alla dessa

Helgonbilder, änglaburna,
Sirligt uti trä utskurna,

Talrikt af madonnor se'n
I små svarta kabinetter
Utaf ebenholtz, porträtter
Formade af elfenben.

Här låter han nu alla Hiertas motståndare samlas och utdelar därefter på sitt eget manér hvassa slängar åt dem alla i tur och ordning, Beskow, ärkebiskopen och —

Flux beredd att redigera
Små osanningar med mera,
Stretar grensle öfver sin
Kullerstol vid skrifpulpeten
Bilden af treenigheten
Olsson-Angeldorff-Anglin.

Ty det angår kraftmesuren
Mot den ledsamma figuren
Som försvenska vågat Strauss,
Och det ljusa ändamålet
Att få boken bränd på bålet
Och boktryckaren heraus.

Sommelius delade det draget med de flesta samtida yngre svenske skalder, att han ej var prestvän, och han dolde detta lika litet som han lade band på andra sina antipatiska känslor. I den strid, vi här ofvan berört, och som upprörde landet nästan lika mycket som 1838 års nyss omnämnda affär, stod han helt i Hiertas trupp, ehuru han, som vi strax skola visa, ingalunda slöt sig utan reservation till det s. k. oppositionspartiet; tvärtom, han opponerade sig både mot höger och venster. Men i nyss berörda fall intog han en afgjordt klar ställning. Striden mellan Aftonbladet och Hierta å ena sidan, Svenska Biet och Tegnér, Wingård m. fl. å den andra, kom emellertid oviljan å båda sidor att uppflamma alt häftigare. »Hufvudfrågan är,» skref Hierta i Aftonbladet af 26 aug. 1841, »huruvida svenska nationen må äga att på sitt språk få läsa, hvad utländska vetenskapsmän skrifvit i religiösa ämnen, om det ock innefattar en ransakning af själfva skrifterna.» — Sommelius låter presterna genom ärkebiskopen svara:

Nu är endast hufvudknuten
Att få boken först förbruten
Och se'n Hierta utesluten
  Ifrån det medborgliga
Samfundet. Jag honom drifva
Ville uti landsflykt, rifva
Ned hans snällpress och så blifva
  Kvitt aftonbladisterna.

Att man värkligen i första rummet ville begagna sig af hvarje tillfälle att tillintetgöra Hierta, synes också af de fortsatta många indragningarna, och Svenska Biet yrkade fortfarande hetsigt på straff, och att svenska prestsällskapets yttrande borde aflåtas i målet, hvarpå Hierta svarade, att presterna tvärtom voro parter.* Vederlägga måtte de gärna med ärkebiskopen i spetsen, men ej landsförvisa, ej förfoga öfver andras samveten och tro, ej förfölja dem, som vilja visa, hvad man »i mån af bildningens framåtskridande» i andra länder tänkt öfver dogmerna. »Det är detta papistiska, despotiska och förhatliga tyranni, mot hvilket vi tro, att det intresserar folket i ett protestantiskt land att bli skyddadt.» — Tjugo år senare skref Orvar Odd, som vid den tidpunkt, vi nu omtala, var medarbetare i Aftonbladet, i hvilken egenskap äfven han fick sig ett och annat styng af Svenska Biet: »det utkom för tjugo år sedan i Stockholm en öfversättning af en tysk bok, som hette »Das Leben Jesu». Originalet hade i Tyskland väckt mycken uppmärksamhet, öfversättningen hotade att i Sverige vålla en allmän omhvälfning. Den var icke väl utlämnad i bokhandeln, förr än tryckfrihetens högste vårdare ansågo sig böra förklara alla boklådor i belägringstillstånd, slå generalmarsch, klämta i stormklockorna och proklamera upprorslagen. Upplagan blef ögonblickligen sekvesterad — jag var själf en minnesvärd morgonstund med om att rädda undan razzian ett par fattiga exemplar, hvilka dagen därpå i stor hemlighet såldes för guld. De voro också frälsta, om icke med mitt blod, så likväl med mitt anletes svett. Det blef anlagd en storartad process mot så väl den ansvarige

* H. Wieselgren: L. J. Hierta.

öfversättaren som den icke ansvarige boktryckaren. vederbörande upprörde himmel och jord, som om hela statens välfärd stode på spel — — — — — — — —

— — I dag, tjugo år efter,» tillägger han vidare, »har Rénans »Vie de Jesus» utkommit, utan att det faller någon människa in, att tryckfrihetens vårdare borde träda emellan. Toleransen har, som man ser, på dessa tjugo år gjort ett enormt språng och upplysningen har definitivt segrat öfver tryckfrihetsförordningens illusoriska paragrafer.» — —*

1860 lät man lugnt Rénan ha sin gång; 1840 tolkade Sommelius den kyrkliga oron så:

Ja, hur gick det oss, skriftlärde,
Oss, som endast Gud beskärde
Ljuset, om de afskyvärde
Straussiska idéerna
Gynnades af kleresiet,
Och det kätterska partiet
Sprida fick fritänkeriet
Eller tolka skrifterna?

Liknöjdt trots förutan gränser
Ger sig luft uti sentenser
Vådliga; inkonsekvenser
Förebrås lärjungarna.
Vetandet totalt inkräktar
Trons område; man anfäktar
Religionen, som ej mäktar
Stå emot bespottarna.

Vid denna tid var dock fritänkeriet ännu ej så långt hunnet åtminstone bland de lyriska skalderna. Däremot visar sig alt mera åter samma misstroende mot målsmännen af det »andliga» ordet, som i föregående tider varit så allmänt inom den svenska literaturen liksom inom alla länder; man påträffar alt för ofta — för

* Flera meningar ang. hela denna Strauss-strid kunna göra sig gällande; men vi betvifla, att kristendomens sak lidit mera men af Strauss' bok än den vunnit af de apologier denna framkallat, t. ex. H. M. Melins: »Jesu Lefverne». *Förf.*

att ej nödgas lägga märke därtill som till en egendomlighet — uttalandena om de »andliges» hänsynslöshet och själfviskhet, deras byråkratiska afvoghet mot folkupplysning och frihetsrörelser, i Sverige synnerligast under den tid, då presterna som stånd voro ett politiskt parti, hvarför man också efter 1865 långt mindre spårar dessa mer eller mindre berättigade literära hugg och slängar. Angående förhållandena i England yttrade Byron en gång till Thomas Moore, »att presterna gjort religionen mera skada än de vantroende», hvari Shelley instämde, anseende, att den tidens uselhet hade sin rot i hyckleriet hos hans lands presterskap. Huru Sommelius här i Sverige med ett slags särskild tillfredsställelse hvässar sin penna mot presterna i det för sakens, för den religiösa toleransens skull så olyckliga Strauss-Hierta-målet, är redan anfördt; i sina satirer sparar han ej häller orden för att få sin teckning af herr pastorn, »som ligger på bolstrar och hvilar sig trött», riktigt åskådlig, och riktigt i sitt esse kommer han, då han låter »läsarepresten» för sina bäfvande åhörare

»Slå helvetet upp på vid gafvel
Och visar oss andar, som ända till knän
Där vada precis som oskäliga fän
I pölar af fosfor och svafvel.

— — — — — — — — — — — — —

Se'n följer oss pastorn till himmelens port,
När först han med helvetet kända oss gjort
Och gett oss af den kvintessencen.»

Det torde ej vara utan skäl, som så många af desse skaldenaturer, idealt lagda och hänförda af inre stora syner, mången gång känt sig bortstötta af de andefattiga predikningar, som de fått i stället för den kristendom, hvilken omhvärfver, utvecklar och är en frigörande andlig makt, som sträcker sig genom lifvets alla förhållanden.

Jag trifves icke i presternas sakristior,
Jag dyrkar min Gud i sanningens fria ljus —

ropar den liflige, åt fritänkeriet mest lutande Orvar Odd. Talis Qvalis har åt presterna följande hvassa strofer i sina »Drömbilder»:

— — — — — — — — — — —

Då kom en prest, som pladdrade om tingen,
Om alt och intet, den där gamla läxan.
En kullrig foliant i svarta pärmar
Bland andra luntor uti sakristian,
Som öfver köttet ständigt sig beskärmar,
Fast hullet vittnat mot den litanian.

— — — — — — — — — — —

»Bjud ut ditt vishetskram åt jordens store,
Mig lyster Herrans skrifna ord, det klara!»
Han log: liksom om själfva bibeln vore
En bok för konungar och furstar bara.

Och i likhet med alla de öfriga yttrar sig Braun i en dikt:

Af hvilka är förfalskad denna lära,
Den enkla, höga, hvaraf namn vi bära?
Af hvilka vändes kärleken till hat?
Lägg handen på ditt bröst och säg: prelat!

»Den gamle soldatens sång i anledning af prygelstraffets bibehållande» är enligt vår mening en af sistnämde skalds bästa dikter, till hvilket vi framdeles återkomma; i denna förekommer det emellertid:

Presterna, sig alltid lika
Ville promt ha pryglet kvar,
Fast om Kristus de predika — —

och i en not tillägger Braun: »det högvördiga ståndet har under de senaste riksdagarna alltid varit det, som mest nitälskat för det barbariska prygelstraffets bibehållande».

Att Beppo och hans skaldebröder ej säga annat än sanning eller att de ej gjorde förhållandena mörkare än dessa voro, framgår ganska tydligt bland annat äfven af tidningsfäjderna från denna tid; så t. ex. yttrar Jönköpingsbladet n:o 19, 1848 med anledning af oroligheterna i Frankrike, att »det lider intet tvifvel, att adels- och prestpartiet just af händelserna i Frankrike skola finna sig hafva ännu större skäl att kufva och under-

trycka den allmänna folkviljan, ty i deras ögon är folket ingenting annat än en rå, tygellös, sin egen fördel ej inseende pöbelmassa» — — och Hierta skrifver i en skarp artikel d. 8 aug. 1844: »Med hvad rätt sitta adel och prester på den svenska riksdagen?» följande: »de föra ett fagert språk, men arbeta egentligen på fortplantandet af förtryck, mörker eller undantagsrättigheters vidmakthållande — — —.» Ihågkommas bör, att just på grund af oroligheterna i Europa och den ständigt omstridda representationsfrågan i Sverige, spänningen mellan det parti, som gjort sig till organ för »folkviljan», och det på det »bestående» hållande motpartiet blef alt större år för år, till dess lösningen kom 1865.

Till och med i senare tider kunde den fredlige Runeberg i sin »Döbeln vid Jutas» ej afhålla sig från att liksom Beppo och Braun gifva »prelaten» ett hugg. Man kan väl ej säga, att alla prester inom svenska kyrkan visat en prelatensisk anda, men väl att prelatismen alltid varit starkt representerad på kyrkans högsta platser, och att diktens män haft sina ögon riktade mot dessa höjder och ej mot de dalar, där mången gång en äkta evangeliskt sinnad landtprest obemärkt vandrat — dock ej så obemärkt, att icke Talis Qvalis på äldre dagar upptäckte honom, fri från alla partitvister, i den landtlige »Prosten»:

Evangelisk, som han kom
Men med lagens allvar
Och det visa nitet, som
Slår, men också salvar.

Med ett ljus, som stadigt brann,
Han oss förelyste,
Och välsignad vare han
För den tro, han hyste,
För den kärlek, som han känt,
För hans hopp till Herran,
För hvar blänkfyr, som han tändt
I det dunkla fjärran.

En *sådan* prest var icke utsatt för dessa frihetsskalders gissel, så mycket mera som de i allmänhet ej voro kristendomsfiendtliga.

Då det på Kellgrens tid varit föga modernt att på allvar göra kristendomen till föremål för poesi, så hade en mansålder därefter en hel religiös diktning sett sin blomstringstid, och Wallins, Franzéns, Geijers religiösa sånger och salmer hade gått som en lifgifvande ström öfver landet. Men — för att taga ett exempel, — en man som Geijer var kristen med »distinktion»: »kristendomen är i sitt väsen sann,» kunde han sålunda yttra, »men många dess dogmer kunna underkastas tvifvel».

1840-talets skalder äro långt ifrån salmdiktare; de kunna emellertid på sitt sätt kallas kristna, men då i likhet med Geijer med »distinktion»; mera kristna »på egen hand» för så vidt som en sådan ståndpunkt utanför den historiska kristendomen med rätta kan kallas kristlig, om än tviflen börja alt mera vakna till lif Dock härmed huru som hälst — säkert är, att det hos dem finnes toner af stark religiös klang, och t. ex. Nybom är, som vi snart skola få se, en i hög grad religiöst anlagd skald. Vidare har Ridderstad liksom den dystre Braun varma ord och varma toner företrädesvis för bön och förbön. Och till slut — den vilde Beppo befaller dock i sin sista stund sin själ i Guds hand och ofta, midt bland krigsfantasierna och liksom i känslan af det ohållbara uti det hänsynslösa soldatideal, han uppstält för sig, suckar hans kvalda sinne ut en bön om förbarmande till Gud, som han dock tror skall »väcka honom en gång»:

Till min sista fältmanöver,
Herre, jag din nåd behöfver
Blott — och trenne skoflar mull.

5.

Det återstår oss nu att påpeka det sätt, hvarpå Sommelius till slut själf realiserade sin krigspoesi, samt i sammanhang härmed yttra några ord om den ställning, han intog till vissa andra dagens frågor än dem, vi redan berört. I dikten »En tidsbild» har Sommelius uttalat sitt tvifvel både om tiden och dess män:

Jag tidens riktning icke alls förstår
Och vet ej, hvad den vill i stat och kyrka:
Mig tycks, att brytningen som försiggår
Sker skäligt långsamt och förutan styrka.
Man skriker »framåt», äflas vildt och tränges,
Men går som kräftorna ändå baklänges.

Man misstager sig sålunda, om man på grund af Beppos uppträdande i Strauss-saken eller af hans hållning 1838 tror, att han helt och hållet slutit sig till oppositionen. Han deltog ej på långt när så ifrigt i de politiska rörelserna som hans jämnåriga bland skalderna, ehuru han med en viss ifver omfattar enstaka anledningar, som särskildt kunna lämpa sig för en drastisk eller skarp skildring. Hos den unga tidens män finner han för mycket prat och för litet handling:

Hvart lyssnarn vänder örat än, han hör
Enthusiastiskt frihetsropen skalla.
Den unga tiden styra vill, därför
Den gamlas murkna fästen måste falla.
Dock saknas krafter i hvarenda fiber,
Och brechen skjutes med för fin kaliber.

Så när det gäller Polen förargar han sig öfver alla dessa jubelhymner, som uppstämmas, öfver alla de förböner, som höjas:

Förböner rädda många, som i friden
Behöfva nåd, men duga ej i striden.

I den allmänna hänförelsen för skandinavismen särskildt 1848 deltager Beppo ej med ett enda ord; tyst — man tycker sig nästan se det ironiskt skeptiska leendet på hans läppar — åhör han jubelsånger, högstämda tal, högstämda löften om hjälp i striden, och säger han något, så är det ord i skärande motsats till det öfriga trosstarka stridsjublet:

O, slappa tid, förvekligad och lam,
Din hjälp är dock af ringa vigt och värde.
I fäjden är du som ett husdjur tam
Och käck, när ingen fara är på färde.
I *lugn* du som ett läjon skakar manen
Men söker skjul, så snart du hör orkanen.

— — — — — — — — — — — — —

Och ungdomen sig delat midt itu
I nutids- och i medeltidsorganer:
De första sucka såsom dufvor nu,
De andra yfva sig som tulipaner;
Uppblåsta för att dölja att de frukta,
De flykta bort, när de se blod och lukta —.

Det var ej häller utan, att Beppo kunnat anse sig ha skäl till dessa bittra ord. Ty då den tid kom, då det ej längre förslog att bara sjunga, då löftena skulle infrias i handling, då, som Byron med anledning af sitt deltagande i grekerkriget uttrycker sig till Thomas Moore, »en man kunde göra mera för mänskligheten än skrifva värs,» då voro alla de glödande skandinavskalderna förhindrade — Sturzen-Becker och Ridderstad af sina tidningar och offentliga värf, andra af privatangelägenheter. Talis Qvalis, som för ej så länge sedan så varmt hälsat de danske studenterna:

Och tänder striden sitt röda bloss,
I bröder! lämnen oss rum bland eder:
Vi vilja kämpa i samma leder —

kan emellertid egentligen ej beskyllas för att svika, då stunden är inne att handla; ty man har respekt för de skäl, han ger, då han förklarar:

Ägde jag ett bröd att räcka
Åt de kära munnar små,
Som sin purpur mot mig sträcka,
Skulle jag med eder gå:
Men hur hela världen larmar,
Som sin frihet återtar,
Hålla mig små trinda armar
Här i fångenskapen kvar.

Nybom däremot, som helt nyss så stolt och käckt tillropat sina kamrater och hela svenska folket: Sverige, hvi dröjer du än? som ropat detta till vapen för broderlandet:

Män, pengar, vapen lägg som offer neder
Du svenska folk på Danmarks härd —

har endast en svag ursäkt att komma fram med i det farväl, han sänder en till Danmark uttågande landsman:

Gärna följde jag, men fjättrad, arm,
Har jag vuxit fast vid fosterjorden;
Sångens oro vaggar i min barm
Och med feberlågor fyller orden:
Sångens stormar i en mänskosjäl
Kände, lycklige, ej du — farväl!

»Sångens stormar» hade måhända kunnat stillas i det värkliga lifvets dust, i spelet om lif och död på fullt allvar vid Dybbels skansar och i Sundeveds by. Man kan förstå en man som Goethe; det är konsekvens i hans ord och i hans handlingssätt; då hela Tyskland uppflammar i patriotism och nationalkänsla, förblir han, som bekant, ensam stum; ej en dikt, ej en sång finnes af honom, med hvilken han skulle kunnat elda sina landsmän till striden emot Napoleon. Detta är vid denna tid ett fänomen, och han förklarar det så: »att skrifva krigssånger och själf sitta i min kammare — skulle det likna mig? Ute vid bivuaken, där man om natten hör de fiendtliga förposternas hästar vrenska, där skulle jag kunnat hafva lust därtill. Men det var ej mitt lif och min sak — det var Theodor Körners. Honom kläda hans krigssånger förträffligt. Hos mig,

som ej har någon krigisk natur eller krigiskt sinne, skulle krigssången ha varit en mask, som klädt mitt ansigte illa. Jag har i min poesi aldrig varit affekterad.» — Vi vilja långt ifrån kalla 1840-talets skandinaviska krigssånger affekterade, hvilket vi i det följande skola motivera. Vi vilja blott påpeka det märkliga faktum, att Sommelius, han, som ensam af Sveriges skalder iakttagit tystnad, då andra jublat, är också den ende, som visar sig vara »skald och hjälte på en gång». Han, den tyste mörke Beppo, som ej gaf Danmark någon sång, gaf det mycket mera — sitt blod och sitt lif.

Och nu såsom vi i början af denna teckning framhöllo möta vi åter och åter, hvart vi detta år — 1848 — vilja blicka i tidningar, tidskrifter eller kalendrar, svenska, norska och danska, tre namn, och oupphörligt se vi dem upprepas med sorg och beundran, — tre namn, som aldrig skiljas åt: Leijonhufvud, Lövenskjold och Sommelius; i danska generalers och fältherrars rapporter, i skaldernas dikter, i minnestecknarens skildringar, ständigt stå namnen af dessa tre tillsammans, förenade, som männen voro det i samma död, för samma sak.

Det är en lång och sorglig förteckning, vi i detta ögonblick hafva framför oss, listan öfver alla »de faldne» vid Sundeved d. 5 juni 1848. Bland dessa många nu för längesedan helt eller halft förgätna namn, läser man med en känsla, som vore underrättelserna färska och ej fyrtio år gamla, äfven:

Svensk premierlieutenant af 2:den Bataillon Knut Otto baron Leijonhufvud,

och något längre ned under en hel skara namn af stupade »menige» man:

Svensk frivillig, premierlieutenant i 5:te Bataillon Gustaf Lorenz Sommelius-Beppo.

Ögat glider åter längs spalten af danska namn, till dess det stannar vid:

Norsk frivillig, lieutenant af 10:de Bataillon baron Leopold Lövenskjold. *

* Men strax därunder står namnet på ännu en svensk yngling, Axel Lundbom från Lund. Liksom de tre ofvannämda stupade han i ifrågavarande strid, men orättvist må man väl kalla det, att han ensam blifvit helt förgäten, medan de tre tappre officerarnes namn ännu i dag och med all rätt fortlefva. —

Och alldenstund denna Leijonhufvuds, Lövenskjolds och Sommelii död på slagfältet så att säga är ett stycke af tidehvarfvets poesi förvärkligad, vilja vi här meddela den gripande skildring, en känd dansk man och författare, Fr. Barfod, välvilligt lämnat oss öfver desse trenne hjältar från det minnesvärda året 1848, så mycket mera, som denna skildring återger den skandinaviska stämning, som vid denna tid rådde i Norden, och till hvilken vi i nästföljande teckning skola återkomma. Han hade sammanträffat med dem alla, strax innan de med sitt hjärtblod inskrifvit sina namn i Danmarks krönika, och sedan så godt sig göra lät följt dem på deras korta återstående bana. »Lik en annan hjältesaga, lik en hurtig kämpasång, oss en aftonstund berättad» — sådan är skildringen af dessa unga mäns sista dagar och död.

Fr. Barfod, då som nu bosatt i Köpenhamn, berättar sålunda:

Knut Otto Erik Gregersson Leijonhufvud var en telning af en af Sveriges äldsta och mest berömda adliga ätter, som flera gånger blifvit befryndad med konungahuset. Gustaf Vasas andra drottning var den fagra och ljuslockiga, den kraftiga, snarrådiga Margareta Leijonhufvud, och hans tredje drottning var Margaretas systerdotter.

Jag såg blott Leijonhufvud en enda gång. 1848 voro vi ju alla krigare, till och med vi, som måste stanna hemma. Jag var naturligtvis medlem af centralskolan, som var den tidens skola för officersaspiranter i reserven. — — — En afton fingo vi en stunds rast i utkanten af Nörrefælled. Solen höll just på att gå ned, då vi uppstälde våra gevär i pyramid. I det samma hörde jag någon tala svenska bakom mig och vände mig hastigt om. Det var löjtnanterna Silfverstolpe och Leijonhufvud, med hvilka jag nu kom i samtal. Båda hade rest från Upland och hit för att som frivilliga inträda i vår här. — — Samtalet kom att röra sig om öfvergången från Als till Sundeved, som man med sådan längtan väntade att vår här med det snaraste skulle göra. Silfverstolpe var en liten kärnfast man med eld i de bruna ögonen och sprittande af lif i hvarje rörelse; Leijonhufvud var lång och smärt, af ovanlig manlig skönhet, med en panna så skönt hvälfd som himla-

hvalfvet, en fin böjd näsa och ett par underbart vackra himmelsblå ögon. Det var, som låge det ett drag af vemod omkring den lilla slutna munnen och samma vemod tycktes stå att läsa i den djupa, klara, milda blicken. Jag glömmer aldrig dessa två gestalter, detta fostbrödrapar för Nordens frihet och ära.

Med en liflighet, som liksom tycktes genomströmma hvarje fiber af hans kropp, talade Silfverstolpe om den högtid, det skulle bli, då det från Als bar öfver till Sundeved. »Ja, det skall bli bra roligt den stunden, ta mig tusan, skall det inte bli roligt!» och han lade nacken tillbaka, och hans ögon sökte den högreste Leijonhufvuds blick för att i den läsa bekräftelse på sina ord.

Och den höge allvarlige Leijonhufvud sänkte sitt hufvud helt omärkligt och svarade »Ja!» — bara ett »ja», men ett »ja», hvari det låg en så djup och innerlig öfvertygelse, att de starkaste ord och dyraste eder skulle förbleknat vid sidan däraf. — Ännu efter en människoålders förlopp ljuder detta »ja» i mina öron, och jag gömmer det i mitt hjärta. Det är sällsamt, att blott hafva hört *ett enda* ord af en historisk man, men att i detta hafva läst hans hela själ!

De två vännerna drogo ut, och både d. 28 maj och d. 5 juni stodo de i Sundeved. De äldre bland oss skola utan tvifvel minnas berättelserna från denna tid, om all den djärfhet, det käcka mod, som detta vänpar ständigt ådagalade, huru de mången gång i skymningen kröpo på magen längs diken och gärdsgårdar för att på nära håll utspionera fiendens ställning och rörelser, och huru de under slagtningarna kämpade bland de främste i främsta ledet. Vid Dybbelslagets början drog sig Silfverstolpe med sin afdelning på gifven order tillbaka längs Gråstensvägen åt Sönderborg till. Då tillförde en adjutant honom en ny order: han skulle stanna med reträtten och bli stående, till dess förstärkning ankom.

»Skall jag stå — godt, så står jag!» och med sin lilla afdelning stod han som en klippa, emot hvilken böljorna förgäfves bröto sig, intill dess förstärkningen kom.

Samma dag, d. 5 juni, fann Leijonhufvud sin död vid en inhägnad * utanför Österdybbel. Det var nära aftonen. Preussarne hade efter en hårdnackad strid blifvit tillbakakastade från Stengård, och man kunde gå anfallsvis framåt. Leijonhufvud var skyttarnas anförare i 2:dra lätta bataljonen, men just då han skulle bana sig väg genom första inhägnaden, föll han med sex af sina män. Den smärtsamma förlusten framkallade ett ögonblickligt uppehåll, under hvilket preussarne skyndsamt togo till flykten; hvarefter vår här fortsatte framryckningen.

Man har berättat mig, men jag vågar ej ansvara för berättelsens prosaiska (historiska) sanning, — för den poetiska sanningen behöfver jag ej vara sagesman; man har berättat mig, att Leijonhufvud samtidigt träffades af tre kulor: den ena krossade hans högra hand, som så käckt och kraftigt förde värjan för vårt fosterland, vår frihet och ära; den andra genomborrade hans panna, härden för höga, klara tankar; men den tredje genomborrade hans hjärta, som slog så fritt och varmt som något för hela fosterlandet, för hela Norden.

Nästa morgon lågo femtiotre lik i Sönderborgs kyrka, alla af unga män med undantag af den hvit-

* En i drabbningen deltagande officer har härom tillskrifvit oss ett bref, hvarur vi meddela följande: I affären vid Sundeved d. 28 maj 1848 hade jag det nöjet att se Leijonhufvud föra sin trupp i elden — — — då jag befann mig i hans närhet, hade jag tillfälle att bevittna det glada mod och den enthusiasm, med hvilken han framförde sin trupp, och hvilket äfven i förening med hans vid åtskilliga andra tillfällen aflagda prof på mannamod ledde till, att han i general Hedemans rapport af den 3 juni s. å. »framhålles med särdeles berömmelse». D. 5 juni samma år stod det minnesvärda slaget vid Dybbel. — — — Under framryckningen blef Leijonhufvud skjuten. — En fiendtlig afdelning hade besatt en liten gård, omgifven af aspar. Leijonhufvud låg med sin trupp midt för denna gård. Jag angrep densamma i flanken och passerade därvid förbi Leijonhufvud samt växlade med honom några ord, de sista. Enligt hvad jag sedan hörde af en dansk frivillig, korporal Groth, blef han strax därpå skjuten. Först en timme senare erhöll jag därom underrättelse. Kulan träffade honom i venstra delen af bröstet och han lefde blott några minuter men återfick aldrig sans. Så föll friherre Erik Leijonhufvud, efterlämnande i djup sorg slägt och vänner samt ett kärt och aktadt minne bland alla, som sätta högt svenskt mannamod och fosterlandskänsla, och deras antal var den tiden stort. —»

Förf.

hårige öfverstlöjtnant Morgenstjerne, som stupat vid Böffelkobbel i spetsen för 12:te bataljonen, medan han gladde sig åt att se, hur raskt hans »Sönderjyder» stredo. De lågo alla utan kistor, och korets och skeppets golf flöt af blod; men omkring Morgenstjernes bleka mun lekte ännu leendet.

Torsdagen d. 8:de juni blefvo 48 af dem, däribland 27 fiender, jordade på Sönderborgs kyrkogård. Men tidigt, kl. 6 på morgonen, gick en dansk man in i kyrkan. Alla liken voro nu lagda i kistor. Kistorna stodo framför altaret sirade med friska kransar, smyckade med vapen, blommor och dannebrogsband; alla voro slutna utom en: den, hvari Leijonhufvud hvilade, vacker i döden som i lifvet, ty döden hade kommit så hastigt, att den ej hunnit förvrida ett enda af de ädla dragen. Han låg i svensk uniform med en krans af eklöf omkring pannan och en frisk rosenkrans på bröstet. Kyrkan var för öfrigt tom, men bredvid den fallne Leijonhufvud stod Silfverstolpe i stum åskådning af den älskade vännen, smekte ännu en gång hans bleka kind, tryckte för sista gången hans hand och störtade snyftande ut ur kyrkan.

Samma dag blef Leijonhufvud jordad — på Ulkebölls kyrkogård. Hans grafkulle ligger vid ingångsdörren på kyrkans södra sida. Inom granarna, af hvilka den är omgifven, ha hans vapenbröder rest en granitsten med ett stort hvitt marmorkors, och i en marmorskifva, som står lutad emot stenen, ha de låtit inrista:

†

Svensk premierlöjtnant

KNUT OTTO ERIK af LEIJONHUFVUD

födt d. 27 april 1823, falden i slaget ved Dybbel den 5:te juni 1848!

1 Joh. 3: 16: Ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brödrene.

———

Dette Minde sattes ham af 2:den Bataillons Officerer.

———

Han var blott tjugufem år, då han stupade, men vi skola tänka på kung Magnus Barfots ord: »till äran, ej till åren, höfves det oss att gilja»; vi skola ihågkomma, att den har lefvat länge nog, som lefde med Gud för ära och frihet, — att den, som lefde de få

åren med ära; har lefvat långt längre än den, som lefde de många åren utan ära; ty han lefde med och för evigheten! —

Leopold Lövenskjold var den yngste sonen af — — Severin Lövenskjold, statsråd, statsminister och ståthållare — — — Han var född 1818 — — — var här nere, då det »slesvig-holsteinska» upproret utbröt och anmälde sig strax hos krigsminister Tscherning för att bli upptagen som simpel soldat i den danska hären. Men Tscherning vågade ännu icke upptaga »främlingar», »utländingar» i hären; han var rädd för, att det skulle betraktas som ett brott mot neutraliteten, ett brott, som kunde gifva holsteinarne rätt att upptaga alla möjliga andra tyskar i sina leder; — och Lövenskjold blef afvisad. — Men han lät sig ej så lätt afvisa; han ville, hvad han ville.

Han frågade, om han ej kunde förvärfva medborgarrätt. Jo, om han köpte en större egendom, skulle detta ej falla sig svårt.

Då köpte han, om jag ej missminner mig, för 27,000 Rbd. en fastighet i Köpenhamn och köpte sig därigenom rätt till att som dansk egendomsägare taga tornistern på nacken och musköten på axeln för att som simpel dansk soldat inträda under den korstecknade Dannebrogen. Han var den förste af de tusen fränder, som från andra sidan sundet och Kattegat inträdde under vårt från himlen fallna banér, och därför skall han också alltid nämnas som den förste — i dag och när äljes namnen ihågkommas på dem, som med sitt hjärtblod beseglade tron på Nordens enhet — bland de män, som stredo och blödde för Dannevirke som Danmarks, som nordens sydgräns.

Han kom strax med; han var redan d. 9 med vid Bov. Här var han tillfällig flygelman för en afdelning af 10:de bataljonen och till granne hade han en seelandsbonde, som nu för första gången, liksom han själf, hörde kulorna hvina omkring sina öron, men fann denna musik mindre munter och drog sig litet för att gå framåt.

»Är du rädd, kamrat?» frågade Lövenskjold, men seeländaren förstod ej det norska tonfallet, och Lövenskjold måste upprepa sitt: »är du rädd, kamrat?»

»Rädd? Nej, det skulle fanden vara rädd», utbrast seeländaren, och nu stormade han så fram, att, berättade Lövenskjold: »jag gick på, alt hvad jag kunde, men jag hade svårt nog att följa honom.»

Han höll dock takten med, och efter denna träffning blef Lövenskjold, så vidt jag mins, strax korporal.

Nu tågade man mot Slesvig, och inom några dagar stod man vid Dannevirke. Därefter underhandlades det om fred med preussarne, men förgäfves. Under tiden blef Lövenskjold sjuk: han fick frossa och hade redan under några dagar fått dragas med denna sjukdom. Tidigt på påskdagsmorgon var han så hos läkaren, som skickade honom med ett recept till Slesvig. Han fick medicinflaskan i fickan, men knappast var han åter på gatan, förr än han hörde skjutning. Han lyssnade ett ögonblick: nej, det var intet tvifvel därom, det var kanonerna, som brummade, ehuru alla hade varit ense om, att man först tidigt nästa dag kunde vänta preussarnes anfall. Han skyndade då till sitt kompani, fann det och kämpade tappert hela dagen, till dess vår lilla här efter ett stort motstånd till slut mot aftonen måste draga sig tillbaka för öfvermakten, medan fienden själf var så utmattad, att han ej kunde tänka på att förfölja. Men febern lämnade Lövenskjold: den var och förblef borta, och han kom först ihåg den, då han skulle lägga sig att hvila på marken och kände medicinflaskan i sin ficka.

»Ofta har jag varit på björnjagt,» sade han om slaget vid Slesvig, »men aldrig på en jagt, så munter som denna; det gick hela dagen, som om det varit smordt.»

Hären drog sig tillbaka till Als, där den måste förbli under någon tid, till dess den åter blifvit ordnad och undfått förstärkning. Lövenskjold använde dock de få fredsveckorna ingalunda till att ligga ovärksam på Als. Han fick ett par veckors permission och gick öfver Fyn och Seeland till Köpenhamn, hvarifrån han ville begifva sig till Norge att samla frivilliga. Han gick till fots genom Seeland. I Ringsted träffade han händelsevis baron Lövenskjolds kusk från Lövenborg, som ville förmå honom att åka hem med sig.

»Jag har inte tid, men hälsa från korporal Lövenskjold, att han mår bra.»

»Skall jag inte hälsa från baronen?»

»Prat! Jag är inte baron, utan hälsa från korporal Lövenskjold vid 10:de bataljonens (3:dje?) kompani! Farväl!»

Han kom till Kristiania, där man på ett utlyst möte hörde orden strömma helt annorlunda fritt och fylligt från hans läppar, än man förut varit van. — Och han vann också genom sin vältalighet flera norrmän för Danmarks, för Nordens heliga sak.*

Den 28 maj var han åter i Sundeved och likaså den 5 juni. Den förstnämda dagen stupade den duglige kapten Thestrup af 10:de bataljonen vid Dybbel kvarn i striden emot mecklenburgare och hannoveranare. Thestrup hade samma morgon blifvit förbigången, i det en yngre officer blifvit utnämd till bataljonens chef, och det hade gjort ett smärtsamt intryck på alla. Då han nu blef dödligt sårad, emottog löjtnant Klöcker honom i sina armar; men Lövenskjold stod bredvid och tillropade den döende krigaren: »faller kaptenen icke som bataljonens befälhafvare, så faller ni dock som dess förste soldat.»

D. 5 juni stod Lövenskjold själf som sekondlöjtnant vid 10:de lätta infanteribataljonen, den samma, hvari han ständigt stridt. Han delade altså äran för båda dessa stolta dagar, men hans äfventyrliga stridsmod blef redan nu hans bane, mänskligt taladt altför tidigt. — Då hannoveranarne middagen d. 5 juni ryckte fram öfver Dybbel, drefvo de först, efter en hård strid inpå lifvet, våra svaga förposter tillbaka emot Stenderup. Lövenskjold stod i kapten Westergaards skyttelinie. Denne befalde honom att draga sig tillbaka från inhägnaden, vid hvilken han stod, men han ville ej lyda, oaktadt den talrika fienden ej var trettio steg från honom och oaktadt han (berättade en annan norsk frivillig) om natten drömt, att han blifvit sårad och fången. Han

* I »*Skandia*» 1848 står det dock uppgifvet, att Lövenskjold var »född talare och krigare». Då han var på väg tillbaka till Danmark, berättas det vidare, »med en skara norska frivilliga, tillstäldes för honom och dem en skandinavisk sexa i Göteborg. Inspirerad af tillfället, uppsteg han och hänförde de tillstädesvarande med sina glödande ord. Öfveralt således, där han var under »jubelåret» af sin lefnad, skänkte idén vingar åt hans tankar och ord, och fläktarne däraf bortsopade hvardagsdammet från lyssnande sinnen.»

hade just skjutit en hannoveransk underofficer och gaf detta tillkänna för sina kamrater genom att vinka med näsduken. Då fick han själf en kula i underlifvet. Han sjönk ned, men reste sig och gick väl femtio steg, innan han åter sjönk ned. En rask soldat ville stanna hos honom för att hjälpa honom bort och sålunda rädda honom från fångenskap. Men det tilläts honom icke. Lövenskjold befalde honom: »gå till din pligt och låt mig ligga; det vore skada, om en så tapper karl skulle bli tyskarnes fånge.» Så blef den döende Lövenskjold hannoveranarnes fånge och förd till sjukhuset i Flensborg. Men hjältemodet ingifver ovilkorligen själfva fienden aktning. Han blef vårdad med omsorg. Likväl utandades han sin hjältesjäl söndagen d. 11 juni. Sedan blef hans lik utväxladt och fördt till Sönderborg, där det begrofs d. 5 juli.

Själf står han nu vid Ryes odödliga brigad.» — — —

Omsider återkomma vi till desse båda fallnes kamrat, föremålet för vår teckning, Beppo-Sommelius.

Angående honom nämner Fr. Barfod, att han på grund af sin duglighet som officer af svenska regeringen blifvit sänd till Frankrike för att taga kännedom om nya vapen och det nyaste franska befästningsväsendet. Detta måste dock vara ett misstag, ty vi ha ej af någon hans gamle vänner, ej häller af de sparsamma och korta biografiska notiser, vi funnit om honom, sport det ringaste om någon dylik beskickning, och ej häller var hans rykte för »duglighet» så stort, att det kunde ådraga honom ett offentligt förtroende af denna art. Tvärtom veta vi med bestämdhet, att han på grund af spändt förhållande till sin chef fick permission, reste utrikes, till Tyskland, Italien och Frankrike, i hvilket sistnämda land han i Nantes ägde en farbror, Carl Sommelius, courtier de navires därstädes, till hvilken han vände sig för erhållandet af hjälp i penningangelägenheter. Detta lär emellertid genom inflytande af hans chef hafva misslyckats; sjuk och dyster återvände han hemåt, men måste i Köpenhamn lägga sig in på Fredriks hospital. Under hans vistande här utbröt det »slesvig-holsteinska» kriget, och ungefär samtidigt förföll hans permission. Han begärde då denna förnyad, hvilket nekades, och han beordrades att genast infinna

sig vid regementet, en befallning, den han på grund af sin sjukdom ej kunde efterkomma. I stället vaknade så mycket starkare hos honom lusten att afskudda sig sitt ok som »fredsofficer» i Sverige och i stället som frivillig sluta sig till danska hären. Nu erbjöd sig ett tillfälle för honom att i värkligheten skåda de blodsscener, han i sin fantasi så ofta utmålat för sig, och det är ej tvifvel underkastadt, att hans dystra sinnesstämning, ökad genom sjukdom, penningbekymmer och obehagliga personliga förhållanden vid hans regemente i Sverige, kom kriget att för honom hägra som medlet att befrias från ett lif, hvilket var honom en plåga.

Han förfrågade sig därför hos danska krigsministern, huruvida tillåtelse kunde lämnas honom att som frivillig ingå i danska hären, och så fort han fått jakande svar, ingaf han genast sin ansökan om afsked ur svenska arméen. Emellertid var han af sin sjukdom altjämt fängslad vid hospitalsbädden.

»Ändtligen,» berättar nu vår ofvannämde danske meddelare, »kom han så långt, att han erhöll tillstånd att ett par timmar vid middagstiden lämna hospitalet. — Jag satt en förmiddag och arbetade vid mitt skrifbord, — — då dörren gick upp, och en liten, klent bygd man inträdde; han hade ett par vackra lifliga ögon, men hans äljes långt ifrån vackra ansigte (en liten näsa, obetydliga och oregelbundna drag) bar ännu synliga spår efter utståndna lidanden.

Det var hans första promenad från hospitalet. »Är det inte konferensrådet Fredrik Barfod?» (Han kände vår svaghet för lysande titlar, utan att dock kunna finna rätt i den stora mångfalden däraf.) —

»Jo.»

»Jag är svensk premierlöjtnant; mitt namn är Sommelius, och jag har ännu ej sluppit ut från Fredriks hospital. Ni ha kommit i krig, och jag har lust att vara med. Men först måste jag veta, om ni också ha rätten på er sida, om ni ha rent bröd i säcken. Det vet inte jag, men det måste ni veta, och det skall ni nu säga mig. — Så säg mig det då, men gif mig klart besked och stick inte under stol med något. Ni måste ansvara för, hvad ni berättar mig, för hvart enda ord,

till punkt och pricka. Ni måste kunna aflägga er salighetsed därpå! Hör ni det!»

Det var med en fullkomligt feberaktig våldsamhet, han sålunda tilltalade mig. Han framstälde de starkt betonade orden med en fart, som om det gälde lifvet att vinna en sekund.

Jag började gifva honom en framställning af upprorets utbrott.

»Nej, nej, det där känner jag till.»

Jag gick då längre tillbaka till Kristian den åttondes tid.

»Nej, nej, ännu längre tillbaka.»

Jag började tala om Sönderjyllands införlifvande med den danska kronan under Fredrik den fjerde, men med feberaktig häftighet afbröt han mig hvarje ögonblick med frågor kors och tvärs och ville altjämt »längre tillbaka, längre tillbaka», altjämt djupare in i frågan. Slutligen framstälde jag för honom hela Sönderjyllands historia nästan från Dan och Angel, naturligtvis i kort utdrag, men detta mitt föredrag räckte dock fullt ut halfannan timme; och nu satt han så stilla som den uppmärksammaste åhörare, i det han bara ett par gånger gjorde mig några frågor för att begära bättre besked, närmare förklaring. Då jag slutat, sprang han upp, slog sin högra hand i min och utbrast:

»Tack, min bror, evigt tack skall du ha. Nu är jag, ta mig tusan, er! Men det är på *ditt* ord, och skulden är *din*, om jag går orätt väg.»

Från denna stund kom han ständigt till mig, nästan dagligen, men dagligen växte också hans otålighet att komma till hären. Då jag för att dämpa denna otålighet påminde honom om, att han nyligen varit sjuk, och att han ännu ej återvunnit sina krafter, att han ännu ej skulle kunna uthärda ett fälttågs besvärligheter, o. s. v. — då kunde han ibland utbrista:

»Åh strunt! tio gånger hällre vill jag störta därborta, än jag vill kväfvas på hospitalet af kryddburkarnas doft» — eller: »om jag också skulle falla — än se'n? Då vet jag en, kung Karl heter han, som däruppe skall taga en blödande svensk i sin famn! —» eller: »Om jag också skulle falla, så ha ni väl en bit

dannebrog att svepa kring mitt lik; och mer begär jag inte.» —

Slutligen blef han utskrifven af hospitalsläkaren, och krigsministerns tillstånd att deltaga hade han fått. En afton, det var fredagen d. 2 juni, satt jag vid solnedgången åter vid mitt skrifbord och hörde någon komma sjungande öfver gården. Ovilkorligen kastade jag en blick ut genom fönstret. Jo, det var Sommelius, och i nästa minut inträdde han till mig.

»Se så, bror! I kväll tågar jag ut, och på söndag är jag vid hären! Därför kommer jag att säga dig farväl!»

Han var så glad; han var, som sagdt, äljes långt ifrån vacker, men, då glädjen funnit en högre källa, förädlar den till och med de mindre vackra dragen, och i detta ögonblick föreföll han mig värkligen vacker, föreföll han mig som en lycklig brudgum, hvilken går att föra sin brud till altaret.

Det var dock ej lång tid till samtal; han skulle fara samma afton och hade ännu åtskilliga saker att uträtta. Han föll mig altså om halsen och gaf mig sin afskeds- och broderomfamning.

»Och nu farväl, min bror! Hälsa din hustru och dina barn! Och kom så i håg: i öfvermorgon på Als och nästa dag kanhända i Sundeved!»

Han sprang hvisslande ut genom dörren, slog takten med sin högra hand och dansade mera än gick öfver gården; men i fönstret stodo min hustru och jag och blickade efter honom, till dess han försvann i Krystalgade. — —

Om söndagen var han på Als, och om måndagen d. 5 juni stod han värkligen, som han hoppats och önskat, i Sundeved. Under fem timmar streds det hårdt om Dybbel; Österdybbel var taget tillika med södra delen af Vesterdybbel, och dagens öde var så godt som afgjordt. Den nordöstra delen af Vesterdybbel med kyrkan var dock ännu besatt af två bataljoner preussare. Det var fiendens sista hållpunkt, och från denna skulle han utdrifvas. Det blef en vild och våldsam gatstrid i de krokiga gränderna med diken och häckar på båda sidor. Sommelius anförde en afdelning af 5:te linjeinfanteribataljonen. Hans folk ville hällre stå betäckt bakom dikena och gärdesgårdarna än springa öfver

dem; men framåt måste de, om fienden skulle bort. Sommelius sprang då själf upp på en gärdesgård för att visa soldaterna vägen, drog sin sabel, svängde den öfver hufvudet och kommenderade:

»Framåt! Hurr—»; hurraropet blef aldrig uttaladt, ty en fiendtlig kula bortslet dessförinnan öfre delen af hans hufvud. Men Vesterdybbel blef taget intill sista smyghål.

Fyra dagar senare, d. 9 juni, åttonde dagen efter hans afsked från mig, blef Sommelius jordad på Augustenborgs kyrkogård.» — — — Så lyder berättelsen om Beppo-Sommelii död i sammanhang med hans bägge stridskamraters.

Emellertid blef han visserligen mycket svårt sårad i hufvudet, men dog dock ej genast, utan först efter timmar af svåra plågor. En af hans svenske stridskamrater vid detta tillfälle skrifver därom till oss i ett bref: »under slaget vid Dybbel hörde jag ett rykte, att han (Sommelius) blifvit sårad och förd till Augustenborg. Dagen efter slaget red jag dit för att möjligen kunna vara honom till någon nytta. Jag erfor då, att han dött under transporten. Man visade mig hans lik. Han hade tvänne förbindningar, — den ena om hufvudet, den andra om halsen.» — — —

Som stjärnor, dem siarne prisa,
Min hjälm eller sabel skall visa
Er vägen på bragdernas stråt!

Så har Beppo diktat, och så har han stupat; men i en annan af sina dikter framställer han en vemodig fråga, den vi kunna besvara; det är, då han aningsfullt yttrar:

Jag fyller snart mitt nummer bland de döde,
Och då mitt minne dör väl ut med mig?

Och svaret blir, att hans minne »skall häfden bevara», och det för all eftervärld. Detta hans hjältemod, som var hans lifs innersta väsen, väckte för honom en sympati, som hans dikter ensamt aldrig förmått, det väckte hos hans folk, i hela Norden en större hänförelse

än den snillrikaste dikt. Och själf blef han i sin död jämte sina båda dödskamrater, de första som gåfvo sitt blod för skandinavismens tanke, föremålet för skaldernas sånger. Utom fyra andra denna tids dikter hafva Nybom och Ridderstad för honom sina klaraste, varmaste toner. Där, säger Nybom:

Där ligger Norges Lövenskjold och blöder
Ur många heliga och dyra sår;
Ett mera härligt offer gifs ej, bröder,
Än det, du, Danmark, så af Norge får:
En hugstor yngling, viking till sitt sinne,
Lik den vi uti hjältesagan finne.

Och Sveriges Leijonhufvud — hjältedöden
Var värdig denna ridderliga bild,
Det skönsta ögonblicket i hans öden
Var då han föll, högsinnad, stark — men mild,
Med en jungfrulig själ, med manlig ära:
En föresyn i både lif och lära.

Och Sveriges Byron, Beppo, han, Titanen,
Båd' krigare och skald på samma gång. —
Far ut och se en storm på oceanen,
Och du ser bilden af hans lif och sång.
Hans sköna drapa var en död med ära,
Och dubbla lagrar ses hans minne bära.

I Ridderstads äljes matta lyrik framstå hans »Dödsrunor», tryckta och införda i Östgöta Correspondenten, strax efter det dödsbudet 1848 kom till Sverige, särdeles vackra, ty äfven Ridderstad var soldat med diktarhjärta, och naturligt är, att han skulle gripas och i sitt innersta träffas af desse unge officerares död, främst kanske just af Beppos, hvars diktning han beundrade. I en serie af fem dikter, »helgade de tappre som stupade i bataljen vid Dybbelberg d. 5 juni 1848», ägnar han en varm hälsning till den danske öfverste Morgenstjerne; därefter nämner han Leijonhufvud och Lövenskjold.

Men för Beppo-Sommelius talar högst hans medkänsla; hans beundran och glädje öfver, att dennes manlighet i handling ej gaf efter för hans mod i sången

taga sig varma målande uttryck, och med dem vilja vi afsluta denna framställning af en af vår literaturs mest tragiska personligheter:

Endast tvänne trogna vänner du bekom i denna värld,
Första vännen var din lyra, andra vännen var ditt svärd.

Friden hvilade kring jorden; frid inom dig aldrig var:
Alla strängar på din lyra voro blixtar en och hvar.

Bakom fagra ytors skimmer såg din blick, hur brottet satt,
Och din lyra ut sin ljungeld kastar uti kolsvart natt.

Lik Vesuven sjöd din tanke: häftig, full af flammors glöd.
Och ändock vid kratern växte mången blomma rosenröd.

Fins en eld, som ej kan nämnas, men som dock förtära kan,
Gudatänd, som Vestas låga, denna eld inom dig brann.

Fins en kärlek uti hjärtat, utan form, men sann ändå,
Sök den uti Beppos sånger, och du finner den också.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Mäktig sång blir mäktig handling: skalden är med krigarn slägt:
I alt stort, som skett, de alltid handen åt hvarandra räckt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

På en åsksky flög din ande dristigt omkring jorden ut,
Du har värkat, som du tänkte, än en ljungeld i ditt slut.

Tappert stred du, modigt föll du: skald och hjälte på en gång,
Du har stupat, som du lefde — handling, poesi och sång.

STUDENTSKANDINAVISMEN.

I.

1840-talets lyrik tillhör i ej ringa mån den tidens studentlif.

Det var studentlifvets glansperiod, skandinavismens, de första studentmötenas gyllne tid. Och af studenternas försångare kommo sedermera några att räknas bland landets främste skalder, såsom Talis Qvalis i Lund och Johan Nybom i Upsala, men till dessa båda slöto sig äfven B. E. Malmström och framför alt Orvar Odd, som, blifven redaktör för Öresundsposten i Helsingborg, med lif och själ deltog i den skandinaviska rörelsen; dessa fyra blefvo, kan man säga, skandinavismens poetiske målsmän i Sverige.

Däremot märker man ej till en början någon synnerlig hänförelse för den skandinaviska idéen hos någon af de tre skaldelöjtnanterna Braun, Sommelius och Ridderstad, af hvilka den förste endast har ett par skämtvisor för denna sak, den andre, som vi sett, ingen sång alls, men desto mera handling, medan den tredje indrogs i sångarnes led, först då 1848 redan inträdt och den skandinaviska hänförelsen visserligen stod på sin höjdpunkt, men blott för att inom kort börja aftaga.

Det är emellertid omöjligt att gifva en bild af de förhållanden, under hvilka de många studentdikter, vi företrädesvis finna hos Talis Qvalis och Nybom, framkommit, utan att i korthet gifva en framställning af den politiska väckelse, som på 1830—40-talet började spira och skjuta fram vid båda våra universitet, och som där frambragte en lifsström af ungdomlig hänförelse såväl i poesi som sång: Gunnar Wennerberg och Otto Lindblad stå sida vid sida om Talis Qvalis och Johan Nybom.

Hela det nittonde århundradet har varit utmärkt af en samlingssträfvan de nordiska länderna emellan. Det har sett den skandinaviska rörelsen spira, blomstra och aftaga — vi vilja icke säga dö, icke med Ridderstad säga, att denna för hela vår skandinaviska nord så betydelsefulla rörelse efter 1864 för alltid hoprullat sina fanor, att dessa »såsom en kort tids historiska minnen numera egentligen känneteckna Fredrik VII:s och Carl XV:s grifter». Ty skulle väl all denna glöd — ej den, som dref studenterna att dricka punsch, men den, som faktiskt närmade de tre länderna till hvarandra, den som dref modiga behjärtade män att våga sitt lif och låta sitt blod för en ideal sak — skulle den vara en såpbubbla blott, en företeelse eller modesak utan resultat, skulle väl det blod, som flutit, vara förspildt?

Vi tro ej, att denna fråga kan bli endast ett — om ock betydelsefullt — moment i tvänne konungars historia, vi tro den ej död med dem. Liksom den börjat långt före deras tid, så lefver den ock, sedan de för länge sedan äro borta, ty ehuru dess första blomstringstid jämförelsevis var kort, endast några årtionden, hann den dock lefva sig in i själfva folkhjärtat, innan den, stötande på diplomatiska svårigheter och politiska skär, för tillfället led ett afbräck 1864.

Nu mera anses ju hela denna sak, 1840-talets eller rättare studenternas skandinavism, föråldrad och gammalmodig: »skarpskyttesaken och skandinavismen» — man ler så smått åt dessa vårt århundrades ungdomsillusioner. »Bland olösta frågor förblef äfven den skandinaviska», säger Ridderstad i sin Regnbåge; men en olöst fråga behöfver ej vara död, den kan åter komma att dyka upp för att möjligen finna sin lösning på ett sätt, som 1830—40-talets eldiga poetiska skandinaver ej drömde; och för visso är hela denna rörelse, så märklig och så intressant ej minst i literärt hänseende, förmer än blott en ungdomsdröm.

Ännu innan slägtkänslan de nordiska folken emellan — en slägt- och gemensamhetskänsla, som trots århundradens kif och strider aldrig utplånats — hunnit få något egentligt uttryck inom literaturen, hade den glimtvis framträdt på det politiska området. Åtskilliga väl kända försök till praktisk sammanslutning gjordes

både i slutet af förra och början af detta århundrade, af hvilka vi endast nämna tronföljarevalet 1743, då den danske kronprinsen hade ett ej ringa parti bland rikets ständer för sig; vidare Gustaf III:s förslag till ett anfalls- och försvarsförbund de skandinaviska makterna emellan, hvilket förslag strandade på danskt misstroende mot Sverige; neutralitetsförbundet 1794, hvilket däremot hälsades med jubel af såväl folken som dess styresmän, samt vidare den rörelse till union, som utgick från Danmark genom försöket 1809—1810 att bringa de tre rikena under en krona, en rörelse, som stod i sammanhang med hela den i Europa jäsande sammanslutningstendensen beslägtade stammar emellan.

Men det blef dock literaturens och diktningens män förbehållet att gifva den nordiska slägt- och enhetstanken en sådan klang, att den väckte uppmärksamhet.

Redan innan den danska tidskriften »*Den politiske Tilskuer*» 1761 yrkat, att danskar och svenskar borde förenas i en samfäld odling af språken, att danskan och svenskan till och med borde sammansmälta till ett språk, hade danska statsrådet *Luxdorph* 1753 öfversändt ett poem till Lovisa Ulrikas Vitterhetsakademi, hvari han lofsjöng Carl Gustafs tåg öfver Bält — något vid denna tid rent af oerhördt djärft. Och danske historikern *Suhm*, som stod i förbindelse med åtskilliga svenske lärde, särskildt i Lund, yttrade omkring 1761 såsom sin älsklingstanke, »att de tre nordiska folken böra betrakta hvarandra som bröder».

Förbrödringen var dock vid denna tid ej synnerligt långt skriden, och om brödrakänslor än gjorde sig gällande mellan Sydsveriges och Seelands universitetsungdom, så fans ännu knappast spår däraf i öfre Sveriges literära kretsar.

Kellgren förklarade sålunda, att man i Sverige gärna ville anse danska som »en skämd dialekt af vårt eget språk,» och Leopold kallar den »ett opron611onseradt och för oss något sällsamt ljudande språk».

Dock var det just Kellgren, som i »Stockholmsposten» 1791 införde en ej ringa mängd danska skaldestycken, exempelvis af Evald, Baggesen m. fl., och Rahbeks visor blefvo genom samma tidning så kända, att då Geijer 1825 besökte Köpenhamn och där var

med om att på studentföreningen fira Rahbeks studentjubileum, han, som han själf säger, »i själfva värket igenkände ifrån min barndom hvarenda af de rahbekska visorna».*

Det var äfven 1791, som den sydsvenska universitetsstaden fick besök af tvänne framstående danskar, skalden Kr. Pram och professor J. Kierulf, som här knöto vänskapsförbindelser med universitetets äldre och yngre lärare.

Efter neutralitetsförbundet 1794 blef stämningen ännu mera vänlig, och Franzéns i Stockholmsposten tryckta dikt »Svenska sånggudinnan till den danska» emottogs med varm glädje i Danmark, aftrycktes i »Samleren» som »et skönt Bevis paa de ædle Svenskes broderlige agtelse for vort Folk».

Nu stiftades af dansken Jens Kragh Höst tidskriften »*Nordia*», ett namn, hvilket enligt Stockholmsposten »skulle beteckna Sveas och Danas gemensamma dyrkan af ömse sidors snillen». Och Höst förklarar själf,** att det var Franzéns ofvannämda dikt, som »bragte mig paa den Idee om Nordia». Tidskriftens uppgift var att bibringa de båda folken en ömsesidig bekantskap med hvarandras literatur.

Företaget strandade dock hufvudsakligast af bristande intresse å svensk sida. De svenska bidragen bestodo till större delen i åtskilliga »poem från Skåne», och stockholmsliteratörerna förhöllo sig fullständigt passiva och ointresserade. Redan efter första året upphörde »Nordia», som dock ej blef utan betydelse, ty, säger prof. Ljunggren i Sv. A. Häfder, »den genom Nordia grundlagda förbindelsen emellan Köpenhamn och Lund har för skandinavismens vidare utveckling varit af stor vigt».

1796 stiftades »*Det Skandinaviske Literaturselskab*», som upplöstes först 1832. Detta sällskap skulle hafva medlemmar i alla de tre nordiska länderna och

* Detta Geijers besök i Köpenhamn och på »Skydebanen» har blifvit besjunget af Orvar Odd i en af dennes bästa dikter: »Erik Gustaf Geijer».

** *F. Bajer*, »Det Skandinaviske literaturselskab» i Nordisk Tidskrift 1869.

utgifva en gemensam tidskrift »Skandinaviskt museum». Men äfven denna tidskrift väckte föga intresse i Sverige, och Leopold yttrar härom i bref till Gjörwell 1798: »om föreningen af bägge nationernas literatur gör jag mig, jag tillstår det, ej lika lofvande tankar, som jag märkt, att många hysa därom — — —».

Det var först i början af vårt århundrade, som en nordisk renaissance, hvari de tre nordiska folken kunde mötas liksom i en utgångspunkt, skulle se dagen. Då Tysklands store sångare gå tillbaka till Grekland och Homeros, börja Nordens skalder vända sig till Eddans och sagornas äkta skatter. Det var Schellings lärjunge och dyrkare, Henrik Steffens, som, då han 1802 i Köpenhamn höll sina i den danska literaturen epokgörande föreläsningar, riktade de unge skaldernas — främst Oehlenschlägers och Grundtvigs — uppmärksamhet på mythologiens betydelse, på den naturnödvändiga följdriktigheten i historiens gång, på den vigt, som ligger uppå att gå till urkällan: »med Guderne begynder al Historie. Bag al Historie ligger Mythologie; det er en Kjendsgjærning, som Ingen kan nægte.»

Och medan inom den politiska världen rådde oro, split och mörker, då Sverige genom freden i Fredrikshamn mist sin ena arm, Danmark genom kriget med England förlorat sin flotta, fått sin hufvudstad ödelagd och genom Kieltraktaten måst afstå sitt halfva rike, och medan detta, Norge, visserligen frigjordt, men långt ifrån stadgadt, på sätt och vis förmåtts till en förening med Sverige, — uppblomstrade i Sverige som i Danmark en äkta fosterländsk diktning, hvars uppgift var att förhärliga dessa nu splittrade länders gemensamma forntid, och som i sig bar fröet till större samförstånd, till slägtkänslans väckande på ett kraftigare sätt än någonsin förut.

Det var Oehlenschläger, som här gick i spetsen; genom sin nordisk-dramatiska diktning öfvade han ett inflytande, som snart gaf sig tillkänna äfven i den svenska poesien. Och, liksom det var Oehlenschläger,* som inledde den nationelt-literära rörelsen, så var

* Se »*Fra Fyrrerne*» af O. Borchsenius; del 2, sid. 101.

det också han, som en människoålder senare satte kronan på värket, då han 1828 slutade följden af sina nordiska hjältedikter med »Hrolf Krake» och bland annat i sjunde sången förhärligade det nordiska fostbrödraskapet och direkt uttalade, hvad för öfrigt hela hans skaldevärksamhet tydligt angifver, att hvarje nationel pånyttfödelse i Norden nödvändigt måste vara gemensam. Hand i hand med sina tre käraste kämpar, som representera de tre nordiska rikena, står kungen, och i dennes mun lägger skalden en det 19 århundradets tanke:

»Jeg tror på Venskabs Vælde», kvad Hrolf og favned hver,
»O, havde Nordens sönner, som vi, hinanden kjær,
da Danmark, Sverrig og Norge i hæslig broderstrid
ej spildte Kraften længer i uheldsvanger Tid.
Som Brödre de levede sammen. Velan, saa lader os staa
For Tiderne som et Billed, der aldrig skal forgaa.»

Jämsides med Oehlenschläger, ehuru långt mindre än han känd i Sverige och därför af mindre betydelse än han i arbetet för skandinavismen, står *N. F. S. Grundtvig.* 1810 utgaf han en liten skrift, hvari han direkt stälde »et ord til det svenske folk» och uttalade den fröjd han kände, då Sverige till tronföljare korade en hjälte, som Danmark älskade och Norge tillbad, »skjoldungen Kristian». Då kvad han ock med innerlig förhoppning:

»Noreg og Gauter og Dana, de tre
Eie een Moder tillsammen,
Hende skal Fremtiden jublende see
Favne de Trende med Gammen.»

Vidare talar han om sin sorg, då prins Kristian dog, och af denna sin själs djupaste sorg tyckte han sig öfver sundets vågor höra genljudet från Skånes slätter och Upsala helgedom, och varnande frågar han, om Sveriges folk nu åter skall uppbygga den halft nedbrutna muren genom att utkora sig en främling till konung, »som ej kan förstå ert tungomål, som måste blicka bort från er, då han vill finna sina fäders och

sina förfäders grafvar». Tron och språket äro enligt Grundtvig de gyllne kedjor, som binda människosjälen till det, som är henne heligast; de folk, som äga religiös tro och språk gemensamt, som således sammanknytas genom samma heliga band, äro af naturen ämnade att varda ett: således är det naturen själf, som befaller Nordens förening. —

Så länge Grundtvig lefde, var han en ifrig forskare af Nordens forntid, äfven varm vän af skandinavismen och fortfor många år efter ofvannämda skrifts författande att i ungdomens midt tala varma ord för dess »idé».

Bland Sveriges skalder var *Ling* en af de förste, som direkt rönte invärkan af den gammalnordiska tankegången inom danska literaturen. Dels åhörde han under sitt femåriga vistande i Köpenhamn Steffens föreläsningar, dels rönte han starka personliga intryck af Oehlenschläger, och genom desse mäns påvärkan fann han vägen till Eddan och den nordiska mythologien, af hvilka han sedan skulle bli en den mest hängifne beundrare i Sverige, och hvilkas besjungande skulle sätta sin prägel på hela hans lif, gifva honom hans bestämda lifsriktning. Anmärkningsvärdt är det, att då kriget mot England utbröt och danska kronprinsen i Mars 1801 uppmanade Köpenhamns studenter att gripa till vapen, äfven Ling anmälde sig som frivillig, och således blef en af de förste — om ej den allra förste — som praktiskt förvärkligade den skandinaviska brödratanken. Han inskrefs vid 2:dra kompaniet som n:r 81 och nämnes i matrikeln: »Peter Lingh, philolog, födt i Malmö, boende paa Ulfeldsplads n:r 14».

Då Ling 1805 begaf sig från Köpenhamn tillbaka till Lund, där Tegnérs skalderykte då var i jämt stigande, medförde han till denne Oehlenschlägers dikter, hvilka på Tegnér gjorde djupt intryck. De väckte till lif, skrifver professor Ljunggren, hans barndomskärlek till den nordiska sago- och hjältetiden, så att han, redan innan Oehlenschläger dramatiskt behandlat ett nordiskt ämne, hade för afsigt att skrifva en tragedi, Blot Sven, hvilken dock kastades på elden, sedan han läst Oehlenschlägers Hakon Jarl.

Huru högt Tegnér satte Oehlenschläger, är en hvar bekant,* liksom det kraftiga uppslag till en lifligare förbindelse emellan de båda folken eller rättare de båda universiteten — Lunds och Köpenhamns — hvilket egde rum med den senares lagerkröning i Lunds domkyrka. Tegnérs ord vid detta tillfälle blefvo bevingade, och att »söndringens tid var förbi», upprepades med hänförelse öfver land och rike, ja än mer, växte sig in i medvetandet, så att man värkligen trodde därpå.

Tegnér själf var dock aldrig någon utpräglad »skandinav», och endast högst sällan finner man i hans dikter och bref uttalanden, som tyda på »skandinavism». Således heter det i hans dikt »Till Kronprins Carl August» 1810, att:

En ny ande komma skall i Norden
Och *en* tanke klappa i hvar barm:
friheten och fosterjorden,
och en sköld skall klinga på hvar arm.'
Blöda, flykta skall vår sekelgamla
tvedräktshydra med förkväfda rop;
alla splitets händer skall den samla
till ett enda handslag hop.

Och äfven i dikten »Nore», skrifven med anledning af freden i Kiel 1814, säger han profetiskt:

Den dag skall gry en gång, som Nordens ära kröner
Och enar Asars barn på Asars jord,
då Gefions ö med Juels, med Tordenskjöldars söner,
Som vaktskepp ankra utför fjällstängd Nord.
— — — — — — — — — — — — — — —
Och kommer någon se'n vår sköldeborg att hota
och stjäla friden från vår strand,
— — — — — — — — — — — — — — —
förgrymmad reser sig ur hvilan fjällens dotter
och slår med tre par armar, som Starkotter!

* I bref till Berzelius af 7 okt. 1842 säger Tegnér med anledning af Berzelii uppmaning till honom att »rösta i vetenskapsakademien» — — — »annars skulle jag föreslå — Oehlenschläger, väl ingen vetenskapsman, men som dock gjort mer än någon svensk för nordiska historien och myterna — — —».

På en resa från Stockholm söderut utbrister Tegnér äfvenledes i skandinavisk ton:

Svea, Dana, ljusa syskonpar,
Knyt med Nore din förenta flagga,
Låt den högt i molnen vagga,
Svaja stolt från dina masters skog.

Och långt sedan den skandinaviska rörelsen börjat bli liflig, året innan det första studentmötet i Upsala, skrifver han till Berzelius (se noten å föreg. sid.): »— det blir nödvändigt att söka åstadkomma åtminstone en skandinavisk förening i *andan,* då sedan den politiska väl följer af sig själf — — —.»

Franzén däremot, som redan 1794 skrifvit sin vackra dikt till »danska sånggudinnan», låter denna några år därefter följas af en annan, ännu innerligare: »Svea till Dana»:

Omsider, Dana, äro vi då vänner,
I nattlig strid vi ej förvillas mer.
En vaknad visshet hjälmen af oss spänner,
Och jag en syster i min ovän ser.

— — — — — — — — — — — —

Alt gammalt groll må skakas ur vårt sinne
Hvar blodig strimma plånas ur vår hand.
Och våra krigs och segrars hela minne
Förgå som röken af en slocknad brand.

Och under det Ling såsom frivillig strider i de danska leden, besjunger Franzén i en längre dikt, med varm sympati och beundran för de danskes tapperhet och mod, slaget på Köpenhamns redd 1801, och då hans ofvan uttalade förhoppning om, att »hvarje blodig strimma» skulle vara utplånad, slår fel, och kriget på nytt hotar att utbryta, tröstar han sig i dikten »Den inre föreningen» med, att om också »folken må söndras af skiftande makter», man dock ännu kan mötas i tankens och andens, hjärtats och hoppets värld, och på grund af denna världs faktiska tillvaro kan man altjämt hoppas på, att de söndrade länderna åter skola enas.

Då Geijer på sin resa i England 1809 fick underrättelse om freden i Fredrikshamn och Finlands förlust, skrifver han, med tanken riktad på den gemensamme fienden i öster, i ett bref hem: »nu skulle jag vilja bjuda handen till en ny kalmarunion. De svage med gemensamma intressen måste söka sin styrka i förening.» Och då han 1814—17 skrifver sina båda skrifter om »den gamla nordiska folkvisan» samt om »de nordiska myternas användande i skön konst», uttalar han visserligen ej någon direkt skandinavism, men hela hans tankegång går i samma riktning som de unge skandinavernas, den riktning, som leder tillbaka till den tid, då Norden ännu var ett. Steffens yrkande på tillbakagång till all historias urkälla, gudasagorna, kan för historikern Geijer ej låta främmande, han som, i likhet med Steffens sannolikt äfven påvärkad af Schelling, säger, att »det finnes en återgång, som ej blott är möjlig, utan äfven under alla tider och omständigheter loflig och nyttig: återgången till sig själf.» Detta, menar han, är inom historien att i myterna finna folkens lynne och läggning, i Norden ett och samma för de tre folken, en rot, ur hvilken de tre grenarna vuxit fram. Och i företalet till den folkvisesamling, han i förening med Afzelius utgaf, visar han, hurusom det just ur denna folkpoesi, som är gemensam för de nordiska folken,»* framgår, att det instinktmässigt ligger hos folken en dragning till hvarandra eller åtminstone en frånvaro af nationalfördomar, tack vare hvilken i folkvisorna inga dylika strängar anslås; och just denna frihet från nationalhat är det, som gör folkpoesien gemensam, så att man i Sverige sjunger visan om kung Valdemar och drottning Dagmar, och i Danmark visor med ämnen från Sverige. Tyvärr, tillägger Geijer, var hvad som borde förena de skandinaviska folken, nämligen Kalmarunionen, just det som kom att väcka det olyckliga partihatet dem emellan. — Geijer har öppen blick för betydelsen och vigten af kännedomen om denna folkdiktning; dess samlande är ett steg i praktisk skandinavism, det är handling i sak, om också ej just så många ord direkt om den, och angående professor Nyerups danska samling folkvisor, utgifven

* »Det finnes svårligen en enda gammal visa af betydenhet, som ej är gemensam — — — i de mesta fall för hela Norden».

1812 i Köpenhamn, säger Geijer, att det är »ett arbete, för hela Skandinavien af så mycket större värde, som det är en märklig sanning, att en stor del af dessa visor äro de nordiska rikenas gemensamma tillhörighet.»

Man skulle kunna tro, att gemensamhetskänslan, att tanken på en nordisk enhet skulle blifvit kväfd genom kriget 1812—14 och Norges frigörande från Danmark. Men tvärtom; den dag, då Norge åter förklarades för ett fritt och själfständigt rike, medförde i stället liksom en vändpunkt; från den dagen har samförståndet mellan de tre rikena varit i ständig tillväxt trots alla tillfälliga småbrytningar. Men naturligt var det, att medan Norge hade fullt upp att göra med organiserandet af sina inre angelägenheter, blef den skandinaviska tanken här undanskjuten af den rent nationelt norska. Dock var Henrik Wergeland här den förste att resa skandinavismens fana; men den form, han i kärlek till sitt folks själfständighet och med tro på Nordens uppgift gaf åt tanken, anslog ej hans samtid; han påyrkade nämligen, att hvart och ett af de nordiska folken först skulle utveckla sina egendomliga anlag, innan det kunde bli tal om någon statsförbindelse; därför blef han också de akademiske skandinavernas svarta får, och då han 1831 utfärdade ett upprop om politiskt förbund mellan Nordens folk, fann detta ingen anklang.

Skandinavismens banér hade visserligen blifvit rest den dag, då Nordens tvänne skaldesnillen omfamnade hvarandra i Nordens äldsta domkyrka, men tills vidare ännu blott i »andens fria oändliga värld»; politiskt väckande hade denna tanke ännu ej gripit in i de unges själar. Tanken fans visserligen: den hade de äldre skalderna redan tänkt och uttalat, men först då hänförelsen lyfte den upp till en makt, blef den förvärkligad. Och hänförelsen — det är ungdomen; det var de unge, studenterna, förbehållet att med sin eld och sin ifver föra skandinavismen fram till den värkligt storartade företeelse den blef. Må vara, att man måste gifva den danske skalden Goldschmidt rätt, då han på sitt sarkastiska vis och med sitt »lune Smiil» säger: »vi Studenter ere, oprigtig talt, ikke store Statsmænd.» Och dock sätta studenterna sin insats in i det politiska lifvet. De frambringa den politiska poesin, och denna börjar med kraft uppblomstra, sedan 1830 med

dess revolutioner gifvit Europa en skakning, som blifvit känbar ända upp i höga Norden.

Ehuru efter domkyrkoscenen i Lund studenterna här samma år med Tegnér i spetsen foro öfver sundet och emottogos af Oehlenschläger och de danske studenterna i »Dyrehaven», där de första brorskålarne mellan svenskar och danskar tömdes, blef dock skaldens sång till »Öresundets Vove»: »du skiljer ej, du sammanbinder», ingalunda fullt sanning förr, än ännu några år hunnit förflyta. Samtida skildrare påstå detta långt ifrån äga sin grund i likgiltighet folken emellan eller i olust att närmare lära känna hvarandra, utan endast däri, att »billiga och bekväma kommunikationer saknades». En annan anledning torde måhända vara den, att de politiska tilldragelserna utom Norden tilldrogo sig all uppmärksamhet. — Ett tiotal af år förut hade frihetsrevolutioner uppväckt en öfversvallande glädje och lifliga förhoppningar hos den då studerande ungdomen; med hänryckning hade man läst om, huru spanjorerna sjöngo sina frihetsglödande Riegohymner, och huru de lofvade krossa en hvar, som sökte åter påtvinga dem det gamla samhällsskicket. Men då sedan underrättelser, post efter post, inlupo om nederlag och återtåg, inträdde en misstämning i alla sinnen samt ett misstroende till de liberala löftena och friheten, hvarigenom reaktionen underblåstes. Nu, 1830, vaknade hänförelsen, frihetsandan åter upp hos ungdomen, och det var i synnerhet Polen och den polska frihetskampen, som nu tände eld i sinnena; intresset härför undanträngde för en tid skandinavismen, lät alla antiryska känslor med makt uppblossa och gaf en fond af intryck åt de män, som efter ett tiotal af år skulle stå fram som bärare af en ny diktningsperiod i Sverige. Till denna »polska rörelse» skola vi längre fram återkomma.

Emellertid fortsatte man, då hänförelsen för Polen och misstämningen öfver dess krossade frihetsförsök lagt sig, så smått i södra Sverige besöken hinsidan sundet; det var egentligen Helsingborgs och Helsingörs borgare, som underhöllo en vänskapsförbindelse med hvarandra, hvarförutom äfven en och annan dansk tillfälligtvis gästade Skåne och här förnämligast, liksom i gamla dagar, Lund. Bland dem märkes i första rummet den jutska

hedens skald, »himmelbjærgpræsten» Sten Stensen Blicher, som utsträckte sin resa i Sverige ända till Stockholm. Den gälde förnämligast språkliga forskningar, men blef genom den kärlek och lust, den väckte hos Blicher att sedan vidare värka för skandinavismen, ej betydelselös för dennas utveckling.* Denna sin resa skildrade han sedermera både på värs och prosa, och samtidigt med att Lunds och Köpenhamns studenter började alt lifligare besöka hvarandra, sjöng Blicher: »Öresund er kund et Bælte, til at sammenbinde Hælte,» och på samma gång han i politiskt hänseende såg Danmarks enda räddning i »et inderligt og fast Forsvarsforbund mellem de tre nordiske Riger,» predikade han »fred och vänskap mellan frändefolken». Detta arbetade han också på att främja på ett praktiskt sätt, i handling lika mycket som i dikt; hans älsklingstanke var att tillsammans med en svensk vän, magister Ekbohrn, literatör och författare, utgifva en poetisk unionskalender. Härom kommo de äfven öfverens vid ett sammanträffande i Göteborg, och detta föranledde stockholmstidningen Freja 1831 n:o 2 att med förvåning omtala, att »ett literärt förslag af egen natur var å bane». Planen blef dock ej förvärkligad, emedan d:r Fr. Barfod just då förberedde utgifvandet af sin skandinaviska tidskrift »Brage og Idun», ett företag, som af Blicher hälsades med glädje såsom det »första försöket att frambringa en närmare andlig förening mellan de trenne brödrafolken i Norden».

* I ett bref från Helsingborg d. 9 juli 1836, rätt betecknande för denna tids reselif, berättar han bl. a.: »Endnu er jeg ikke kommen længere, da jeg venter efter saakaldet Ministerpas fra Landshövdingen i Malmö, uden hvilket jeg ikke kan komme til Stockholm. Imidlertid har jeg — beseet Lund og alt hvad dernede befindes — — — og endelig i Tirsdags Vestrastad, 1 mil öster for Helsingborg, hvor jeg i Prosten Wieselgren gjorde et höjst intressant Bekjendtskab; og gav han mig derfra literært Skjuts lige til Stockholm, hvor jeg altså tör haabe at finde ligesaa venlig modtagelse som hos denne geniale og kundskabsrige Mand. — — — For mit Lexikon vil her nok ikke vorde stort Udbytte, — — — alle de Lærde i Lund og fl. st., jeg har talt med derom, have slet ingen Sans derfor. — — — I gaar var jeg i Hökanæs og paa Kullen, og overmorgen tar jeg til Götheborg. Det er virkelig höjst billig at rejse her: i en hel Uge og efter at have rejst henved 30 Miil, har jeg endnu ikke tilsat 10 Rbdaler — — —»

»Första försöket» var det dock icke; det hade, såsom förut nämts, haft sina föregångare i Nordia och Skandinavisk museum; men lyckligare än dessa, väckte denna nya tidskrift ett större intresse, sannolikt på grund af den skandinaviska tankens starka utveckling under det sista årtiondet; dock klagades det äfven nu öfver, att tidskriften fick »föra en så tarflig tillvaro, att det skulle vara ett mindre lyckligt förebud om ideens kraft, såvida denna icke på annat sätt visat sig lefva med kraftigt lif».

Då Blicher anordnade sina bekanta och talrikt besökta folkfäster på Himmelbjærget, var det hans älsklingstanke, att dessa skulle bli *skandinaviska*. Han såg här längre och djupare än studentskandinavismens anförare; han såg, att skulle det bli en *värklig* sammanslutning mellan folken, vore det just de *folkliga* elementen, som skulle närma sig, lära känna och lita på hvarandra. Det vore ej nog med, att de lärde, att skalderna, den studerande ungdomen sammanträffade; den känsla, som häraf uppstode, kunde lika lätt bli endast en stundens varma fäststämning som en värkligt djup förtroendefull vänskap. Blicher var en folkets man; hans lifsmål gick ut på att höja detta i sin helhet: »Höjskoler for den danske Bonde; fræm Bondemand, fræm, Kundskab er Styrke» — skrifver han. Och i samma riktning — att väcka allmänanda och befästa endrägt — gick äfven hans skandinaviska sträfvan. Att han ej lyckades, berodde utan tvifvel därpå, att för den form, han ville gifva tanken, var tiden ännu icke färdig och blef det ej häller under dessa årtiondens period af skandinavisk hänförelse, som med rätta erhållit namnet »studentskandinavism»; den folkliga skandinavismen, den lugna, tysta, djupa enhetskänslan inom de tre rikenas stora massa, denna har än i dag ej nått sin fulla utveckling, den håller alt fortfarande på att växa, långsamt och tyst, med tusende nya, mer eller mindre omärkliga trådar spunna öfver sund och fjäll hjärta och hjärta emellan; och dessa fina trådar är det, som skola sammanväfva bandet, så att det blir segt och oslitligt trots tidernas kommande växlingar.

På sin första Himmelbjærgfäst yttrade Blicher till den församlade folkmängden i sitt tal, hvari han upprullar en poetisk historisk öfverblick från gamla dagar

intill närvarande tid, bland annat: — — — »Hör! Det er ingen Dansk, som nu taler — dette Tonefald er Norsk — eller Svensk — ah! Saa ere de indbudte *deroppefra* og *derovrefra*. Ret saa! Det er Naboer og Söskende — vi ere alle Nordmænd! — —» Och han hoppas att de tider skola komma, då nordborna församla sig till dylika folkfäster »paa Himmelbjærget her — paa Kinnekulle hisset — paa Krogkleven histoppe!»

Hans skildring af sin »Sommerrejse i Sverrig Aar 1836», som utkom 1840, slutar med en »Hilsen og Tak forsidst til de forventede svenske Gjæster paa Himmelbjærget d. 1 aug. 1841», hvari han med en innerlighet och eld, som ej kan undgå att både gripa och röra, utbrister: »vi staa på et Vendepunkt i det nordiske Folkeliv. — — — O, at jeg, gammel och magteslös som jeg er, dog för jag henfalder i Stöv kunde udbrede den Ild, der har ulmet saalænge under mine gule Haar og end ej er udslukket under de graa. O, at jeg icke skulde lægge et Hoved, som man har kaldt uroligt, til evig Ro, för jeg saa min Ungdoms Dröm gaa i Opfyldelse!» Denna hans dröm hade varit, att de tre nordiska folken skulle uppvakna från tunga drömmar till käckt lif, till samförstånd och framtidsglädje.

Vi ha uppehållit oss länge vid Blichers skandinaviska värksamhet; ty den intager ett särskildt och ensamt stående rum i denna tids historia, och hans enkla, hjärtliga ord hafva en annan klang än de snart följande högstämda studentmötestalen. Blichers och Wergelands »skandinavism» torde dock vara den bestående formen för denna tanke, den i våra dagar enda möjliga.

Ehuru den förres bemödanden att draga svenskar öfver till sina folkfäster i Jylland misslyckades, fortgick dock under dessa år förbindelsen mellan Seeland och Skåne.

Vintern 1837-38 slog en fast isbrygga öfver Öresund, och märkligt nog, på samma dag och stund och ovetande om hvarandras företag begåfvo sig en flock studenter från Lund och en annan från Köpenhamn ut på isen att gästa bröderna på andra sidan; med glad öfverraskning möttes man på halfva vägen. Så länge isen blef liggande, företogos fortfarande utflykter af smärre sällskap, och dessa ömsesidiga besök föranledde

en inbjudning till Köpenhamns studenter att påföljande sommar bevista doktorspromotionen i Lund, hvilken äfven följdes af en 60—80 äldre och yngre danska studenter, som vid sin hemkomst ej nog kunde berömma den svenska gästfriheten. Detta besök besvarades följande vår af lundensarne. På aftonen d. 24 maj 1839 spred sig ett rykte i Köpenhamn, att lundensarne nästa dag voro att förvänta; 150 studenter anlände också; arm i arm med 400 danska studenter, till hvilka äfven några af universitetets lärare slutit sig, tågade de ut till Dyrehaven, där en enkel fäst anordnats och bekantskaperna från lundapromotionen förnyades under oändligt jubel. Nästa dag återvände de svenske studenterna med ångbåten Malmö, som just då börjat sina turer, och som sedermera altjämt förblir den farkost, på hvilken de unge lundensarne göra sina skandinaviska Köpenhamnsfärder.

Det är nu *Talis Qvalis*, som 1837 blifvit student i Upsala men 1838 slagit sig ned i Lund, gripes af den skandinaviska enhetstanken, och samma år blir en af honom skrifven dikt, »Thules lof», införd i Barfods »Brage og Idun». Denna dikt finnes dock, som många andra Talis Qvalis ungdoms- och studentdikter ej i hans samlade arbeten. Den berör visserligen ej direkt skandinavismen men är en lofsång öfver Norden i dess helhet, och följande uppmaning riktas däri till de unga:

På fädrens grafvar svär att aldrig vackla
I strid för Ljus och Rätt. Se där vårt hopp!
Om molnen hopa sig — hvad mer! där blommar
Vid Sveas knän en hoppets rosengrupp,
Med friska telningar den skjuter upp
Och röjer löftet om en bättre sommar, o. s. v.

Med eld och kraft arbetade han emellertid nu för studenternas sammanslutning och ömsesidiga besök; och det var just i de smärre vänkretsarne, af hvilka den, som slöt sig kring honom, var en af de värksammaste och mest hänförda, som »ideen» utvecklade sig snabbast och vann rikare innehåll och makt öfver sinnena, än den kunde ernå vid de stora fästerna.

Det är också vid denna tid, som den ifrige skandinaven och danskvännen, *dr. Bernhard Cronholm* i

Malmö börjar utgifva en skandinavisk-poetisk kalender, Hertha, hvilken innehåller bidrag af åtskilliga framstående män i Sverige och Norge.

Första årgången, 1840, begynner med en »*hälsning till Danmarks söner*» af Talis Qvalis, en dikt af ringa betydenhet i poetiskt hänseende; vi anföra därur ett par strofer:

Blåa sund! min tanke följer
Irrande, din mjuka våg.
Huru fredligt nu den sköljer
Strandens säf — och nyss du låg
Lik ett draget stål emellan
Tvänne syskons skilda bröst,
Hat dem väpnade, och sällan
Kände de hvarandras röst.

Tystnad är kanonens tunga
Bajonetten skrufvad af,
Våra kölar fredligt gunga
Nu utöfver sundets graf.
Och i broderlig förening
Ungdom nu till ungdom flyr,
Fattar du de ungas mening,
Gläds, en hoppfull morgon gryr!

I denna kalender skref äfven Sätherberg några af sina stillsamma idyller, Carlén har bland andra kraftstrofer äfven en af sina romanser ur folklifvet, och här diktar H. C. Andersen sin kända sång: »*Jeg er en Skandinav*»:

Vi er eet Folk, vi kaldes Skandinaver,
I trende Riger er vor Hjemstavn deelt;
Men mellem Nutids store Himmel-gaver
Er den: vort Hjerte voxer til et Heelt!
Lad være glemt, hvis os en Uret skete;
Tidsaanden, som en luttret Margarethe,
Forener os, den trefold Kraft forlener,
Selv Sproget os forener.
Paa Fjeld, i Skov och ved det natblaa Hav
Jeg jubler höjt: *Jeg er en Skandinav!* — —
— — — — — — — — — — — — — —

Hvilken från denna tid ännu lefvande minnes ej dessa små efter den tidens smak eleganta kalendrar i hvitt och guld, som då voro så kärkomna jul- och nyårsgåfvor i alla hem med anspråk på literära intressen!

Det dröjde nu tre år, innan något större besök upprepades, men då ett sådant inträffade, visade det sig, att tanken gått starkt framåt. Man hade, berättar Lunds Veckoblad i maj 1842, bland studenterna i Köpenhamn just aftalat en färd till Lund på pingstdagen detta år, då underrättelsen kom, att lundensarne voro i annalkande. I största hast föranstaltade man om gästernas emottagande, hvilka 130 till antalet nu som vid föregående besök samlades på »Regensen», den gamla ärevördiga röd-grå och massiva stenbyggnaden med de många små rutorna i fönstren och den lummiga linden på gården vid Kjöbmagergade, som i århundraden varit ett centrum för det ungdomsfriska käcka studentlifvet i Danmark. Från Regensen tågade skaran, prydd med devisen »Skandinavien» till Dyrehaven, där åter en fäst var improviserad. I alla de såväl här som vid de 160 danske och 3 norske studenternas besök i Lund d. 8 juni samma sommar hållna talen är det »Nordens enhet», som är hufvudtanken, och man tycktes mer eller mindre klart vilja komma därhän, att önskemålet ej allenast låg i gemensamt vetenskapligt arbete och andlig kultur, utan i en folkens massa genomträngande gemensam nationalkänsla till skydd för alt möjligt oberättigadt främmande. Den ensidighet, som låg i detta, hade man ej blick för. Om den senare sammankomsten berättar Lunds Veckoblad af d. 8 juni samma år, att det var »en af dessa ungdomligt friska sammankomster, hvilka med så mycket bifall upptagits kring hela Skandinavien, ett bevis på att deras idé är tidsenlig och uppfattad i sin rätta mening af de beslägtade nationerna,» och synnerligt lifligt berättas om, huru studenterna samlats vid södertull för att invänta sina gäster, och huru, då den långa raden åkdon, som transporterade dessa, kom i sigte, väldiga hurrarop skallade emot dem utåt slätten och besvarades af de ankommande. Sedan församlades man i Helgonabackens brunnssal, smyckad med studenternas sköldemärke: Götha läjon, med penna och svärd i sin klo. Här utbragtes skålar för alla de nordiska

universiteten; den gamle biskop Faxes — prokanslerens — »nätta och ungdomliga adress» till gästerna hälsades med jubel. Och vid de flitigt fylda glasen, berättar samma tidning, »extemporerades mången hjärtlig skål för dagens lösen: Skandinavismen, och fostbrödralag ingingos mellan ynglingar från de åtskildaste delar af Norden. Helgonabacken har väl aldrig förr på en gång burit representanter från så många olika delar af de skandinaviska landen.» Bland de värs, som utdelades, var ock en dikt af Talis Qvalis, »*Den siste kungen*», hvari han, sitt kynne trogen, redan då ej längre nöjer sig med den andliga enheten utan höjer stämman för fostbrödraskapet i striden:

Och tänder striden sitt röda bloss,
I bröder! lämnen oss rum bland eder:
Vi vilja kämpa i samma leder,
Den sista kungen han är med oss.

För denna hälsning till Danas jord,
Du brödraskara: du går ej ensam,
vår valplats blifver och är gemensam,
är blott vår lösen: det fria ord!

2.

Under det att detta lifliga utbyte af besök och vänskapsbetygelser ägde rum mellan Skåne och Seeland, där den egentliga »studentskandinavismen» hade sitt lifsfrö och sin källa, förhöllo sig upsaliensarne och det öfriga för literära och ideella företag intresserade Sverige ganska passiva. I Skåne, särskildt i Lund, har sedan gammalt helt naturligt funnits starka danska sympatier, hvartill det skånska lynnets frändskap med det danska helt visst icke minst bidragit. Skåningarne kunde därför ej egentligen betraktas som representanter för det

svenska folket, snarare som ett medium, genom hvilket båda nationerna åter skulle mötas.

Från Norge hade inbjudning utgått 1839 till det första nordiska naturforskaremötet, som hölls i Göteborg, och som sedan 1840 följdes af ett annat i Köpenhamn och 1842 af ett tredje i Stockholm, vid hvilket tillfälle Geijer skref sin »skål för Nordens vetenskapliga förening», hvari han, som det tyckes ganska oberörd af den då i Sydsverige i full låga stående skandinavismen, i mera allmänna ordalag yttrar:

Må forna öden skilt oss åt
Och än vi skilda bli!
I *andans* kraft, på *sannings* stråt,
Dock *bröder* äro vi.

Äfven Nybom hade till detta möte skrifvit en dikt, i jämförelse med hans senare öfver samma ämne något matt; man hör och ser, att hans eldiga själ ännu ej hänförts af den skandinaviska tanken. Detta skulle först ske senare och då med så mycket större glöd.

Men äfven dessa mötens största betydelse var den, att Nordens vetenskapsmän lärde personligen känna och värdera hvarandra och fingo därigenom större intresse för hvarandras vetenskapliga arbete, åsigter och skrifter.

Den ofvannämda Helgonabacksfästen i Lund blef emellertid en märkedag i denna rörelses historia, ty det var här den önskan uttalades, att man skulle söka få upsaliensarne med som tredje parten i ynglingaförbundet: då först skulle nationalvänskapen bli fullkomlig! Ordalaget i den hälsning, som sändes till Upsala, är det vanliga skandinaviska studentfästspråket: »I dag holde Skandinaver Höjtid, i dag fejrer atter Aanden en af sine skjönne Sejre, i dag sende Danmarks Studenter Eder, I Upsalsönner! den broderligste Hilsen,de indbyde Eder til at slutte Eder til Aands- og Stammebeslægtedes haabopfyldte Phalanx.»

Hur var då stämningen för ett dylikt upprop i Upsala?

Under det en ton af frimodig och ungdomlig käckhet redan högt börjat ljuda såväl i Regensens gamla inrökta »Stue» som under Lundagårds åldriga kastanjer och ett slags friskt trots börjat här göra sig gällande

emot den trånghet, som det danska enväldet under den misstrogne Christian VIII och den svenska konservatismen under Carl Johan läto både yttrande- och handlingsfrihet vidkännas, hade däremot Upsala under de sista årtiondena varit det reaktionära partiets hufvudläger, måhända ej så mycket bland de yngre som bland de äldre universitetsmedlemmarne. Geijer hade visserligen vid ett tillfälle lugnat den för studenternas legitimistiska böjelser fruktande Carl Johan med att omtala upsalastudenternas tillgifvenhet för sakernas nya ordning i Sverige och försäkrat, att högskolorna voro vetenskapliga asyler, dit den politiska faktionsandans furier ej ännu trängt och från hvilka, på grund af självfva deras karaktär, desamma borde vara bannlysta *. Den liberala Stockholmsprässen med det nystiftade, redan mäktigt vordna Aftonbladet i spetsen kallade Upsala ett ruttet torynäste och professorerna vid universitetet förtorkade mullvadar, medan det från Upsala klagas öfver, att studenter, som där varit renläriga och lojala, blefvo, så fort de någon tid vistats i Stockholm, angripna af liberalt kätteri, en klagan, som helt visst var obefogad, enär studenterna äfven vid universitetet hade tillfälle att bli fullt förtrogna med de frisinnade ideerna; Aftonbladet, så hatadt af de äldre, hade i det hela taget redan hunnit bli ungdomens tidning.

Efter händelserna 1830 och de närmast följande åren, under hvilka de liberala ideerna börjat undergå en förändring, i det det demokratiska tänkesättet, i motsats till det före 1830 så varmt omfattade republikanska, starkare betonades, hade också ett gryende lif vaknat bland ungdomen, hvilket, utom i deltagandet för Polen, ännu ej kommit i tillfälle att gifva sig luft.

Lifvet i Upsala med dess många professorsoriginal med ryktbara namn var i mångt och mycket helt patriarkaliskt, och till mer än ett hus hade den studerande ungdomen tillträde, t. ex. Geijers, den kända öfverstinnan Silfverstolpes, Geijers väninna och Nyboms beskyddarinna; och om Atterbom säges det, att »den trefliga och högst älskvärda umgängeskretsen i hans hus stod

* Geijer, Samlade Skr. 1, 4, 68.

på det mest välgörande sätt» öppen för de studerande. Studentlifvet i hvardagslag med all dess andefattigdom, i samkväm, vid fäster m. m. skildras emellertid i en bok från denna tid — delvis införd i Aftonbladet 1838 — af A. W. Sillén; man rökte pipa — cigarr tyckes ännu vara en ganska sällsynt lyx — snusade och drack punsch; att »krympa» en hvar, som fått sig en ny hatt, käpp eller annat nödvändighetstillbehör, tillhörde ordningen för dagen; en typ för de »stilla i landena», en informatorsstudent, framställes sålunda: »han var klen, lång och mager samt gick alltid med glasögon, hvilka han ej ens om nätterna lade ifrån sig. Han såg alltid nedåt. Han rökte ej tobak, men snusade så mycket mera, sällan ur dosa, men merändels ur strut.» Ur den *glada* ungdomens lif lämnas mången interiör i Rudolf Hjärnes skildring från Upsala; men på 1820—30-talet hade dock ännu ingen egentlig enhetskänsla studenterna emellan gjort sig gällande; man var mera östgöte, smäländing, värmländing än svensk, och studentfästerna präglades också af detta. Sillén skildrar bland annat en 1 maj *före* studentkarnavalernas tid; med dessa inträdde en större enande växelvärkan mellan de olika nationerna. Man roade sig hufvudsakligast med att dricka sig rusig, skråla och ställa till slagsmål, och dagen efter inlopp alltid en mängd underrättelser »om ynglingar, som tillbragt sin natt i rännstenen, portgången o. s. v.»

Ej underligt därför, om Aftonbladet tio år senare med anledning af den skandinaviska fästen i Upsala 1 april 1848 med glädje anmärker, att den studerande ungdomen »nu börjat höja sig — till och med upp i politikens område!» — —

»Om Upsala har jag ej annat att säga än akademivakten i morse: 'att alt är tyst och stilla'», skref Geijer 1836 i ett bref till landshöfding Järta. En liten episod, som passerade just vid denna tid, vittnar också om en ännu orubbad tillgifvenhet till en sådan konservatismens förkämpe, som Geijer då ännu var. — Då Geijer i maj 1835 återvände från riksdagen i Stockholm, där frågan om indragningsmakten ånyo varit framme, skedde till studentkåren ett upprop att samlas för att bringa Geijer sin välkomsthälsning. Detta emottogs med entusiasm,

och på utsatt tid var torget öfverfullt af studenter. Ordförandens förslag, att kåren skulle möta Geijer med sång och lefverop hälsades med jubel och bifall, då plötsligt en röst oförmodadt höjdes, protesterande mot förslaget.

»Mina herrar», ljöd rösten, »kan det likväl vara skäl, att Sveriges studerande ungdom med jublande sång och hurrarop välkomnar Geijer, som vid denna riksdag uppträdt och talat emot vårt lands tryckfrihet? När vår Herre sagt: varde ljus, må ingen, icke ens en professor, försöka säga: »varde mörker!»

Allas blickar hade vändt sig emot talaren, och vid de här angifna orden störtade denne, träffad af en knu ten näfve, i gatan.

Men orden, han sagt, voro icke desto mindre ett uttryck för mångas tankar; mannen, som sade dem, var August Blanche; det var dennes första insats för den fria yttranderättens helgd; tre år därefter lämnade han Upsala för att sluta sig till den liberala tidningen Frejas redaktion.

Och Geijer själf tyckes också inom kort ha gått öfver till denna tankegång, som ännu i Upsala omfattats af så få. År 1838, märkligt i så många hänseenden, medförde äfven en vändpunkt i universitetsstadens historia, och det jubel, hvarmed Geijers s. k. »affall» hälsades af ungdomen, vittnar bäst om, hvilka framsteg liberalismen gjort i de ungas led.

Skandinavismen hade dock ännu ej hunnit tränga sig upp till Mälardalen. Vid denna tid, då en resa mellan Stockholm och Köpenhamn ännu hörde till undantagen, då halfva landets bönder och hästar uppbådades, så fort en kungaresa stod för dörren, då det, att skicka ett paket från Lund till Stockholm, var en hel affär, och då, som Tegnér några år förut skrifvit, »Sverige och Island voro de enda land i Europa, där ingen farande post fans, och där man i åtta månader af året var utan kommunikation med hufvudstaden»: vid denna tid spriddes tankar och ideer hvarken med fart eller kraft. 1839 hade man visserligen i Upsala inbjudit tvänne danska skalder att öfvervara magisterpromotionen,

hvarom Atterbom skrifver till Tegnér i bref angående dennes äfvenledes väntade besök: »Jag påräknar ytterligare, såsom vid samma fäst närvarande gynnare och vänner, ärkebiskop Wallin, vår Beskow, måhända äfven Oehlenschläger och Ingemann; kort sagdt: jag har i sigte ett svenskt, ja skandinaviskt skaldemöte.» — Detta kom dock ej till stånd, och det var först med anledning af det beslut, som fattades vid de danske studenternas besök i Lund 1842, som upsalienserna indrogos i denna, af Skånes och Danmarks studenter så ifrigt omfattade idé.

På våren 1843 valdes på allmänt studentmöte i Lund en komité, som i förbindelse med köpenhamnarne skulle föranstalta om ett gemensamt studenttåg till Upsala. I denna komité märktes äfven Talis Qvalis. I Upsala omfattade man det väntade besöket med stor ifver, och en inbjudning sändes till Christiania och Helsingfors studenter att deltaga i färden. De senare blefvo emellertid af ryska regeringen eller rättare Finlands storfurste förbjudna att resa, som det påstås genom inflytande af den danske kungen, hvilken äfven sökte inverka på Carl Johan.

Det hade visserligen blifvit den akademiska styrelsen i Helsingfors ålagdt att indraga inbjudningsbrefvet från Upsala. Men studenternas utskickade röfvade brefvet från vaktmästaren, då denne kom från posten. Därpå skyndade de till studenternas samlingsrum, tillskrufvade fönstren, stängde dörrarna och uppläste inbjudningen med hurrarop. Två studenter voro djärfva nog att resa till Upsala men fingo också för den skull på ett år ej återvända till Finland.

I Norge hade det dröjt ganska länge, innan den skandinaviska tanken hunnit få fotfäste; man förestälde sig, att anledningen till, att Köpenhamn blef denna tankes centrum, vore att söka i yttre och inre politiska förhållanden, som icke angingo det norska folket. Dock hade äfven här studenterna med lifligt intresse följt utvecklingen af denna nya rörelse bland studentkamraterna vid de öfriga nordiska universiteten; när därför inbjudningen att deltaga i färden till Upsala kom, var det ej bristande lust, utan rent ekonomiska skäl, som gjorde,

att ej häller de norske sågo sig i stånd att komma; de lämnade i stället ett förklarande svar, hvari de uttala sina skandinaviska känslor så:

»Den Fölelse og Overbevisning, som Svensk og Dansk alt længe har havt og saa tidt fik Anledning til at udtale for hinanden, luttre och befæste ved levende Ord i hverandres Midte, nærte Nordmanden alt længe ikke mindre stærk: som Skandinaver bör Rigernes Folk træde frem, som *eet Folk i Aand* skulle de virke.» — — —

Det hufvudsakliga hindret för de norske studenternas deltagande i mötet är emellertid synnerligt betecknande: regeringen nekade dem att resa på statens ångbåt till nedsatt pris. Under denna tids anspråkslösa förhållanden — så olika de i studentkretsar sedermera rådande — tyckas studenterna ha rört sig med långt mindre tillgångar, och det är nästan rörande att i skildringar från denna tid läsa om den oro, som rådde äfven bland lundensarne, innan den vigtiga frågan om befordringsmedel för resan blifvit utredd, och om det jubel, som uppstod, då den danska komitéen lyckades erhålla den aalborgska ångbåten »Iris» till nedsatt pris, på hvilken resan med anlöpande af Sveriges kuststäder skulle företagas, och på hvilken lundensarne äfven skulle embarkera jämte 20 personer af »den bildade klassen» från Skåne, hvilka skulle lätta för studenterna »de fælles Omkostninger» och således spela rollen af ett slags mæcenater.

Det var dock ej endast den norska regeringen, som visade sig motvillig mot studentmötesskandinavismen; både i Sverige och Danmark visade sig samma företeelse. Carl Johans kända fruktan för »demagogische Umtriebe» kom honom att misstro skandinavismen, och högst ogärna såg han dennas insteg hos det unga slägtet. Geijers försäkran om studenternas lojalitet hade ingalunda förjagat hans misstroende mot alla ungdomliga politiska rörelser. Dock åtnöjde han sig nu med att till mötet sända ärkebiskop af Wingård och justitiestatsministern exc. Gyllenhaal för att öfvervaka ungdomens tal och sång.

Och i Danmark, där enväldet var tynande, fruktade Christian VIII kanske ännu mera studenternas liberalism. Professor Madvig berättade på det första nordiska filologmötet på Skovsborg 1876 om, hur Christian VIII 1843 velat, att han, Madvig, skulle följa med studenterna till Upsala; men då denne förstod, att meningen var, att han skulle öfva uppsigt öfver dem, föredrog han att bli hemma. Afzelius, den svenske man, som i sin uppfattning om skandinavismen mest närmar sig dansken Blicher däri, att han har blick för vigten af, att själfva *folket* indrages med i rörelsen, och som, ehuru redan då en gammal man, varmt slöt sig till de ungas sak, hvarför han ock vid det andra studentmötet kom att blifva en af tågets ledare, berättar om ett samtal, han då hade med den danske konungen.

Efter att hafva något frågat om svenske kungens hälsa och tillståndet hemma i Sverige vid afresan, yttrade »kong Christian»:

»Der er vel ikke noget politisk i disse Studentbevægelser?»

Afzelius svarade:

»Om Ers Mjst. täcks erinra sig sin ungdom, såsom jag mins min, så kan Ers Mjst. öfvertygas, att politik icke ingår i ungdomens beräkningar för sina vederkvickelsestunder; utan vänskap, kärlek och sång, och på sin höjd en omfamning af vänner på en främmande strand. Dock, vid ett ungdomsmöte, sådant som detta, kan det visst hända, att själfva folken väckas till ett lifligare deltagande för hvarandra och inbördes kärlek: men häruti är ju ingenting ondt, då deras konungar stå i vänskapligt och godt förhållande till hvarandra.»

Konungen:

»Aah nej, det kan jeg godt lide.»

Afzelius fortfor:

»Dessutom är ju Ers Mjst. stiftare och beskyddare af det skandinaviska förbundet.»

Härvid såg konungen något förvånad ut och frågade:

»Hvorledes da?»

Afzelius svarade:

»För 22 år sedan fick professor Geijer och jag kallelsebref från Danmark att vara ledamöter af det skandinaviska Oldskriftsällskapet i Köpenhamn, af hvilket utan tvifvel de skandinaviska föreningarna i Sverige och Danmark leda sitt egentliga ursprung. Dessa bref voro underskrifna af högstsalig konungen af Danmark, Ers Majestäts höge företrädare. Den största och vigtigaste samling af skrifter och handlingar, rörande hela Skandinaviens historia finnes i Köpenhamn. Här är den skandinaviska literaturens hufvudstad, och sedan vi emottagit kallelsen, anse vi Ers Majestät, i kraft af arfsrätt, såsom det skandinaviska Oldskriftsällskapets höge beskyddare.»

Med denna förklaring syntes konungen vara tillfreds och svarade:

»Naa — det kan lade sig sige.»

Och Afzelius aflägsnade sig efter att hafva kyst konungens hand, högst belåten med sitt besök hos »brödralandets milde konung». För någon mildhet hade dock ej de danske studenterna anledning att rosa honom. Redan på resan till Upsala under fästen i Kalmar 1843 råkade Ploug — då en af de käckaste anförarne för studentliberalismen — i konflikt med sitt lands myndigheter genom ett tal, han där höll, och hvari han bland annat yttrade en önskan om »ett folkligt förbund mellan de nordiska rikena»; talet blef tryckt i danska tidningen »Fædrelandet», som beslaglades och Ploug sattes under åtal. I den danska berättelsen öfver detta studentmöte tar det sig helt egendomligt — nästan litet ryskt — ut, att skildringen af en helt oskyldig fäst afbrytes genom tvänne blanka sidor, till hvilka bifogas den upplysningen, att »intet som helst» referat af Plougs tal kunnat medtagas, hvarför man hänvisar till de svenska tidningarna Aftonbladet, Freja, Göthen m. fl. Äfven skalden M. Goldschmidt, vid denna tid den kända fribytartidningen »Corsarens» kvicke och sarkastiske redaktör, blef vid hemkomsten från studentmötet hälsad med en dom på 24 dagars »vatten och bröd».

Något dylikt hände väl ej de svenske deltagarne, men klandret emot de ungas ifriga intresse för »politik»

var allmänt. De konservativa tidningarne, som dock förklarade detta »politiska radotterande vara mera komiskt än farligt», lade syndaskulden förnämligast på Aftonbladet, om hvilket Svenska Biet två år förut skrifvit, att det »knappast funnes någon tertian i skolan, knappast någon lärling i värkstaden, som icke tilltror sig att bedöma statsangelägenheter lika bra, som själfva konungens rådgifvare, sedan han i några veckor haft tillfälle läsa Aftonbladet — — — ty hvartill behöfvas studier, då man har Aftonbladet?» En artikel i samma blad, ehuru något senare, hvilken pligtskyldigast såg med vissa utländska monarkers ögon, beskylde studentmötena för att afse endast hemliga politiska syften.

Mot beskyllningar af sådan art uppträder Afzelius, hvilken liksom bildar en länk mellan den gamla och nya tiden, gripen som han, på grund af sitt folkliga lifsarbete, är af mera demokratiska tänkesätt; han yttrar på sitt fridsamma, varma och sympatiska sätt: »Man klandrar detta de ungas deltagande i folkens angelägenheter såsom ett ondt, den nya tidens tecken och kallar det med ett visst uttryck af förakt och ogillande: »att politisera». — Men huru blindt dömer icke här de knarriga gamla, då de icke se äfven häruti en strimma af den vårliga morgonrodnad, försynen låtit uppgå till en ny dag, som med sannare ljus och full värma uppgår öfver mänskligheten. Kan någon fördomsfri man föredraga en tid, då ungdomen gick i ledband ända till trettio år, och på universitetsstadens källrar och gator tillbragte sina lediga stunder med bullrande och grofva förströelser, framför denna, då den unge mannen under själfva utvecklingen af sitt inre intellektuela lif, äfven vill göra sig reda för sina medborgerliga förhållanden; han kallas ju redan medborgare. Ja, äfven om han med ett tidningsblad i handen vill blicka in i lifvet och söka svaret på en för hans mot nya känslor vaknande hjärtas vigtiga fråga: hvad lider tiden med mänsklighetens framåtskridande till sitt mål, *allmännelig bildning, frihet och människorätt.*» Och särskildt med anledning af skandinavismen säger samme man på sitt vanliga, nästan naivt fromma sätt, sedan han efter *sitt* sinne tolkat en bit af Valan så:

»Då månd folken samlas
å blomstrande vallen

— — — — — — — —

Månde osådda
skördar växa,
nöd försvinna
och *de trenne*
bröders barn bygga
Skandinavien vidan.
Där skola goda
människor bo
och i alla dagar
sällhet njuta —

— — — — hvarför icke hoppas, att en tid skall komma, då folken skola så besöka hvarandra: »Han, den rike, som alt skickar», har ju lofvat det så. Eller är kristendomens idé, »*kärlek*», ännu en sådan galenskap, att man icke utan hån får hoppas på dess seger öfver de mörka makter?»

Men med detta auktoriteternas misstroende som ett tryck öfver sig, är det ej något segerrikt, jublande och öfvermodigt studenttåg, detta det första af året 1843, som nu drager upp till Svea rikes äldsta punkt; det är, som de själfva kalla sig, en anspråkslös skara »främmande, namnlösa, på alt utom ungdomens hopp och hänförelse fattiga ynglingar», tveksamma om hurudant deras emottagande skall bli, och därför i så mycket högre grad angenämt öfverraskade, då de svenska myndigheterna visa ett oväntadt tillmötesgående — hvilket emellertid för våra öron visserligen ej låter så särdeles storartadt; så t. ex. då det i den danska reseskildringen berättas, hurusom när ångbåten med de unga resenärerna passerade Vaxholm, en båt med 6 man och 1 officer rodde dem till mötes, och då frågan, om detta var studenterna från Köpenhamn och Lund besvarats med ja, hälsade dem med ett hurra, som upprepades på fästningen. Äfven uttalas en tacksam förvåning öfver tillåtelsen att i Stockholm gå i land utan tullvisitation. — Här förekommer nu intet fästande, inga högtidligheter; man ser sig om på egen

hand eller i små sällskap, sjunger vid Bellmansbysten och tågar sedan, sjungande svenska och danska sånger, omkring till Djurgårdens vackraste ställen, — det hela så enkelt och stilla, utan champagne och konstgjord fäststämning, snarare med en prägel af allvar, nästan andakt. Häraf är hela detta första studentmöte stämpladt, hvilket ej underlåter att göra ett nästan rörande intryck, då man tänker på senare tiders braskande fästtåg.

Samma glada och tacksamma förvåning öfver den dem visade välviljan yttrar sig under såväl färden till Upsala, där främlingarne vid Flottsund hälsades med ett rägn af gullvifvor och kungsängsliljor och mottogos af tre marskalkar, »prydda med karmosinröda skärp», som sedan vid ankomsten till Upsala, där vid ångbåtens inlöpande 32 kanonskott dånade från slottsbacken, de höga åkanterna voro fullpackade af fästklädda herrar och damer, medan »studentbeväringen» stod uppstäld i gevär; något som berättas hafva gjort så djupt intryck på danskarna, att de förstummats, till dess en af dess ledare bröt tystnaden och yttrade: »dette maande blive som Fanden!» Nordens flaggor vajade från broarne, och 200 skolgossar (!) voro beordrade att emottaga de resandes effekter.

Men redan i det första talet, hvarmed främlingarne hälsas i Odinslund, finner man alla de skandinaviska slagorden; bara man låter ögat glida öfver sidan i de skildringar, hvari talet refereras, dyka de upp: »Odins uråldriga lund, nordiska mannakraften, ljusets och frihetens sak, Nordens fria himmel, på fädrens vis, fostbrödralag» — här har man hela stommet, fyllnaden gifver sig själf. På samma sätt är den tillfällighetspoesi, som förekommer vid detta första mötes fäster, till punkt och pricka lik den fästpoesi, som alt sedan i strömmar öfversvämmat Norden, endast med den skilnad, att den gör intrycket af att vara äkta, fraserna äro ej ännu utslitna, de tyckas hafva haft kraft att elda i och för sig, äfven utan punschbålens hjälp. Man behöfver i dikten, liksom i prosan, endast låta blicken glida öfver den för att genast hafva programmet klart och öfverskådligt för sig; så t. ex. talas det i dikten till »kvinnan» om: himla-

daggens droppar, kvinnans barm, Nordens mö, dufvans suckar i skogen, Fräjas tårar, snöhvit oskuld, sipporna vid randen, Dagmar, Signhild och Brynhilda, Dana, Svea och Nore, Söderns yppiga kärlek, Nordens kärlek, stilla, trogen.

Den enformighet, som vid detta tillfälle råder i de svenska, särskildt upsaliensiska talen och dikterna, kan dock förklaras däraf, att det var förbjudet en hvar att tala utom kårens ordförande, hvilket också väckte förvåning och löje bland danskarne, som på sin fråga: »have de ingen anden Taler?» fingo till svar: »vi äro ej vana att tala och kunna ej tala.» Som bekant, har sedan denna tid den uppsvenske studenten fått alt annat än smickrande ord om sig i grannländerna i motsatt riktning: att tala alt för mycket. — Och redan på nästa möte två år senare tyckas de svenske grundligt ha lärt sig den konsten.

Detta första möte har emellertid lämnat efter sig poetiska bidrag af flera bland våra mest kände skalder: B. E. Malmström, Johan Nybom, Talis Qvalis och Orvar Odd. Malmströms hälsningsdikt på Upsala högar är rätt karaktäristisk för hans diktning; den är ett stycke fulländad romantik, naturdyrkan, sådan han så ofta uttalar den:

— — — — skyarna om kärlek drömma,
Och skogen sänkt i milda tankar står.
Naturen breder ut sin famn och sluter
Intill sitt hjärta människor och gud,
Och jorden längtansfulla suckar gjuter.
Fullmogen, fruktsam, lik en nyvigd brud.

Liksom hans diktning i öfrigt är detta poem ock klart i formen, ehuru det här som nästan i alla de vid detta tillfälle förekommande poemen vimlar af de skandinaviska ordbubblorna.

Talis Qvalis hade vid denna tid ännu ej utgifvit någon diktsamling; liksom Nybom var han då ännu känd mest genom sina i kalendrar och tidskrifter införda poem, som dock ej voro af någon betydelse, och af hvilka inga finnas intagna i hans samlade dikter; hans egentliga kraftperiod infaller först efter detta möte,

som på sitt sätt öfvade ett mäktigt väckande inflytande på de unga skalderna. Hans dikt vid ifrågavarande studentmöte, obetydlig som den är och endast, såsom det synes, tillkommen för musiken, meddelas här:

Så är det skedt, fostbrödraed
Vi växlat nu på gammal sed;
Ur högar tre, dit man oss fört,
Ha fädrens skuggor löftet hört;
O ja, o ja,
Med fröjd vi nu mot hemmet dra.

Nu strömmar endast i vår sång
Vårt varma blod; men om en gång
I ledungfärd det spillas bör,
Ej skandinaven räds därför;
O nej, o nej,
Han vet sin post och darrar ej.

Ännu en gång kanske vi få
I kamp mot våld och orätt gå
Och föra på vårt goda svärd
Det fria ljuset kring en värld,
O ja, o ja,
Med fröjd vi då i striden dra. —

Man anar ej i denna nog fadda dikt den blifvande kärnskalden.

Det är först af Nybom, man hör rena skaldetoner. Här som alltid ser man, att ett tidehvarfs tankar smidas bäst af den äkte skalden. Det finnes i hans afskedsdikt ingen fras, inga tomma ord; visserligen en fläkt af tegnerism, men i sådan form, att det hela ger bestämdt intryck af att vara af skalden i hans eget inre kändt. Det är den käcke, modige unge skalden, studenten med den glödande hänförelsen för det bästa i studentlifvet, de frisinnade studenternas korade taleman, som nu låter höra sig, och man frestas att instämma i professors Hwassers kända yttrande om den poetiska tidskriften Linnea Borealis: »ingen af hela

svärmen är skald utom Nybom.» Poemet finnes i hans samlade dikter; vi anföra följande för honom så betecknande värs:

Vi ha sett spåren af den starke anden,
Som, töckenmantlad, går kring haf och jord,
Än knyter, stundom spränger samhällsbanden,
Och närer vid sin barm det *fria* ord,
Man honom fruktar, smädar nya tiden:
Vi inga spöken se, men blott vår plats i striden.

Det är en af »det unga Skandinaviens» män, som här talar, icke en af dem, som önska ställa sig i strid mot det bestående, utan helt enkelt en man, som med all aktning för kung och kyrka älskar frihet och ett modigt uttaladt ord, älskar att lefva och värka för en tanke, ett idealt politiskt mål, hvilket han i en annan sång, »Hur dikta vi», gifvit detta i sanning ungdomligt vackra uttryck:

Förening hörs en väldig lösen skalla
Från bröst till bröst och ifrån land till land;
Utöfver *sundet* hjärtats bryggor falla,
Och öfver Dovre ligger hand i hand,
Och alla unga bröst, vi säga: *alla*,
Slå utaf samma helga kärleksbrand. —
Hur djärf, hur skön är ungdomspolitiken:
En Gud, *ett enda* folk i *trenne* riken.

Redan nu mötas vi i skandinavismens historia af namnet på en man och skald, som något senare skulle bli en af dess förnämsta kämpar, O. P. Sturzen-Becker; då medarbetare i Aftonbladet, hälsar han de danske studenterna välkomna till Sverige med en dikt, hvari han uttalar sin hänförelse för deras sak:

Ja väl, I unga söner utaf Dana,
Den boklöfskrönta mön vid Öresund,
Vi vilja manligt stifta ett förbund,
Vi vilja strida under samma fana!
En Kalmarunion af ärligt slag
I andens rike och med lika rätter

Må skönt förena Nordens nya ätter
I ett gemensamt stort fostbrödralag.

* * *

Efter 1843 års studentmöte fick skandinavismen ny fart, nu också bland upsalaungdomen, och den eld, som nu var tänd, har sedan dess altjämt brunnit, än starkare, än så svagt, att mången trott den slocknad och ansett den tillhöra »historiens» — det förflutnas område. Måhända skola dock de tider en gång återkomma, då folken kunna behöfva att åter värma sig vid dess låga; då skall det nog också visa sig, att denna ej är slocknad, utan ännu har kraft att lysa upp och samla till förening.

En af de första frukterna af hvad Malmström i en dikt, »Skandinavismen», kallar den »sköna säd, som utsåddes, då Nordens framtid firade sin fäst», var det i Upsala kort därefter stiftade »*Skandinaviska Sällskapet*», hvars bestämmelse var, att, då lusten att lära känna Danmarks och Norges literatur blifvit på nytt väckt, befrämja denna kännedom och därvid äfven den skandinaviska idén. Atterbom, som uttalat sin sympati härför, blef detta sällskaps ordförande och August Sohlman en af dess värksammaste medlemmar; intresset i Norge och Danmark visade sig bland annat äfven praktiskt däri, att en stor mängd literatur skänktes sällskapet från dessa länder.

Äfven de danske studenterna beslöto vid sin hemkomst att stifta ett »*Skandinaviskt Samfund*», hvars första paragraf lydde: »det skandinaviske Samfunds Formaal er at fremme det sociale og literäre Samkvem mellem de skandinaviske Folk.» Denna paragraf ansågs dock innebära så farliga politiska syften, att sällskapet genom en skrifvelse från polismästaren i Köpenhamn »icke tilläts att konstituera sig», hvilket Christian VIII, efter det studenterna framkommit med sitt klagomål, skänkte »sit allerhöieste Bifald». Det upplösta sällskapet blef sedan besjunget i en af skalden Carl Bagger författad vacker dikt, införd i »Fædrelandet» och hvars sista strofer — sedan skalden besjungit det ramlade ephesustämplet i Norden, som Nordens ungdom velat bygga — i sin enkla storslagenhet lyda så:

Thi unge Brödre! taber ikke modet!
Troer ei at Verden evigt blir en Grav!
Husk: *Tiden* er som *Havet:* stundom sodet
Og mörkt, og stundom klart er dette Hav!
Uklart for os er Bölgens dybe Rige,
Söslangen lurer slimet, dorsk og stum —
For vore *Börn* vil Aphrodite stige
Med musslingskallen udaf hviden Skum!

Da Brödre: da skal Ephestemplet bygges,
Til Hvælving vorder Skjönheds Musslingskal!
Trods Politiken skal det, Brödre, lykkes
For *aandigt* Fælleskab at reise Hal!
Men midt i Templet hugges Monumentet
For Moses, der har fört til Canaan —
O! gid da blot paa Marmoret stod prentet:
Kong Christian og Konning Carl Johan.»

Inom kort utkom dock ett nytt upprop till bildandet af ett »*Skandinaviskt Selskab*», hvilket också kom till stånd och ej mötte några hinder. Dess första paragraf innehöll bland annat, att sällskapet afsåg att sprida kännedomen om de olika skandinaviska språken.

Dessa bemödanden å ömse sidor om sundet ledde till ganska ifrig växelvärkan i literärt hänseende, och redan 1844 sjunger Malmström, att »den dag är när, då kärast blifver hvad gemensamt är», än mer, att den dagen redan är inne, ty se

»Heibergs gratier skalkas på vår scen,
I svensk koturn oss tjusar Oehlenschläger —
Och Fredmans sångmö sluter i sin fămn
Med lust och lek det glada Köpenhamn.

Samma år är det också Nybom skrifver sin så ofta deklamerade — och för deklamation så lämpade — dikt till kung Oskar, som har denna slutkläm:

Om segeräran dör, då Sverige dör;
Dock dö det icke skall, förr'n på sin glafven
Han ligger stupad, *siste skandinaven.*

* * *

De nu började »nordiska fästerna» bli en länk till i kedjan, som spännes af ungdomliga hjärtan öfver sund, slätter och fjäll. Det är till den första nordiska fästen i Lund 1845, som Talis Qvalis skrifver en dikt: »Till svenska folket», hvilken visserligen med stora ord, men dock med ren klang är den första i den berömda samlingen »Sånger i pansar». Fästen firades på grund af en uppmaning från Christiania studenter, till hvilka äfven ställdes en redogörelse för densamma i »Bihang till Den Nya Skånska Correspondenten» n:o 3 1845, hvilken slutar med följande ord: »Vi tacke nu hjärtligen eder, I norske bröder, som gifvit oss *första anledningen* till firandet af denna fäst, hvilken ej har sin minsta betydelse däraf, att den utgör ett af de band, som alt starkare och starkare sammanknyter vårt broderskap med eder.» Bland de undertecknade värdarnes namn är äfven »C. W. Strandberg, student».

3.

Men ehuru den rent andliga gemenskapen så starkt betonades, och det på vissa håll så fruktade och afskydda ordet politik lämnats ur räkningen, hade dock skandinavismens rent praktiskt politiska syfte helt naturligt ej kunnat undgå att skymta fram. Detta syfte var på en gång skildt och gemensamt för Sverige och Danmark; det afsåg ett gemensamt försvar men mot olika fiender. Den hemliga drifkraften hos den svenska ungdomen framkommer första gången klart och tydligt i den af Orvar Odd utgifna tidskriften »*Liten lefver än*» af d. 11 aug. 1843. De danske studenternas besök i Stockholm och det då uttalade ordet »det unga Skandinavien» hade föranledt »Svenska Minerva» att i ett par artiklar uppbjuda all sin förmåga att bevisa och klart

i dagen ställa dels det orimliga i, att en allmän skandinavisk förening någonsin skulle åvägabringas, dels det olyckliga och ytterst fördärfliga, som skulle följa, om en dylik union värkligen en gång komme till stånd. I en motartikel svarade nu Orvar Odd: — — — »Vi hafva sagt: en kompakt och enig folkvilja. Vi draga också icke i tvifvelsmål, att ju en sådan, oaktadt alla små och stora trakasserier från de maktägandes sida, värkligen snart skall utbilda sig — — — inom hela den skandinaviska populationen, så fort man allmännare kommit till klar insigt af, huru nödigt det är, att de trenne nationerna förena sig till en konstant motvigt mot Rysslands och de ryskt sinnade dynastiernas angrepp på frihetens och folkväldets ideer.»

Liksom man i Danmark tänkte sig en union såsom en motvigt mot Tyskland, så tänkte man sig i Sverige därigenom få en motvigt mot Ryssland; misstroendet mot »de ryskt sinnade dynastierna» — Carl Johans impopularitet, hade, som bekant, i väsentlig mån sin grund i hans ryska politik — ökades genom det vid denna tid ifrågasatta giftermålet mellan en rysk prinsessa och den presumtive danske tronföljaren. Och Orvar Odd var ej den ende, som uttalade sig för skandinavismen från denna synpunkt. I n:r 3 af tidningen »Falken» 1843 skrifver en studentmötes-deltagare från Lund om ångbåtsresan längs kusten: »Iris sköt snabb som en sjöfågel öfver vattnet — — — men så mycket hann jag dock att komma på reda fot med i min öfvertygelse: att skall vår halfö med någon större och genomgripande effekt kunna anfallas, så bör detta kunna ske på våra öppna kuster i söder, med Danmark till proviantmagasin åt invasionerna. Således — en fast politisk förening med Danmark, äfven om den skall köpas dyrt, äfven om den skall köpas för en dust med vår arffiende, »Österns Goliath», eller, som jag hällre vill benämna honom, Europas Leviathan — — — således hällre fäjden i dag än i morgon, hällre föreningen med Danmark nu än framdeles.» — Denna politiska tankegång framkom dock ej öppet bland de svenske deltagarne vid det första studentmötet, på hvilket förnämligast de »andliga» föreningsbanden betonades, men att den fans, visa ofvanstående citat. Å dansk sida däremot framkom en

och annan politisk antydan; så yttrades på en af Stockholms borgare för studenterna anordnad fäst följande ord af H. F. Poulsen — den samme om hvilken den gamle, lätt hänförde Afzelius sagt, att »hans höga rena panna tyckes säga: här är rum, skulle fäderneslandets väl så fordra, för mer än en martyrkrona»:

»Den sak, som vi — en samling namnlösa ynglingar, utan stor erfarenhet och utan ryktbarhet — satt oss före, är Skandinaviens enhet.» — — — Dock: »ingen union, förr än Danmark står fritt och självständigt och hedradt i utlandets, edra och dess egna ögon; ingen union, förr än vi ej endast hafva något att bedja om, utan också något att erbjuda, och framför alt — ingen union, förr än vi medföra Slesvig, hela Slesvig som fästegåfva.»

Det var också i den slesvigska frågan själfva tyngdpunkten kom att ligga, ehuru den svenska ungdomen i början ej skänkte den mången tanke och öfver hufvud helt obetydligt kände den. Tack vare det lifliga tankeutbytet universitetsungdomen emellan, började emellertid nu kännedomen härom ej endast att vakna — denna kunde numera äfven inhämtas ur pressen, där dansktyska frågan alt mera blir en hufvudfråga — utan äfven att väcka till lif en brinnande önskan att, då det gälde, praktiskt få förvärkliga, hvad man sjungit, talat och drömt. Och själfva den i sin diktning äljes så drömmande och fredsälle Malmström, slutar förutnämda dikt, »Skandinavien», med dessa kraftiga strofer:

Snart, snart det spörjas skall till fjärran länder,
Att norden värjes af ett starkt förbund,
Hvars frihet tusen sinom tusen händer
Beväpna kan på Nordens skilda stränder
Från Nordlands-fjordarna till Öresund. —

Det *andra* nordiska studentmötet var ämnadt att hållas 1844, men med anledning af Carl Johans nyss timade död uppstodo svårigheter härför. Crusenstolpe skildrar dessa mycket utförligt och helt visst mycket partiskt i »Ställningar och Förhållanden», nionde brefvet; Geijer, hvilken som universitetets rektor ålade studenterna att uppskjuta färden, framstår lika litet

uti denna framställning som uti Fryxells literaturhistoriska utkast i synnerligt tilltalande belysning. Saken blef offentlig och behandlades i tidningarna. Särskildt Svenska Biet utlät sig ganska hvast om väntade »politiska demonstrationer» och »markerad politisk tendens», samt meddelade ett rykte, att det i Danmark existerade ett hemligt sällskap, som åsyftade att »republicanisera hela Skandinavien».

Detta föranledde Atterbom att i en längre artikel* uppträda och uttala sitt ord till ungdomens försvar.

Denna artikel var ursprungligen afsedd att införas i »Biet», men utkom i stället som broschyr. — 1841 hade Atterbom i bref till Tegnér skrifvit, att han ämnade understödja »Svenska Biet» med bidrag: »våra åsigter med hänseende till denna tidning och nödvändigheten af att understödja densamma öfverensstämma fullkomligt.» — Nu vänder sig Atterbom emellertid bestämdt emot tidningen och klandrar dess ton af hätskhet och hån. Han säger här, att skandinavismen är af »lika rikt innehåll som vördnadsbjudande skönhet». Det är »den skönaste — ja, den skönaste — af våra dagars företeelser», detta de tre skandinaviska folkens frivilliga brödranärmande till hvarandra, i vaknad själfbesinning af de ursprungliga blodsbandens kraf på hjärtlig sämja, andlig enhet och syskonlig sammanhållighet.» Och märkligt nog, Atterbom har samma tanke och uttalar den i nästan samma ord, som Grundtvig 30 år förut: folk, som utan undervisning förstå hvarandras talspråk, nästan utan undervisning hvarandras skriftspråk; folk, som ha samma stamfäder, samma ursprungliga åskådning af människolifvets kamp i sin ställning mellan gudomlighet och naturvärlden, dessa folk ha ögonskenligen af gud och naturen blifvit gjorda till bröder. — Detta är det, som nu börjat alt mera vinna bifall, och hur kan man finna det underligt, att äfven universitetets ungdom blifvit gripen däraf? frågar Atterbom. »Man borde hvarken öfverraskas däraf, att sättet motsvarar ålderns eld och lätt antändbara liflighet eller — — — stämpla detta sätt med kategorien af ett politiskt kannstöpareupptåg.» Efter att sedan klart och uttömmande hafva

* »Om skandinaviska föreningen och studenttåget från Upsala till Köpenhamn», 1844.

besvarat de anklagelser, »antiskandinaverna» brukade framställa emot studenternas intresse för »politik», deras resor, särskildt till studentmöten m. m., slutar Atterbom med ett på erfarenhet grundadt erkännande åt de rena och goda motiv, som i Danmark gifvit första upphofvet till begreppet »skandinavisk förbrödring»: »jag har sett denna tanke födas, sett den späda genien uppstiga ur sin vagga, växa och pröfva sina första vingslag.» Broschyren afslutas med tvänne dikter, den ena skrifven 1825 till en fäst i Sorö,* den andra omedelbart i anledning af ofvannämda polemik. År 1825 har skalden visserligen ännu ej förklarat sig som »skandinav» — själfva broschyren börjar: »jag är ifrig skandinav» — men grundtanken är dock densamma:

Nu väl! Vid alla glasens klang vi svärje
På nytt vårt gamla, heliga förbund:
Frid mellan våra mödrar, Danmark, Sverige!
På *själens* landkort fins ej Öresund.
Af trogen syster-vänskap hämte stödet
De tvänne hälfter, slutna till ett helt;
Och göre snillet, starkare än ödet,
Till *ett* i Gud, hvad människan fördelt.

1844 låter det så:

Hvad då jag kände, lika varmt jag känner:
De nitton åren ändrat — ingenting!
Dock jo! de ändrat ett: så långt i Norden
Som Asar bo på hvar sin strand af haf,
Från bröst till bröst en flamma går vid orden:
»Blif trefaldt stark, ty du är skandinav.»

— — — — — — — — — — — — —

Det går ett dån utöfver tidens vatten;
Dess vågor brottas nu med skummigt svall.
På kall och töcknig strand, hvad bådar natten?
Månn' gudars morgon? Eller gudars fall?
Blott hvad man *tror*, blott hvad man *vet*, är stjärnan;
Blott *modet*, att *bekänna*, är vår staf.
Må lyckan svika oss, den falska tärnan!
För döden bleknar ingen skandinav.

* Tryckt i Svea, h. IX, n:r 11, 1826.

Det är den af den nya tankens idealism gripne romantikern, som här talar i dikten, huru praktiskt han än förut ordat för den sak, han äfven gjort till sin.

Det beramade 2:dra mötet blef emellertid uppskjutet till juni 1845, och tack vare ej minst den strid, som på visst håll förts mot studenternas rättighet att tänka och tala i politik, fick det en utpräglad politisk stämpel. Det skiljer sig häri skarpt från det första; en annan, djärfvare, mera högljudd och frimodig anda genomströmmade det alt ifrån den bekanta fästen på Lundagård d. 22 juni *, där Talis Qvalis' sång om Finlands framtid väckte en sällsamt djup rörelse hos de unge

* Talis Qvalis, denna minnesvärda aftons hjälte, har i kalendern »Norden» 1851 lämnat en liflig skildring af denna dag, hvarur vi meddela följande utdrag; efter en målande framställning af studenters och unga damers brådskande arbete att pryda Lundagård med kransar och fästoner fortsätter skalden: »Alt är i det lifligaste morgonlynne. Det är en riktig löfhyddones högtid.» »Norrmännen äro redan i Malmö» — så ljuder det öfver Lundagård, och arbetet får en ännu lifligare fart. — — — Dekoreringsarbetet på Lundagård var knappast färdigt, då tjocka dammoln, som uppstego på vägen från Malmö, bådade gästernas ankomst. Studentkåren tågade under sina fanor ner till Södertull. Tvänne vagnar rullade in på stengatan. Den röda, hvita och blå nationalkokarden på de svarta mössorna, och något annat, jag vet icke hvad, sade genast, att det var norska studenter. — — — Emellertid hade större delen af de ankommande stigit af vagnarna på något afstånd från staden. En ändlös rad af åkdon defilerade förbi de uppstälda väntande lederna. Man blickade otåligt ut åt den i dam höljda vägen, men blott den ena tomma vagnen följde på den andra. Ändtligen framblänkte ur de tjocka dammolnen de hvita upsalamössorna och de svarta med den norska nationalkokarden. Det första ögonblicket hade inga ord, ingen tanke, knapt någon bestämd känsla — blott ett jublande, skallande hurra! — — — värme glödde i ögonen, strömmade i sången, då den stora skaran satte sig i rörelse mot Lundagård. Då de första lederna, hälsade af kanonskott, inträdt under de dunkla, svala kronorna och stannat på den stora gången, såg man de eftersta långt nere på gatan. — — — — — — — — — — — — —

På aftonen, då solen stupar ner mot Sundet, strömma skarorna från alla håll tillsammans på Lundagård. De fästliga känslorna kräfva ett uttryck och talmännen — — — beträda den mossbeklädda talaretribunen för att gifva de fästliga känslorna namn. Och dessa namn voro konung, fosterland, Skandinavien. — — — Nu går solen ner. Skymningen sänker sig öfver lunden, och färgade lampor tändas under de dunkla löfhvalfven. Ända till långt in på natten klinga glasen, ljuder sången från Lundagård. — — — — — — — —»

»skandinaviske medborgarne» — man börjar numera att bortlägga benämningarna svensk, norsk och dansk.

Det kom en mera allmänt folklig ton öfver sammankomsterna i Köpenhamn, och Afzelius hade alt skäl att uttala sig med förhoppning om den riktning, skandinavismen tagit, liksom Blicher skulle ha haft det, ifall han lefvat. Hvad som vid detta möte bäst visade, huru förbrödringsideen gripit omkring sig, var »skovturen» till Dyrehaven eller rättare till Eremitaget, d. 26 juni. Afzelius säger härom: »gårdagen var studenternas — denna dag var *folkets*.» I själfva värket var det också seeländska bönder, som voro fästens ordnare. Tidigt på morgonen samlades bortåt 200 präktiga bondåkdon omkring universitetsgården. Hvar bonde kuskade för sina gäster. Man satte sig upp, hvar man kunde. En liten berättelse härom förefaller oss så fin, att vi ej kunna förbigå den. Under det man höll på att taga plats, såg man en silfverhårig, åttioårig bonde gå omkring från vagn till vagn, för att, som han sade: »riktig faa de svenske og norske Drenge at se.» Så många han kunde gaf han ett kraftigt, trohjärtadt handslag, talade några ord med dem och nedkallade himlens välsignelse öfver de unge, under det att tårar fuktade hans fårade kinder. — Vid denna skogsfäst uppträdde både Orvar Odd, som vid denna tid var bosatt i Köpenhamn, och Afzelius; den senare stälde särskildt sina ord till bönderna, »detta stånd af den skandinaviska jordens vårdare,» för hvilket han från barndomen hyst en outplånlig tillgifvenhet, och hos hvilket han ansåg den skandinaviska ideen hafva sin djupaste rot och sitt säkraste stöd.

Och Orvar Odd skrifver hänförd till K. Kullberg: »det är icke mera för oss, som deltagit i dessa fäster, någon hemlighet, och det skall snart icke längre vara det för hela Europa, att detta studentmöte, hvilket nästan från första ögonblicket förvandlats till en folkfäst, är en vigtig historisk händelse, hvars utveckling kommer att innebära långt mer, än någon människa för få år sedan kunnat ana. Det har uppstått i historien en splitterny kraft, — — — som en gång skall slå den politiska världen med häpnad — det är *folkens* allianser.» Det enda, som förtretar brefskrifvaren, är, att vid en af fästerna i den danska hufvudstaden fäst-

salens galleri blifvit stängdt för damerna, emedan höga vederbörande funnit »det vara hög tid att tillse det icke hufvudstadens damer inrycktes i de politiska diskussionerna».

Det var på självfva midsommarsdagen d. 24 juni 1845, som Orla Lehmann med sin vältalighet hänförde ungdomsskaran att med ja besvara den ed, han förestafvade dem att med lif och blod försvara fäderneslandet, »icke den här eller den där bygden, utan hela den stora skandinaviska Norden,» för hvilken ed de, såsom han lade dem på hjärtat, satte i pant »sin mandoms ära och sin själs fred». Detta möte hade också sin rent politiska sida. Malmström har i dikten »Midsommarnattsdröm» besjungit den fredens tid, som uppgått »på sundets välsignade stränder»,

ty slutad är skuggornas fåfänga strid,
när sommarens vänliga måne
på himmelen vandrar och lyser sin frid
utöfver båd' Seeland och Skåne.

Och då de svenske studenterna från Lund och Upsala, hvar med sin sångförening i spetsen, stannat i Fredriksbergs lummiga park utanför det bekanta trädgårdsplanket, innanför hvilket »Sångarnes Adam» bodde, sjöngo upsaliensarne på Värmlandsvisans smältande, af danskarne allmänt omtyckta melodi en i folkvisans stämning diktad sång till »siaren i Norden», äfven af Malmström, den i hans samlade dikter införda:

Oss sagan har berättat, i söder är en ö,
Där sången fäst sitt bo på fagra stränder.

Oehlenschläger är den af de gamle skalderna, som mest slutit sig till ungdomens ideer. Också glömmes han ej, hvarken nu eller förut 1843, då Nybom på ett värkligen stolt sätt sände honom en hälsning, som äfven till honom högtidligt framfördes:

Nu faren väl, I danske fosterbröder,
Vår tro, vår vänskap tagen med om bord,
Och hälsen blomsteröarna i söder
Och edra minnen, slägt med dem i nord.
Ja, hälsen alt, hvad Danmark härligt äger,
Men kungen först och sist — vi mena Oehlenschläger!

Nu, 1845, bragte med Malmström som tolk den svenska sångarskaran honom själf sin hyllning och sitt afsked i skaldens ord:

En hälsning vi dig bringe från våra fäders land,
Där vårvind nu i dunkla skogar susar. — —
Tag eld uti ditt sinne, tag harpan i din hand,
Och sjung den sång, hvarmed din nord du tjusar:
Om hopp, som aldrig sviker, om tro evinnerlig,
Om forn- och framtid.... Patriark! vi släppe icke dig.
Förr'n fädrens ätt du har i oss välsignat!

Talis Qvalis har till detta möte lämnat en i hans samlade arbeten af lätt begripliga skäl ej införd dikt: *Det sista handslaget.*

Är det ögonblickets låga,
Som så värmer själ och sinn?
Gärna: men i stundens toga
Kryper evigheten in.
Nu står ingen nordbo ensam,
Stark han känner sig med skäl,
Hvarje seger blir gemensam,
Döden blir det äfvenväl.

Gifven plats åt oss i nöden.
Svensken hade jämt för sed
Hedersplatsen ta i döden,
Ligga i det främsta led.
Ovän vi tillbaka skicke,
Och vårt blod det räcker väl
Till en matta, att han icke
Stöter mot vår jord sin häl.

Om oss öfvermakten makar
Ur hvar vinkel i vårt land,
Gripa vi i himlens hakar,
Rycka blixten ur hans hand,
Och på den vi grensle rida
Ned till fädrens land igen:
Och vår ridt skall spörjas vida
Och vår nord stå upprätt än! (!)

Äfven Nybom, som ej var med på resan, sände i de hemmavarandes namn en dikt i den kända ton, hvarmed han alltid uppträder som »student» — som målsman för studenterna:

— — — — — — — — — — — — —

Hvad gör det dock, om vi ej råkas en tid,
Om fästen ej *alla* kan samla?
Vi träffas en gång i den heliga strid,
Då alt, som är murket, skall ramla,
När anden tar mandom och griper till svärd.
Och stridsljust det blifver i hela vår värld,
Då bröder, vi träffas väl åter.

— — — — — — — — — — — — —

Du vikingavagga, du östersjövåg,
Gif plats, ty då komma vi alla;
Då följa ock vi med på brödernas tåg,
Då, Dannemarks söner, vi falla
Med svärd och med lyror intill edra bröst,
Då ropa vi alla med jublande röst:
Hell, vårt *Skandinavien* lefve.

Det är de bålstora orden i ynglingaöfvermodets glansperiod, som här talar, ett sant uttryck af en tid, då studenterna trodde sig draga hela världens uppmärksamhet till sig och sina tåg och drömde om att med dem slå minst hela Europa »med häpnad». Och om än Talis Qvalis i sin himlastormande dikt, hvari han rycker blixten ur himlens hand för att rida grensle på den (!), ej lyckas gifva den rätta klangen åt tidstanken, så är dock förhållandet annorlunda med Nybom; ty ehuru ej häller han föraktar stora bilder och än större ord, så uttalar han dem dock i full öfverensstämmelse och i innerligt samband med tidsandan, med sådant i denna, som just ger uppslag till den skandinaviska rörelsen; han ger ord åt samma tanke, som under studentmötena så ofta uttalades, den nämligen, att när studenterna gjorde hvarandras bekantskap och »blefvo bröder» i Lund eller Upsala, då var det »folken, som drucko brorskål, och klangen af denna stora brorskål skulle höras öfver Europa». — För mindre kunde det ej gå! —

Och i Nyboms öfriga studentsånger, som alla mer eller mindre stå i sammanhang med här berörda tilldragelser, går det en ton af just detta samma litet högljudda öfvermod, paradt med naiv käckhet, med en glad tro på »studentens uppgift»; då han exempelvis talar om studentsången, kallar han den för »folkens marseljäs», som hotande och förskräckande skall brusa öfver jorden och säga världen, att när Gud vill väcka upp folken, är det studenternas sång, ehuru då »en sång med svärden», till hvilken den häpnande skall lyssna. Man nöjde sig ej med litet på den tiden, man tog till med besked, men — man trodde på det väldiga, man sade, hänförelsen var värklig, var äkta äfven den; därför ingifva också dessa stora ord intresse, såsom kulturbetecknande, och ej den afsmak, som dylika fraser i våra dagar skulle väcka. Man kan ej le åt dem och gå dem förbi med en axelryckning, såsom blott tomma ord — om än Upsala studentsång värkligen en gång, ett tjugutal af år senare, fick ljuda för världen och fira fredliga triumfer i Europas hjärta, i Paris, på ett helt annat sätt, än skalden tänkt sig det. För öfrigt står för honom »studenten» i glorian af att vara »herre i andens och tankens värld»; en student är för honom ej en ung man, nyss sluppen ur skolan, ej en mer eller mindre ung man, sökande efter nyckeln till lifvets och vetenskapens hemligheter, för honom är detta, att *vara* student, en uppgift i och för sig.

»Studenten,» sade han i sitt berömda tal d. 6 april 1848, »studenten är det lefvande uttrycket af ett folks ädlaste ungdomskraft; han bär sitt lands framtid knoppande i sin barm. — — — Jag tycker, mina herrar, att det ligger något af svärdsklang i det simpla ordet *student,* och att detta får en stor betydelse, om man förstår att lägga riktig vigt på accenten. — — Vi ha ock ett annat namn, ett namn till heders: vi heta *svenskar;* lägga vi ihop dessa två ord, tror jag, att om vi förstå dem rätt, att huru fattiga vi annars ock måtte vara, vi kunna bärga oss med alt, hvad vi i dem äga.» För Nybom var detta ingen fras: en svensk student har han förblifvit ända till sitt lifs afton, och hela hans diktning har också förblifvit, hvad den var i hans krafts dagar, en liflig, ideala drömmar tolkande

studentpoesi, som ej har synnerligt starkt fotfäste på jorden utom i vemodets eller det religiösa allvarets mera samlade stunder.

4.

Aret 1848 inbröt med alla tecken till den kommande stormen öfver världsdelen; man hade med andlöst intresse följt utvecklingen af den politiska enhetsrörelsen i Italien, och Pio nono ägde all ungdomens sympati; det i franska deputeradekammaren fälda bekanta uttrycket: »vi kunna hafva en revolution i morgon — om en vecka — en månad», spände intresset än ytterligare, hvilket dock framför alt upptogs af oron i Slesvig-Holstein. Alla studenter voro »skandinaviska medborgare», och därför var Danmarks sak också deras; Danmarks kamp mot Tyskland var alla skandinavers kamp mot germanismen, och öppen fäjd måste, det. insåg man, nu utbryta, svärdet måste gifva eftertryck åt de, som det tycktes, förspilda förnuftsskälen.

Och åter framträda nu skalderna att föra ordet i de ungas namn.

Den äljes så idylliske och för krigiska toner ej danade Herman Sätherberg hade redan förut, gripen äfven han af den skandinaviska glöden, låtit sina strängar för en gång skull tala om handling och käckhet och deltagande i tidens strid i stället för om vår och sol och drifvans blommor. Han säger (vid en skandinavisk fäst i Stockholm 1846):

— — — — — — — — — — — — —

Den är ej skandinav, som liknöjd skådar
På tidens strid och räds att vara med

Bland ynglingskaran i de slutna led,
När fosterlandet oss till handling bådar.

— — — — — — — — — — — — —

Nej, tid det är att ingen mera sviker —
Man länge jollrat dyra tiden bort —
Nej bröder! tid det är att ingen viker;
Hvar hand är räknad och hvar stund är kort.
Ryck bort den lånta drägt vårt väsen binder,
Och varom nordmän, så i skick, som ord. —
Och starkare blir då vår gamla nord,
Och friskare bli unga Skandias kinder.

Dock är det Talis Qvalis och Nybom, som, så att säga, bli de egentliga »stridsbarderna»; båda ha i sina dikter ett helt litet kapitel prägladt af 1848 års stridslust, den förre i sina »Vilda Rosor», den senare i de dikter, som börja med hans båda nyårssånger 1848 och sluta med hans »dödsrunor» öfver de tre vid Dybbel stupade hjältar, hvilka vi redan omtalat i detta arbete.

Nybom vänder sig i sina båda nyårssånger till Sverige och till »studenterna». Till det förra säger han, den i yttre vilkor ringe och fattige, men redan för längesedan i sitt skaldskap erkände mannen:

Förmedla fridsamt alla inre tvister,
Att ej de bryta löst i öppet krig,
Och bortskär utan skonsmål alla brister,
Att ej som matkar de förtära dig;
Var fromsint nog att vilja visa världen,
Att strider kunna lösas utan svärden.

Drag nytta utaf tidens värk och lära,
Men tänk och handla alltid fosterländskt!
Med vattenfärger måla ej din ära
Och döp ej alt hvad utländskt är till svenskt!
I läjonkula icke örnen trifves,
Och örnens bur ej åt ett läjon gifves.

Din tron har skaffat namn åt dig på jorden —
Historiens störste män ha smyckat den
Och gått med Gud och Sveriges folk från Norden,

Att rädda, hjälpa — vare så det än!
Behandla ej som krämarfolk din ära,
Om tryckta bröder dina svärd begära!

Till studenterna vänder han sig på sitt kamratlika sätt, käckt och godlynt, talar om deras glada friska lif, vare sig de »destillera den flyende minuten i sångens flod eller vinets blod» eller de söka sina mödors lön i arbetet och forskningen. Men — mulnar det — då bort med boken och bälte kring länden! Studenter, bröder:

— — — Död åt all feghet, död åt lumpenheten
Vi höra Sverige till och mänskligheten.

— — — — — — — — — — — — — —

Dig, unga år, dig hälsa gladt vi alla:
Studenten är beredd, om *du* vill kalla.

Och kallelsen kom — budskapet om februarirevolutionen i Paris; som en löpeld ilade det genom studenternas led, väckande jubel och hänryckning hos alla. Vi låta Nybom med egna ord till oss berätta om emottagandet af detta budskap.

»Jag satt där på min kammare borta vid Ågatan och läste hebreiska — jag skulle ju bli prest då! — Så kommer det en vän instörtande till mig och ropar: 'Nu är det inte tid att läsa Davids salmer! Nu går marseljäsen på alla gator! Kom ut, kom ut!' — Utanför porten mötte vi tre sotare: »goddag medborgare, nu ska' ni följa med och dricka!» På X — var stor fäst; vi bort till skänkjungfrun: »medborgarinna, 3000 buteljer punsch!» — »Hur många ä' herrarna? Så mycket ha vi inte.» — »Vi ä' bara tre, men nu behöfs det buteljer: marseljäsen går i Paris.» — Och på kvällen, då jag gick hem, ligger det en student i porten och har lagt sin stöfvel under hufvudet, och då jag vill hjälpa honom, säger han: »låt mig få ligga — jag är så glad — nu går marseljäsen på alla gator i Paris!» — —

Det var så den svenske studenten, »Sveriges och mänsklighetens hopp», i Upsala realiserade sin frihetsdyrkan!

Äfven i det äljes stilla Lund gick marseljäsen på gatorna; så läses i Öresundsposten af d. 11 mars detta

år följande notis: »från Lund heter det, att den studerande ungdomen med särdeles lifiighet deltager för de stora fransyska händelserna. Marseljäsen har flera aftnar å rad varit hörd på Lundagård, och ett och annat entusiastiskt ord har ej saknats.» Och strax efter skrefs i enskild korrespondance från Lund till Orvar Odd: »äfven af den härvarande ungdomen har den uppgångna franska frihetens sol blifvit hälsad med jubel. Svårt är att beskrifva den entusiasm, som fattade alla, då det glada budskapet hitkom. Marseljäsen skallade nästan hela dagen; på aftonen voro i alla delar af staden »banketter» tillstälda, där det lifliga deltagandet gaf sig luft i tal och skålar. »Allons enfants» var lösen för aftonen; så hände på flera ställen, att flockar af studenter, sjungande den välbekanta frihetshymnen, under sitt tåg genom gatorna hörde samma sång uppstämmas från andra inomhus varande sällskap, och genast gjorde dem besök, tömde ett glas för friheten och Frankrike, samt fortsatte sitt tåg. — — — — — — Emellertid har nu den tjocka tidsluft, som under decennier hopat sig, till en del blifvit förtunnad, man andas nu gudi lof lättare. Blixtar förnummos från flera håll; men från Frankrike hördes dock knallen. Gifve nu gudarne blott, att våra konservative ej äro så stendöfva, att de icke hört den, och lika önskvärdt för oss är, att vi äfven i Danmark må skönja värkningarna af densamma.»

Denna önskan gick i fullbordan; då den första frihetsyran och ungdomsruset både bokstafligen och figurligen lagt sig, kom allvarets mera sansade stund. Det var, då underrättelserna i mars kommo från Danmark.

Man nöjer sig nu ej längre med att sjunga och hurra; man brinner af önskan att på ett kraftigare sätt få deltaga och vara med, och till en början samlas man att hålla tal och gifva stora löften.

Den 28 mars läses i Öresundsposten: »Senare dagars märkliga händelser hafva här framkallat åtskilliga opinionsyttringar. Den 23 kl. 12 f. m. ankom genom privata skrifvelser underrättelser om den danska ministèrförändringen, och redan kl. 6 e. m. var studentkåren samlad mera talrikt än man på många år haft tillfälle att se. Det högtidliga imponerande tåget upptog nära hälften af Lundagårds omkrets. Efter en kort fram-

ställning af de i Danmark timade händelserna och de förhoppningar, man vid dem ägde rätt att knyta, föreslogs af docenten Ljunggren ett »lefve Danmark», hvilket besvarades af niofaldiga hurrarop, hvarefter den skandinaviska sången: »Länge var Nordens» afsjöngs. Med största lugn och ordning gick därefter tåget genom några stadens gator under afsjungandet af marseljäsen — nutidens folksång.» — — — Efter demonstrationen på Lundagård anstäldes en improviserad bankett på »Thor-Anderssonska» värdshuset, där en mängd skålar utbragtes »med jublande entusiasm», såsom det heter i berättelsen härom. Det tyckes hafva varit de nuvarande professorerna Gustaf Ljunggren och Albert Lysander, som vid detta tillfälle ömsevis förde ordet. Den förre förnyade sin skål *för danska folket,* hvarefter den senare talade för *studentens deltagande i det allmännas angelägenheter:* »om tio år är Sverige vårt — men det är det redan, och vi äro Sveriges. Vi kunna icke vara utestängda från deltagande i dess angelägenheter. Vi äga rätt icke blott att tänka, äfven att handla, vi äga våra idealer icke i molnen, utan i värkligheten.» — — — Så talade åter »magister» Ljunggren för *det uppvaknande Tyskland,* hvars folk »nu vaknat till medvetande af frihet och till begär därefter; de skola, eldade af detta begär, fortgå i framåtskridande och utveckling.» — Till slut utbragte »magister» Lysander en skål för *alla frisinnade regeringar.*

Vid underrättelserna från Danmark slår Talis Qvalis genast allarm, han som, ehuru han redan året förut lämnat Lund, ännu känner med studentens hjärta: Trumman går: till uppbrott, framåt I svenske män! Ovännen hotar Danmarks fagra öar — på knä, mitt folk, på knä, en hastig bön och så — till vapen, blåa män:

»ett hugg, ett halftumsbredt
för våra jutska vänner,
och så för Polen ett!»

Och Lunds studenter följde hans uppmaning — bildlikt taladt åtminstone — och sände en adress till »de danske bröderna». Ty skulle väl den *akademiska ungdomen,*

studenterna, som buro »ljusets riddarfana» — »de nyvaknade ideernas, den högre bildningens målsmän», såsom de själfva kalla sig i en broschyr från denna tid — skulle väl de i en sådan tid bli orörliga och stumma?

»O, konung! Se, din ungdom väntar trogen!»

ropar Talis Qvalis, och Nybom instämmer i ungdomens namn:

»Vi vänta. — Kanske snart är inne stunden
Då ock för Sverige ärans timglas slår,
Då vapen rassla uti Odinslunden
Och hvar student i öppna ledet står.
Om Oskar vill, då glade vi ej dröja
Att, starke i vår Gud, baneret höja.»

Och Upsala studenter samlas i ett antal af 500 till en »skandinavisk fäst» d. 6 april för att tala och — dricka för Danmark. Det är här som Sohlman — framtids- och frihetsmannen, som var lika mycket handlingens som ordets man och ej blott talade för Danmark utan äfven drog ut att strida för det — inleder fästen med ett glänsande tal för detta land och dess unga frihet; han talar om dess och därmed hela Skandinaviens kritiska belägenhet: »ovänner hota östan ifrån — germanismen hotar i söder, vill rycka Slesvig ur Danmarks hjärta och förvandla Sköldungarnes gamla konungakrona till ett par tyska amiralsepåletter.» Han slutar med att af de församlade studenterna taga ett med högljudda »ja» besvaradt löfte om att »i lif och död bispringa de danske bröderna», hvilket än ytterligare bekräftas därmed, att hela den stora skaran uppstämme skandinavismens försång: »Længe var Nordens mægtige stamme.»

Och nu uppträder Nybom; det är ett af de mest lysande ögonblicken i hans lif; rak och spänstig, med dånande röst, blixtrande ögon och kraftig pathos framsäger han sin dikt:

Europas folk på sina kedjor skaka, —
Den gamla formen mer ej hålla vill,
Och ministèrer falla, troner braka,
Det syns, att Gud med *folket* vara vill.

Alt dödkött, vuxet kring ett rikes hjärta,
Det måste skäras bort, om ock med smärta.

— — — — — — — — — — — — —

Strid, Danmark, dina heligt dyra strider!
Din sak är rättvis, därför är den stark.
Om än ur tusen sår du blöder, — lider,
Du *skall* ej lemna bort en fots bredd mark.
Så är vår tro. — Dig alla svenskar mana:
Bred öfver Slesvig *Skandinaviens* fana!

— — — — — — — — — — — —

En studentfäst, där man håller hänförda tal för påfven, för friheten, för Italien, där man sjunger marseljäsen da capo och ropar »till vapen», skulle i vår tid förefalla snarast löjlig om icke rent af opassande; det är en entusiasm, bullrande som en ungersk militärmusik. Men för fyrtio år sedan var stämningen en annan, och studenterna hade genom sina skalder, genom sina möten och sitt käcka uppträdande förvärfvat sig en viss auktoritet. Paris', Wiens, Berlins studenter uppträdde ju »främst på barrikaderna», bokstafligen och figurligen, och äfven de svenske hade börjat höja sina röster: de hade ju lärt sig, att äfven de kunde tala. Och detta ådagalade nu också Nybom på denna fäst i sitt förut antydda tal till studenterna, hvari han, gripen af ögonblickets stämning, eldigt betonade det ansvarsfulla uti att vara *svenska studenter*. Talet var helt och hållet improviseradt. En Nyboms samtida i Upsala (Rudolf Hjärne) berättar, att Nybom händelsevis kommit att stå bredvid talareupphöjningen. Några upprymda studenter fattade då plötsligt tag i honom och lyfte honom upp på talarestolen under ropet: »Nybom har ordet!» Han hälsades med ihållande bifallsrop och härunder fick han tid att öfvertänka, hvad han skulle säga.

Samma afton affattades, i likhet med hvad som skett i Lund, äfven härifrån en adress till de danske studenterna, en adress, som börjar på 1840-talets högtrafvande sätt, antingen man uttrycker sig i värs eller på prosa:

»*Danske bröder!* Härropet har skallat! Striden har börjat för Skandinavien och dess okränkbarhet!»

Slutet är i stil därmed:

»Kanske slår snart den timma, då *vårt* mod kommer att sättas på prof i ett heligt krig mot *utländskt barbari*, och äfven vi få då på allvar visa, att vi ej hafva vanslägtats från våra fäder, utan att vi stå redo att med mod och lust för Sverige och Skandinavien offra lif och blod. Vår sak blir då eder, liksom er sak nu är vår. Gud vare med eder och Skandinavien!

Lefve Danmark!

Lefve dess folkliga Regering!

Lefve Köpenhamns studenter!»

Kort härefter blef, enligt beslut å allmänt studentmöte på Akademiska Föreningen, ett upprop från Lunds studenter synligt i alla tidningar:

»Svenske män! Danmark kämpar en strid på lif och död! — — — På dansk mark vill man kväfva dansk nationalitet. Men dansk, såväl som svensk och norsk nationalitet bilda ju den skandinaviska. — — — — — — Fäder och Bröder! Harmas icke på de unga, som bedjande vågat vända sig till eder. Det är hårdt att se förstörelsen hota de idealer, som vi med ungdomlig lifighet hängåfvo oss åt, det är upprörande för oss att ej *kunna* infria ett gifvet löfte. Se där vår ursäkt. Vi anbefalla eder Danskarnes och vår sak!»

Bland namnunderskrifterna märkas Fr. Th. Blomstrand, Gustaf Ljunggren m. fl

Det ouppfyllbara löftet var det, som gafs åt Orla Lehmann i Köpenhamn 1845; men uppfyldes det än ej en corps, såsom det gafs, så sökte dock mången ung man från Sveriges båda universitet att för egen del infria det. Man tänkte förmodligen med August Sohlman, då denne emottog föreställningar, att han kunde gagna saken mer, om han stannade hemma och skref om den: »jag har talat för mycket för att ej känna mig pligtig att handla.»

Ungefär samtidigt, och efter det man erhållit den sorgliga underrättelsen om slaget vid Slesvig, utsände Upsala studenter sitt upprop »till svenska folket», hvilket afslutas med en dikt af Nybom, en af hans allra kraftigaste. Denna adress spriddes i tiotusental öfver land och rike och förfelade ingalunda att göra intryck, liksom öfverhufvud taget studenternas hela hållning

under denna lifligt upprörda tid på visst sätt invärkade på den allmänna stämningen inom landet och kraftigt bidrog att lifva folket för den danska saken.

Nyboms dikt: »Så säga Sveriges studenter» saknar icke styrka och storhet. Detta är ingen kammarpoesi; han står i innerligaste rapport till sin tid och sitt folk: alt, hvad han diktar i skandinaviskt syfte, är också hans eget inres trogna afspegling, är fullt äkta.

Dikten, som ej varit utan sin historiska betydelse, lyder så:

Om alla strängar i din svenska luta
Dock voro lika många svenska svärd,
Och hvarje bön, de unga hjärtan gjuta,
En man, fullt rustad för en riddarfärd;
Då kommo, Danmark, tusen svärd och män —
Men Sverge, Sverge — Sverge dröjer än.

Hur länge skall du öfverlägga, bida,
Du gamla läjon på okufvad strand!
Månn' det ej klappar i din venstra sida?
Har du ej kvar din kända klo och tand?
Är ditt, som kvinnans, offer blott en — tår,
Ej svärd, som biter, icke arm, som slår?

Nog har du råd. Du har en rikedom:
Din gamla fana och din gamla ära,
En häfd, som gömmer, lik en helgedom,
Uppoffringens och hjältemodets lära.
Är nu den läran och den äran glömd;
Så sof din dödssömn — du är redan dömd.

Se, Danmark ser på dig. O, gif ett svar,
Det enda, som kan väntas ifrån Norden:
Att Sverge vapen emot våldet tar,
Vill nu med svärdklang gifva makt åt orden;
Säg till, men — säg med kulor och med krut,
Att Slesvig Danmarks är, nu som förut!

Men Sverige dröjde ej längre, Sverige började göra sig redo. En stor del af pressen följde studenternas exempel, och landsortstidningarne voro fylda af upprop,

adresser, enskilda bref med öfverskrift: »Bistånd till Danmark!! *Bistånd!!!*» — »Till Danmark!» o. s. v., och de stora tidningarna, exempelvis då ännu Aftonbladet, hade dagligen ledare »Röster från Danmark», »Hafva danskarne rätt i den slesvigska frågan?», »Huruledes skall Jutland af Skandinavien försvaras?» m. m. I Öresundsposten arbetade Orvar Odd, den mest skandinaviske af alla svenskar, som alt sedan 1843 varit vunnen för skandinavismen, rent af fanatiskt för Danmark; dikter och ledande artiklar i detta syfte förekommo i snart sagdt hvarje nummer af hans tidning under dessa månader.

Så innehåller Öresundsposten för d. 1 april en ledare: »*Hvad vi säga?*» — »Det är ett ord, som nyligen blifvit framkalladt från dansk sida: Hvad säger Sverige, hvad säger ungdomen till ett tyskt anfall på Köpenhamn?» Härefter meddelas de båda adresserna från Lunds studenter och den medicinska fakulteten i Lund, hvarpå Orvar Odd fortfar:

»Så hafva de unga svarat, och det är i dag ungdomen, som regerar världen, det är de unga ideerna och den unga hänryckningen och den unga kraften!

Lefve Danmark! Lefve Skandinavien!»

Något längre fram d. 21 april heter det i en annan artikel: — — — — — »Danmark skall förblöda; det skall i alla händelser falla med ära, med en evärdlig ära, en förebild för nationer, en stolthet för hela Norden, men det skall, om det kommer att fortgå, som det börjat, *dock falla.*

Och under detta sitta vi, sitta alla dessa påräknade vänner — vänner i de glada dagarna! — med armarna i kors eller, högst taget, rycka med ett sentimentalt vemod på axlarna! ......

Dock icke *vi!* icke *svensken!*

Ty, vid den evige guden! ägde nationen i sin hand att bjuda öfver härar, öfver flottor, de skulle icke i detta ögonblick ligga hemma i fredens vekliga ro! Än en gång skulle de svenska kanonerna påminna tyskarne om den gamla klangen från 200 år sedan, och detta försök att råna sin nästas egendom skulle säkerligen blifva det sista.» — — — — — —

Den 30 maj är en ny artikel synlig af samma lätt igenkänliga penna; den slutar sålunda: — — — — »En half hjälp i sin tid är bättre än en hel hjälp efteråt, och segern ligger oftast i ögonblicket. Detta ögonblick är för dörren!

Därför fördubblen edra steg, svenske Krigsmän från Nordens skogar och bärg! Spännen edra vingar, I hafvets mörka drakar! Och du, konung Oskar, slå till såsom en vredgad man slår till, att Europa må märka, hurusom Starkotters anda ännu lefver i Nordanlanden!»

Här ha vi ett nytt uttryckssätt; detta är ej student- utan tidningsmannastil, typisk för 1840-talet, äfven den. Men Orvar Odd, som ej utan skäl kallar sig »Samme trumslagaren O. O.», var både tidningsman och skald. När underrättelsen kommit om bataljen vid Flensborg, jublar han och hälsar de tappre med fröjdfulla ord i sin tidning af d. 15 april:

Rätt så, I danske gossar!
Framåt du krigare segersäll!
Hvart skott din reffel lossar,
Ger eko i Nordens fjäll.
Åt äppeltysken en smula
Försvarligt nordmannastål
Och en ärligt måttad kula
Åt svekets hufvudskål!

— — — — — — — —

Hurrah för de tappre garder,
För sjöman djärf och rask!
Hurrah för de danske kokarder
På bondehatt eller kask!

I Aftonbladet f. 18 april är en annan dikt af samme skald införd, i samma anda och på hans ofta så drastiska språk:

Hvad bäst i vårt hjärta flammar
Det flammar med broderlig eld för dig;
Och Skandinaviens stammar
Välsigna ditt heliga krig.
Härnäst det preussaren gäller,

Lycka till, Dannebrog!
Låt se, du örnen fäller,
Så det rungar i Nordanskog.

»Fredensborg», »Framåt, sång för den svenske landtsoldaten», »Den svenske krigaren», äro dikter, som alla förekomma i Öresundsposten våren 1848.

Men om Orvar Odd från första stund, han satte foten på dansk jord (han vistades vid denna tid några år på Seeland) var hänförd af ungdomens sträfvan både i dess ideala och praktiska form, så intog en annan af våra skalderedaktörer, Ridderstad, en mera reserverad hållning. Först 1848 nådde hänförelsen äfven honom. »Knekten» inom honom vaknade, då kanonerna började spela öfver de danska öarna och sunden, och han framstod plötsligt som en varm skandinav. I Östgöta Korrespondenten af d. 13 maj förekommer ett upprop till allmänheten att deltaga i en soaré, hvars behållning skulle tillfalla de i kriget uttågandes familjer; här yttrar Ridderstad:

»Sridsrop höres på bärg och i dal
Oden själf från Vallhallas sal
Manar: *till vapen*

och nickar ett vänligt farväl åt de skaror, som stå färdiga — — — — att draga i härnad mot sveket och våldet, mot det gamla och unga Skandinaviens dödsfiender.

Tiden är inne att kläda orden i handling, de ord, som växlades mellan Sveas och Danas konungar och beseglades med ett famntag i åsyn af ett jublande folk. Tiden är inne, då förbundet skall befästas, det förbund, som blomman af de tre rikenas ungdom knutit på fädrens och egna vägnar. Tiden är inne att pröfva, om nordmannatro och nordmannaära endast är en saga, vid hvilken barn söfvas.»

Tanken på den nordiska enheten, Nordens tre länder i ett politiskt förbund, jämstarkt med »grannarna», som förut belåtet åsett deras försvagande tvister, griper honom; denna Nordens enhet står för honom som en borg »för frihet och ära», vare sig fienden kommer från öster eller söder, och lif och ljus, sanning och rätt skola bo trygga i Norden, så länge:

Sveriges och Danmarks och Norges framtid löper tillsamman
Under en fana blott, Skandinavismens banér.

Och dikt på dikt kastas nu ut från tidningskontoret i Linköping: »Hälsning till Danmark», hvilken bland annat innehåller denna sällsamma travestering:

Brödreneland!
Trofasta handslag vi trycka,
Samdrägt är kraft och är lycka;
Brödreneland!

Vidare dikten till kung Fredrik »bland kungar den bäste dansken», till »Dannebrogen», däri Ridderstad oegentligt nog talar om »Dannebrogens gull»:

Framåt, du stolta Dana!
Framåt på bragdfull bana!
Af folkets kärlek full
Är Dannebrogens gull. Hurra!

Men varmast blir dock hans hjärta, mera innerlig och enkel blir tonen och på samma gång mera rent »skandinavisk», då underrättelsen kommit om de forne kamraternas, löjtnanterna Sommelii och Leijonhufvuds död på slagfältet; det utgjutna blodet kommer den forne officeren att djupare känna och omfatta den sak, för hvilken det flutit, och det är med öfvertygelse han i sina förut omnämda »Dödsrunor» (införda i Östgöta Korrespondenten 21 juni 1848) säger:

O hur varmt hvart ynglingshjärta klappar i den höga Nord!
För vår frihet, för vår framtid, för en älskad fosterjord!
Hotar våldet Nores klippor, Sveas dalar, Danas land:
Vi ha sett, att mod och krafter nu dem möta från hvar strand.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Söderns folk som bröder manligt för hvarann i döden gå;
Skandinaviens riken kunna kämpa för hvarann också.
Gifven akt båd' när och fjärran på det fosterbrödraband,
Brödrakärleken har knutit mellan Nordens trenne land.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Södern ville Danmark gripa. Danmark var en munsbit blott;
Men med trenne kungariken har den nu att göra fått.

Västern är vår vän, ej någon vet likväl hvad som kan ske;
Men förr'n ett af Nordens riken faller.... falla alla tre.
Gärna en och ann' må klandra värdet af förbundets kraft:
Världens skönaste ideer.... alltid någon Judas haft.

Detta är äkta skandinavism; här uttalas en ren och oförfalskad känsla från 1848 års krigsdagar, då alla, som kunde sjunga, för att tala med Orvar Odd, gjorde sig: »med stämma ljudelig och stark till idéens bud och tolk», alla, ty utomkring på landsbygden följer menige man skalderna efter och enligt Jönköpingsbladet april 1848 skrifva soldater, officerare, arbetare värsar till Danmark, hvilka alla gå på samma melodi, i samma riktning: »vi be för dig — — men kanske skall omsider kring tyskens öron hvina svenska lod.» — »Lycka till, Dannebrog» är det stående omkvädet, och det blir nu en tid af mycket ymnig poetisk alstring, dock till stor del mera välment än lyft af någon högre skaldisk begåfning. Men så mycket längre ned trängde den, desto bättre blef den förstådd af enkelt folk, och den skandinaviska rörelsen blef sålunda med ens spridd till de djupaste folklagren; man täflade om att visa deltagande för danskarne: studenterna i Lund och Upsala underläto att fira 1 maj för att sammanskjuta pänningar till de stupades enkor och barn; Jönköpingsbladet af 1 maj berättar, hurusom flera småländska bonddrängar velat ingå öfverenskommelse med de till afmarschering till Malmö beordrade soldaterna af Jönköpings regemente för att i deras ställe få tåga danskarne till hjälp, en önskan, som »naturligtvis ej kunde bifallas», säger tidningen, »dessutom lära soldaterna själfva icke vilja afgå från sina poster». Kringresande teatersällskap gåfvo representationer till förmån för fallne danske krigares behöfvande enkor och barn — en dylik gafs t. ex. i Jönköping d. 19 maj af »Grillska» truppen och väckte stor anklang hos publiken. I Göteborg uppmanade handtvärkarne hvarandra att lägga undan något af sin dagliga arbetsförtjänst för samma ändamål. Och i sin skildring i »Nordisk Universitetstidskrift» 1861 af »Den svensk-norske Hjælp 1848» berättar Orla Lehmann, hurusom i en svensk landtkyrka, då presten uppläst bönerna för Sverige och dess konung, en gammal bonde reste

sig och uppmanade honom att nu också bedja för Danmark, hvarefter hela församlingen offrade på altaret till stupade danskars efterlämnade.

Man fann upp alla medel att insamla penningar till Danmark; i Helsingborg föranstaltade P. Wieselgren, då kyrkoherde i denna stad, s. k. »tolfskillings-subskriptioner» till förmån för de danske; kungörelser härom kringsändes till alla kyrkor, och företaget vann stor anklang; dock får man i tidningarne se den märkliga notisen, att prester funnos, som vägrade uppläsa kungörelsen. Damerna i Helsingborg förfärdigade s. k. Dannebrogsrosor, som såldes för 16 sk. banko stycket; på den skånska slättbygden satte dr. Cronholm genom sin nya tidning, den sedermera så bekanta »Snällposten», föregångare till Sydsveriges nuvarande största blad, i gång stora insamlingar, som väckte en sådan uppmärksamhet — särskildt »Skyttshäradsboarnas» bidrag — att »Minerva» ansåg sig böra betvifla uppgifternas riktighet: ty i Skytts härad kunde bönderna omöjligt vara så rika. I förbigående vilja vi nämna, att om skandinavismen någonstädes trängde igenom, så var det hos den tröge, men säkre skånske bonden; i alla stugor sjöngs och trallades vid spinnrock, vid plog och på loge »den tapre landsoldat»* och i alla kistlock prunkade Fredrik VII:s porträtt bredvid Carl XV som kronprins.

Talis Qvalis, som en längre tid vistats i Skåne, förstod också, huru slägtkänslan skulle röra sig starkast här nere, där svensk och dansk stå hvarandra så nära, att de bokstafligen från strand till strand kunna utbyta hälsningar med hvarandra. Detta uttrycker skalden också i dikten »Till Lunds studenter», hvari han med vemodig längtan manar dessa att taga farväl med bok och joller, spänna det blixtrande gehänget på och draga ut dit, där den röda Dannebrogen blåser öfver käcka led:

* Ofvannämda sång blef snart så populär, att den, som Jönk.-bl. af 4 juli 1848 berättar, banat sig väg djupt in i Smålands bygder; samma blad meddelar äfven en mycket lyckad öfversättning af densamma, värkstäld af en löjtnant Adlerstam.

Vapenklang från systerlandet?
O, jag mins vid denna röst,
Sundet är det blåa bandet
Öfver *tvänne* riddarbröst,
Skyler ärren efter forna
Hugg på mången blodig jagt.
Tyska örnar, akten klorna!
Farlig är den dubbla makt.

I Stockholm höll Konstnärsgillet en fäst, hvarvid Carlén utbragte en skål för Danmark, så lydande:

Där Etnas låga, lik en vårdkas brinner
Utöfver hjältevärldens sjunkna prakt
Och i Vesuvens fyr besvarad finner
Den eld, som icke släcks af jordisk makt,
Där står ett folk i segertimmans dager
Med foten på despotens fälda dolk,
Tills kronans dimbild, skymd af folkets lager,
Dör bort i frid... Hell Romas nya folk!

Helt nära oss, uti ett närmre söder,
Där envåld »snacker» om de »lösta» band,
Står ock ett folk — och Heklaselden glöder
I hjärtats djup med lika mäktig brand.
Skall detta folk ge akt uppå signalen
Med återglans från Schweizerlandets fjäll?
O jo... Och därför nu vid fröjdpokalen
Vi hälse Danas folk med trefaldt hell!

Det var naturligtvis ej endast Skåne och Sydsverige i allmänhet, hvarest penninginsamlingar företogos; Stockholm intager härvid en framstående plats. I alla hufvudstadens boklådor utlades adresser och anteckningslistor till penningbidrag, hvilka alla hade ett tema: »*För* Danmark, men aldrig *emot.*»

Bland Upsala studenter är det åter Nybom, hvilken nu som alltid anlitas, då det gäller att »sjunga ihop pengar». Han gör det med ett deklamationsnummer vid de bekanta studentkoncerterna, som i maj 1848 höllos i Ladugårdslands kyrka:

»Vi ropa hjälp för detta folk, som blöder
Och stupar för en sak, som ock är vår;
»Hjälp!» ropa med oss tusen danske bröder,
»Hjälp» hviska sakta tusen tappres sår.
— — — — — — — — — — — —
Män, pengar, vapen — lägg som offer neder
Du svenska folk, på Danmarks offerhärd!»

Nyboms uppmaning hörsammades, och studenternas sång inbragte den ej ringa summan af 9,000 kr., hvaraf en del användes till understöd åt några af de studenter, som kort därefter gingo som frivilliga ut i kriget, och rästen öfverlämnades till danske ministern i Stockholm. På denna koncert sjöngs för första gången mera offentligt Wennerbergs »Frihetssång» och »Fanmarsch», hvilka dock redan länge varit sjungna i Upsala och där blifvit studenternas älsklingssånger. Första gången täxten till den förra meddelades en större allmänhet var i den berättelse, som trycktes om förutnämda skandinaviska fäst d. 6 april i Upsala; dock äro som bekant orden i och för sig intet utan melodien:

Frihet bor i Norden,
Fritt var Svithiods land,
Fritt så länge Saga minnes,
Och på bärgen sitter
Svea fri ännu,
Fri så länge järn det finnes,
Komma troll i drakskepp östanfrån
För att ge oss land och lif i lån —
Mannamod i nöd!
Frihet eller död!
Blifva skall vår svenska lösen.

Dikten berättar själf tiden för sin tillkomst; man kan ej tänka sig, att den skulle kunnat skrifvas vid någon annan tidpunkt än just denna; den bär tydligen spår af de ungdomsrörelser, som utmärkte 1840-talet.

Ungefär samtidigt med koncerterna i Stockholm offentliggjordes i svenska tidningar ett rop om hjälp från »danske bröder»:

»Svenske Brödre! Iler os til Hjælp, henvend Eder til Eders unge, kjække Konge med en kraftig Opfordring! Og skulle Hensyn forbyde ham at yde os Hjælp med sine Tropper, saa vebner Eder som Frivillige og stil Eder i vore Rækker for at kæmpe for et frit, for et uafhængigt Danmark, for et uafhængigt Skandinavien. Den retfærdige Gud, der ikke lader falde en Spurv til Jorden uden det er hans Vilje, vil krøne Eders og vore Bestræbelser med Sejer!» —

Härom skref Ridderstad i sin tidning: »detta smärtsamma och hjärtslitande nödrop från våra danske bröder behöfver inga kommentarier; det talar tillräckligt för sig själf, och ännu hafva, som vi hoppas, Sveas unge söner så mycket stål i armen, så mycket mod i hjärtat, i barmen, att de icke likgiltigt kunna åse, huru våldet och öfvermodet grassera i det arma nabolandet och förstöra dess ädlaste krafter, utan skyndsamt ila till deras bistånd.»

Och de unge börja nu också alt mer och mer ila ut att lyda uppmaningen och kallelsen. Få dagar efter det, att det danska uppropet varit synligt, omtalas i en upsalanotis att två studenter redan afrest, »fem ärna med det snaraste resa och flera tros anmäla sig». Tillsammans utgingo från Upsala 15 studenter som frivilliga i den danska hären och lyckades bli antagna, innan danska regeringen, egendomligt nog och på grund af den starka tillströmningen, ännu utfärdat sitt meddelande, att den* »med fullkomligt erkännande af den goda vilja, hvaraf Danmarks grannar lifvas för detta lands rättvisa sak, icke ser sig i tillfälle att vidare emottaga frivilliga till anställning vid danska armén».

De uttågande svenskarne följdes på sin färd af hela landets deltagande och beundran; poem till deras ära med farväl och lyckönskningar syntes i snart sagdt hvarje tidningsblad; så lästes i Aftonbladet af d. 8 maj under notisen om löjtnanterna Silfverstolpes och Leijonhufvuds afresa till danska hären följande krya dikt af Carlén:

O, faren väl!... Snart striden kämpas ut,
Och Dannebrogen segra skall till slut,
Välkomna då tillbaks med hjältenamn
I edra vänners, edra tärnors famn!

* Aftonbladet 27 maj 1848.

Men skulle *dödens* bädd ert läger bli,
O, vida *lugnare* dock sofven I
I brödragrafven, köpt för ärans pris,
Än »mammas gossar» bakom mammas spis.

Främst i sången går dock fortfarande Nybom:

»Broder, far med Gud, hvart hälst du far!
Det må gälla lifvet eller döden,
Lugn och mod i samma bröst du har;
Trampa, segrande, på dina öden!
Mången tanke följer, dit du går,
Mången bön och mången osedd tår.

Ej din kraft är bruten, armen vek,
Fri du följer Skandinaviens fana.
Faran är ej som en kvinnas smek,
Ärans ban' ej någon giljarbana.
Detta vet du, och ur vänners famn
Störtar du i Guds och ärans namn.

Lycka till, till ära, om ej mer!
Dödens rosor så, de hvita, röda!
Vännens hjärta blott en bön dig ber:
Signa med ditt svenska svärd de döda!
Stupar du, så lycka till — hur skönt
Somna på en bädd af lagrar krönt.»

Kort därefter blir i »Nya Skånska Correspondenten» en annan afskedsdikt införd, ej signerad, men numera tillfinnandes i Nyboms dikter; det är ett farväl, som de frivilliga från Upsala sända Lunds studenter, ett i och för sig mycket obetydligt stycke, med nästan samma tal om att »så hvita, röda rosor», men den förefaller oss dock synnerligen karaktäristisk med hänsyn till det sätt, hvarpå poeterna, både de större och de mindre, tänkte sig den svenska kvinnans särskilda värksamhet som gråterska under detta händelserika år 1848: *

* Detta sätt att se kvinnans uppgift uttryckes redan 1808 af Tegnér i hans »Krigssång», där han talar om, hur till »ynglingens graf»:

»en flicka med sväfvande lockar skall gå
och fälla en bäfvande tår däruppå.»

— — — Kanske någon mö i Norden,
En flicka, väfd af sol och vår,
Mins oss och dessa afskedsorden
Och helgar oss en osedd tår.

I en annan dikt, den förut omtalade koncertdikten, önskade Nybom, att hvarje bön, den svenska kvinnan beder, och hvarje hennes tår måtte stelna till ett svärd! Och på samma sätt yttra sig äfven andra, så t. ex. J. Jolin i Aftonbladet af d. 17 juni i en dikt till den stupade Leijonhufvud, hvari han försäkrar, att dennes »minne skall lefva i hvarje bön, som böjer knä (!) bredvid den gröna kullen»:

Ditt minne, det skall lefva hos hvar tärna
Som vill en *hjälte* sluta i sin famn.
Se, hur hon låter ros och lilja gärna
Gå upp och ned (!) på kinden vid ditt namn.

Och i sina »Dödsrunor» fantiserar Ridderstad om, huru kvinnan förstår att förläna »behagens glans» till och med åt den lager, som kransar den fallne:

Mannen ej så djupt, som kvinnan, sorgens bittra kalk förstår;
Sorgens bästa skönsta smycke är ändå en kvinnas tår.
Kvinnan älskar, hon som mannen, äfven hemmets kära bygd,
Ack, det sköna är i Norden syster födt med hjältedygd.
Par om par, hvad sköna ögon! Par om par, hvad rosenkind,
Och på friska purpurläppar suckar där en västanvind!
O, så länge kvinnan binder åt de fallne lagrens krans,
Har den ej blott ärans värde, utan ock behagens glans.

Till och med menige man instämmer i denna ton; så ser man exempelvis i n:r 32 af Jönköpingsbladet 1848 en sång af en soldat, hvaraf sista värset lyder:

Men komma vi med glädje åter,
Hvar flicka då af kärlek gråter,
Ty kärlek är den tappres lön;
Och gifs väl någon mera skön?

Kvinnorna själfva uppfattade emellertid sin uppgift under denna tid mera praktiskt och, som vi tro, i grunden ej mindre poetiskt: de stickade ullstrumpor, tillklipte bindlar, repade charpi, väfde, sydde, insamlade penningar — vi veta fall, då svenska kvinnor lämnade sina guldsmycken att försäljas till förmån för sårade danske krigare; dr. Cronholm omtalar dessutom äfven detta i sin Snällpost. Med ett ord, de svenska kvinnorna nöjde sig i värkligheten ej med den passiva roll, poeterna läto dem spela. De skrefvo inga dikter — oss veterligt har ingen kvinlig skald besjungit denna tid — de höllo inga tal och fästade alls intet. Om de än icke direkt erbjödo sin hjälp vid lazaretter och i ambulanser, berodde detta helt visst endast därpå, att ännu ej Florence Nightingale väckt och löst spörsmålet om kvinnan som sjuksköterska i krigstid; tydligt lade de emellertid i dagen sin medkänsla, om de också ej stöpte kulor, till hvilken syssla Talis Qvalis i sonetten »Förbidan» satte dem.

Denna sonett jämte tre andra upplästes af skalden på den fäst, som d. 11 maj hölls i La Croix' salong för Upsala studenter efter deras ofvan omtalade koncert i Stockholm. De uttala en brinnande stridslust, och högre och alt högre ljuder tonen ur Talis Qvalis' stridslur; han förefaller lik en vred stridshingst, som af otålighet stampar i marken och vrenskas så högt, att ljudet far vida »kring landets alla ändar», ett skri, som han själf dock anser svagt och vekt för en tid, då »rätta skalden sjunger ur kanoner». Han ber och han hotar:

»Hvad? Äro alla våra männer döda?
Och äta harar våra fäders bröd?
Ett ädelt folk i fara är och nöd,
Och vi — se på hur tappra män förblöda!

Talis Qvalis är den mest krigiske af alla 1840-talets skandinaviske skalder; han kan ej tiga, han nöjer sig ej med att läsa upp sina dikter i ett fästligt lag; strax därefter utkomma de i ett litet häfte och under titeln »Vilda Rosor». Och strid får han också, fast i en annan form, än han möjligen tänkt sig det, nämligen ett tidningskrig med det hittills och i alt annat fort-

farande så liberala Aftonbladet, hvilket oförklarligt och med ens skiftar färg i den danska frågan. Ännu d. 26 april hade denna tidning infört ett bref från Skåne rörande ställningen i Danmark, och med anledning häraf tillagt: »— — — om det förhåller sig så, som detta bref gifver vid handen, skall svenska nationen då stå med armarna i kors och se på, huru deras skandinaviske bröder och stamförvandter gå under i brist på bistånd? Skola alla de varma hjärtan, som slå af välönskningar för deras välgång, icke få tillfälle att visa detta i handling?» Och i en längre ledande artikel för d. 28 april säger samma tidning med anledning af ytterligare ingångna uppmaningar att gripa till vapen för Danmark: »Krig är ett olycksdigert ord, som man ej onödigtvis bör uttala — — — men det finnes något, som är ännu dyrbarare än egendom och människolif: det är rättvisans sak — — — och aldrig har väl någon haft en rättvisare sak att försvara än Danmarks folk i detta ögonblick.» Äfven åt ungdomens hänförelse lämnar tidningen sitt erkännande, men anser dock, att man ännu kan bygga på tyskarnas »rättskänsla», och att man ej bör tillgripa de yttersta medlen, förr än man sökt nå målet på diplomatisk väg.

Strax efter kommer underrättelsen om det olyckliga slaget vid Slesvig, efter hvilken kung Oskar, sedan han sammankallat statsrådet och de församlade ständernas sekreta utskott, sänder det då fattade beslutet i egenhändig skrifvelse till kung Fredrik. Bland annat underrättas denne om, att order afgått till sammandragandet af 15,000 man i Skåne och vid Göteborg och till utrustandet af 4 fregatter i Carlskrona.*

Men under alla dessa krigstillredelser börjar Aftonbladet ändra ton. Man börjar »varna» för yrsel och obetänksamhet, är ej mera »öfvertygad» om att dan-

* På en af dessa fregatter var d. v. prins Oskar chef; det var den kända fregatten Eugenie, som under »lägret i Malmö» låg förankrad på Malmö redd med sin höge chef ombord, hvilken härifrån dagligen besökte den i staden boende kungliga familjen. Det är med anledning häraf Nybom skrifver sin dikt »till prins Oskar», hvari han säger, att uti *folkens* krig skall dennes chefsskepp fara *främst* i striden, och prins Oskars namn skall ärofullt ljuda »från Bottnens vågor in i Öresund».

skarnes sak är så rättvis, men tror, att om så är, det endast behöfves, att tyskarne bli riktigt ordentligt upplysta, så skola de nog ge Danmark rätt. Och tidningen säger till slut öppet, att det är »Danskarnes halsstarrighet», som bör stäfjas. Allmän ovilja uppstod naturligtvis i hela landet och inom den öfriga pressen, som enhälligt förklarade sig för Danmark.* Det var ett uttryck i n:r 105 af Aftonbladet, som framför alla andra uttalanden stött Talis Qvalis för pannan: »följderna af ett krig med Tyskland äro så oberäkneliga, att man nästan ryggar tillbaka vid blotta tanken därpå.» Detta, *detta* af Hierta, som alltid varit den främste i käckhet!

»Var då den fana, du så trotsigt bar,
Blott ägnad för parad, men ej för läger?
Det enda skarpa vapen, som du äger
Är då en tunga, rask i tal och svar?

Nu, då vårt folk med fog till vapen tar,
Jag hör nog hvad din slappa klokhet säger;
Du väger våra krafter: men Gud väger
Vår rätt med vigter, som du icke har.

Du sitter hemma och för landet vakar
Och skrämmer upp, en riddare så god,
Hvar ängslig gäck med dina pappersdrakar;

Men vi, som ha ett hetsigare blod,
Vi nytja dem, där lägerelden sprakar,
Till pappersladdning framför våra lod!

* Man har hört så många yttranden af förvåning öfver Aftonbladets uppträdande (som dock möjligen blir mindre oförklarligt, då man betänker, att dess ledare var fredsvän och framför alt en stor och snillrik ekonom), att vi, ehuru det ej står i direkt samband med den politiska lyriken, dock meddela några rader ur ett bref från L. J. Hierta till Albano-Adlersparre:

— — — »Det var mig ingalunda oväntadt att få se Aftonbladet mött af ett skarpt klander för sitt igenhållande i denna sak; men jag ansåg pligten bjuda att äfventyra och i nödfall offra tidningens popularitet för min öfvertygelse, tämligen säker, att framdeles få mera medhåll. Händelsen är, att jag redan för flera år sedan disputerat skarpt med Lehmann och Ploug om detta ämne. — — — Danskarne få ändå aldrig i evighet Slesvig på *det* sättet *helt och hållet,* som ultraskandinaverna önska. Men hvad skulle det ej

Detta blef Aftonbladet, en tidning snabb och hvass i svar, för mycket. Den 13 juni innehåller den under titeln »Krigspoesi» en uppsats om Talis Qvalis' då utkomna lilla häfte »Vilda rosor»:

»Under denna titel har nyligen från J. Sandvalls officin i Jönköping utkommit ett litet häfte poetiska blommor af den bekanta pseudonymen, hvilka uteslutande hafva afseende på sympatien för systerlandet på andra sidan sundet, och i anledning af den krigiska andan däri lämpligen hade kunnat kallas: *Riddarsporrar och Stormhattar.* — — — de äro ganska väl gjorda på versifikationens vägnar; men författarens Pegasus synes oss nästan för stridslysten. Ledsen att icke få vara med i bataljerna, skrapar han otåligt med hofven, ömsom gnäggande och frustande eld och lågor.» — — Härpå anföres i sin helhet sonetten:

Hvem ville ej, med hvad han äger, köpa
En post, en ärofull, vid Danmarks sida?
Skall man då icke unna oss att strida
Och svenska klingor uti Eidern döpa?

Hvarefter tidningen fortsätter:

»Anfäkta! Måste man vid läsningen häraf tänka: hade blott danskarna ett par tusen sådana *Tales Qvales* till allierade, så hade det ingen nöd. — — — — — — — — Slutligen böra vi icke förbigå ett stycke, som, om icke ett det mest poetiska, åtminstone är ett af de klokaste i hela samlingen; det förekommer på sista sidan och lyder så:

Gack äfven du, min lyra, till en vrå!

Detta är påtagligen en lycklig idé; men strax därefter påkommer åter den yfverborna andan:

kosta! Fyra millioner banko hafva redan säkert strukit för landet. Emellertid kan mitt beteende i denna fråga bevittna, huruvida Aftonbladet är en vindflöjel, som vänder sig efter dagens gunst. Aldrig har det varit lättare att samla popularitet för ögonblicket än vid detta tillfälle, ty här var nästan hvarje människa yr i hufvudet af skandinavisk entusiasm.» — — —

Du är för vek för tiderna också,
Då rätta skalden sjunger ur kanoner.

De sista raderna påminna om en viss mycket kraftfull man, som en gång, när han fick se sina barn leka med en liten kattunge, utropade »*Hvad är det där för slag, barn? Inte leka med kattungar! Nej, läjonungar skall det vara!*» — — — — —

I samma n:r offentliggjordes äfven tre till Talis Qvalis med anledning af »Vilda Rosor» skrifna sonetter af »—n», af hvilka vi återgifva en:

Till Eidern! ropar du, där vill du döpa
De svenska klingor; vill de svenskes lik
Du äfven döpa under sorgmusik
I samma böljor, som kring Rendsborg löpa?

Tjänstvillig är du att vår ära köpa
Ur Tysklands hand; månn' ock du villig är
Att själf med handen göra dig besvär?
Nej, själf vid spiseln vill du kulor stöpa.

Kanske därtill du har ej handlag ens?
Nej, dina kulor bli rimsmidarens
Såpbubblor, som ej ens en hjärpe fälla.

De kulor, som på Slesvigs stridsfält gälla
Från munnens väderbössa skjutas ej
Och ej ifrån din pennas pusträr — nej.

Med mycken sanning förenar tidningens upphetsade stämning någon orättvisa — ty »rimsmidare» kan man minst af alt kalla den skald, som med rätt kan svara:

Har jag ej spilt mitt blod för fosterlandet?
I sanden har väl ej dess purpur runnit,
Men det har runnit, gubbe, i min sång!

Det dröjde dock icke länge, innan svenskt blod på allvar skulle komma att strömma, ej blott bildlikt, utan på värkligt slagfält, på Danmarks jord. Först kommer budskapet härom som en hemsk förmodan, på hvilken man ej vill tro; men snart nog berätta krigskorrespondenterna,

att ryktet är alt för sant. I Aftonbladet d. 13 juni skrifves sålunda för första gången med full bestämdhet: »det är bekant, huru de svenske officerarne Silfverstolpe och Erik Leijonhufvud utmärkte sig. Till allmän sorg har den senare stupat. Äfven löjtnant Sommelius (känd under namnet Beppo som en militärisk skald i en egendomlig tonart) har blifvit skjuten i en drabbning. — — — En norsk frivillig, Lövenskjold, är försvunnen. Huruvida han är skjuten, fången eller har räddat sig, vet man ännu ej.» — Dödsrunorna äro ej långa; men snart skulle andra, bättre, ristas. Först är det, som om hela landet plötsligt tystnat; det skandinaviska jublet förstummas en minut, men endast för att i en annan tonart åter börja. Veka, mjuka toner låta höra sig; en hvar, stor eller liten i skaldernas rangrulla, vill sjunga sin sång till de fallnes minne, och värkligt sköna dikter framkomma, särskildt af Nybom; men äfven Ridderstad skrifver nu, gripen af sann, äkta kamratanda, några af sina bästa lyriska sånger. Dessa dödsdikter hafva vi redan anfört vid skildringen af Beppo-Sommelius' diktning och lif. Men med dem tystnar äfven skaldekören; det är, som om sången nu fylt sin uppgift, det är, som om intet mera kunde *diktas* i denna sak: entusiasmen *är* tänd, svenska trupper — till stor eller liten nytta — stå på dansk mark, och svenska ynglingar kämpa i danska led — man tyckes liksom afvakta utgången.

Och denna?

Den blir ej sådan, att den inspirerar till ny diktning. Den sång, som våren 1848 födde, är slut; den drömda sagan om ett skandinaviskt kämpaförbund blef ej sanning. Med för svaga händer hade man sökt lyfta en herkulesklubba. Det har nu kommit försagdhet öfver den förut så högljudt yttrade hänförelsen, och man är ej så trosstark i sin sak som förut. Stum vänder ungdomen åter till sitt hvardagsarbete i studiekamrar och föreläsningssalar; men den »politiska väckelsen» har dock ej helt och hållet spårlöst försvunnit; den yttrar sig i en annan form; reflexionen har vaknat; ett fall har skett, och från entusiasmens skyhöjder har skandinavismen sjunkit ned till ett karnevalsnummer! Så är t. ex. 1849 års majfäst i Upsala i hög grad illustrerad af »politiska bilder», bland hvilka »gudinnan Skandinavia» på sin i blått

och guld draperade tron, med de tre rikenas vapen vid sina fötter och likaledes med de tre rikenas skyddshelgon omkring sig, »Campagnen 1848» med svenska soldater i uniform, beväpnade med räfsor, kung Fredrik Wilhelm till häst i militärisk drägt och med en väderflöjel i pickelhufvan intaga framstående platser; »och,» säger en berättare om denna fäst, »man bedrager sig mycket, om man tror att icke härvid den uti Upsala i god jordmån planterade skandinavismen ofta nog med satirens udd träffade dessa tyskar, öfver hvilka hon numera, så beklagligt det än må vara, har skäl att harmas.»

Helt ampert i ton och stil yttra sig andra, för hvilka Sveriges neutrala hållning varit ett för smärtsamt slag att med tystnad bära. De frispråkigaste äro tidningsmännen, främst Orvar Odd; dock framkomma ej hans klagomål i poetisk form, utan på renaste prosa. Det är i sin lilla skrift »Tvänne Vändpunkter», han yttrar: »Denna kryddkrämar — — kryddpepparpolitik, detta kryddboneseri mördade året 1848 för oss alla.» Och med anledning af hvad han kallar »den bedröfligt bekanta svensk-norska interventionen» i de danska affärerna 1848, talar han om, hurusom denna »manhaftiga ansats» snöpligen ändade med komplett fiasko, och huru hela föreställningen slutade »med en stor förladdningsbatalj med evolutioner och bengaliska eldar vid Lomma, och huru hela detta martialiska drama upplöstes i en sidenskobalett.»

De skandinaviska studentmötena hafva emellertid fortfarit in i senare tider, ehuru den ursprungliga, så hjärtliga och käcka tonen, den trosvissa hänförelsen alt mera öfvergått till ett konstgjordt på efterklangsfraser ofta rikt fäst-orerande vid fylda bålar; de sista studentmötena hafva, trots de fortsatta allmänt skandinaviska talesätten, visat sig mera vara sammankomster mellan Nordens högskolor — ej af politisk utan enskild och personlig art.

Skådar man emellertid 1840-talets skandinaviska dikter och studentmöten i belysning af det första slesvigska kriget, visar det sig, att den skandinavism, som studenterna besjungit, och som i den första glada hänförelsen öfver, att »söndringens tid» var förbi, slog ut i jublande fäststämning, ej af dem själfva kunde realiseras och allra minst

hvad Slesvig beträffar. Ty, ehuru 1848 med dess flod af uppeldande dikter, med dess ifriga skandinaviska arbete äfven i praktisk riktning, visserligen förmådde draga med sig en stor mängd af folket, äfven i dess djupaste lager, så saknade dock en ännu större del af nationen, den som stod utanför universitetsfästernas inflytande, särskildt allmogen, tillräckliga historiska förutsättningar för att kunna fatta denna företeelse, som således blef delvis obegriplig och utan tillräcklig resonans. Dock kan det ingalunda förnekas, att den skandinaviska rörelsen var en värklig makt i tiden, åvägabragt genom studenterna, och troligt är det, att det aktivt militära deltagande, Oskar I visade, då han sände en liten trupp till Fyn, ej skulle ha varit möjligt utan denna ungdomens indirekta påvärkan.

Men att ej högskolornas ungdom varit tillräcklig att uppbära en dylik rörelse, som, för att få reel betydelse och praktisk form, framför alt måste vara folkens, de mogna männens, de inflytelserika medborgarnas, realpolitikernas sak, det visade sig äfven under det andra slesvigska kriget 1864, som blef det år, då 1848 års form för skandinavismen för alltid rämnade. — Vi säga dess »form» — ty tanken är ej kväfd; den röda tråd, som i århundraden gått genom de nordiska folkens historia, som så ofta brustit och åter tillknutits, blef visserligen också nu afsliten, men månne ej för att åter en gång på ett nytt sätt oslitligt sammanknytas?

Vi kalla oss visserligen ej längre »skandinaver», vi heta åter svenskar, norrmän, danskar, och vi dikta ej längre eldiga sånger till skandinavismen — men af studentskandinavismens hänförda år bära vi alla, medvetet eller omedvetet, mer eller mindre spår.

Och en gång skall, måhända efter ännu många årtiondens oafbrutna arbete, åter alt det gro och på nytt växa fram, som ett gånget slägte skänkte sin innerligaste kärlek och sin eldigaste sång; och åt denna kärlek och denna sång må vi icke le, ty i dem har lefvat våra fäders bästa tro och hopp, ej såsom en tom dröm, utan — hvem vet? — som en stor och fager framtidssyn.

JOHAN NYBOM.

I.

En och annan skall måhända finna vår föregående framställning af studentmötes-skandinavismens uppkomst och kulmination något lång; dock spelar den en så stor roll i den tid, hvari de skalder diktat, som vi satt oss till mål att något litet belysa, att vi ej ansett oss kunna undvika densamma. I nära ett tiotal af år intar den hufvudplatsen bland tidsfrågorna.

Bland 1840-talets skalder är Johan Nybom den, som står i närmaste samband med denna företeelse, ty medan skandinavismen för Talis Qvalis endast så att säga blef ett moment i hans skaldeutveckling, visserligen ett betydande sådant, men dock ej det, till hvilket hans egentliga lifsarbete knöt sig, och medan det samma i någon mån kan sägas om Malmström, Ridderstad och andra — mindre dock om Orvar Odd, som till sin död förblef samme varme danskvän — äger ett annat förhållande rum hos Nybom. Nybom, studentmötena och skandinavismen äro oskiljaktiga, det ena är ej fullständigt utan det andra, och för att förstå Nybom bör man också känna den väckande makt, som låg i de båda senare, och som var så stor, att den hänförelse, den förmådde väcka hos den unge skalden, ännu på hans gamla dagar lefde kvar och trots hans gråa hår ännu förmådde blossa upp med den forna klarheten såsom en sällsam kvarlefva från flydda dagar, hvilket gjorde ett underbart intryck på den omgifning, som helt nyss rörde sig kring honom, och som i de flesta fall hvarken förstod honom eller det, han med sådan kärlek ännu omfattade.

På hösten 1887 samtalade vi med honom om 1840-talet, då han så ofta förde studenternas talan. Han

hade då en stund suttit tyst och liksom något förstämd. Men strax blef det eld i blicken och klang i rösten:

»Ja, *då* var det lif! Gud — hvad jag fick dem med mig — då kunde jag springa på taken, nu kan jag inte gå bort till den väggen — men,» sade han strax därpå litet karskare, »jag kan ändå gå in i salen här vid sidan ibland.»

Det var rätta ordet: han fick studenterna med sig, hänförde dem för det ideala mål, som eldade honom själf till sång.

Och häri låg hans betydelse.

Visserligen har Nybom aldrig gifvit större skaldevärk af epokgörande art, men han uppnådde dock att bli ungdomens trognaste målsman under en kort följd af år, efter hvilka hans inflytande emellertid försvunnit, snart sagdt med de ideer, som en nyare tid ej längre gjort till sina.

Men oaktadt han så varmt omfattade sin tids ideer, äfven de rent politiska — hans skandinaviska studentsånger äro ju genomträngda af ett ungdomligt och på samma gång ett visst romantiskt politiserande — är han dock ej någon politisk skald i den mening, att han någonsin blir utpräglad partiman; han kan med studentglöd vara med om att sjunga marseljäsen, då revolutionen utbryter i Paris, och han jublar öfver friheten — mest in abstrakto —, men alltid är han den lojalaste svensk, man kan finna, och genomträngd af vördnad för alt det »bestående», både hvad andlig och världslig myndighet vidkommer.

Han är i grund och botten en fridens man, och ur hans hjärtas djup gingo de orden, som han varnande riktade till sina unga studentkamrater: »jag vet, att det finnes en svenskhet, som har en gammal bitter bismak af parti, af långsamt dödande afund och oenighet — — — för denna vilja vi bedja Gud bevara oss och alt folket.»

Hans politik är också en fridens politik, det är försoningens, föreningens, förbrödringens tanke, han älskar och betonar:

Förening dånar det från norr till söder,
Vi vilja vara, hvad Gud ville, bröder.

— — — — — — — — — — — —

Och tron, den rena, himlaburna flamman,
Korsblomman uti hvarje mänskligt bröst,
Som knyter jord och himmel evigt samman,
Ett haf af heligt djup och salig tröst,
Skall ännu vara, hvad hon varit, amman
För lifvets vårlust uti dödens höst,
Som värmer anden och som hjärtat renar,
Och aldrig söndrar, utan blott förenar.

Hos Nybom är öfvergången till en religiös tonart ingalunda sällsynt. Detta är ett annat utprägladt drag i hans diktning. Han studerade vid universitetet till prest, ehuru omständigheterna formade hans lif annorlunda; han var ej stark nog att emotstå studentlifvets hvirfvel, hvilken drog honom bort från arbetet på hans föresatta lifsmål. Ärkebiskop Reuterdahl hade visserligen stora förhoppningar om hans presterliga framtid, men skakade dock stundom på hufvudet åt honom: »Skalden och ynglingen vore för mycket både skald och yngling.»

Och då Nybom slutligen uppgaf tanken på sin presterliga kallelse, sade han själf: »hvad kyrkan förlorar skall skaldekonsten vinna.»

Hvem vet, om han ej känt sig bäst själf härutinnan. Men visst är, att han är i besittning af ett synnerligt utprägladt religiöst kynne.

Hans ungdomsvänner veta berätta, att han som religiös talare bars af samma hänförelse och glöd, som då han improviserade sina dikter i glada kamraters lag. Han kom väl aldrig därhän, att i egentlig mening uppträda som prest; men under den tid, han deltog i studentbeväringen, utnämdes han af kamraterna till kårens fältprest, medan en annan ung student, känd som framstående sångare, blef dess klockare; och när, efter det denne med sin malmklara röst uppstämt »Förfäras ej du lilla hop», och Nybom sedan höll ett af sina elektriserande religiösa tal, voro de unga leden fullständigt gripna af andakt.

Det är en orubblig kristlig förtröstan, som genomgår alla Nyboms allvarligare dikter, och hans så ofta betonade »frukta Gud», som i första ögonblicket kan se ut, som om det för honom vore rätta nyckeln till himmelrikets port, är dock i själfva värket endast omskrifning af: älska Gud och förtrösta uppå honom; hans tro är ej förenad med fruktan, utan med tillit till den allförlåtande. Hälst vill han bada sin själ i »Guds kärleks ljusa vågor» och glad blicka mot de rymder, »där lifvets gåtor lösas», där segern är vunnen öfver synden, sorgen, döden:

Älska, hoppas, tro och bedja —
Tro på fadern, sonen, anden,
Älska bröderna och Herren,
Helga åt det sanna, goda,
Hvarje tanke, hvarje handling.

Så lyder hans frasfria lefnadsregel — den skönaste och frommaste han i harmoni med sitt eget inre mer än en gång uttalat.

Ett djupt vemod genomströmmar denna gren af hans diktning. Det är en egenhet för, måhända ett fel af honom, att han midt under sin lifskrafts dagar anser sitt arbete »afslutadt»; så tager han redan 1844 i företalet till sin första diktsamling på sätt och vis afsked af allmänheten, och ofta blickar han i stilla resignation tillbaka på sitt lif, som lofvade sä mycket, han ser, huru alla »de kransar», han band »i sin lefnads leende morgon», vissna, huru hans hjärtas älskade gått till den tysta grafven, huru vännernas krets glesnat och blifvit förströdd, huru det, han kallat sitt, är härjadt; men i sin ensamhet har han dock en tröst, har han dock kvar något, som hvarken tiden eller dess skiftningar kunna beröfva honom, och han tilltalar sig själf så:

Jo, du min tåromtöcknade själ, en ros är dig sparad,
Bönens odödliga ros, fostrad på lidandets grund.
Än har du kvar för ditt lif en vår, en vän för din kärlek,
Fromhetens lif är din vår, Kristus är blifven din vän.

Detta är vemod, men ingen nattsvart förtviflan, det är en kristens lugna tillförsigt. Och hvarje gång denna

hans ljusa lifsåskådning yttrar sig, är han öfverhufvud taget i samklang med sig själf; då är det ej synden, som förfärar honom, då hör han ej »de skärande ljud, som ur djupet af syndernas midnatt» stimma omkring hans själ; då framkommer denna stilla, blida stämning, som för honom är lika egendomlig som hans tvära öfvergångar till förtviflan. »Niagara» och det bekanta svaret till H. Sätherberg äro synnerligt betecknande för dessa hastigt skiftande intryck; här visar sig hans inre värld vid tvänne skilda tillfällen. Själfva niagaradikten målar ej sant hans innersta jag, ty Nybom är ingen »nattens skald», det fins hos honom intet byroniskt himlastormande som hos hans samtida Beppo, han är — altjämt under förutsättning af hans bästa stunder, då han är sig själf — den personifierade undergifvenheten; detta är kanske det djupaste draget hos honom, det, som oftast framskymtar i hans diktning; däremot målas i denna dikt — den af skolungdomen i en viss ålder för sin »rysslighet» så gärna deklamerade — helt visst de stunder, då hans själ fördunklades af förbiilande moln, som för honom skymde dagen.

Och i svaret på Sätherbergs vackra och sanna tillrop till honom:

Du älskar mänskorna, du älskad är
Och intet hat du i ditt inre bär,

är Nybom åter i jämvigt; dikten flyter lugn, smältande vacker; solen har ej svårt att genombryta molnen; det behöfves blott en stråle från ett vänligt hjärta, och den nyss i förtviflan sjunkne ser åter gladt uppåt mot dagens klara ljus. Nyboms diktning kan ej liknas vid ett skummande Niagara i dystra naturomgifningar: den har mera tycke af en Fyriså, som från ungdomsstaden mellan vänliga näjder ringlar sig fram mot en stilla vik.

Om sitt sammanträffande med Sätherberg, efter det dennes dikt utkommit, berättade han en gång för oss:

»Ja, Sätherberg, han är lycklig — så lugn och jämn — han har just det rätta jämnmåttet — ja, ni har ju sett, hur han svarade på min Niagara? — Se, en dag fick jag bref från Sohlman, att han ville ha en

dikt till sin tidning. Så skickade jag min Niagara — och snart efter kom Sätherbergs svar — ett sådant vackert svar! — Så ä' vi några studenter i Stockholm en dag och ska' just hem med båten. Då kommer i detsamma Sätherberg ner, ser de hvita mössorna och ropar — han kände personligen inte mig liksom jag inte häller honom —: »nå, ha ni läst mitt svar till Nybom?» — Då reste jag mig upp och sade: »jag har just nu haft den äran att skrifva ett motsvar till den.» — Men då bjöd Sätherberg mig att stanna kvar och gå med honom och hans fruntimmer — han hade sin fru med — på Blå Porten, och då hade jag inte annat att göra än att bocka mig och tacka ödmjukast.»

Ödmjukast — äfven i detta ord döljer sig ett af Nyboms vackraste drag; han var ödmjuk, anspråkslös i en grad, man ej ofta finner det, och minst hos en man, som vänner och kamrater, gynnare och samtid med sin beundran gjort mycket för att skämma bort.

Om sig själf hade han inga särdeles höga tankar och äflades ej häller att vilja framstå som något slags »sångarkung». Kallar han sig någon gång, som i dikten »Flyttfåglarna», för en sångare i ord, så är det snarare med en ton af undergifvenhet och vemod än med något anspråk på att af andra erkännas såsom sådan. Han tvekar ej ett ögonklick att ställa sig själf i skuggan och erkänna andras öfverlägsenhet. Så när han tackar sin vän Bergman för ett hans arbete, »Upsala minne», säger han:

Broder, du har tecknat dessa stunder
Bättre, lyckligare du än jag!
Dessa sång- och våruppfylda lunder
Rikt du färglagt har med harposlag.
Fortfar du att måla, — jag vill sluta,
Blott med tårar taflans prakt begjuta.

Och till Malmström diktar han:

Du skall svenska diktens färger bära
Och sitta konung i dess sångarslott,

en strof, som står i samband med hans yttrande till Malmström, då denne första gången i en liten krets af

nära vänner uppläste sin Angelika. Efter ett inspireradt tal till honom förklarade då Nybom:

»Malmström, med detta poem inträder du i den svenska diktens konungapalats. Bestig tronen, vi hylla dig.»

»Hvar skall du då taga vägen?» frågade denne honom:

»Min plats är undersåtens.»

Denna Nyboms tillbakadragenhet hade sannolikt sin rot äfven i hans tidigaste lefnadsförhållanden, hans fattigdom ock det samband, han alltid kände med de ringa, med de lägre klasserna. Det var mera än en gång nästan rörande att höra honom berätta om sin barndom — med variationer alt efter som lynnet växlade — och om huru han kom att inträda uti denna underfulla värld, studentvärlden, hvilken han som barn ansåg vara det högsta på jorden, och som han, äfven efter det han för länge sedan lärt, att den var blott en af stationerna på färden, hade så svårt att slita sig ifrån; ja, i grund och botten kunde han häller aldrig detta. I själ och sinne var han in i det sista »student», som för 40 år sedan.

»Se, jag är nu född i Vaxala,» berättade han en gång för oss, »där far min var skomakare; och jag skulle också ha blifvit skomakare, — men hur kan jag inte tacka vår Herre, som varit så nådig emot mig — om jag blifvit det, så hade jag slutat på Långholmen — för jag dugde inte till skomakare — det var jag för orolig till. — Men aldrig hade jag kunnat bli en tjuf och aldrig någon mördare, det törs jag påstå — jag hade kommit dit som försvarslös — jag hade sjungit mig en aria dit in — för det, jag har tyckt om, det var att bara gå och myssla och pyssla om dar'na. Ja, jag har mycket att tacka vår Herre för. — — Men en dag, då jag var liten gosse och sprang och lekte på golfvet i fars stuga, kom en herre in: »är det mästers gosse det? Du vill bestämdt hällre läsa än bli skomakare, det ser jag på dina ögon» — för se, jag *hade* ögon på den tiden. Gud, — om jag ville! — Och då erbjöd han sig att läsa med mig jämte en hans discipel, som behöfde sällskap.» — — — Om sin far och mor talade han gärna, och om huru han brukade på den förres knä lära sig folkvisor och höra berättas om Finland —

fadern var född finne och hade deltagit i 1809 års krig. »Och min farfar, när den finngubben kom,» brukade Nybom tillägga, »sprang jag alltid och gömde mig; han talade ett sådant besynnerligt språk, men han var ändå så snäll, och han gaf mig alltid en skorpa — därför tyckte jag ändå alltid om honom.» — — —

Så kunde man få höra Nybom själf berätta; Ridderstad har i »Svalan» andra uppgifter. Han berättar, att Nybom var »borstis», skoputsare åt studenter, hvilket kall han dock illa skötte. Då en af dessa studenter en dag hemkom, fann han den lille Johan stående på en stol med en borste i ena och en galosch i andra handen i full inspiration deklamerande:

Tro ej, att jag af snille skryter,
Af känsla blott jag lyran tar, o. s. v.

På studentens fråga, hvad detta skulle betyda, fick han bekänna, att han kommit att titta i »den där boken» (Lidners samlade dikter), som han hört magistern så mycket berömma, »och så kom jag att läsa den där värsen, och så glömde jag bort allting annat — och när jag läste den, kom jag att tänka så underligt —»

»Hvad då?»

»Jo, jag tänkte, att också jag ville bli student, och så —»

»Nå?»

— »och så — och så — en gång skrifva sådana värsar.»

Studenten, hvars intresse han väckt, tog honom då med sig till skolan, där han blef inskrifven.

Huru som hälst, student blef han, och värs skref han, som snart nog ådrogo honom uppmärksamhet både i Upsala och af Svenska akademien.

Men genom kärleken till sin barndoms omgifning knöts han fast vid småfolket, ett drag som äfven utgör ett af de mest tilltalande i hans skaldskap. Det är på denna grund han är demokrat, det är härifrån han fått sina folkliga intressen. Och detta åter står i samband med hans naturs ädlaste sida, med hans varma känsliga hjärta; han lider af att veta andra lida, lider mera, än

om nöden vore hans egen. Att *hjälpa* är för honom den sanna människans adelsmärke:

> Ack, hvad det kostar litet ändå att göra godt,
> Men hvad det värmer, adlar människoanden,

säger han ur sitt eget hjärtas djup, och tacksamt blickar han upp till en hvar, som vill dela likars börda, dela deras smärta. Förhonomst år här, liksom alltid äljes, då han är sig själf, klar och sann, Kristus som förebild —

> — — — han, som Messias var,
> Och evangelium åt världen bar.

Därför ljuda också Nyboms toner skärast och renast, då han sjunger för de »små», för nödlidande och för de fattiga barnen:

> Ty Kristus vägt dem på en gyllne vigt
> Och vill ej sakna dem uti den kedja,
> Som han emellan himmelen och jorden knutit,
> För hvilken han sitt eget blod har gjutit.

Nybom är ju nästan uteslutande tillfällighetsdiktare, och de tillfällen, då det gäller hjälp åt olyckliga, gripa honom mest, finna mest anklang hos honom, därför att han, som sagdt, lider med i andras smärta. Också förekommer i Upsala under de år, hans egentliga skaldeperiod varar, knappast något enda tillfälle i välgörenhetssyfte, utan att Nybom skall vara med; strax är han redo att offra sin skärf, är i spetsen att med sin sång väcka andra hjärtans medlidande: »jag är fattig — arm som döden», säger han i dikten till sin mor; penningar har han ej att gifva, men hvad han har, det ger han: sin bästa sång — han, som själf fått från barnaåren se fattigdomen i ansigtet, som en gång tillhört gatans lilla frusna flock och vet, hur en vänlig handräckning kan sprida häpnande glädje. Och då han ger sin sång åt de fattige och lidande, ger han dem också hvad de så ofta få sakna: sin kärlek; här är han icke njugg — något som för öfrigt ej ligger i hans skaplynne. Det är i hjälpsamhet mot de små och i

sträfvan att vara dem en försyn i »Guds blomstergård» — han ser en uppgift för hvarje människa, det är härom han säger:

»Hvaren ibland oss är evangelist
Och har sitt eget prestakall på jorden.»

Och är det så, som vårt broderlands störste skald, Björnson, sagt: »en Digters kald Profetens er», så framstår Nybom här — ledd af hjärtats klarblick — som ett stycke siare; ty rent af profetiska äro de ord, han i »prolog» vid en musikalisk dramatisk soaré till förmån för fattig- och småbarnskolan i Upsala 1842 yttrar, då han vidrör den sociala frågan, långt innan denna ännu på allvar rört upp sinnena:

Månn' världen blundar för de dolda lågor,
Dem djupt hon i sitt mörka sköte har?
Och fattigdomens små bli stora frågor,
Som *glömda* säkert skola fordra svar.

Äfven i en annan dikt, skrifven till förmån för fattiga barn, betonar han de bättre lottades, de förmögnare klassernas *pligt* att dela med sig af sitt pund och att hjälpa; och mins, säger Nybom, på sitt eget barnafromma sätt tolkande biblens ord, att:

— Hvad I hafven gjort en utaf dessa små,
Det skall som ängel med er för Herrans domstol gå,
Till Kristus, barnens vän och deras broder.

Denna Nyboms kärlek till barnen, särskildt de fattiga barnen, hvilken är liktydig med hans kärlek till alt enkelt, anspråkslöst, präglar i många hänseenden hans diktning; där denna kärlek får tala, blir han naturligt hjärtlig och sann; såsom exempel härpå nämna vi tvänne dikter, af hvilka den ena är berömd och af många ansedd som en af hans bästa, »Linnea Borealis», och den andra förblifvit mera obemärkt, »Slättblomman»; af dessa förefaller oss den förra skäligen mager; den innehåller — i enlighet med sin blomsternatur — många vackra ord och vacker form, är full

af mandeldoft och liljehy och silfverljus i rosengård, och dock eller måhända just därför är den fraserad och kall; den senare däremot, som i sin helhet ej kan sägas vara något glänsande lyriskt skaldestycke, gör dock ett helt annat intryck, älskligt rörande som det är och beslägtadt just med dessa små fattiga barn, för hvilka skaldens hjärta ömmar; och det visar sig, att han lyckas bäst just då, när han tolkar de anspråkslösas känslor; så i detta värs:

Jag växer på slätten bland syskonen små,
Små anspråk jag har ock på lifvet.
Jag trampas af mången, men tackar ändå,
För hvad mig af himlen blef gifvet:
Den mera har fått, får ock svara för mer,
Ack Gud i sin nåd ock till grandet ju ser:
Hvi skulle mitt öde jag klandra?

Här förekomma inga praktsaker, hvarken guldmoln eller silfverskyar; enkelt och naturligt yttrar skalden en sant förnummen känsla, som ovilkorligen måste återljuda i hvarje bröst, beslägtadt med hans eget, och som således har resonans för värklighetsdiktning i denna dess älskliga, fast ofta obemärkta form.

Det är emellertid denna Nyboms förmåga att hysa medkänsla — något som så ofta är fallet med stämningsmänniskor — som äfven gör honom till den eftersökte grafsångaren; en stor del af hans dikter äro nämligen grafsånger, af hvilka många äro värkliga skaldestycken, men bland hvilka finnes ett, som utan öfverdrift ej endast är det skönaste Nybom diktat, utan därtill en af pärlorna i svensk lyrik öfverhufvud taget. Det är dödssången öfver prins Gustaf.

2.

Prins Gustaf hade, alt från det han 1844 kom till Upsala och där af Nybom i Uplands nations namn hälsades välkommen med en frasfri, hjärtlig dikt, som redan då vittnade om de sympatier prins Gustaf hade hos ungdomen, varit Nyboms gynnare och vän. Rudolf Hjärne berättar åtskilligt härom i sina upsalaminnen, särskildt om huru prins Gustaf och Nybom brukade besöka professor Hwasser — äfven en af de män, Nybom innerligt älskade — och där röka sig illamående på hans långpipor.

»Han — prins Gustaf — och jag voro så goda vänner», kunde man ibland få höra Nybom berätta, »han var så snäll emot mig — han gaf mig 50 riksdaler i terminen så länge han lefde — han var så mild och fin som en kvinna, ja, som en kvinna — och alla fruntimmer voro betagna i honom — — Ah — jag var en gång klubbmästare för Uplands nation — så en dag — vi skulle ha en fäst — kommer Wennerberg och säger till mig, att jag skulle bjuda prinsen som hedersgäst — ja bevars — jag gick upp och frågade. Jo, det ville han gärna, om han fick ta' sin bror, kronprinsen, med sig. — Och jag i väg ut till mina kullor — det fans 50 kullor i sta'n — vackra, stora kullor från Mora: »nu ska' ni ta' det hvitaste tyget på er, och göra er fina, för i kväll ska' ni dansa med prinsar!» — — —

Det var en landssorg, som gick öfver Sverige, då budskapet kom om prins Gustafs död.

Några år förut, 1848, då storlägret var i Malmö, hade hela den kungliga familjen i flera månader vistats där och i enkla, mera borgerliga förhållanden liksom kommit folket närmare. Oaktadt den allvarliga situationen var detta på samma gång en nöjets och entusiasmens tid för invånarne i södra Sveriges hufvudstad; hela Skånes fina värld och höga aristokrati var samlad här, och de unga prinsarne voro själen i det hela. Dessa bodde alla fyra i en präktig våning på Östergatan, ett stycke nedanför residenset, där kung Oskar

och drottning Josefina bodde. Under de ljusa, varma sommaraftnarne, då fönstren stodo öppna åt gatan, musicerades flitigt därinne hos prinsarne; prins Gustafs röst ljöd till hans eget ackompanjemang vemodsfull och blid, och alla grannar och genbor rundt omkring lyssnade i sina likaledes öppna fönster till »du undersköna dal, o säg» och till »uti en dal af ljuflig dager», medan den promenerande fina världen tyst stannade utanför. Dessa sånger voro 1840-talets älsklingssånger i Sverige, lika populära i ton och klang som hela den bild vi ha af »den milde prinsen», på hvars död ej folket velat tro, och som det utsmyckat med så mången romantiskt vacker saga; till och med då detta skrifves, hafva vi framför oss i en af dagens tidningar en ny variation af prinsgustafsmyten.

Ofta under dessa aftnar såg man kung Oskar med sin drottning under armen komma promenerande tvärs öfver gatan för att tillbringa kvällen i sluten familjekrets hos sina barn, och äfven då kunde det utanför stående folket höra, hur man skämtade och skrattade förtroligt därinne — en familjetafla, hur olik den, som man snart — innan många år förflutit — fick i träsnitt allmänt se i den tidens hem: den kungliga familjen i sorg kring den döende sonens och broderns bädd, medan sångens och lifvets genius sträcker handen välsignande fram öfver hans hufvud; och än i dag ser man i månget äldre hem prins Gustafs bekanta drag blicka fram ur den bruna eklöfskransen af läder på väggens främsta plats.

Hans död gaf alla landets skalder anledning att i sången tolka den allmänna sorgen. Liksom den skandinaviska entusiasmen 1848 väckte en kör af hänförelsens sånger, så lät sorgen nu ett lika starkt, men mindre högljudt tonflöde strömma öfver landet, och det är märkligt, huru genom alla dessa dikter går densamma oskrymtade känslan af kärlek; man må äljes vara mer eller mindre sökt i sina dikter: vid prins Gustafs bår är all sång äkta, där ljuda väl sorgsna men alltid rena toner.

Böttiger och Sätherberg, Malmström, Ridderstad, alla framkomma vid detta tillfälle med vackra dikter. Den förstnämde liknar honom vid Balder, vid hvars död hvart väsen sörjde, hvarje blomma grät:

I blida dygder sökte du hans like,
Hans själ var så harmonisk som hans röst,
Och vid hans fall, hur går kring land och rike
En enda klagan nu ur tusen bröst.
— — — — — — — — — — — —
Ty hvem har sett, har känt och kunde glömma
Den ljufva bild, som än emot oss ler?
I rosens doft, i blomsterlundens gömma,
Där nyss han sjöng, han sjunger aldrig mer,

Och Sätherberg säger så till honom, »Nordens älskling»:

Ditt furstendöme var uti vårt bröst —
Det bästa rike någon furste hade;
Och rosor blott hvart hjärta för dig lade,
Och ondskan ägde ej för dig en röst.
— — — — — — — — — — — —
Ditt lif, prins Gustaf, likt en vårdag var,
En skön, en löftesrik, med fulla knoppar.
Där sången ljuda hörs ur lundens toppar,
Och gyllne morgonsol går upp så klar.

Malmström besjunger,

Hur med hjärtats ursprungskänsla ömmande för lifvets nöd
Han den svaga handen räckte, gaf den vacklande sitt stöd —
Hur från sina ljusa höjder han i dälderna såg ned,
Där han sträfvandet belönte, där med lidandet han led.

Alla diktade de i innerlig, tacksam hängifvenhet till »Nordens, ungdomens, sångens älskling», men ingen har dock det sköna, skära, idealiskt formade uttrycket för sin sorg, som Nybom, han, mot hvilken prins Gustaf särskildt alltid »varit så god». Här står Nybom så högt i skaldestorhet, som han kunde komma, och hemligheten häraf ligger däri, att på samma gång han kände den djupa personliga sorgen, svingade han

sig öfver denna, lät ej sin enskilda känsla bli förhärskande, utan grep med denna till grundval så att säga den allmänna landssorgen i dess skönaste uttryck och gaf den så i förening med sin egen upphöjda smärta en form, som nästan synes förklarad.

Vi anföra denna dikt i dess helhet:

Uplands ungdom, hvar är den vän du söker?
Tårar genomskimra som stjärnljus fästen,
Och ett tåg af toner i dystra välljud
Möter vårt öra.

Dödens makter har härjat i kungens salar —
Blixten tändt; den ädlaste stammen stupat:
Gustaf, Nordens, ungdomens, sångens älskling,
Sofver på båren.

Uplands ungdom får ej sin Balder åter;
Därför lysa tårar, som stjärnor, fästen,
Därför sångens Rachel i toner klagar,
Vill ej hugsvalas.

Kunde vi med blod ur vårt eget hjärta
Honom återköpa ur dödens rike,
Då med hela kärlekens eld vi gingo
Glade till offret;

Ty han var oss dyr som vår första kärlek;
Kungason, han sjönk uti folkets söners
Trogna armar, medan en broders ömhet
Log ur hans öga.

Dock, man köpslår icke med dödens allvar. —
Han, som sitter ofvan de ljusa skyar,
Väger vis, orubblig, på samma vigtskål
Lifvet och döden.

Har han bjudit, — böj dig att dö, du mänska!
Väl dig, om du mäktar, som *denne* yngling,
Kasta pilgrimskåpan af och med frigjord ande
Träda för domen.

Vi ej fåviskt forske i himlens rådslut;
Vårt *behof* dock är — må behofvet vördas! —
Att för tronen, folket, det hela landet
Säga: vi sörja.

Som en änglasyn ur den andra världen
Sågs han bland oss, tjusande, skön och luftig;
Furstemanteln räckte ej till att skyla
Vingen därunder.

Som en fridfull sommarnattsdröm i norden —
Valdthorn ljuda fjärran i höga bärgen,
Skogen sjunger, dalarnas rosor dofta,
Månsken på viken —

Så var Gustafs leende lefnadstafla.
Alt hvad friskt och ljufligt naturen ägde,
Log i blomsterprakt i hans unga hjärta,
Log på hans panna.

Hofvets bojor fängslade ej hans ande,
Ty han lätt dem löste, när hälst han ville,
Och på sångens skimrande Jakobsstege
Steg emot ljuset.

O, då njöt han såsom ett barn af lifvet,
Sångens bin då svärmade på hans läppar,
Ögat brann och kindernas blommor brunno —
Han var *förklarad.*

I hans väsen, som i hans minsta handling,
Låg en gömd musik; — i dess klara böljor
Steg han ned och tvådde sig ren från lifvets
Skärande missljud.

Han var pärlan uti sin faders krona,
Han var rosen invid sin moders hjärta,
Och i höga syskonens krets han var den
Gyllene länken.

Nu i stjärneslott på azurens öar,
Furstekronan bytt i en himmelsk krona,
Sitter Gustaf, stämmer till änglars korsång
Lågande guldet.

O *farväl,* vårt rikaste hopp, vår-ära!
O farväl, du strålande, sköna solbild!
Ömt, som David Jonathan grät, din ungdom
Dig nu begråter.

Till prins Gustaf knyter sig 1840-talets varmaste och skäraste poetiska stämning i Sverige.

3.

Endast denna ofvannämda dikt skulle helt visst ha gjort Nybom folkkär, om han ej varit det förut. Han var emellertid såsom bekant en af sin tids mest omtyckte diktare; han täflade såsom sådan med Böttiger och öfverträffade Malmström, den af honom korade sångardrotten.

Och orsaken härtill?

Nybom har i allmänhet ej sinne för värkligheten i dess yttre konturer. »Hvad den där realismen beträffar,» yttrade han en gång till oss — »så inte är det meningen, att vi ska' bli holländska plankstrykare? För nog är det väl ändå så, att poeten skall taga värkligheten inte naken, utan kasta öfver den ett skimmer — för se, om en målare skall taga ett porträtt, så tar han det ej, då man grimaserar och ser sur ut, utan sådan man är i sina bästa ögonblick — och är det karbunklar och sattyg i ansigtet, så tar han, förb. mig, bort det, så att ansigtet blir sådant vår Herre själf tänkt sig det och velat ha det» — — — »På papperet öfversätter man sig själf, då man skrifver,» förklarade han en annan gång.

I dessa båda yttranden ligger en antydan om Nyboms såväl fel som förtjänster. Hvad som gjort honom populär är utan tvifvel just det, att han i hvarje ögonblick ger *sig själf*, sitt eget inre, med godt och med ondt. Och största delen af vårt folk — den stora massan — förstår helt visst utan svårighet en musikalisk, på tumlande känslor rik dikt, där hjärtats inre stämningar

bikta sig; en dylik diktning är för den stora allmänheten långt lättare att uppfatta än den mera realistiska, den kräfver långt mindre tankeansträngning, långt mindre förutsättningar, ty den meddelar sig i en stämning, den tilltalar det inom oss, som vi själfva känna till: längtan, trånad, vemod, sorg och smärta, kärlek och fröjd. Man behöfver ej någon särskild grad af bildning, inga studier, ingen utpräglad iakttagelseförmåga för att känna sig anslagen af en dikt, som talar varmt om något af alt detta.

Men för att förstå den utpräglade värklighetsdiktningen, kräfves det en vaken blick för det *yttre*, den värld, som omgifver oss och som man alt för ofta är böjd att såsom diktstoff förringa, både hvad människor och natur angår; man har vant sig vid att betrakta den såsom själfva prosans värld och därför som råämne oanvändbar för den äkta diktningen; den skall af fantasien omgöras, först då blir det poesi utaf den. För att kunna tillägna sig ett motsatt åskådningssätt kräfves det ofta nog en viss — vi vilja säga — poetisk bildningsgrad. Både den reala, den hvad vi vilja kalla plastiska poesien, där värkligheten i natur och människolif framträder i skarpa träffande drag och rena linjer, och den rent lyriska känslodikten, som bland 1840-talets diktare hade sina representanter t. ex. i Böttiger och Nybom, hafva i senaste tider fått än mera typiskt utpräglade tolkare, och den stora mängdens uppfattning af desse jäfvar ej hvad vi ofvan sagt, ty denna blir lättare vek om hjärtat af den rena känslopoesien, hvilken lätt blir mindre egendomlig än den förra; den ena känsloskalden liknar oftast den andra, blir därför också lättare förstådd, men ock lättare glömd. Den plastiska dikten har svårare att bana sig väg, men kommer utan tvifvel, utrustad, om vi så må säga, med kraftigare muskulatur, att i striden för sin poetiska tillvaro på sistone tillkämpa sig ett längre bestånd hos den läsande allmänheten. Huru mången läser väl numera exempelvis den Franzénska poesien, medan Anna Maria Lenngrens plastiska dikter i nya upplagor alt jämt finna bifall?

Den förra diktarten är mera rik på toner, den senare på gestalter, men en ton förklingar fortare än en väl formad gestalt utplånas. Det mesta af den starkt

känslorika poesien kommer därför med all säkerhet att snart glömmas, så vida ej någon kompositör binder den i melodi och på så vis räddar den ur förgängelsen. Detta är det som gör, att t. ex. Sätherbergs dikter ännu lefva — ingen i våra dagar *läser* dem, men en hvar känner dem eller en stor del af dem, tack vare den till dem satta melodien, och snart sagdt både bildade och obildade finna fröjd i att sjunga dem. Och huru populär Nybom för ett par tiotal af år än var, så äro för de flesta af den nyare generationen hans dikter i dess helhet dock ej synnerligen kända, medan alla kunna med Wennerbergs musik stämma med in i en sådan hans dikt som »stå stark du ljusets riddarvakt». I sammanhang härmed står det, att vår nordiska poesi, just emedan den är så djupkänslig, stämningsfull, evighetstrångtande, också gärna anslår religiösa strängar. Men genom dess ofta öfverflödande känsla blir den äfven så ofta bred, tröttande, svår att sammanhålla och öfverskåda, och den löper ej sällan fara att bli formlös genom bristande konstnärlig begränsning. — Dessa drag återfinna vi hos Nybom. Det är hans rika sjudande känslolif, som för honom eröfrat så många hjärtan. Men skarpt framstå äfven hans »romantiska» brister, alla härledande sig just från hans sätt att se värkligheten. För honom finnes i denna såsom sådan intet att besjunga; den är endast den »kalla, skrofliga, nakna klippan», ur hvilken man blott med möda kan locka fram ett »sångens källsprång», och naturen omkring sig ser han ej sådan den är, utan inlägger uti densamma den mystik, som alltid utmärker romantikern, jämte denna svärmiska trängtan att liksom uppgå i naturen, att med alla sina känslor och intryck söfvas till ro, få hvila i dess famn. Så upprullar t. ex. i dikten »Årstiderna» våren ej för honom en värklig tafla af doft och ljus, svällande knoppar och porlande vårlif, utan väcker ett *minne*, minnet af »barndomens vår», då »hopp och minne sjöng från samma kvist», och, öfverväldigad af dessa minnen, utbrister han slutligen:

O, sjunk intill naturens varma hjärta
Och känn ditt eget klappa däremot!

— — — — — Hvad är ringa
Uti naturens sköna själsförbund?
Där, om du lyssnar, djupa toner klinga
Utur en rik, oändlig kärleksgrund.

Detta är vackert och detta är hemlighetsfullt, men man får tänka sig om mer än en gång för att få klart för sig, hvari naturens själsförbund riktigt består; — någon framställning af våren är det emellertid icke. Den skarpaste kontrast till detta slags naturstämning företer den som naturtecknare främste diktaren inom denna tids vitterhet, han som ej utan framgång så ifrigt och uddigt bekämpade fosforisterna, Orvar Odd; för att visa huru slående olikheten är mellan en sann och falsk naturskildring, anföra vi följande vårstrofer af den senare:

»Med ens var *vår*. Ett under är fullkomnadt;
— — — — — — — — — — — — — —
— se, lösta böljor smeka Mälarns strand,
Och öfver gröna rågfält lärkan klingar,
Och svalan kryssar med de kvicka vingar.
Och skogen kläder genast sina toppar,
Och tusenskönor smycka ängen re'n;
Och apeln skjuter sina blomsterknoppar,
Och liljan öppnar sig i solens sken;
Och bäcken lustigt utför branten hoppar,
Och ån går brusande bland klappersten,
Och blank står saltsjöfjärden som en spegel,
Och fiskarn lappar garn och skepparn segel.»

Denna Nyboms bristande blick för yttre värklighet kommer honom också ofta att välja falska bilder; då han t. ex. vill skildra vintern, så säger han, att »inga skalder i de hvita träden bida» — ty en fågel kan nu för en romantiker alls inte få lof att vara rätt och slätt en fågel; då han skildrar en vinternattshimmel, ser han ej det gnistrande himlahvalfvets skönhet, sådan vi andra prosaiska människor beundra den, utan han ser i stjärnorna en »sommarfrisk» krans af förgätmigej, af anemoners blå, ranunkelns gull och rosens purpur, och vinter-

gatan är en sky af förgätmigej med rosor och jasminer. Han fullständigt täflar med H. C. Andersen att uti dikten framtrolla en vidunderlig vegetation, med den skilnaden endast, att då Andersen t. ex i »Klockan», en berättelse, synnerligt betecknande för detta sätt att dikta, låter blommor, glödande i de underbaraste färger, växa upp för vår nästan berusade inbillning, inför han oss i den vårdoftande, täta skogen, där luften är varm och full af glans och välljud, medan Nybom åter framtrollar sin blomstergård på den mörka midvinternatthimmelen öfver den frusna hvita jorden och därigenom framtvingar ett intryck af absurditet.

I »Kristliga elegier» upprullar han för oss en ännu mera fantastisk skildring. Det är en glödande värld, han här inför oss uti, där en försonande Gud tager bruden på älskande armar och i myrtnarnes natt reder henne en hydda af ljus, där änglahufvuden, väfda af doft och eld, blicka fram bland glödande rosor, medan gudomens kullar bada i bländande månljus — det är ett fyrvärkeri af ljuseffekter, som man ej förmår sammanhålla, och af hvilka den ena upphäfver värkningen af den andra. Härmed förenas ock ett annat drag, kännetecknande för romantiken i allmänhet och starkt framträdande hos Nybom: att vilja vända alt till njutning; erotiskt svärmeri och mystisk naturdyrkan liksom få sin höjdpunkt i dessa »kristliga elegier»:

Älskliga sköna natur, som skälfver ännu af hans kärleks
Heliga famnande lust, o huru lycklig du är!
Kyssarnas förstling fångade du, du log i hans armar —
Älskliga, sköna natur, hvilken är lycklig som du?

Till och med då han nedstiger i Dannemora grufvor och skildrar det hemska intrycket därnere, där »natten och fasan bo», vänder han detta i njutning och säger:

Jag brann som utaf vällust och jag — ryste . . . . .

Då han i försången till »Alhambra» vänder sig till sin sångmö, önskar han att få lossa hennes gördel, för att uti hennes lågor dricka sig rusig af »kärlek och dikter och — dö.» Och öfveralt stöter

man på bilder, som i sin enformighet nästan bli plågsamt tröttande: i alt ser han nakna kvinnofigurer, vare sig han skall framställa en skildring af våren: »naken står hon, höljd blott af helig oskuld», eller musiken, som han liknar vid en kvinna, hvilken af Guds kärlek fått mänsklig gestalt och som, då mannen sofver i »nattsvala lunder», badar sig i paradisets ström för att sedan stiga in i hans dröm och vid hans uppvaknande förkroppsligad ligga vid hans hjärta. Äfven solen är en kvinna, som med famnen full af kärlek kommer naken att fira gudars fäst i sin brudgums — sunnanvindens — sköte. Och då Nybom en gång vid ett besök i Dalarne besjunger den hänförelse han känner af att stå på »Dalarnes heliga jord» och då talar om dalkarlens trofasthet och förnöjsamhet, om hans dugtiga hustru »af märg och af must», som aldrig »låter vaggan stå stilla», om kullan, som bär kärlekens gördel kring sina höfter, koncentrerar han slutligen det hela uti en skönhetssyn, hvari en högbarmad mö — skönheten själf — en halfslöjad jungfru, framträder ur skogen, väter foten, ljuft skälfvande, i sjön och »se'n kastar af sina kläder» för att vagga på bolstrarna blå. — Då han är på sin första märkliga trubadurfärd kring landet och nalkas Gottland, tänker han sig denna ö som en skön blondin, hvilande på sitt blåa örngått, och utbrister, att lif och eld strömmar i alla pulsar, då hafvets jungfru på stranden afkastar hvarje hölje från sina former och hastar i badet. Själfva St. Catharina kyrka i Wisby liknas vid en tämpeldrottning, som naken står och speglar sig i sjön, och husen i Göteborg bli för hans ögon »jungfrur, som gå uti bad». Äfven Nordens sångmö, hon med änglavingen och det ljusa håret, visar sig »späd, naken, endast höljd i oskuld», men i prologen till sina dikter (tredje upplagan) besjunger han, huru »dikten numera kläds i halft genomskinligt musslin, lik en brottslig Eva, som tappat första fikonalöfven».

Helt och hållet blottad älskar han hälst att se kvinnan. Det finnes i hans samlade dikter en förunderlig liten cykel »erotiska dikter», som han tillägnat Nordens kvinnor, och i hvars inledningssång han säger sig vilja sätta sig på snöhvit jungfrubädd i jungfruburen för att

berätta sagor. Man tycker just, att de »sagor», som nu följa, äro mindre lämpliga för en sådan situation; åtskilliga af dem anse vi oss ej kunna återgifva. Skaldens lidelse och hans frossande uti retande vällustiga bilder, som ingalunda kunna sägas vara höljda af »helig oskuld», får här fritt lopp; och så rena, fina toner han äljes kan ha på sin »lyra», sin »harpa» eller sin »luta» — de romantiske skalderna ha alltid många instrument till sitt förfogande — så varmt han på andra ställen kan tala om kvinlig renhet och kvinnans uppgift att »lida och försaka», blir han här faunartad; här ropar han i hvarje rad, att kvinnan är till bara för njutningen:

»Naturens högsta skönhet heter kvinna,
Hon kallar dig till nöjets gudafäst;

här tillämpar han i fullt mått denna sin dogm: kvinnan är till för att »brinna», för att »älska, offras upp»*. Byron har följande värs i »Don Juan» **:

Sin kärlek mannen har till bisak bara,
Men den är kvinnans alt. På land och våg
Han har för lifvets skilda värf att svara.
Han kyrkan har och Alexanders tåg,
För värf och ämbeten och makt och fara
Som fylla växelvis hans fria håg;
Han har så mången uppgift — men som kvinna,
Man har blott *en:* att brinna och förbrinna.

Nybom repeterar således endast rent af Byron; han gör kvinnan nästan till en fyrvärkeripjäs, hon skall »bränna — brinna»; och utan förbarmande bort-

* Detta åskådningssätt: att kvinnans uppgift är ej att vara en självständigt tänkande och kännande varelse för sig, utan att gå upp i hänförelse för mannen och hans värksamhet, offra alt för honom, gör sig inom literaturen gällande ända in i senare tider, då t. ex. Henrik Ibsen i alla sina tidigare dramer, alt intill dess han i »Dockhemmet» med ens framlade ett annat program i »kvinnofrågan», låter framskymta: »at elske, ofre alt og glemmes — det er Kvindens Saga.»
Se Henrik Jäger: Henrik Ibsen, Et literärt Tidsbillede, sid. 257—258—259. —

** Öfvers. af Talis Qvalis.

rycker han i »parkernas frid», medan »Luna» huldrikt och trånande frambryter ur nattmoln, både klädningens gaz och silket från barmen.

Höjden af romantiskt-vällustig galenskap tyckes oss vara följande värs, i hvilket han beskrifver sin älskades »furstliga tillmötesgående», och som vi ej kunna undandraga oss att anföra såsom synnerligt betecknande för hela genren:

Girigt jag plockat
Liljor i dalar,
Där ingen skörda
Fick mer än — jag.
Girigt jag plockat
Rosor på kullar,
Höljda af nattens
Mystiska flor —
Kullar, dem ingen
Vågat beträda. (!)

En dylik anda går genom en stor del af hans dikter; ej utan skäl säger han i poemet »till en skaldinna», att den »Boabdil», han skildrat i Alhambras marmorsalar, är han själf; han slites mellan tvänne kvinliga väsen: lidelsen och kärleken; han skiljer sant och vackert på dessa tvänne; varmhjärtad, ridderlig kallar han sig själf — men svag, och i sin svaghet ger han stundom i sin dikt efter för lidelsen, för det ohäjdade, vilda begäret, medan han i bättre stunder själf vänder sig bort från detta sitt sämre jag och endast vill minnas, hvad rent han lefvat, älskat och diktat. Och medan han låter sin lidelse på detta i sin egenskap af romantiker konsekventa sätt fritt få tumla sig i »välljud», trånad, svärma i toner, »kyssa friska drufvor från den älskades mun», är han fullt medveten om sig själf, medveten om, att passionen här dödat kärleken, och skälfvande af smärta söker han kämpa emot den makt, som är nära att besegra honom; han besjunger detta alt och utbrister sedan sorgset: Se mitt Alhambra!

— — — — — Granada är mitt eget hjärta,
Som skälfver, grusas på en grund af smärta.

Men äfven i sånger, ej afsedda att vara direkt erotiska, framkommer hans böjelse att måla en kvalmig sinlighet och han gör det ibland rent af befängdt, t. ex. i ett värs som detta i poemet »Anna»:

I rädda vågor höjes den kyska barm. —
Hvad bådar, Anna, skimrande vågens lust,
Som gungar tyngda drufvoklasar
Varma af glödande härligt ungvin. (!)

Eller följande strof i poemet »Daura»:

Daura, kom, slå slöjan sakta
Öfver barmens bönkapell,
Där två sköna änglar vakta
Ifrån morgon och till kväll. (!)

Till och med i en af sina kristliga dikter, »Suck på en sommarafton», anslår han denna ton, uttalar sin sjudande åtrå efter kärlek, efter att älska och älskas, denna hänförelse för kvinnan såsom *älskarinna*, hvilken han förklarar därmed att han — skalden — känner sig beslägtad med henne, att han som hon kan »bränna, brinna», att äfven han har »is och eld» i samma bröst. För honom blir hans sångmö, solen, naturen, musiken, skönheten in abstrakto, alt — till en kvinna, »en evig flicka», i hvars sköte konstnären vill »dricka vällust», och han vill »rusa sig i hennes formers prakt».

Detta drag i Nyboms skaldskap är så skarpt framträdande, att vi ansett oss ej böra förbigå det. Men det är ej endast kvinnan som könsväsen han dyrkar. I sin »Alhambra» låter han Zuleika och Amina följas sida vid sida — den vilda lidelsen och den djupa sanna kärleken, och oupphörligt kommer han tillbaka till den idealbild, han utmålat sig af en äkta kvinna:

Vet, kvinnan måste *mycket* lida,
Och då först blir hon *himmelskt* skön.
Hon känner törnet i sin sida,
Men tiger, kysser det i bön;
Att älska är för henne lefva,
Att mildt förbinda tysta kval,

Att fridens blommor sakta väfva
Kring plågorna i sorgens dal;
Att offra och *själf* offret vara,
Att klandras, klandret ej besvara,
Är kvinnans både pligt och lott,
Dem hon af Gud till hemgift fått.

Åter och åter kommer han tillbaka till detta, att kvinnan är skapad hufvudsakligast att *lida*, att bli ett offerlam, som »sleker handen tyst på sina bödlar», att hon skall »älska, lida, alt försaka» — »älska, lida och dö»; i poemet »Eugenia» uttrycker han sig så:

Säg, hvad betyder det att heta *kvinna?*
Ett offerlam.... O, är det icke så?
Dömdt blott att älska, offras upp, förbrinna.
Och som en suck igenom lifvet gå.

Det är ett enformigt, sant martyrium han tilldömer kvinnan; den roll, mannen skall spela, omtalas ej mycket, dock antydes, att det skall vara »bödelns». Kvinnan som »offret» är tyvärr ofta nog en alt för sorglig värklighet, men att ställa detta offrande rent af som en kallelse för kvinnor i allmänhet är väl ej så träffande, hur högt än Nybom också skattar henne såsom maka och mor. Emellertid är Nybom, den ende bland denna tids skalder, som så starkt framhäfver den sorgliga sidan af kvinnans tillvaro, medan andra, i den ton som så lifligt utmärkte 1848 års krigspoesi, se i henne »mön, som hvilar på gullmoln», »behagets gudinna», den blåögda tärnan, »som med rosor till grafven skall gå och fälla en tår däruppå» — merendels förgäta de kvinnan såsom den värksamma, den i det värkliga praktiska lifvet ingripande, såsom själfständig personlighet, såsom sann människa. Vi beröra detta längre fram.

Men att förbise denna hennes värkliga uppgift är ju ock ett följdriktigt drag hos romantikern, för hvilken värkligheten med dess uppgifter är kall och prosaisk och den praktiskt arbetande, gagnande kvinnan således »opoetisk».

Till och med då Nybom talar om den arbetande klassens kvinnor, är det i samma ordalag; talar han om henne under arbetsdagen och i arbetsdrägten, heter det, att hon går »offerklädd» emot sin graf, och talar han om henne som moder, framhåller han, huru hon bär offer på Guds altare, huru hon, sargad af lifvets sår, släpar på kvalens kedja, med hjärtat deladt mellan lidande och bön och hela sitt väsen upplöst i en tår. Här framträder åter hans bristande blick för det värkliga lifvet; ty detta är ej att med skaldens klara blick träffa lifvet, sådant det är: det är en konstruerad värld, hvari han sätter kvinnan, en värld, ej bättre, långt sämre än den värkliga, hvilken han ej har förmåga att se. Men så hafva också Nybom och hans romantiska likar på sitt samvete att hafva förvändt synen på den läsande allmänheten, så att densamma ända in i våra dagar i likhet med dessa skalder ej har blick för, att den *arbetande* kvinnans värld — hon, som sträfvar i skog och på äng och i fattiga stugor — kan ha sin äkta poesi. Hvarken då Nybom talar om kvinnan i lyckligare vilkor eller kvinnan i arbetsdrägten, om den unga flickan eller husmodern, har han förstått att gifva oss lefvande gestalter, ej ens deras inre lif har han mäktat tyda; deras uppgift i denna världen, sådan den och människorna nu en gång äro, är för honom som en dunkel skrift, den han ej kan tolka i klara ord.

Men just därför att han i kvinnan ser den »svaga», den »lidande», hyser han äfven, i enlighet med sin natur, så stark medkänsla för henne, känner han sig dragen till henne. Och i det dagliga lifvet kunde detta någon gång yttra sig ganska praktiskt och tillika älskligt; vi kunna ej underlåta att äfven nu berätta ett litet samtal, som vi haft med honom, då han en gång var sysselsatt med att skrifva bref, och hvilket visar den förr så eldige mannens känslor och uppfattning, sedan han blifvit gammal och bruten.

»Ja, jag skrifver ofta nog bref — bref till fruntimmer» — och med ett litet halft förläget skratt fortfor han: »Ja, det är de små flickorna här i staden — de sända mig sina små böcker — — almanackor, som jag skall skrifva mitt namn i och ett litet värs — och det gör jag så gärna — så gärna.»

»Ja, ni har visst haft många väninnor.»

»Ja, alla mina flickor! — *det* var kvinnor — Gud, hvad de var vackra — emot nu» — här gjorde han en stor grimas — »för vår Herre vet att hushålla, han slösar inte. — Och så snälla de voro! — Och det märkvärdiga var, att om jag älskade en flicka bara i tre månader, så blef hon strax borgmästarinna — de ä' borgmästarinnor allesamman! — Och jag var alltid med på bröllopet — och jag var lika glad — och lika goda vänner voro vi ändå; flera af dem skrifva ännu till mig, och många af deras döttrar har jag besjungit.» — — —

Dock, alltid var skalden Nybom väl ej »lika glad»; det vemod, vi förut anmärkt i en stor del af hans dikter, framkommer starkast uti dem af dessa, i hvilka han just berör sin saknad efter det hem, han aldrig funnit. »Ja, den och den är lycklig, han har en hustru», kunde man någon gång få höra honom säga; detta var hans mest sårbara punkt: för honom fans intet eget hem, ingen kärleksfull hand, som fattade hans, intet älskande hjärta, som förstod honom.

Ingen enda glädje står mig åter,
Ingen boning vinkar mig till sig;
När jag bortgår, ingen maka gråter,
När jag kommer, ingen hälsar mig.

Jag har älskat, äfven jag ock brunnit,
Nu mitt bröst har ingen kärlek mer;
Jag har mistat alt, hvad jag har funnit,

heter det i »Enslingen», och uti dikten »Hösttankar» såg han redan för åratal tillbaka sitt ensliga lif hägra framför sig:

Visa, kärleksfulla allmakt,
Har du dömt din son att vandra
Ensam ute på den öde
Höstens öfvergifna hedar
Midt bland sorgliga ruiner
Efter kärlekens och sångens
Glada, sköna segerdagar?

Men med den själsspänstighet, som följde honom under hela hans lif, öfvergick hans klagan snart åter till inre harmoni:

> Jag ej klandrar lifvets gåta,
> *Jag* vill älska och förlåta.

Och hans tröstlösa ton är aldrig långvarig; den är blott tolken för ett ögonblickligt missmod, som snart försvinner inför skaldens förtröstansfulla tillit till den, som kom med »lifsens och kärlekens eviga ord» till världen, och till hvilken han ställer sin bön:

> Kom, gudason, gästa mig åter!
> *Ditt* härbärge blifve min lågande famn,
> *Mitt* lefvernes lösen *ditt* heliga namn,
> Som synder och brister förlåter.

Hans högsta önskan är då endast den, att i detta namn finna sitt »lifs lösen», då törs han ock tro, att »himmelens nåd står öppen för honom, som för alla».

Ur ett bref till Ridderstad på nyåret 1858 vilja vi anföra: »Ett år bär i sitt sköte mycket: fröjder och sorger, både väntade och oväntade. Men Gud har i vår själ nedlagt krafter att dem möta och mottaga, såsom en gåfva från honom, en pröfning, en öfning — och så skall alt till sist lösa sig i välsignelse. Jag, den irrande flyttfogeln, utan näste, utan ett hem, som jag kan kalla mitt, utan den torfva af den fosterjord, som jag så ofta och så varmt besjungit, är ändå glad i mitt sinne, ty jag har i mitt skiftande lif sett så många vedermälen af Guds godhet emot mig, uppenbarad i det varma deltagande, som i rika, lefvande strålar utgjutits öfver mig ur så mänget mänskligt hjärta.»

Och då han i ofvan citerade, med all sin enkelhet och innerlighet i sanning sköna dikt »Sång på julafton» tänker på, huru därute i rikemans hus ljusen glimma, och alt är prakt och ståt, då är det ej med afund eller saknad, han ser alt detta, utan under hjärtlig förnöjsamhet med sin egen enkla lott:

Mitt ensamma ljus brinner saktelig ner,
Men stor sak i det — väl i mörkret jag ser
Ändå till att dikta och sjunga.

4.

Denna dikt, »Sång på julafton», inför oss direkt i den »lilla vrå», som Nybom gärna kallade sin lilla kammare, hvari han till för få månader* sedan lefde en enstörings och sjuklings lif, ett litet rum, så tarfligt som något af de enklaste studentrum i »Tommegap» i Lund eller i »Rackarnäbben» i Upsala, denna kammare med dess omålade trätältsäng, dess enkla skrifbord med den nötta skinnportföljen, dess trästolar och den gulpolerade björkbyrån med de nyinsatta ljusen i mässingsstakarne vid spegeln.

En del små prydnader antydde dock ägarens skönhetssinne; i fönstren stodo blomkrukor, på väggarna hängde taflor, som, ej minst de, skvallrade om den man, som bodde härinne: utom fotografier af kära döda och ett oljetryck af kronprinsessan Viktoria såg man Winges Kraka och ytterligare någon klassisk kvinnofigur i lätt drägt — skaldens smak förnekade sig ej — samt till sist en liten vacker venusstaty med grön mossa kring foten. Sådan var den lilla trånga bur, där denne ungdomens skald framlefde sina sista dagar. Men knappast fick man tid att fängslas af dessa detaljer, så starkt fästes ens uppmärksamhet af gråhårsmannen med de ännu ofta blixtrande ögonen, där han i den stoppade länstolen satt gammal och bruten, men med själen ungdomsvarm såsom alltid och hjärtat lika godt som guld.

* Johan Nybom dog natten till den 24 maj 1889.

Han tyckte mycket om besök och talade gärna och öppenhjärtigt om den inre värld, hvari han lefde ett rikare lif än i yttre måtto.

Till sist vilja vi också skildra ett besök hos Johan Nybom, under hvilket vi fingo tillfälle att se honom personligen just sådan, vi redan lärt känna honom i hans dikter: ung i själen, romantiker, kraftpatriot och skandinav från 1848 samt den i grund och botten religiöse mannen; vi låta honom här själf tala, såsom hans ord den gången föllo.

Något oförmodadt inträdde vi en dag i hans kammare och möttes då af det häftiga utropet:

»Jag är död — jag håller på att dö!»

Men då han såg, att hans ord väckte häpnad, pekade han sorgset leende och med ett fuktigt skimmer i ögonen på käppen, med hvars tillhjälp han stapplade omkring. »Jag håller på att dö litet hvart år; i fjor skulle jag ju till att dö (han var då mycket sjuk), och jag tyckte alls inte det var farligt — jag tyckte det skulle gå så lätt att få somna in — jag tänker ofta, att vår Herre är inte så långt borta, och att det är en lätt affär; men,» tillade han därpå allvarligt — »det *är* en affär! — Gud, hvad det är skönt att lefva — för lifvet, det skiftar och skiftar — och ännu är jag inte död — jag har inte dött i år ännu! — Men se, inte tror jag,» fortfor han halft på skämt, »att von Bergen tittat långt in i Guds rikes hemligheter — det har ingen annan än frälsaren gjort — och *honom* tror jag på — *han* är ändå den bäste!»

Vi yttrade något om, att han ännu syntes oss helt ungdomlig, hvaråt han genast gladt svarade:

— »Ungdomlig! Det blir jag till min död! — Ungdomen tar jag med mig i grafven — så får jag se, hvad jag kan göra med den i ett annat land,» tillade han därefter åter litet vemodig. Ty stämningsmannen var han då som alltid, och leendet och vemodet, tanken på döden och den muntra studenthistorien växlade så hastigt som solskensstunderna och vårmolnen i april.

Gärna plägade Nybom i lifstiden berätta om det stora skandinaviska sångaråret 1848, och detta med det lif och den eld, att han förflyttade både sig själf och den lyssnande 40 år tillbaka i tiden. Om han då började i moll

och ofta nog i en fullblodig romantisk stämning, slutade han gärna i det burleska, exempelvis som då han för oss under vårt besök berättade följande:

»Åh 1848 — ja, då var det en af mina kamrater, som skulle bli prest; så kommer han en dag och säger till mig: »hör du, Nybom, jag är så orolig i kväll — kom och ligg hos mig i natt.» — Jaha — jag gick med, lät bädda till mig på soffan, och så sutto vi och drucko toddy och rökte pipa — jag blef sömnig, och vi lade oss, men han tyckte ändå, att vi kunde röka en stund till. Öfver sin säng hade han ett ur, som hängde i en hårkedja med guldlås — en sådan där, som fruntimren bruka ge bort; rätt hvad det var, knäpte det i kedjan och låset sprang upp: »Nybom, sofver du?» ropade han. — »Hur f-n skulle jag kunna sofva, då jag ligger här och röker — hvad går åt dig?» — »Nu dog min fästmö.» — »Din fästmö — har du någon fästmö?» — »Ja, jag är förlofvad i Stockholm, något har händt, — jag vill genast ta' skjuts dit — har du pengar?» — »Jag har sju riksdaler — men E. därinne har just fått 200, låna af honom.» — Min vän fick pengarne och mina sju riksdaler med och reste. Fjorton dar efter fick jag bref. — Hans fästmö hade värkligen sjuknat och dött, och han hade öfvervarit begrafningen. Han var förtviflad: »nu ger jag mig ut i danska kriget,» skref han. Det gjorde han; han var med och slogs och kom hem frisk och modig igen. — Gud, och han var med på Fyn, då trupperna afmönrades,» och här kom Nybom in på en historia, som han mycket gärna berättade, »— först kom de danske, de var' nog mycket bra och flinka med, men små och rödblommiga som inspektorer vid Dingtuna — men så kom de svenske — först kom skånska husarerna — och så kom skånska dragonerna — herre Gud — så'na karlar! — stora, svarta dj-r hvarenda en!» slutade han med flammande pathos.

Efter det han talat litet om Danmark, och därvid, i sammanhang med kriget, om de danska folkhögskolorna, om hvilka han nyligen läst en uppsats, yttrade han: »jag undrar rätt, om vi skulle kunna få ett Askov till stånd? och när? — Se, vi här uppe ä' nu tretio år efter Skåne — och Skåne är tjugo år efter Danmark

— det blir femti tillsammans häruppe; det går så långsamt, så långsamt här i Sverige. — Tiden är så kall och självisk — vi multna alldeles bort härhemma. Nej, vi skulle också behöfva ett krig — det är så länge sedan vi hade något krig med Ryssland nu; vi ha visserligen inte råd att förlora en fotsbredd mark, men skulle de taga något, så kunde det få vara Skultuna socken här i Vestmanland; och den skulle de besätta med kosacker, så att de kunde försvara den mot den förb. bondbeväringen och behålla den. — Ja, jag kan ju gärna säga hvarför,» tillade gubben skälmaktigt, »min fru är ifrån Skultuna socken. — —»

Hans »fru» var hans i allo så förträffliga värdinna, som bland annat såg väl efter, att hans aftontoddy ej öfversteg ett visst kvantum, något som Nybom hade svårt att smälta.

»Ja, den där har jag fått,» sade han, då han såg oss betrakta lagerkransen, som hängde öfver en liten byst på väggen, och på hvars breda blågula band stod: från vänner och beundrare — en gåfva till skalden på hans 70-åriga födelsedag, »den har jag fått — åh, jag har fått så mycket, så mycket så — jag kan inte vara nog tacksam mot vår Herre — utan honom hade jag inte nu suttit här och haft det så godt» — och hans ögon strålade som ett barns på julafton — »och det kommer så många och hälsar på mig —» och med innerlig, nästan pojkaktig fröjd började han nu härma åtskilliga sina forne vänner, klargjorde hur gamla de blifvit och hvad de talat om, och framför alt åter hur gamla de blifvit: i alt låg hans egen stolthet och glädje öfver att i all svagheten dock ännu vara yngling i sinnet. Ära, rang, rikdom — alt unnade han dem af hjärtat och han gladde sig öfver den framgång, som andra, men ej han själf haft, endast *ett* blef han en smula misslynt öfver: om man sade att någon af hans gamle vänner ännu såg ungdomlig ut. Han var rädd för att bli gammal, och han tyckte ej om, i fall man låtsade om hans bräcklighet: »jag, jag sofver aldrig om dagen — men om natten — och då drömmer jag — herre Jesus hvad jag drömmer! Jag drömmer mest om frälsaren, och då jag sedan vaknar, säger jag till mig själf: Johan Nybom, säger jag, med hvem har du nu varit i sällskap? Ibland

känner jag mig också botfärdig — men,» tillade han med ett halft leende, en half suck — »det går bara så fort öfver. Nyss hade jag just en märklig dröm» — och hans röst blef djup och beslöjad och ögonen fuktades, i det han berättade — »jag drömde, att jag var ute och gick; så möter jag en person, som jag genast ser är en främling — han såg inte ut som en vesteråsbo, inte — han såg så fin ut, hade stora mörka ögon och en vacker krökt näsa. Han stannade och talade med mig och sade, att han bara var på genomresa, han skulle visst inte stanna i Vesterås!!»

Härvid kringspelades Nyboms läppar af ett älskvärdt, halft satiriskt leende, och han fortfor:

»Och eftersom vi voro midt för Klippan, hotellet, ni vet, bad jag honom stiga in och dricka en toddy med mig. Det gjorde han. Och under hela tiden hade jag en besynnerlig känsla af förlägenhet — hvem kunde det väl vara — en långväga främling, som inte var hemma i Vesterås — för det hade jag ju strax sett. Och till slut, då vi skulle till att gå, tog jag mod till mig och frågade: om ursäkt, med hvem är det jag har den äran — — —? Då svarade främlingen i det han såg på mig: Jesus Kristus! Jag for tillbaka. Men han log blott, och så vände han sig om bort mot disken, och han sa': mamsell, gif Johan Nybom en toddy till —» och då vaknade jag och undrade, hvar jag befann mig, tilldess jag såg, att jag var här i min kammare — — — den är nu min likkista — — —» Han tystnade. Om ett ögonblick fortfor han med sänkt röst och utan att se upp: »den drömmen glömmer jag aldrig — i den låg liksom ett löfte om syndernas förlåtelse.» — — — Detta hans yttrande kom oss ovilkorligen att tänka på hans bekanta: »vår Herre är ingen pedant.»

Vi reste oss upp för att gå; han blef med ens mycket allvarlig.

»Nu blir jag åter ensam — och då blir jag så lätt hypokonder — det är en sjukdom, jag ber Gud bevara mig ifrån —»

»Farväl — och lycka till —»

— »till att dö —» afbröt han häftigt.

— »Nej till nästa gång vi återkomma!»

Han hade svårt att släppa våra händer, och hans ögon skimrade fuktiga, då han med blicken följde oss ut genom dörren — ty från stolen, där han satt, kunde han endast med svårighet resa sig; och äfven vi hade svårt att slita oss från den lilla sällsamma världen i skaldens torftiga kammare. Utkomna på gatan i solsken och rörelse, förekom det oss, som om vi varit långt och mycket länge borta.

* * *

Det var med siarblick Nybom förutsagt sin egen framtid, eller måste man ej tänka på den förutnämda dikten »Hösttankar», då man såg honom här i hans ensamhet, lefvande endast i det förflutna, i minnet af sin sångs »glada sköna segerdagar»? I ett bref af den 10 februari 1872 skrifver han själf: »Nu är jag gammal och ser världen annorlunda än förr. Många af mina forna vänner äro döda, andra innehafva höga befattningar i kyrkans och statens tjänst, några hafva, såsom bibelns Jonas blifvit kastade öfverbord, och slutligen — huru många hafva ej glömt sångaren med ungdomslyran. Sådan är ödets lek. Jag krymper alt mera tillhopa inom mitt eget skal, söker ej några nya vänner, utan rufvar på gamla minnen. Det är en stannad olymp, denna mina minnens värld, icke ett benhus. I mitt hjärta dör ingen som en gång lefvat upp däri.»

Vänfast och trofast, förnöjd med sin lott, tacksam för hvarje bevis på vänlighet från den värld, hvari han fordom, eldig och kraftfull, hade en ej ringa uppgift, tacksam för hvart och ett bevis på, att »sångaren med ungdomslyran» ännu var ihågkommen, — sådan satt han ännu för kort tid sedan i sin torftiga fristad. En och annan gång, ehuru i svagare toner än fordom, framkallade han ända in i det sista, »med diktens lätta trollstaf» ett sångens källsprång ur »värklighetens skrofliga klippborg».

Sålunda ha vi oss bekant, hur som, efter ett besök af en hans goda väninna, som oväntadt för något år sedan uppsökte honom i hans lilla kammare, han tac-

kade henne med följande små värs, införda i Vestmanlands Läns Tidning:

Till * * *.

Jag satt och läste bibeln i ditt öga!
Hur många bilder, varma, ljufva, höga,
Som himlens vackra stjärnljus lyste där.
Jag såg, uti ditt öga låg ditt hjärta,
Så klart och rent — ej någon timlig smärta
Fått andas på den rena spegeln där.

Gud gifve dig sin frid, du ljufva blomma!
Och må, om äfven mulna tider komma,
Din ande vara lika god och skär;
Då skall du segra än i lifvets strider —
Ja, du skall synas *större*, när du lider;
Ty himlen du uti ditt hjärta bär.

Enligt hvad oss meddelats, har sedan detta lilla poem synts i nämda tidning på årsdagen af besöket hos den minnesgode skalden.

Och liksom han var känslig och tacksam för en liten vänlighet, var han ock ömtålig för det skarpa klandrande omdömet:

förstår en rik, hvad fattigdomen lider,
förstår en hjärtlös väl ett hjärtas strider?

frågar han då sorgset, men med lugn kan han också tillägga: »må människorna döma, *sist* dömer dock Gud.»

Visserligen såg han stundtals med bäfvan framåt mot den sista timmen, såsom då han på sin senaste födelsedag skref till oss: »en känsla af djupt vemod trängde sig in i min glädje på denna dag: bakom mig de tynande bortrullande vågorna af ett tidshaf, som förde med sig många fröjder, men ock mången sorg, framför mig det outransakliga, frågornas fråga, grafven — domen.»

Men oaktadt sin bäfvan för den stora hemligheten bakom grafven kunde han dock i sina bästa ögonblick med sin vackra förtröstan säga: »Kristus — frälsaren — *han* är den bäste, *honom* tror jag på,» och

Tro heter stafven på vandringens tåg, och hoppet min ängel,
Himlen öppnar min bön, kärleken släpper mig in.

I bref och i dikt har han kallat sig »flyttfogelns like», och till svalorna har han diktat:

Kanske ett annat år I kommen åter
Och finnen tyst och tom min slutna värld,
O, jublen då: låt se, att ingen gråter;
Ty jag är borta visst på himmelsfärd
Och stämmer vid den »bäste vännens» hjärta
En sång, ej vattrad mer af jordisk smärta.

Och borta var han en vårdag, när svalorna susade förbi fönstren i hans kammare.

C. W. A. STRANDBERG.

(TALIS QVALIS.)

I

Under det att Nyboms diktning redan i midten af hans mannaålder stod på sin middagshöjd och snart nog började alt mera mattas och lida nedåt mot kvällskymningen, äger däremot raka motsatsen rum med Carl Vilh. Aug. Strandbergs (Talis Qvalis) skaldskap.*

Samtida med den förre, går Talis Qvalis, som vi redan påpekat, i jämbredd med honom under hela den skandinaviska rörelsen; men redan emot dennas slut tager han ett steg, som i politisk-poetisk betydelse höjer honom öfver Nybom, det är, då han utsänder sina krigiska »vilda rosor» och därmed ådrager sig klander af Sveriges fredsvänlige tidningskung och dess mäkti-

* Strandberg var född i Stigtomta församling i Södermanland d. 16 jan. 1818. Hans föräldrar voro kyrkoherden i Hammars pastorat af Strengnäs stift, teol. doktor Olof Strandberg och Kristina Maria Berg. Strandberg började sina förberedande studier vid Nyköpings trivialskola samt fortsatte dem 1820 vid Strengnäs gymnasium. Här angreps han af en ögonsjukdom, som hotade med blindhet och lemnade spår för lifvet. Tre år måste han vistas hemma och studera under sin fars ledning. 1837 blef han student i Upsala, 1838 inskrefs han bland Lunds studenter. 1847 tog han kansliexamen, gifte sig, flyttade till Stockholm och ingick på publicistbanan såsom medarbetare vid flera af Stockholms tidningar. Från 1852 till 1865 var han Stockholms Dagblads teaterrecensent; sistnämde år öfvertog han ledningen af Post- och Inrikes tidn., hvars redaktör han förblef till sin död d. 5 februari 1875. Angående tillkomsten af pseudonymen Talis Qvalis berättas, att den unge Strandberg en gång för sin fader visat ett poem med fråga, hvad fadern tyckte om detsamma. »*Tel quel!*» lär denne hafva svarat, hvarefter sonen af detta yttrande skall hafva tagit det nu så kända märket.

(C. V. A. Strandberg, en literaturhistorisk studie af E-d.)

gaste blad; ty just genom den strid, dessa dikter väckte, stegrades uppmärksamheten och intresset för den idé, som de besjöngo, och blef skalden också skarpt kritiserad i Aftonbladet, blef han icke mindre upphöjd i andra liberala tidningar, exempelvis Jönköpingsbladet, som kallar honom för den »mest originelle» af Sveriges då varande skalder.

Han är och förblir också inom vår literatur en »Gjennembrudsman», för att låna ett uttryck från grannlandet, eller, som Sv. akademiens sekreterare yttrade i minnesskriften öfver honom *, då underrättelsen om hans död kom: »han bröt sig med ungdomlig djärfhet sin ensamma själfständiga väg», och därigenom blef det också honom beskärdt att införa den svenska diktningen i en ny fåra. Just i kraft af denna originalitet försiggår det hos honom en utveckling, starkare än vi kunna spåra den hos någon hans samtida.

Hans egen inre kraft *skall* bryta sig fram, skall bana väg för det nya slags poesi, som på senare tid fått namn af realism, ett ord, alt för ofta missförstådt och förkättradt.

Men innan han hunnit målet — hvilket ej sker förr än vid hans lefnads slut, lika visst som hans dikter ända till den sista, »Tack för god vakt», äro i ständig stegrad grad klara, rena, fulländadt sköna — har han så att säga tagit fotfäste vid åtskilliga skarpt utpräglade afsatser, på hvilka han liksom hvilat ut, innan han svingat sig upp till en ej ny, men högre ståndpunkt. Ty ända från Talis Qvalis' allra första ungdomsdikter är det samma grundton som följer honom genom hela lifvet; han byter ej ut sina lifsideal, han fullkomnar dem; de ligga honom så att säga i blodet: riktningen är en gång för alla gifven; det gäller endast att arbeta sig framåt utan att lockas in på bivägar. Och häri står han sällsamt allena, ty få män ha väl så som han i lifvets alla förhållanden, i betryckta stunder och i ärans dagar, hållit fast sitt ungdoms-ideal, så helt räddat det från att krossas eller stympas.

Han har liksom burit de samma idealen alltid i sitt inre, men år efter år sträfvat att i det svenska språkets marmor utmäjsla dem alt skönare och tydligare. Att

* Svenska Akademiens historia af G. Ljunggren. Senare delen.

svika dem vore för honom alldeles omöjligt. Man skulle kanske kunna tro honom hafva brutit mot ett af dessa ideal, då man läser hans tal i svenska akademien 1863, hvari han yttrar, sedan han gifvit en allmän öfverblick af den nya tidens rastlöshet:

»Alt ryckes med i den starka farten. Det ser värkligen ut, som om själfva skalden ibland blir för andtruten att sjunga. Eller också händer det, när han fattar harpan, att hans af samtidens uppjagade lidelser ännu darrande hand griper i strängarna med utbildad kramp, såsom våra dagar icke sällan bevittnat, och den poetiska iakttagelsen oförmärkt lockas på afvägar. Ja, det har alt oftare inträffat, att sånggudinnan, i stället för att som en evighetens hänryckta budbärerska gå omkring vid tidens sjuksängar, tröstande, uppmuntrande, styrkande och hälsobringande, fast hällre som en flyktig och känslosam besökarinna med anstötlig förflugenhet skyndat att rifva förbanden från blödande sår, dem hon ingen blick haft att bedöma, ingen befogenhet att behandla och ingen makt att hela. Skaldegåfvor, som gå i denna riktning, göra icke samtiden mycket rikare.»

Dessa ord, sedda utan sammanhang med den protest, hans egen diktning inlägger emot dem, skulle som sagdt, kunna ingifva den föreställningen, att han med oblida ögon såge den riktning inom poesien, som fortsatte den väg, han själf slagit in på, han, som så ifrigt omfattade just *sin* ungdomstids stående frågor, och detta ingalunda i någon afsigt att tröstande sitta vid tidens sjuksängar, utan tvärtom för att med så mycken kraft och så stort eftertryck som möjligt rycka bindeln från det blödande såret.

Visserligen är det ingalunda otänkbart, att man såsom medlem af Svenska akademien, denna synnerligt hängifven och af denna så mycket utmärkt, som Talis Qvalis blef *, samt som ledare af den officiella posttidningen lätt

* 1838 fick Talis Qvalis »mention» af Sv. akad. för sin sång »Fäderneslandet». 1856 fick han af samma akademi 300 kr. med anledning af sin började öfversättning af »Don Juan». 1857 fick han akademiens skådepenning i guld, mindre medaljen, såsom vedermäle af dess aktning med anledning af hans tolkning af »Byrons poetiska berättelser». 1861 fick han Sv. akdms. kongliga pris »med afseende å en mångårig och berömlig, uteslutande åt vitterheten ägnad

skulle kunna frestas att bli ungdomens frihetsideal otrogen — tyvärr blir ju den akademiska poesien oaktadt mer eller mindre starkt lärkkvitter så ofta lik fågel i bur — men detta var dock icke fallet med Talis Qvalis.

Samma mening som i ofvanstående utdrag uttrycker han året efter på annat sätt i dikten till Otto Lindblad:

Ve, att sångarslägtet äflas störta sig i lifvets trängsel,
Vill för tidigt ut ur hagen, från dess tystnad, från dess stängsel,
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Ty i ensamhetens skugga fostras all ursprunglig kraft
Och den sång, som längst har hunnit, tystnaden till vagga haft.

Det är ej någon gammalförståndig frihetsfiendtlighet han här visar, då han ogillar, att de unga inlåta sig på att döma i tidens frågor; det är ej deltagandet i dagens strid öfverhufvud taget han klandrar, det är det alt för tidiga deltagandet deri, som kan slappa den ursprungliga kraften; det är som mogen man, han ställer sig i opposition mot att med anspråk tala myndiga ord, innan man ännu är poetiskt eller andligt fullmogen. Det är ej det »*fria* ordet», emot hvilket han här riktar sig, det är emot det *omogna*. Således bryter han ej häller i detta emot sin lefnads arbete, lika litet som han sviker något annat af det, han högst älskat och besjungit: i sin ofvannämda sista dikt samlar han alt detta liksom i ett: hans svenska folk och dess frihet, landet, naturen, språket — alla dessa hufvudföremål, kring hvilka hans diktning rört sig, och det är med samma kärlek han nämner alt detta, nu blott mera än i ungdomen lugn, sansad och mogen.

värksamhet». 1862 valdes han till Hwassers efterträdare på en af de »aderton» vittra stolarna. — Efter sitt inträde i akademien blef han 1864 R. N. O. och 1865 slutligen utnämdes han till redaktör af Post- och Inrikestidningar. — Rätt märkligt är det, att Talis Qvalis och äfven — ehuru i mindre grad — Nybom, dessa båda rojalistiske frihetsskalder, också voro Sv. akademiens skötebarn. Till och med efter hans död fortsattes ynnestbevisen, i det att Sv. akademien sände en lagerkrans till hans kista och lämnade 300 kr. som bidrag till en minnesvård på hans graf.

Det är med samma känsla, som drifvit honom att såsom oklara eller mindre genomtänkta utesluta så många af sina dikter — hufvudsakligast ungdomsdikterna — ur den upplaga, han önskade utgifven efter sin död, han i ofvannämda tal yttrar sin varning till ungdomen, ty oförmögen att själf rätt bedöma den betydelse för honom själf hans ungdomsdiktning haft, är han böjd att underskatta denna och äfven all annan ungdomlig diktning öfverhufvud taget. Han, som mer än de fleste arbetade sig upp till en grad af objektiv klarhet, hvilken är rent af sällspord, sätter det genomtänkta högt och anser, att om något inom andens eller handens värld skall kunna äga varaktigt bestånd, skall det »uppbyggas af en samlad kraft, af tankar, hvilka gifvit sig tid att mogna». Talis Qvalis, som man, har lärt att:

— hvad andens är, det flyter
Ingen till som lån,
Utan blott i mån
Som man själf är med och bryter.

Det låter i de anförda varnande orden till de unga, som om han hälst såge, att man tege, *till dess* man kunde uttala den mogna tanken, och häri skiljer han sig från studentanföraren Talis Qvalis på 1840-talet. Men på samma gång talar han säkert af egen erfarenhet, då han anbefaller tystnad såsom medel att samla sig, ty under de år, 1848—1854, då ett så stort tomrum finnes i hans diktning, har han helt visst själf i tystnaden och under det trägna arbetet i värkliga lifvet utvecklat sig till den nya kraft, hvarmed han sedan framträder.

Och denna utveckling, som hos honom spåras så starkt, och hvilken man ej kan märka hos en skald som Nybom, har sin rot just i hans originella skaldelynne. Ty medan Nybom i likhet med det öfvervägande flertalet svenske skalder är så innerlig, ger uttryck åt de inre känslorna, så äro Talis Qvalis' intressen mera riktade utåt, just emedan han i så hänseende är praktiskt anlagd, att han ser saker och förhållanden sådana de äro, ser människolifvet framför alt såsom

viljans och förståndets värld och ej som den ohäjdade måttlösa fantasiens eller som en värld för den oupphörligt i sig själf tillbakavändande känslan, hvilken icke är princip för utveckling och framåtskridande, utan älskar att rufva öfver och frossa i sig själf; öfver dessa känslors haf hvilar därför så ofta en stilla och kvaf luft, medan åter viljans och handlingens värld genomfläktas af ständigt växlande och friska vindar.

Den varning, Talis Qvalis således på äldre dagar ger det unga slägtet att ej »för tidigt» sjunga bort sin sångröst, jäfvas af just hans egen utveckling, af hvilken hans ungdomsdikter stå såsom en nödvändig del; de känneteckna just en af de afsatser, på hvilka han stått, innan han uppnådde att bli den genomtänkte mogne mannen, och utan hvilka han aldrig kunnat bli, hvad han blef.

2.

Denna ungdomsdiktning, som man får leta upp här och där i en mängd olika tidningar och kalendrar, kan således ej förbigås, ty i den ligger fröet till den Talis Qvalis, vi nu känna och beundra. Några betecknande drag ur densamma vilja vi här framställa.

Äfven Talis Qvalis hade som poet i ynglingaåren sin romantiska genomgångstid och hans diktning hade därtill en tillsats af tegnerisk efterklangston hvilken ej ens våra skalder in i senaste tider varit befriade ifrån; det ser nästan ut, som om en dylik genomgångsperiod vore för en ung svensk skald lika oundviklig — och kanske hälsosam — som mässling för barn. Också Talis Qvalis vistades altså en gång i romantikens nattliga värld, där kärleken suckar, brinner och trånar,

där vansinnet skrattar, åskskrällar dåna och blixtar döda; men då Nybom en gång för alla slog sig till ro på romantikens dörrtröskel, tog Talis Qvalis snart nog ett steg utöfver densamma och lämnade den helt bakom sig. De dikter, han i slutet af 1830- och i början af 1840-talet lät införa i åtskilliga tidningar äro alla mer eller mindre fantastiska och därtill prydda med tegnérska bilder och omsägningar. Man må endast läsa några strofer ur »Thules lof», införd i Fr. Barfods skandinaviska tidskrift »Brage og Idun» 1839 och klangen af Tegnér är slående:

Jag satt en kväll på vårens blomstersängar,
Där bäcken fram i tusen bugter sprang,
Mitt öra slog en underbarlig klang,
En lindrig fläkt berörde lyrans strängar,
Och skogens suck, och forsens djärfva språng
Var längtan, kärlek, poesi och sång,
Och herdeflickan, lärkan, näktergalen
Besjöngo samma thema ner i dalen.
Det var en nordisk kväll, och sommarvarm
Låg jorden, lik en ros, vid Skaparns barm,
Så skön, så solig, som i vigselstunden
En brud, då junisolens fulla ljus
Från fästet strömmar, och i kärleksrus
Hvar fågel sjunger i den stilla lunden — — —

Ett annat liknande exempel bland de otaliga, man skulle kunna framdraga, företer en dikt, benämd »Kärlekens seger», införd i kalendern »Hertha» 1840; däri skildras en öm scen sålunda:

Där låg emellan tvänne ekar
En yppig gräsplan. Hanna här,
Vid hennes knä Alexis där
Satt lekande de ömma lekar;
Och Löjet stod bakom en stam
Med handen för sin mun och myste,
Och millioner flammor lyste
Fritt ur dess svarta öga fram;
Men Allvar blåögdt satt i toppen — — —
— — — — — — — — — — — — —

Denna senare dikt betecknar det, som vid denna tid mest, om ock långt ifrån uteslutande, behärskar hans sinne: kärlek. Kärlek är det som en del af dessa ungdomsdikter liksom ropar efter; aldrig finna vi dock hos honom en enda dikt, ej ens i dessa ungdomsstycken, där någon »ohöljd» kvinnogestalt framgycklas af en osund fantasi, som så ofta fallet är hos Nybom; huru eldig och glödande han än är under denna tid, utmärkes han dock redan nu af denna manliga själfbehärskning, som aldrig förnekar sig hos honom, som vet att tygla både känsla och fantasi och aldrig låter lidelsen skena åstad med den måttfulla sansen. Den sedlighetskänsla, som tillhör hans natur, är redan nu utvecklad och tillåter honom aldrig att öfverskrida gränsen för det etiskt sköna, äfven om han i estetiskt hänseende med friska tag slår öfver i bombasm. Kärleken är för honom — åtminstone i dikten — ännu en abstraktion, liksom de öfriga ideal, han besjunger: sanning och rätt, frihet, m. m. Det är *begreppet* kärlek, om hvilket han diktar; så t. ex. i detta sitt poem »Kärlek», infördt i Hertha 1841:

Oordnadt chaos låg,
Utan gestalt,
Herran i kärlek såg
Neder — och alt
Antog en form och fick lif och ljud
Lutande pannan mot helig Gud!

Straxt emot skumhvit barm
Våg tryckte våg
Och med sin mjuka arm
Famnande låg
Kring om all världen — och sluter än
Jorden till svallande barm igen.

— — — — — — — — — — — —

Kuttrande dufva satt
Stilla på gren,
Medan i sommarnatt
Flägten så len
Gick öfver källan i dalen fram,
Klättrade yr ifrån stam till stam.

Djupt i en skuggsval lund
Stilla och skön,
Hördes vid midnattsstund
Hviskning och bön:
Skapelsens älsklingar morgon fann
Lekande, jollrande med hvarann.

Då på en solpil red
Kärlek till jord,
Sänkte där vingen ned,
Hjärtat fick ord —
Världen var fullväxt, förklaring stod —
Högt på dess änne, och ädelt mod!

Kärlek, det himlens lån,
Skönvingad far,
Kärlek vi ärfde från
Rikare dar,
Kärlek, men ljufvare, högre än,
Går oss till möte hos Gud igen.

Här yppar sig redan denna objektivitet, som sedan så starkt framträder hos honom. Det är ej sina egna kärlekskval, han skildrar för världen, och hvarken i ungdomsåren eller senare skref han erotiska dikter i egentlig betydelse, huru högstämda loford han än kunde uppstämma till kärlekens pris, t. ex. i denna om en karamelldevis starkt erinrande strof ur den tidiga ungdomsdikten »Kärlekens Fackla», införd i »Dagrar och Skuggor», där det heter:

I djupa eldsdrag skrif:
I kärlek blott är lif,
Blott den, som älska kan,
Den högsta himmel vann.

Ett annat exempel gifves i dikten »Kärlekens seger»:

O kärlek, hjärtats underflamma,
En gudaskepnad står du för min syn,
Du famnar stoft och himmel i detsamma,
Jord är din piedestal, din krona skyn!
Du tänds i Södern och du tänds i Norden,
Du är det enda *Eviga* på jorden.

I samma stil yttrar han sig äfven i en längre berättelse på prosa, bärande namnet »Nattstycken», införd i Hertha 1841, i hvilken berättelse han för öfrigt — som titeln angifver — liksom i dikten »Kärlekens seger» hälst uppehåller sig vid nattliga scener, olycklig kärlek och brutna eder:

»Jag har sett, hvad världen kallar det stora och det lilla. Icke alltid var detta stora stort eller detta lilla litet; men ett fattades: kärleken, den stora värkliga kärleken, som begär intet och gifver allt o. s. v.

»Kärleken är vältalare», tillägger han visserligen i samma stycke; men själf ger han här intet träffande uttryck hvarken åt kärlekens »vältalighet» eller dess värme; han ger intet af sig själf, han är ej själf förälskad, eller om han är det, så bär han detta helt tyst och lugnt. Han är öfverhufvud taget redan nu som yngling lika frisk och sund som han sedan blir det som man. Ehuru en af de främste Byronskännare, vårt land ägt, har han dock ej som Nybom tagit intryck af den byronska kärleksbranden; kvinnan är för honom ej endast till för att »brinna och förbrinna.» Därtill äger han för klar blick för lifvets värklighet, och de förhållanden, han själf kom att lefva uti, voro ej sådana, att kvinnan för honom blef något slags »fyrvärkeripjäs». Ej häller ser han i henne ett »högre väsen», den blåögda gråterskan vid fallna hjältars grafvar; ej uti ett enda af hans skandinaviska krigsstycken från 1848 förekommer hon på detta sätt. Enligt hans mening skulle hon här vara mera praktiskt värksam:

Men tills signalerna kring bärgen löpa
Och svärdet våldsamt flyger ur sin skida
Vi vid gevären dag och natt förbida,
Och kulor skola våra kvinnor stöpa.

Hon är för honom den kvinna, som han i dikten »Likbrasan» låter skära af sig hårlocken, då hon ser knektskaran föra liken af Sturen och hans unge son till bålet, och som han låter utropa: »se här till en bågsträng, far, i fall han sprungit, din sista.» Och högt ställer han kvinnan i tider af vankelmod och tvekan; så då

han talar om, hur man i Sverige 1848 tvekar att lämna hjälp till Danmark, och säger:

Vårt blod är godt, när det på bröstet rinner,
Men knapt en kvinna ser med tålamod
Att det af skam på våra kinder brinner!

Det är så att säga en mera antik uppfattning, han här har af kvinnan; det ligger ett indirekt erkännande i dessa ord, sådant som man dittills ej ofta funnit det i poesien. Så t. ex. låter den med honom i många stycken så befryndade v. Braun »Krigarens fästmö» skäligen platt säga i dikten med detta namn:

Jag förgäter fosterlandet?
Nej! Men starkare är bandet,
Som min kärlek kring mig snärt.
Kvinnans kärlek kan ej delas,
Och mig andra känslor felas,
Sedan jag att älska lärt.

Talis Qvalis erkänner däremot klart, att också kvinnan kan hafva en tanke, högre än den mera själfviskt personliga kärleken till och smärtan öfver den fallne, öfver mannen, att hon kan gå utom det egna jaget och se i stort, se fosterlandet, offra något för detta både i ord och handling. Kärleken till fosterlandet har gifvit en stämpel af höghet ej minst åt forntidens *kvinnor* — måhända är det skaldens sysslande med den klassiska literaturen, som skärpt hans blick för detta förhållande. »Ateniensisk sans» sätter han högt, och af denna blef han själf så småningom alt mera genomträngd.

Talis Qvalis' poesi är, de få gånger han gör någon ansats till erotisk diktning, den renaste vi härutinnan sannolikt äga på svenskt språk; den är fullständigt kristallklar, och från hans första ungdomsdikter till hans ålderdoms sista fins det ej en ton, som kunde såra ens det allra ömtåligaste öra. Kärleken är för honom endast *en*, åtminstone den kärlek, som är värd att besjunga: det är den trofasta, starka, lugna kärleken, som varar lifvet ut,

kärleken mellan man och hustru, den, som står så lefvande för honom, när han hör *helgmålsklämtningens* sista slag och han säger till sin ungdomsbrud:

Då föll ett slag igen, nej tu,
Förtonande i samma nu:
Att så vi finge, jag och du,
Dö bort — och följas åt!

Någon böjelse för flyktiga förälskelser tyckes han i motsats till Nybom ej hafva haft; åtminstone förekommer ej en skymt af något dylikt i hans dikter, och just det abstrakta och därför, som förut nämts, det något kyliga i hans ungdomsutgjutelser till kärlekens pris antyder, att ej något bestämdt kvinligt väsen vid dessa sångers diktande föresväfvat hans inre syn eller varit föremål för någon tyst tillbedjan å hans sida.

Gift 1847 vid mycket unga år med Aurora Palm, dotter af öfverstlöjtnant Palm i Lund, lefde han i sitt eget — att döma af hans diktning — lyckliga fast tidtals arma* hem ett lif, som var raka motsatsen till flera hans samtidas ensliga tillvaro, såsom Nyboms, Brauns, Malmströms; det har ock lärt honom en sund uppfattning af kvinnan i hemmet, i det dagliga arbetet. Han har lärt, att ej endast kärlek, huru hög och ren den än må vara, är nog för att grundlägga något hems sant mänskliga lycka. Därtill fordras mer än kärlekseder, om än så uppriktiga i ögonblicket:

Ty jordisk lofven gärna är
En bubbla, blåst af tvål;
Som många granna färger bär,
Men ej beröring tål.

Det kräfves mera, det kräfves arbetet att bibehålla, hvad man med kärlek förvärfvat; det kräfves en gemensamhetskänsla, en gemensam sträfvan för hus och hem och —

* Att Talis Qvalis under sin första Stockholmstid var tryckt af fattigdom, är nogsamt kändt. Enligt hans egen uppgift till en hans ännu lefvande vänner bestod hans middagsmåltider då ofta endast af en semla och en bit ost.

Hvar afton ett gemensamt *tack*
Till den, som klädt hvart träd,
Hvar morgon ett gemensamt *ack*
Att signa dagen med;

En ärlig bön att hjälpas åt
Och dela hälften hvar
I alt hvad löje eller gråt,
Som lifvet sedan har.

En fast och tryggad tillförsigt
Att kunna på hvar punkt
Med glädje fylla hvarje pligt
Och finna intet tungt. — — —

Kvinnan skall ej ensamt vara tröstarinnan, den milda hjälpen, det behagliga solskenet i hemmet — eller rättare, hon skall vara alt detta, men ej såsom en pligt, henne ålagd, hurudana än de yttre förhållandena måtte vara, hon skall ej betraktas såsom detta nybomska offerlam, som utan att äga rätt till klagan skall bära hela lasset; hon skall visserligen vara med om att »bära bördan» af lifvets arbete eller gråt, men mannen skall då också bära sin del däraf; »hälften hvar» af ondt eller godt, då uppkommer intet tal hvarken om offer eller »bödel». Att frivilligt och med glädje fylla hvarje pligt är i enlighet med Talis Qvalis' tankegång en sköld mot missmod och missämja. Som ett idealt mål för honom står frivillig pligtuppfyllelse, vare sig det gäller det offentliga eller det enskilda, statens stora eller hemmets mångfaldiga smärre värf, och detta gäller ej endast mannen, utan ock kvinnan. Hon är för honom en själfständig personlighet, och han erkänner, att äfven hon kan äga förmåga att »tänka» sant och djupt, hvilket just ej tillhörde de egenskaper, man äljes vid denna tid brukade tilldela kvinnan *. Därför är det en lika vär-

* Denna uppfattning, som gjort sig gällande ända in i senare tider, har också förmått målsmannen för den själfständigt tänkande

dig som sann kvinnobild, Talis Qvalis tecknar i sitt vackra, här som alltid, då det gäller kungadikt, från smicker fria kväde till drottning Lovisa, i hvilket han uttalar ej endast hyllning åt en drottning, utan så att säga äfven sin enskilda beundran för kvinnan såsom sådan, kvinnan i utöfvandet af sin specielt kvinliga värksamhet i kretsen af de sina, ej i inskränkt bemärkelse, utan i allra vidsträcktaste, för så vidt just hennes tankekraft, hennes fosterlandskärlek öppnar för henne en värld äfven utom familjekretsen:

Hölj dig tröstligt i den mjuka
Svepningen af alt, hvad godt
Du med fulla händer sått
Bland de arma och de sjuka!

Hvila ljufligt mot det fina
Hyendet af alt, hvad huldt,
Alt, hvad ömt, du skiftat fullt
Åt de kära, åt de dina!

Slumra saligt i den trygga
Skuggan af hvad sant, du tänkt,
Af all kärlek, som du skänkt
Folken, som i Norden bygga.

Och samma sympati för en ädel kvinnas uppgift och värksamhet yttrar han i en annan manligt allvarlig

och handlande kvinnan, Henrik Ibsen, att låta Peer Gynt yttra till Anita:

Hele du, hver trevl og tomme
uden vilje, ja og nej,
vil jeg vide fyldt af mig
— — — — — — — — —
Derfor er det brav i grunden
med dit tomme pandehvælv.
Har man sjæl, så er man bunden
i betragtning af sig selv — — — —
jeg tar plads i sjælestedet
og forövrigt — status qvo.

och flärdlös dödssång, tillägnad en borgerlig kvinna, Maria Christina Fagerlund:

Att hjälpa osedd och förtegen
En ädel, oförvållad brist,
Det var din kvinligt sköna list,
Och aldrig var du rädd om stegen
Till fattigdomens förstukvist.

Att leda, styrka och upprätta
Förstod du; och om någonsin
Man i ett hjärta kan se in
Och vänligt på dess börda lätta,
Så var den svåra konsten din.

En dylik äresång till kvinnan är lika stor heder för mannen, som af full öfvertygelse sjöng den, som för den besjungna själf; en sådan sång kan endast komma från den, som af lifvet omkring sig lärt denna uppfattning, som sett och erfarit en sådan kvinnas välsignelsebringande inflytande och närvaro.

Den oklara kärleksdyrkan i ungdomsdiktningen efterträddes sålunda småningom af en lugn och stadgad; hans egen trofasta kärlek till hustru och hem — trofasthet är ett hufvuddrag hos Talis Qvalis — ger honom kraften att se kvinnan från de ädlaste synpunkter. Och samtidigt härmed är det just inom det egna hemmet, han själf finner lycka och sann människofröjd. De dikter, som beröra detta, äro också i sin enkla skönhet mäktigt gripande; *här* öppnar denne skald sitt hjärta och låter i varm innerlighet världen blicka in i dess helgedom; såsom alltid måttfull och behärskad, gör han därigenom blott så mycket djupare intryck. Detta sker i synnerhet i dikten »Mitt döda barn»; här uttalar han den sorg, som öfverväldigar honom, ehuru han äljes ratar att föra till torgs sina egna känslor vare sig af glädje eller smärta och allra minst de senare, såsom han också förklarat i sin sista sång:

Hvad sår jag fått, jag ensam vet —
Och det må bli min hemlighet.

I ofvannämda dikt uttalar han sin sorg, och detta så ädelt, så sant mänskligt, att en hvar, som mist ett barn, måste känna återljud däraf i sin egen själ:

Det blåste ingen fläkt af oro,
Du ljufva barn, de ögonblick
Då dessa mina armar voro
Den vagga, där du slumra fick.

Jag var, när du om halsen höll mig,
En gammal kvist, som gått i knopp;
Och såg du opp, det föreföll mig
Som ett juvelskrin sprungit opp.

— — — — — — — — — — —

Du var mitt yngsta hopp, mitt sista,
Och redan står din vagga tom!
Och under locket på din kista
Där ligger nu min rikedom!

Men hvad mitt öde tar för kosor,
Skall du som fjäril hvila på
En bädd af röda, röda rosor
Uti mitt hjärtas bästa vrå!

Kärleken till barnen träder äfven vid flera andra tillfällen klart fram; han ser på barnet med en mans starka ömhet och djupa blick, en mans, som i det lilla barnet ser framtiden, och som öfverhufvud taget har öga för, att denna lilla späda varelse har en människosjäl af oändlig rikedom; han ser här »det stora i det lilla», och det är i känslan häraf han i nyss nämda dikt uttalat de sköna orden:

Det fins ej sinne så förslitet,
Som ej har barnaögat kärt,
Det fins ej barn, om än så litet,
Som ej är millioner värdt.

Kvinnan såsom mor, som barnets uppfostrarinna står naturligen därför mycket högt för honom, och det är äfven här det genomtänkta vackra inflytandet på barnasinnet, den karaktären danande handledningen,

han sätter i främsta rummet, och för detta kräfves naturligtvis, att kvinnan själf besitter en utpräglad karaktär, att hon äger personlighetens stämpel; rättighet att äga denna förnekas henne ju ofta nog ännu i dag, och än mera var detta fallet för några tiotal af år tillbaka. Talis Qvalis är således här en sann framtidsman, äfven om han ej nämner ett enda ord, ej ens en antydan om någon som hälst slags kvinnofråga i den bemärkelse, vi i våra dagar vanligen taga denna, ty hvarje uppfattning af kvinnan och hennes värksamhet blir ju dock en sida af denna fråga. Sin åsigt om kvinnan just som uppfostrarinna yttrar han nämligen i sitt inträdestal i Sv. akademien, efter det han påpekat lyckan af att äga en sådan mor, »hvars närvaro i de allra flesta fall utgör den sommarvärme, i hvilken vårt själslif, framför alt så vidt det uttrycker sig i lynne och sinnesart, för en jämn och stilla och naturlig utveckling.» »Hennes blidhet», fortsätter han, »värkar på den uppbrusande, hennes ömma allvar på den lättsinnige, hennes uppmuntran på den försagde och hennes lugna bestämdhet på den trotsige. En far ser i allmänhet på för långt håll och är därjämte vanligen för upptagen af samhällslifvets kraf och lefnadens nödvändiga yttre omsorger, att hinna rätt iakttaga barnets natursida och kunna lämpa sitt handlingssätt därefter. Men moderns syn är skarpare för det närmast liggande — och hvad hon icke ser, det känner hon, anar, hvad hon icke känner, och misstager sig sällan. Ett bekymradt ögonkast från henne, eller en öppnad famn, har också en invärkan på barnasinnet, som låter känna sitt inflytande ännu länge sedan viljan erhållit sin prägel för lifvet.»

Detta yttrande bär hela prägeln af att vara fotadt på hans egen erfarenhet såsom make och familjefader, hvilken kunnat följa och jämföra sitt eget inflytande öfver ett barns sinne med en intelligent kvinnas. »Kärleken är vältalig», skref han i sin ungdom; förvisso har den här fått ett vältaligt uttryck, men innerligare och vackrare tolkar han den dock i det värs, hvari hans lifs ledsagarinna med några få penndrag framstår såsom det förvärkligade ideal af sann kvinna, han för sig uppstält:

Haf tack för det du bördan drog
I dagar och i år!
Haf tack för hvarje gång, du log
Och sväljde ned din tår!
Gud signe dig, som så förstod
Att vara arm och glad och god,
Gud löne alt ditt tålamod
Som läkte många sår.

Men sig själf trogen förbiser denne ideale värklighetsman icke den kvinna, som af förhållandena ej tillåtits utveckla hvarken det intellektuela eller det blidt kvinliga, nämligen arbetskvinnan, hvars utveckling visserligen riktas åt de yttre ting, som kräfvas för uppehållande af hennes eget och hennes närmastes materiella lif, men som ändock blir personligt utpräglad på sitt sätt, äfven hon. En sann och äkta skildring ur värkligheten, uppfattad af ett sympatiskt sinne, är dikten »Gumman i Hagstugan», hvilken därtill visar medkänsla och aktning för all ärlig sträfvan.

I sina unga dagar kunde Talis Qvalis med ynglingens längtan efter kärlek halft svårmodigt säga: »Jag har sett, hvad världen kallar det stora och det lilla. Icke alltid var detta stora stort eller detta lilla litet.» Som man ser han, huru kärlek kan visa sig under mången skiftande form, och han blottar sitt hufvud för den fattiga gummans jordafärd och säger:

När jag tänker än på hennes stilla
Jordafärd, som skred förbi vår port,
Värms min själ så som hon sällan gjort.
Jag har fått respekt, jag, för det lilla
Se'n jag sett hvad världen kallar stort.

Mellan det första och sista yttrandet ligger en mannaålders sunda utveckling.

3.

Ett annat drag i Talis Qvalis' första diktning betecknas af en svag ansats att instämma uti den dystra kör, hvars tema hufvudsakligast heter »världssmärta». Den värkliga världen, hvari han senare så lifligt och så käckt skulle komma att taga del, är för honom ännu som i den lilla dikten »Barnen och fogelboet» (Hertha 1842) »den kalla vida världen», där kärleken fryser till döds:

Rubben icke fogelns näste,
Vackra barn, som mildhet lärden!
Aldrig vänder han igen.
Och hans kärlek har ej fäste,
I den kalla, vida världen
Snart till döds förfryser den.

Och denne kärnsvenske man, äfven så ifrig »nordbo» eller skandinav, för hvilken »Norden» skulle bli så dyrbart och fosterlandet så älskadt, igenkänner man knappast, då man läser den klagande, ovärkliga misströstan med lifvet här nere och hela världen, som förekommer i poemet »Hemlängtan» (Mariestads Veckoblad n:r 2 1836), hvari det heter:

Du äger ej ditt rätta hem på jorden,
Mitt hjärta! här du trifves icke väl,
Ej Östern, Vestern, Södern eller Norden
Har någon tjusningskraft för dig, min själ!

Nej, du vill ila högt utöfver gruset,
Opp emot himlen, mot det kära ljuset,
Din längtan står till Edens sköna land,
Där frid och kärlek vandra hand i hand.

Där är mitt fosterland, det ljusa, höga,
Där bor min skapare, där bor min Gud,
Där torkas tåren från mitt matta öga,
Där klinga änglaharpors sköna ljud.

— — — — — — — — — — — — —

Så fröjdas jag, då än jag mäter heden
Med mina tunga, tårbestänkta fjät.

— — — — — — — — — — —

Till och med på barnets läppar lägger han ord af världsförakt och graflängtan, som i »Gossen på kyrkogården», äfven införd i »Hertha» 1842:

Främlingen:

Arma gosse, huru kan du så
Hela timmen öfver grafven stå?
Svindla icke! Där är en så kallt,
Skild ifrån vår sköna värld och alt.

Gossen:

Icke så, du gode främling, nej!
»Skild ifrån vår värld» ... jag tror dig ej.
Ginge dock mot grafven snart min färd,
Ack, den gömmer ju min hela värld!

Det är i detta något af hvad Orvar Odd kallar »franzénsk barnkammarspleen, en melankoli i kolt och fallhatt», då han talar om alt detta »pjunk om små barnungar, som med tårar småle mot en evig vår uppe bland stjärnorna». —

Men då man nu en gång är dömd att lefva i den kalla världen, menade vid denna tid den unge Talis Qvalis, så är man lyckligast, så länge man kan abstrahera bort från densamma, kan försjunka i dröm. Så säger han i prosaskissen »Natalia» införd i »Nyaste Freja» n:r 46—47 1841, hvari han skildrar en ung blind flickas inre tankevärld: »Hon stod där ännu en stund, tankfull och allena. *Allena?* Icke så? Uttrycket passar illa. Natalia var icke allena. Ingen varelse, hvars

själ äger utrymme för kärlek och hopp, stod någonsin ensam, hade hon äfven förirrat sig i det innersta af en öken, eller stode han på en fjällspets med skyarne under sina fötter, eller stege han djupt ner i jordens innandömen. Öfver alt, hvarthän än hans stig ligger, huru hans öde än må gestalta sig, skall han känna sig omgifven af vänliga genier och erfara den lifvande fläkten af deras vingslag, han skall *drömma* sig in i en ny värld, skönare än denna. — — — — — För hans blick skall *skönhet* uppenbara sig öfveralt, och skönheten är den länk, som sammanbinder den *lilla* världen *i* tiden med den *stora* världen *utom* tiden. — — — —»

»Hvad är drömmen?» frågar han i en dikt från samma tid:

»Hur drömmen är mig kär! Försonerskan,
Som jämnar lifvets dalar och dess branter
— — — — — — — — — — — —
En dröm? Väl, hvad är lif och död då annat
Än dröm af hälften dikt och hälften sanning.»

Och i ett lif så drömlikt töckenartadt, så oklart, så fullt af ångest och suckar, finnes intet, som binder kvar; i trånad efter att få dö låter han blicken tårfullt glida öfver land och vatten:

Blek lyste månen på de stilla land
Och hvarje lundens krona stod i brand.
Tyst! Nattens genier sina öron låna
Åt skärans sång, den enkla monotona,
Och uti månljust sund en enslig svan
I vemod simmar på sin stilla ban.
Hans blick är stum; och nu (förtäljer sagan),
Nu får han andas ut i sång och klagan.
Om ock hans lif förflyter utan sång,
Det smälter dock i välljud bort en gång
O, det är skönt, då dödens dimmor tjockna
Att *sjunga* smärtan bort och sedan — slockna.

Vi finna här äfven försök att uppgå i ett slags natursvärmeri, som, emedan det ej ligger för hans lynne, utan är helt och hållet konstgjordt, lämnar läsaren helt oberörd — trots de praktfulla dekorationerna af de hemskaste naturscener, elementernas uppror, storm, dunder och raseri. Det finnes dock en och annan dikt från denna tid, med värklig klang och storslagenhet, t. ex. den i Lunds Veckoblad Nytt och gammalt n:r 39 1839 införda »En septembernatt på Helgonabacken»; hvilken vi meddela i dess helhet:

Graflik tystnad! Skapelsens hjul är häjdadt!
Se, naturen ligger i feberyra
Sanslös under växlande vilda marter,
Länge förtegna!

Nattbetäckt, som hämnarens panna, fästet
Hvälfver sig, de tindrande stjärnor slocknat,
Moln på moln i hopade massor tåga
Fram öfver jorden.

Lyssnen stilla! Darrande lunden sjunger
Hymner till den Eviges lof — men rosen
Vrider sig af bäfvan och ångestsvetten
Står på dess panna.

Vänner, sägen, hafven I mod att stanna
Här uti Guds fria natur och skåda
Herrans uppenbarelse, då han kommer
Klädd uti flammor?

Gud är nära! Ligger i denna tanke
Icke trygghet nog! Det är skönt att vandra
Medan fästets fräsande flammor ljunga
Fram genom natten!

Gud är nära, kärlekens Gud, som tände
Blixtens lågor, blåste i minsta väsen
In sin ande och uti sol och stjärnor
Ser öfver jorden.

Firmamentet flammar. Försagde ila
Fästets skrämda djur till de dolda iden.
Fogeln, bländad, slår med förlamad vinge
Ner på en tufva.

Högre sjunger vinden i trädens toppar,
Anderöster hviska i sena kvällen;
Ha då grafvens riglade kopparportar
Rämnat för blixten?

Hör det dånar redan i fjärran! Jorden
Darrar, kvider. Närmare åskans krigsvagn
Majestätiskt tränger — och himlens orgel
Brusar i molnen.

Stora tankar fylla min själ. Han dricker
Glädjerusig aningens nektarpärlor
Hvarje barnsligt forskande ande äger
Siarestunder.

Här är sanning. Kunde hit upp jag tidens
Självbedragne, sminkade dårar leda —
Himlens blixtar tände väl ljus och brände
Tviflen till aska!

Här yppar sig ett religiöst drag i hans diktning, som står i visst sammanhang med hans natursvärmeri, ty det är uti naturen, som han försöker komma till kännedom om skaparn, det är i naturen, han till sist vill finna Gud, det är genom denna han vill besegra sina tvifvel, hvilket han ock uttrycker i en annan dikt i Lunds Veckoblad 1837: »till Adolf Törneros' skugga», hvari det heter:

— — — Dock viken tvifvel! tystnen grymma frågor!
Det är en Gud. Han anar solens lågor
Och andas vestanvind. *Och Gud är stor!*
Jag kämpade — jag segrade — *jag tror!*

Naturens rent yttre företeelser äro honom en försäkran om Gud, i dessa ser han det högsta väsendets närvaro. Så heter det i ett litet poem infördt i Mariestads Veckoblad, 8 juli 1837, »Frid i Gud»:

Evig är Gud! — I vårens blyga rosor
Ser jag hans milda ande återspeglas,
Ser uti snöigt fält en flik af Herrans
Lysande toga.

Herren den högstes strålglans jag med häpnad
Skådar uti de höga stjärnesalar
Och i det mäktigt vilda kataraktets
Skummande pärlor.

Honom jag hör i åskans starka stämma,
Honom i fläktens tysta andehviskning,
Honom, hvars enda *varde!* smyckat dagens
Strålande panna.

Och i Hertha 1841 heter det i poemet »Gud, öfveralt Gud», sedan han med tillhjälp af en mängd af språkets vackra ord: gnistrande stjärnor, daggens silfver, zefirens smek o. s. v. skildrat, huru han i alla årstider hänryckt läser »Gud»:

Så öfveralt, hvarthälst jag blickar ut,
Gud, endast Gud, jag läser dock till slut
I himmelens rubinskrift — och på jord
Jag ser i daggens smycken samma ord.

Samma åskådning framträder äfven starkt i prosadikten »Nattstycken», hvilken, att döma af de många andra dylika deklamatoriska kvädena på värs och prosa från denna tid, förefaller hafva tillhört en då omtyckt diktgenre: — . — »ofta då natten med underbar tystnad slog ut sina stora vingar öfver jorden, och den hemlighetsfullt hviskande skogen, lik en ståtlig sköldhållare, bar månens glänsande skifva på sina grönskande armar, sköt jag den långsträckta farkosten från land och fann den högsta och renaste fröjd i att ensam i den tysta outgrundliga natten på detta sätt sorglös gunga emellan de tvänne himlarne — höjdens och djupets. På hvarje sky, som seglade under och öfver mig, på hvarje månbelyst bärghäll och på forsens vattrade silfverband läste mitt druckna öga underbara hieroglyfer, hvilka, ju längre

jag betraktade dem, alt tydligare framträdde för min blick och slutligen i stora läsbara drag framstälde Hans namn, som i sitt förvar gömmer nyckeln till lifvets största mysterier — Gud.»

Det finnes af Talis Qvalis ett annat prosastycke med ännu starkare romantiska ansatser, »Dag och natt» (fragment), infördt i Nyaste Freja n:r 27 1841. Denna i våra dagar, då anspråken på en naturskildring äro helt andra än för 40 år sedan, nästan oläsliga naturmystik gifver en emellanåt intrycket af, att man ser framför sig en skolgosses kria; och det försjunkande i naturen, som här gör sig gällande, är ej omedelbart som hos H. C. Andersen, ej underbart, mystiskt tjusande som i M. A. Goldschmidts naturskildring i nemesisnovellen »Bärgtagen», utan liksom den »älskliga månen» oklart och omtöcknadt, och en snärt åt »nyttan» med dess järnris saknas ej häller.

Det mystiska ligger emellertid ej för Talis Qvalis, hvarken hvad natur eller religion beträffar. Han lämnar det också inom kort — eller rättare, det försvinner, faller bort af sig självt, alt eftersom han går framåt.

Han har dock svårt att få det rätta greppet på naturföremålen, och ibland, som i dikten »Septemberafton», sannolikt skrifven något af åren 1853—54, öfvergår hans stil ibland nästan i rococco. Han märker också snart, att den rena naturskildringen ej är hans rätta område, och han lämnar den också nästan helt och hållet. Han vänder sig till och med emot all naturdyrkan, ställer sig i opposition emot dem, hvilka »lyss på gräsen i vinden bocka, på strömmen, som sin väg i dalen riktar», och säger (»Olika tämpel». — Sånger i Pansar.)

Inunder skogens hvalf, där foglar locka,
Du dig ett stort, ett heligt tämpel diktar,
Hvars torn är granen, som för blåsten svigtar
Där månen hänger som en malmstöpt klocka.
Din kyrka är ej min. Jag vet en annan!

— — — — — — — — — — — —

Kom, jag vill visa dig det hvalfvet, pannan,
Där under tanken jämt sin gudstjänst håller
Och oförtrutet på sin himmel timrar.

Ännu bestämdare vänder han sig i en annan sonnett direkt till »natursvärmaren» och säger honom rent ut, att huru mycket han än fördjupar sig i naturen, hur stor hans lust att lefva ett samlif med denna än må vara, så

— — Är du ej med människan förtrogen,
du blir det icke med naturen häller.

Naturen blir till sist för honom, för den Talis Qvalis, vi lärt känna och beundra, endast ramen kring människolifvet, och numera vet han också någon enstaka gång att träffa den så måleriskt, som vore han enkom klipt och skuren till naturiakttagare. Men endast, som sagdt, då naturen ställes i förhållande till människolifvet, och likväl ej ens alltid då: den äljes så präktiga dikten »Riksskymning» är just ett exempel härpå; denna i öfrigt så genomsvenska och storslagna dikts hufvudfel är nämligen just brist på målning; den gör därför ej det starka intryck, den äljes skulle hafva gjort. »Riksskymning» är en tafla helt och hållet utan bakgrund. Som bekant omtalar dikten, huru den svårt sårade Sturen förgäfves uppbjuder sina sista krafter för att i Strengnäs domkyrka förmå prelaterna och adelsherrarne att gå i spetsen för folkets frihetskamp, och huru han sedan ensam dör på Mälarns is, medan grånade bönder fälla tårar och mörker breder sig öfver land och rike. En i denna dikt inskjuten vintermålning, en interiör af Strengnäs domkyrka med kor och klockor skulle hafva än mera framhäft Sten Stures ädla gestalt; sådan dikten nu är, frestas man att i *detta* hänseende förklara den ej vara någon »riksskymning», emedan det ej finnes någon dager alls öfver densamma.

Denna i hans dikter ofta förekommande staffagefattigdom är dock i Talis Qvalis' diktning af ganska underordnad betydelse, ty det är människan, med hvilken han alt mera blifvit förtrogen, det är människolifvet, han diktar öfver, och detta är det han förstår, det värkliga lifvet i dess olika former, ej som en dröm, utan just som det är, och han önskar sig ej längre drömmens alt utplånande, utjämnande skenlif. Han vill tvärtom

kasta sig midt in i bruset, han sjuder af lifslust. Den bekantskap, han gjort med åtskilliga andra länders skalder, som för längesedan brutit med alt både dröm- och fantasilif och som gått ut att med sin sång ingripa i det värkliga lifvets politiska och sociala händelser, har kraftigt invärkat på honom; han vill nu förnämligast kämpa, strida, slås, både bokstafligen och med andens »nya vapen», han är med ett ord en värklighetsskald, sådan vi i Sverige före honom knappast haft någon.

Härmed är det spår af Zerrissenheit, som skönjes i de första dikterna, borta. Det heter ej längre: »den vida, kalla världen», från hvilken man längtar till grafven, det heter:

Ack, hur vänligt världens vimmel,
Och hur präktig Herrans himmel.

I och med detsamma stadgas äfven och för alltid hans religiösa åskådning. Några kristliga dikter i egentlig mening finnas ej af Talis Qvalis. Han är ej den man, som någonsin försjunker i ett religiöst beskådande eller begrundande, han är den värksamma handlingens man äfven på detta område. Men en religiös ton genomgår mången af hans bästa dikter och får sitt mest talande uttryck i dikten till Luther, en dikt, hvari hans historiska och religiösa åskådning så att säga mötas. Dessa båda äro för honom ej skilda; han ser kristendomen historiskt, för så vidt som den för honom måste intränga uti och på alla områden genomtränga det värkliga lifvet. Kristendomen är ej för honom som för Nybom »ett trons mysterium, som skall förbli för världen doldt, dit intet öga tränger», såsom den senare säger i sin dikt till Luther vid samma tillfälle, nämligen den Luthersfäst, som firades både i Upsala och Lund d. 16 februari 1846. Mera innerlig än Nybom ser han på kristendomen med praktisk blick; den skall vara gagn och handling i den yttre världen; han har således mer än Nybom uppfattning af kristendomen såsom en kulturmakt. Därför är just Luther hans man, en kristen stridsman, en »det fria ordets» hjälte, ty: »hvar en tanke

nesligt fängslas, hvar ett samvete beängslas, han med hjälpen står». Det är föreningen af det humana och det kristliga på så sätt, att det mänskliga adlas af kristendomen och det kristliga ingjutes i mänsklig form, som så starkt tilltalar Talis Qvalis.

Den kristna tron har lämnat grottorna och cellen för att »göra gagn vid plogen, gagn till Herrans pris»,

Och all gagnrik sysselsättning,
Hvarje sedligt fri förrättning
Undfår kristligt dop.

Det är en lifsglad, förtröstansfull kristendom, han här tilltalas af, den, som skall liksom surdegen genomsyra alt mänskligt och folkligt; därför skall den också vara familjens lifsluft, så att, som han själf uttrycker det i samma dikt,

— — där du har tron och ordet,
Blir än vid familjebordet
Du din Herras prest.

Det är öfverhufvud en äkta luthersk åskådning, som genomgår hans diktning, där denna kommer in på det religiösa och kyrkliga området. Just därför är han på en gång lika mycket emot alt pietistiskt flyende från världen som emot den instängda katholska klosterheligheten; i det yttre lifvet skall man deltaga med all kraft och i enlighet med sin begåfning, ty detta lif är medlet till det högre, andliga. Och det, som i det yttre lifvet är värdt att arbeta och kämpa för, skall också vara af den beskaffenhet, att det höjer sig upp till evighetslifvet, eller som skalden här uttrycker det »reser stegen upp till himlen»; det skall vara medlet att nå denna, ej målet i och för sig.

För Talis Qvalis framstår så klart den ingripande omstörtning i det värkliga lifvet, som historiens kristendom åstadkommit, den makt, genom hvilken lifvet omformats. För Talis Qvalis står den

kristna julhälsningen »frid på jorden och människorna en god vilja» ej endast som en vacker hälsning för att ingifva en känsla af mystisk fröjd, då den ljuder vid julljusens sken på juldagsmorgon, utan långt mera som kristendomens program; det praktiska förvärkligandet häraf skall vara de kristnas uppgift. Och detta kräfver arbete, arbete i världen omkring oss, och, säger Talis Qvalis:

Den gör ej till en gudstjänst lifvet,
Som undan lifvets ansvar flyr;
Men den, som ej för mödan skyr
Att ge, hvad honom blifvit gifvet,
Och helga lefnadens bestyr.

Vår Gud är kärlek, säger han. Gud har ej lagt sin egen skapelse i bann: »se bara himlens sol i synen och se om Herren vredgas kan?» Därför vänder sig också Talis Qvalis direkt till den riktning bland de kristna, som i bäfvan för »vredens» Gud söka draga sig undan från alt jordiskt såsom syndbesmittadt. Detta sker i följande dikt »Motsats», den vi meddela i dess helhet:

Förvändt till salighetens frukter gilja
En hop gudsnådeliga pietister,
Hur fyndigt än begreppets alla brister
De fläkta bort med trones hvita lilja.

De säga sig en strid för anden vilja,
Och dock den tappra skaran modet mister,
Så snart på deras bokstafstro man rister,
Och hotar dem från slentrianen skilja.

De tro, att vanskött jord kan gifva ränta,
Men icke lust att själfva kalka tegen
Och låta egna skördar mogna där.

De sitta makligt och på himlen vänta,
Oss lyster det att själfva resa stegen,
Som upp till våra glada himlar bär.

Af denna olustiga, eller som han på ett annat ställe uttrycker sig »sömniga bokstafsdyrkan» bortstötes han ej minst därför, att den i sig innebär en disharmoni, en misslynthet med denna Guds skapade värld, öfver hvilken Talis Qvalis nu fröjdas med hela kraften af sin sunda ande. »Harmoni och ordning» — dessa båda begrepp äro för honom något af det mest eftersträfvansvärda både inom naturens, religionens och politikens värld. Så yttrar han redan i sin ungdom i den redan flera gånger citerade prosaberättelsen »Nattstycken», efter det han i naturen öfveralt tyckt sig skåda Guds närvaro: »— — — uti alt hvad jag såg, fann jag den fullkomligaste harmoni och ordning. Slumpen har icke ditsatt ett grand; en afsigt, ett ändamål röjde sig öfveralt. Intet var för mig betydelselöst, intet förvirradt. Jag inhämtade en stor lärdom — den, att tro på lifvet; och jag har bibehållit denna tro.»

Det är naturligt, att han med denna sin tro på lifvet och på den, som skapade detta och världen just sådana, de förekomma, också skall se det rätta kristendomsutöfvandet i ett gladt omfattande af alt skapadt, och att, som han säger, »en hvar, som rätt predika skall, får draga himlen till jorden» på så sätt just, att »det heliga blir mänskligt», blir en värklighet, en lifsmakt, som sträcker sig genom lifvets alla förhållanden, bringar enhet in uti dem och sålunda gör själfva lifvet till en enda harmoni.

4.

Talis Qvalis är utan tvifvel en af våra främste politiske diktare; det förut nämda starka inflytande, han hufvudsakligast rönte af det nya Tysklands frihetsskalder, förde honom först in i denna riktning, till

en början som efterklangsdiktare, åtminstone i den mening, att han upptog liknande ämnen, ton och uttryckssätt, men ändock självständig på så sätt, att inom honom själf funnos beslägtade strängar, som anslogos af de ideer, som mötte honom förnämligast hos Herwegh. Också dröjde det ej länge, innan han lämnar denna öfvergångsperiod och, från att vara målsman för frihet i allmänhet, blir en specielt svensk frihetsman med bestämda och klara politiskt fosterländska ideal.

Det som han åter och åter med sällspord kraft och kläm betonar, är kärlek till folket, hat till förtrycket och kärlek till frihet — alt detta paradt med en äkta konungskhet.

Det senare skulle möjligen kunna se ut som en inkonsekvens; men frihet och republikanism behöfva ju ej alltid vara liktydiga, ej häller konungadöme och ofrihet; därför se vi också, att våra bästa skalder på samma gång de känt sig värmda af alla sin tids frihetsrörelser, dock kunnat besjunga den konung, som ej kränkt friheten. Detta framträder hos Nybom, men ännu starkare hos Talis Qvalis, ty denne är ej »konungsk» öfverhufvudtaget, utan endast så till vida, som den enskilde konungen har hans sympati, fyller det ideal af en konung, han uppstält för sig och som han uttrycker sålunda i en dikt till Carl XV:

Blif hvar mans föresyn,
Befrämja ordning dagligdags,
Blif hägnaden kring bondens ax,
Som landet styrka ger.
Blif samvetet i folkets barm
Och blif mot fienden dess arm,
I döden dess banér!

Konungen skall vara det bästa uttrycket för folket, den »spegel», hvari detta ser återspegladt »sitt lynne och sin kraft», han skall vara frihetens värn, den ordnade, lagbundna frihetens upprätthållare. »Ordning och harmoni» önskar han äfven här. Hans frihetsideal är sålunda ej någon spansk revolutionär frihet, liktydig med självsvåld, utan en äkta svensk företeelse. Ty

detta, att konungskhet och frihetssinne så ofta förenas hos våra skalder, är ett äkta svenskt drag, hvari ingen motsägelse, som sagdt, behöfver ligga; att det just kommer till uttryck hos skalderna visar, att dessa äro tolkare af en nationalåskådning. Detta drag är ett af de solidaste och vackraste hos den svenska nationen, det genomgår hela dess historia, såsom det ideal, som föresväfvat både folket och dess bäste män och är måhända borgen för framtida storhet och styrka.

Och att skalderna, och främst bland dem Talis Qvalis, så klart känna och kraftigt uttrycka detta, vittnar påtagligen om den djupa förbindelsen, som äger rum mellan deras dikt och folkets ande. Konungen, förande landet till ära och segrar, till hämd för tillfogade nederlag — sådant är den *unge* Talis Qvalis' kungaideal i »Sånger i pansar».

Hatet mot Ryssland, som jäste inom hela landet, får också hos honom det kraftigaste poetiska uttrycket, ehuru det återljuder äfven hos andra skalder, ty då Talis Qvalis kastar sin ljungande utmaning till »Världens Goliath», är, för att taga ett exempel, Braun tillreds med sin dikt »Världens Behärskare»:

»En sten skall väl flyga mot Goliath ut
Och stenar fins ännu i skräppan!»

Samma uppfattning hyllas af Orvar Odd, som vi längre fram skola visa. Detta rysshat är emellertid ett lika framträdande drag i Talis Qvalis' »utrikespolitik», som hans skandinavism, och i sammanhang härmed står äfven hans sympati för Polen, yttrad i sonetten »Glada Tidender» (Sånger i pansar), samt i en sonett i Nya Skånska Correspondenten n:r 37 1844. Till detta led i hans politiska poesi skola vi återkomma vid framställningen af Orvar Odds uppfattning af den polska frågan.

Med hans rysshat sammanhänger äfven hans kärlek till Frankrike, »vår världsdels hopp», det land, som han anser bestämdt att tämja »belätet, som lifnärt sig med Sveriges blod»; och denna fiendtliga känsla mot grannen i öster, så oklart framstäld under hans tegnériska period uti »Den döende krigaren» (1840), så häftig, uppbrusande, lidelsefull uti »Sånger i pansar», lämnar honom

aldrig; den utvecklas till ett lugnt, manligt, kraftigt hat till den makt, som

— mordbränt mellan skären
Och roffat våra landamären,
Ej med sitt stål, men med sitt guld.

Dikten »Sveaborg» är ett bevis härför, den är mindre braskande än »Utmaningen», den uttalar en mera djupt känd sorg öfver Sveriges olycka, dä det miste Finland, och äfven en mera klar och medveten kärlek till Sveriges land och dess sanna ära:

Det är en förorättad samtid,
En öfver ända kastad värld,
Vår hela forntid och vår framtid,
Som ropa efter våra svärd.
Det regelbundna samhällsskicket
Står skälfvande på alla håll,
O, lämnen det ej fegt i sticket —

Äfven djup vrede mot Ryssland genomströmmar denna dikt.

Den konung, som går i förbund med denne landets urfiende, är ingalunda något uttryck för folkets tanke och känsla, och till honom diktar skalden därför ej häller någon sång: ingen enda dikt till Carl Johan finnes af Talis Qvalis; för honom som för så mången af det dåvarande unga Sverige, var Carl Johans politik, då han slöt förbund med Ryssland, icke blott riktad emot hans gamla fädernesland, Frankrike, utan äfven stick i stäf emot allmänna meningen inom själfva det land, som nyss valt honom till sin konung. Till detta förhållande återkomma vi framdeles, och skola vi då belysa det. Det fins ej en enda af det då *helt* frisinnade Sveriges skalder, som har en ton för denne konung, ej ens, då han mot slutet af sitt lif började återfå något af sin popularitet; ingen ton, hvarken vid hans regeringsjubileum 1843 eller hans året därpå inträffade död; det var nämligen endast de skalder, som antingen voro afgjorda motståndare till eller endast delvis tillhörde oppositionen, hvilka nu läto höra sig:

Böttiger, Malmström, äfven Nybom, alla besjungande den stora betydelse, Carl Johan haft ej endast i Sveriges utan Europas historia; ej en enda rörelse till lof förspörjes däremot vare sig hos Talis Qvalis, Orvar Odd, Braun eller Sommelius, hvilken senare öfver hufvud taget ej har någon ton för det konungska.

Det är märkligt att se den skillnad i hjärtelag rörande Carl Johan, som då rådde på båda sidor om Kölen. I Norge, där man ej har något Finland att begråta och ej en arffiende i Ryssland, där man i stället under denne konungs lifstid sett sin unga frihet födas, sitt lands själfständighet grundläggas, kan landets främste frihetsskald, Wergeland, dikta sånger af rörande sorg och innerlig kärlek till Carl Johan. Intet braskande, intet officielt loftal framkommer i Wergelands ord, då han vid kungens sjukbädd säger »Kongen lider»:

O, at der i al min graad!
Konge, var et helsensraad
for din svare smærte!
At der var en helsebod
i den varme ström af blod
i mit friske hjerte!

Lika enkelt och sant låter det, då han på kungens begrafningsdag smärtsamt diktar:

Lad landets klokkeklang forstumme,
Mit hjerte dog for ham skal slaae,
Saalænge blod dets kamre rumme,
Saalænge mine pulse gaae!
Lad verden sine klæder vende
Fra sort til purpur og skarlag,
Mit hjerte vil dog ikke ende
For Carl Johan sin sörgedag.

Och Welhaven, som dock aldrig stod Carl Johan personligen så nära som Wergeland, kallar honom: »Kong Carl den Folkekjære». Lika stor olikhet råder den rent politiska tonen i Sverige och Norge och ej

minst inom pressen. Aftonbladet fäster 1839 själf uppmärksamheten därpå. I Norge, säger denna tidning, kunde man fira den 17 maj 1839 i konungens egen närvaro, i Norge kunde stortinget å nyo afslå hans begäran om veto, ehuru han där tillbragt ett halft år, »och ingen skriker öfver något ofog, alt tillgår med största vördnad för hjältekonungens person». I Sverige har den liberala pressen från denna tid onekligen satt en fläck på sig genom sina ofta hänsynslösa och småaktiga anfall på just konungens *person*, alldeles oafsedt själfva *saken*, för hvilken man kämpade, och då han af en af Norges främste skalder kallas »folkkär», hvad namn får han i Sverige?

Af Wergelands själsfränder kallas han »främlingen» — Braun talar i sin dikt vid konung Oskars död om, att denne haft till uppgift att försona »främlingens och faderns fel» — och äfven för Talis Qvalis har han utan tvifvel i andlig bemärkelse varit en främling, så mycket mer som hans ryssvänliga politik, som nyss sagts, uppstälde en oomkullkastlig mur mellan honom och skaldens hjärta. Hvad dennes konungskhet angår, kräfver det sin tid innan han äfven härutinnan stadgat sin uppfattning. I sina »Sånger i pansar», hvilka väl få räknas såsom utmärkande den sista öfvergångsperioden i hans diktning, framträder han ännu ej såsom den tolkare, han sedermera blir af sitt höga kungaideal. Det är käcka och vackra ord han talar till kronprins Carl * vid dennes besök i Lund 1845; stridslusten framkommer äfven här i klagan öfver,

* Talis Qvalis deklamerade nu, som oftast under den tid, han vistades i Lund, själf upp sin dikt i det fästliga studentlag, som å akademiska föreningen samlats för att fira den kunglige gästen, och han gjorde det denna gång i så äkta samklang med sin knytnäfvespoesi från denna tid, att vi ej kunna underlåta berätta det, så som vi hört det af en då närvarande. Kronprinsen stod å ena sidan af det långa, smala bord, på hvilket punschglasen voro uppradade, och skalden å andra sidan midt emot och under hela tiden han deklamerade med blicken stadigt fäst på föremålet för sin hyllning. Kommen till diktens fjärde värs:

Din viljas guld på folket spill
Och se, lik örnen, sol'n i synen,

höjde han plötsligt rösten och lutade sig öfver bordet fram emot kronprinsen, som häpen ryggade litet tillbaka, då Talis Qvalis vid

att »freden hänger som en trasig mantel kring Sveas axlar» och i förhoppningen, att skalden står inför den man, som skall föra ungdomen i striden.

Den sång åter, som helt visst gjort Talis Qvalis mest känd, och som till och med blifvit upphöjd till »Svensk folksång», innebär i sig nästan raka motsatsen till den art kungahyllning, Talis Qvalis senare frambär. Den strider ock emot hans egna folkliga begrepp, sådana de vid denna tid hos honom funnos, ännu något oklara. I denna dikt fattar han folkets uppgift vara att, som Gustaf IV Adolf sade: »lefva och dö för sin kung»; att lefva för honom är den tanke, som genomgår alla diktens värs i stället för att folkets uppgift är, såsom han senare betonar, att lefva för sig själft. Och man kan ej annat än finna det egendomligt, att skalden efter detta öfverdrifna skryt: stå oss all världens härar mot, vi blinka ej för deras hot o. s. v. omedelbart ger en antydan om »undergång»:

Men stundar ock vårt fall en dag,
Från dina skuldror purpurn tag,
Lyft af dig kronans tvång,
Och drag de kära färger på,
Det gamla gula och det blå,
Och med ett svärd i handen gå
Till kamp och undergång.

Dylika känslor tillhöra i regeln ej ett folks högtidssång och denna tanke är ej häller här på sin plats. Vi trotsa, att något folk, insvept huru mycket som hälst i sina nationalfanor, med någon som hälst tro på framtiden skall af hjärtat kunna instämma i denna sång. En folksång torde väl böra vara ett uttryck för folkets lust och glädje, dess hopp och dess kärlek; den bör väl äga kraft att gå till dess hjärta, så att den omedelbart blir en folkets egendom. Detta har aldrig denna sång blifvit.

nästa strof sträckte fram sin knutna hand, skakade den tätt invid hans ansigte och med sammanbitna tänder fortfor:

»Sin ära får man *slå* sig till,
Och den, som stora syften vill,
Ej blinka får med ögonbrynen.»

Det är ej vår mening att förringa dess värde i och för sig, ej häller dess användning, för så vidt den betraktas som en ganska vacker hyllning åt Hans Majestät Konungen och ej såsom folksång. Den skulle vara detta, för så vidt *det* vore det förnämsta, ett folk bure på, som framhålles i Wirséns dikt vid kung Oskars och drottning Sofias silfverbröllop, nämligen att hvarje »själ, som fornsvenskt gullren är, likt gyllne myntet kungabilden bär». Men ett folk såsom sådant, hyser som bekant, i sitt sinne en mångfald af ting, som till och med äro för det högre än kungens bild, och en folksång måste vara ett fulltonigt och ej ett ensidigt uttryck för, hvad som rör sig därinom. »Ur svenska hjärtans djup» är en officiel sång, men den har hvarken direkt blifvit skrifven för eller vunnit genklang hos folket och sjunges säkerligen högst sällan af detta; den är och blir ej folksång, hvarken till spridning eller innehåll, och har aldrig varit, kommer väl aldrig att bli för svenska folket hvad t. ex. Björnsons »Ja, vi elsker», är för det norska, hvilken sång, född i en politisk jäsningstid, i sig samlar och enar alt folkets kärlek och framtidstro. Samma förhållande är det med de dikter, som i andra länder vunnit den stora betydelsen af folksång, stor, emedan den blir ett starkt nationelt föreningsband — vi mena mindre de sånger, man kunde kalla kungadikter, sådana som: Gott erhalte Franz der Kaiser, Kong Christian stod ved höjen Mast, God save the King, Partant pour la Syrie, och dylika.

Gå vi till Danmark, där Goldschmidt i »Korsaren» ännu 1840 klagade öfver, att danskarne, oaktadt sin »Kong Christian», ej hade någon nationalsång, så finna vi några år senare, 1848, en dylik sång framsprungen ur folkets midt. Det var ej ens någon af nationens erkände diktare, som i folkets mun lade sången om »den tapre Landsoldat», en sång, hvarmed landsoldaten drog ut i kriget och med hvilken han återkom med segern; det var en praktisk man, polyteknikern Peter Faber, som i ett upprördt ögonblick blef »folkets röst», ty, säger Borchsenius i »Fra Fyrrene» härom, »så förunderligt slog denna sång an i folket, att den ej allenast ögonblickligen blef, utan väl ännu kan kallas vår nationalsång i hvardagslag, medan »Kong Christian» altjämt häfdar sitt gamla rykte vid de stora högtidligheterna

och officiella representationerna.» och Goldschmidt yttrar om samma sång, att under dess toner »skola danska hjältar gå i döden, skall det gamla Danmarks kraft föryngrad uppenbara sig i det unga». Så värkar en sann folksång. —

Huru på samma sätt Frankrikes »marseljäs» — denna måhända namnkunnigaste sång i världen — tillkommit, är allom bekant; liksom Danmarks sprang den i farans stund, i den folkliga frihetsstridens stora ögonblick fram och blef som ett banér samlingstecknet för alt folket.

Engelsmannen Thomson blef en »fosterlandets och frihetens sångare», då han i »Rule Britannia» fann ett kraftigt, storslaget uttryck för den stolta engelska nationens känslor och tankar: »Styr, Britannia, världens haf! Aldrig skall en britt bli slaf!»

Hvad Tysklands »Die Wacht am Rhein» beträffar, så, ehuru diktad en mansålder förut af Max Schneckenburger, var det först det stora kriget med Frankrike 1870 och Karl Wilhelms gripande melodi, som med ens gjorde den till det enade tyska folkets egen sång. Bismarck yttrade själf därom i det bref, han tillskref kompositören 1871: »— — — det är er förtjänst, herr musikdirektör, att hafva gifvit vår sista stora bragd den folksång, hvilken, hemma som i fält, tjänat till uttryck för den nationella enhetskänslan — — —»*

I likhet med Frankrikes är Greklands »marseljäs»: »Upp I Hellas alle söner, ärans dag är kommen redan» af den tappre frihetskämpen Konstantin Rigas, tillkommen under detta lands kamp för friheten och är ett uttryck för hela landets tankar.

Polens frihetssång: »Än är Polen ej förloradt» (Jeszcze Polska nie zginela), blef ett uttryck för den polska nationalandan ej allenast bland general Dombrowskis legioner, utan öfveralt, der sympati fans för detta käcka folks ärliga kamp.

Och i Ungern har dess frihetshjälte Alexander Petöfi skänkt sitt land och folk den revolutionens nyårssalm, som sjöngs af ung och gammal: »Nu eller aldrig».

Äfven Finlands folksång: »Vårt land, vårt land, vårt fosterland», är ett utslag af en folkkamp, som på

* »Kejsar Wilhelm och Furst Bismarck», af dr. U. Hocker.

lefvande sätt är i dikt återgifven af en af Nordens störste skalder. Den är sant folklig och har därför äfven hos oss eröfrat sig plats ända ned i de djupaste folklagren, där den sjunges vida mera än Talis Qvalis »Hymn».

Dock är den till sitt lynne alt för mycket finsk, för att vi någonsin skulle kunna tillägna oss den såsom *vår* folksång. Den egentliga svenska folksången torde väl tills vidare vara »Vår Gud är oss en väldig borg», som ju äfven äger sitt upphof i en stor och härlig kamp, men dock ej, såsom varande mera religiös än rent folklig, kan ersätta en svensk nationalsång; detta så mycket mera som den ej är hemmafödd i Sverige.

Som Goldschmidt i Danmark 1840 kunna äfven vi fråga: hvarför ha vi ej någon folksång? Och i likhet med honom skulle äfven vi kunna svara: emedan i långliga tider vårt folk ej skakats af någon så mäktig inre eller yttre rörelse, att den förmått elda en skald till en sång, i hvilken hela nationen i nutid och framtid skulle kunna instämma.

Det är, då en gemensam olycka hotar, som en gemensam enhetskänsla skall springa fram. Om ock t. ex. de krig, i hvilka själfva folket i forna tider kämpade för sin frihet, kunnat skapa en karaktäristisk folkvisa: »Kung Gösta han rider i Dalarne upp», så var dock vid denna tid nationalandan icke tillräckligt medveten eller ens utvecklad för att någon sång skulle kunna uppkomma, hvilken i sig bure det lefvande fulltoniga uttrycket för, hvad som drabbat hela nationen.

Det fins dock en sång, som nära uppfyller de vilkor, vi antydt, och som åtminstone för ett kortare tidsrum af nationens lif gjort tjänst som folksång och som till och med in i vårt århundrade på spridda ställen lefvat på menige mans läppar,* vi mena A. Odels Sinclairsvisa. Upprunnen, som bekant, i den förhoppningsrika tid, som föregick Hattarnes krig mot Ryss-

* Så t. ex. var det ännu för några tiotal af år sedan plägsed på Öland, att på det samkväm, som ofta nog afslutade bystämmorna, Sinclairsvisan upptogs af den äldste bonden i laget, och tillkom det sedermera hvar och en af de i gillet deltagande att i tur och ordning vid lämpligt ölvite sjunga sitt värs — tills den långa visan samvetsgrant blifvit genomsjungen.

land 1741, äger den de förtjänster, som alltid slagit an i Sverige: en stor, folklynnet mäktigt gripande fantasi, den gamla folksagans dragning åt det underbara i förening med en enkel och gripande melodis mollton, hvilken i denna sång äger på en gång det vemod och den käcka lyftning, som utgöra tvänne väsentliga sidor i den svenska folkkaraktären.

Af en värklig folksång bör, mena vi, fordras något konkret, som på ett fylligt och åskådligt sätt samt med en folklig ton motsvarar folklynnet, men äfven en stor och allmän idé, som sammanbinder de konkreta bilderna till ett helt och lyfter sången upp ur det tillfälliga lokala in i nationalbegreppets stora gemensamhet.

En sådan sång skulle kunna uppkomma i våra dagar, då nationalitetsbegreppet och det ideella lifvet är vida mera utveckladt än i »gamle Kung Göstas» tid; men helt visst kommer den ej att diktas förr, än nationen som sådan inkastats och fått kämpa sig fram på de stora händelsernas haf.

Då skall Talis Qvalis' kungahymn bli, hvad den ursprungligen var, vacker och lämplig, då det gäller att vid ett fästligt tillfälle hälsa och hylla landets konung, men den svenska folksång, som då sprungit fram ur en samtids pröfningar, skall helt visst blifva en nationen enande och eldande framtidsdikt.

Vi ha med denna lilla utveckling sökt att sätta denna Talis Qvalis' utan tvifvel mest kända dikt i den belysning, hvari vi anse den rätteligen bör ses.

5.

Talis Qvalis var och blef dock aldrig hofpoet, därtill kunde han, som vi ofvan påpekat angående hans hållning gent emot Carl XIV, för litet inordna sin subjektiva känsla af sympati och antipati under en officiell

hofton. Såsom vi äfven förut sagt: den konung, han älskade, honom besjöng han, och den han mest besjunger, det är Carl XV. En hvar kan förstå, hvad som fäste Talis Qvalis vid denne monark, den folklige »reformkungen», som Orvar Odd kallar honom; det var ej endast de rent personliga egenskaperna, ehuru äfven dessa — ridderlig, rättvis och rättfram som Carl XV var — naturligtvis mäktigt anslogo skaldens beslägtade sinnelag, utan fastmer detta, att kungen var ej blott som kung utan som *svensk* den främste i sitt rike. Han var en demokrat bland kungar, och Talis Qvalis var en demokrat bland skalder.

Äfven detta senare är han från sina tidigaste år. Redan i dikten vid »Folkvännen Anders Danielssons graf», heter det:

— — — — — — — — — — — —
Du Svea, tag hans sköld! du bonde, ärf
Hans frihetssinne, nit för fosterbygden,
Den gamla, svenska odalmannadygden!
Du, stolte ädling, tag en vandringsstaf
Och vallfar till den simple *bondens* graf,
Där kan du mången dyrbar runa lära
Om bondens värde och om bondens ära,
Som djärft du smädar och ej vill förstå,
Den segrar, dig förutan, väl ändå. — — —

Ännu kraftigare uttalar han dessa sina folkliga sympatier i »hälsningssången till folkrepresentanten Hans Jansson», tryckt i Lund 1840 i ett särskildt litet häfte. Denna dikt är en glödande lofsång till den nya tiden och dess ideer:

Hur skönt det blixtrar! — Vaknande Europa
I oro bidar. Friska vindkast sopa
Från ögonlock och pannans djärfva hvalf
Hvart åskmoln undan. Såg du, jorden skalf!
En feberoro gick igenom världen
Och går ännu; det rycker uti svärden,
Den nya Tiden står med blixt i hand
Och strålig panna öfver alla land.

De vakna, våra gamla, stora minnen
Och gnistan fattar uti tusen sinnen,
En lågande volkan är hvarje bröst
Och åskor tala utur hvarje röst.
Framåt! är dagens lösen. Millioner
Det språket föra inför jordens troner —
Som männer höfves och vid deras tal
Det murkna svigtar på sin piedestal
Och rycker mången fördom med i fallet —
Och världens hörn förnimma återskallet.
Vidt strålande ur skidan far ett svärd
Som heter *Tankens:* på sin pilgrimsfärd
Det högt predikar *Friheten* — och alla
Som till det talet lyssna, nederfalla
För hennes majestät, och hvart det går
Hvad ålder maskfrätt ned i spillror slår.
Hur skönt det blixtrar! — — —

Till Hans Jansson ställer han till sist direkt sina ord, sedan han talat om forna tiders svenske män och utropat:

— — — — — — — — — — — — — —
Hvi sörjer Svea? Icke blott i Sagan
De lefva, desse män. Var tyst, du klagan!
Ty fosterlandets dalar alstra än
De samma oförsagde medborgsmän.
Med falkens skarpblick, öppen hjälm kring pannan,
Ur kojan stå de fram dag efter annan.
— — — — — — — — — — — — — —
Men *Sverige* heter deras Riddarsal.
— — — — — — — — — — — — —
Och ryktet flyger öfver bärg och dalar
Och hänryckt om den svenske bonden talar,
Hvad stort han värkat för, i häfdens famn
Förevigas tillika med hans namn.
— — — — — — — — — — — — — —
Så är min hälsning. Tag den enkla sången,
Du Danneman! — ännu är ej förgången
Urgammal Göthisk kraft, vi se den än
Som förr bland våra fria odalmän.

Då Sveas armar slogos uti bojor
Kom oftast räddaren ur bondekojor
Och ur det gamla Skandiens murkna stam
Ett nytt föryngradt Sverige växte fram.

— — — — — — — — — — — —

Se upp! till ryggvärn äger du — nationen!
Hvar hälst hon dig i kämparaden fann
Hon jublar högt: hell dig, du folkets man!

Denna dikt skulle få ett omkullkastande inflytande på hela Talis Qvalis' framtid; ej endast för hans folkliga tänkesätt och frihetsjubel, utan äfven af annan orsak. Den literära skärmytsling, som utspann sig med anledning af denna dikt, vilja vi i sammanhang härmed omnämna.

I Lunds Veckoblad Nytt och gammalt af d. 26 februari 1840 läses följande: »Bland redlige och manlige 1840 års riksdagsmän är *Hans Jansson* särdeles utmärkt. Hans namn uppbäres af förtjänta loford kring hela fädesneslandet. Af stämmor till hans pris hörde vi häromdagen en, hvilken fann återklang i allas bröst, hvilka densamma förnummo. På en af de soaréer, hvilka å härvarande studentförening hållas en gång hvarje eller hvarannan vecka och vid hvilken medlemmarna underhålla hvarandra med musik, sång, föredrag af egna eller andras uppsatser, uppträdde nämligen en ung man med redan kända lofvande skaldeanlag med en »Hälsning till folkrepresentanten Hans Jansson». Sången, lifvad af kärlek för det framåtsträfvande i tidsandan, för konung och fosterland, innehöll en framställning af de glada utsigter, som erbjuda sig för mänskligheten i den rådande kampen mellan det nya och det gamla; en blick på våra gamla häfder, i hvilka den svenske bonden spelat en så stor roll, när det gält att återtaga undertryckt frihet och rätt; en lyckönskan åt Sverige, att det gamla gryet fortlefver kraftigt hos dess bondestånd. — — — —»

Men oaktadt pressens bemödande att hålla skalden ryggen fri, blef dikten mycket illa upptagen af de akademiska myndigheterna. Man ansåg den för en otillbörlig opinionsyttring af Lunds studenter och fram-

höll vådan af, att »föreningen förvandlades till politisk klubb».

I »Bihang till Lunds Veckoblad» af d. 18 mars offentliggjorde adjunkten Abraham Cronholm några kommentarier till dikten:

»Den unge studerande, som under sina skaldeförsök sätter signaturen Talis Qvalis, har i Upsala börjat sina studier, och sedan sökt sin lycka där han är lika mycket en främling, som de tänkesätt förr voro det, hvilka med anspråk uppträda i hans skaldeförsök. — — — — —

Hälsningssången bringar vackra namn till fältrop, men vid ett närmare skärskådande torde man finna, att begreppen, som de skulle beteckna, ej äro hemma i den dikten; att namnen äro ett lån annorstädes ifrån, eller att de möjligen betyda annat, än man föreställer sig. — — — —

Hälsningssången ger snubbor åt ett stort snille. Man har velat tyda orden på biskop Tegnér. Är detta händelsen, så förundras man med rätta öfver, att en ung författare vågar skänka sin medömkan åt en diktare, öfver hvilken Sverige är stolt; — — — — en grekisk författare sade, att det var bättre att erfara afund än medlidande. Vi tro, och säkert många med oss, att det senare ej blifvit användt på rätta stället — — — —»

Denna sista tillrättavisning åsyftar följande rader i dikten, hvilka otvifvelaktigt voro de, som mest bidrogo att låta Talis Qvalis falla i de akademiska fädernas onåd:

— — — »Den man, som gjort sig själf till afgud, tigger
Bland dagens eferméer några rop
Af krystadt bifall från en ömklig hop.
Med nacken böjd för maktens lumpna fana
Den mannen går ej mer sin egen bana,
Har tappat bort sig själf, hans snille har
Den höga sceptern icke mera kvar.
Om äfven *han* med ömkan blickat neder
På våldets legoknektar, hvilkas leder
Alt mera glesnade; om mången gång
En värld stått hänryckt vid en manlig sång,
Som, fostrad under helig skaldeyra,
Med fulla slag han lockat ur sin lyra —

Och nu han sviker tidens höga kraf — —
Liksom en mor invid sin älsklings graf
I stilla vemod stannar kvar och gråter,
Hans tid beklagar honom och — förlåter:
Hon mins hvar yppig frukt han henne bar
Och glömmer hvad han *är* för hvad han *var.*»

På akademiadjunktens »kommentarier» svarar nu studenten Talis Qvalis häftigt och modigt nog:

»— — — Lifligt uppmanad af den aktning, jag såväl är skyldig mig själf, som den akademi, hvilken tilldelat mig medborgarerätt, har jag ansett mig pligtig att offentligen uppträda mot de beskyllningar man uppstält, dels mot »Hälsningssången till Hans Jansson», dels — — — emot dess förf. — — — Rec. yttrar i början några ord om »Hälsningssångens» förf., hurusom denne, efter att först hafva studerat i Upsala, nu *sökt sin lycka* i Lund. Utgör detta ändamålet för förf.:s härvaro, torde mången förundras öfver den något egna väg, han valt för uppnående af sitt syfte. Likväl kunde det vara lärorikt nog att erfara, på hvilka grunder rec. stöder denna uppgift. En beskyllning om lycksökeri (höjden af all uselhet) är, enligt förf.:s öfvertygelse, af den svåra beskaffenhet, att den väl tarfvar en bevisning, som likväl svårligen här kan åstadkommas. Rec. må därjämte vara fulleligen förvissad, att förf. och de tänkesätt, som i hans skrift uttalat sig, *icke* äro så främmande i Lund, som han behagar antaga för gifvet. Förf. har härpå från flera håll emottagit de mest talande bevis, som lämnat honom full upprättelse för det anfall, hvarvid man utsett honom till offer. — — —

Hvad rec. sist yttrar om »det medlidande en ung författare vågat skänka biskop Tegnér» är tydligen beräknadt på effekt och kan endast betraktas såsom ett bettlande hos ungdomen, ett bevekligt vädjande till dess forna enthusiasm för ett stort geni, som då stälde sig i spetsen för ungdomens sak och ägde alla dess sympatier. Och oaktadt alt detta lyckades det icke att väcka ovilja emot författaren. Tidens lynne är sådant, att *saken* nu mera betyder alt, *namnen* intet. Den genialiske mannen har, såsom skald, alltid utgjort och utgör

ännu i denna stund förf.:s beundran. Har han gjort ett affall från sig själf och sin tid, är det denna tid tillika med den som kommer, som varder hans domare, icke jag. — — —»

»Ovilja emot författaren» till Hälsningssången var emellertid väckt, och detta hade så stort inflytande på dennes känsliga lynne, att han, i stället för åt examensläsning — hans afsigt var ursprungligen att taga graden — ägnade sig åt fria studier inom det filosofiska, historiska och literaturhistoriska området. Ehuru han altså fortsatte sina studier vid akademien till 1847, hvilket år han tog kansliexamen och lämnade Lund, var dock hvarje tanke på att vinna lagerkransen borta. Att detta vållade honom smärta, därom vittna följande rader ur dikten till »Min bror», införd i Nyaste Freja n:r 19, 1841:

Se äfven jag har länge, länge vakat
Vid tämpeldörrarna, och vakar än,
Men hur jag brunnit, hur jag än försakat,
För mig de slötos ständigt dock igen.
Där gingo många in. En efter annan
Kom leende med lager öfver pannan.

På den oro, hans hälsningssång uppväckte, syfta möjligen äfven några rader i den dikt, »Mitt första och mitt sista», som inleder »Sånger i Pansar,» och hvari han med antydan om sina folkliga sympatier säger:

Man ögnade i sången bränder
Och dem man ville krafsa ut,
Men svedde endast sina händer —
Och jag, jag sjöng min sång till slut.
Jag såg den tyngd på mig var lastad,
Jag visste tärningen var kastad.

Från denna stund blir hans demokratiska tänkesätt alt bestämdare, ehuru hans ord i senast nämda dikt: »med folkets lust är jag förtrogen, och folkets ve jag delar hälst», snart nog visa sig ej vara fullt riktiga, ty då detta skrefs, antagligen 1848, hade Talis Qvalis

visserligen blick för folkets politiska rättigheter — ej för intet var han vid denna tid så starkt påvärkad af den sedermera blifvande socialisten Georg Herwegh — men folkets »lust och ve» torde i självfva värket dock ännu hafva varit honom främmande, något som framgår af hans dikt: »Utvandraren». Han besitter här ännu en god del af den forna romantiskt svenska uppfattningen, att det är mera fosterländskt att hungra och frysa ihjäl i Sverige än att till egen och landets heder kämpa och arbeta sig fram i det nya landet vid »vesterstränder».

»Se dig om», ropar han till den »trolöse» utvandraren,

— — — Hvart barndomsminne
Gråtande står kvar på stranden
Och med ångest i sitt sinne
Räcker dig till afsked handen.

— — — — — — — — — —

Armod ingen nesa gifver:
Månen själf blef ofta hittad
I en rännsten, men han blifver
Ren och ändå obesmittad.

Armod? Fast hvar sommar lade
För din fot sitt blomstervimmel?
Fast i ögats ram du hade
Fången vinterns stjärnehimmel?

Oss tyckes, som skulle man ej kunna förtänka den fattige, att han ärligt vill söka förvärfva sig en bättre bädd än den ofvan antydda, och själf skulle Talis Qvalis helt visst ej varit synnerligt hulpen med att utan något som helst slags praktisk äganderätt till den jord, som frambragte detta sommarens »blomstervimmel», endast fröjda sitt öga däröfver, äfven om det växte på svensk mark! Hvarken blommor eller »vinterns stjärnhimmel» hjälpa stort mot hunger och köld, ej häller äga de väl någon så utpräglad nationalitet, att man ej kan älska dem lika väl på Amerikas prärier som på Smålands ljungbackar. Och med alt fog kan man säga, att skalden här tröstar med stenar i stället för med bröd. Man jämföre endast Brauns sätt att se på denna så mycket

och så ofta omildt bedömda utvandring — som i våra dagar fått sin mera rättvist tänkande tolk i Bååth gent emot Snoilsky och Fjalar — och man finner lätt, hvilken af desse båda skalder, Talis Qvalis och Braun, hade den djupaste uppfattningen af folkets lust och ve. Den senare låter på sitt rättframma sätt emigranten säga:

Nog svider mitt hjärta att lämna det land,
Som fädren ha odlat med möda.
Dock måste jag söka en räddande strand,
Där jag får behålla min gröda,
Där icke jag tvingas att bära min mat
Till fogde och länsman, till prest och soldat
Som i Sverige.

Nog svider mitt hjärta att se på den lind,
Som susade öfver min stuga,
Dock måste jag följa med himmelens vind,
Då *här* det ej längre vill duga:
Ty *annat* bör arbetet ge i behåll
Än armod och bitterhet, afund och groll,
Som i Sverige.

— — — — — — — — — — — — —

Gråt icke, min maka, ej gråten, I små!
Hvad båtar väl oss, att vi jämre?
Väl sant, att mot okända öden vi gå,
De kunna dock aldrig bli sämre!
För er skull allenast, och det är min tröst,
Jag skiljer mig nu, fast med blödande bröst
Ifrån Sverige.

Talis Qvalis' blick för det värkliga inom folklifvet vidgas dock så småningom, så att han diktar en hel serie sånger, i hvilka han behandlar dylika ämnen med en sanning och därtill en fin medkänsla, sådan ej mången framstält den på vårt språk; det är i dikterna: »Gumman i Hagstugan», »De små nattvardsbarnen», »Engelbrekt Halvardson», »Sista förhöret», m. fl.

Men den hela tiden genomströmmande frihets- och jämlikhetskänslan ägde han redan som student i utpräglad grad, ehuru naturligtvis ungdomligt omogen och

obestämd. Så skref han redan 1839 en i Lunds Veckoblad af d. 27 nov. införd dikt »Fältrop till mina kamrater», hvari han uppstämmer följande hymn till frihetens lof:

Till frihet vi fostrats på fädernejord;
Åt henne vår dyrkan vi ägna,
Och frihet i Söder och frihet i Nord
Med arm och med hjärta vi hägna!
Den nordiske yngling ej föddes till slaf,
Och blir han det, hittar han väl till — en graf
Att gömma sin nesa inunder.

Hell friheten, hell hennes stolta banér!
En morgon slår ut öfver världen,
Och himmelens sol på de jublande ser,
Som kämpat sig frihet med svärden;
Flyg dittills, du folk, öfver världen med mod
Och doppa din senfulla vinge i blod,
Se kring dig! Det börjar att dagas!

En annan dikt från ungefär samma tid, Lunds Veckoblad, Nytt och gammalt, d. 22 jan. 1840, »Ord och inga visor. Till mina kamrater», bär spår af att vara från hans tegnérska period, ehuru med en skiftning af de tyska förebildernas tankegång:

Du fäste, som satt
Ditt stjärnhvalf kring jorden att lysa dess natt,
Om kedja skall växa på kedja kring slafven,
Så visa den arme blott vägen till grafven,
Skall frihet gå under, så släck dina ljus
Och fall öfver jorden och slå den i grus.

Långt bättre att så
Förgås i förstörelsens krater än stå
Med fjättrade armar, då våldsherren dristar
Att lägga vår ande i kedjor och ristar
Den heliga grundval, där friheten står
Med bildningens lagrar i fladdrande hår.

Formen är föga själfständig, men den ungdomliga hänförelsen är oförtydbar; det är denna hänförelse, som

utvecklas till en fast medveten hängifvenhet för själfva folkfriheten, en hängifvenhet, som har sin rot i hans demokratiska sympatier, åt hvilka han gifvit det bästa uttrycket i den förut omtalade dikten »Riksskymning», där han lägger följande ord i Sten Stures mun, ord, som sprungit fram ur djupet af hans egen öfvertygelse om hvad som är människovärde och människorätt:

Ha vi ej haft samma bräder
I vår gångstol litet hvar?
Samma muskelfasta fäder?
Samma stränga tukt! Och har
Samma ädla mjölk ej närt oss?
Samma tunga icke lärt oss
Stamma på vårt Fader vår?
Har ej bonden tusenåra
Goda anor, medan våra
Knappast hinna till i går?

Detta är grunden och skälet till hans uppfattning af jämlikhetens idé, och det heter också i hans glänsande dikt öfver Nils Ericson:

Af detta namn allena man redan lär,
Att ännu bärgslagsanden är mer än minne,
Att huru låg en koja där uppe är,
Så växa kraft och snille ännu där inne.

Aktning för bonden, jämlikhet mellan kojans och slottets söner: den andliga begåfningen, som ger människan hennes rätta rang, skjuter lika ofta upp i den förra som i det senare; men också: jämlikhet inför lagen och aktning för denna. »Friheten var hans ögonmärke och henne sökte han under kulturens namn»,* och ett ordnadt, lagbundet samhällsskick var hans högsta ideal, lika visst som han ansåg att konungen är »boren att befrämja allas frihet, bygd på rätt och pligt, och det tygellösa tämja.» Och i dikten till Gustaf Vasa skildrar han denna lagbundna frihet, som ej endast ger rättig-

* Talis Qvalis om Hvasser.

heter utan ock ålägger skyldigheter, och som påtrycker hvarje pligt den fria viljans stämpel:

Den frihet, som ger androm rum
Och icke ryckes om hvar tum
Af alt hon tror sig äga,
Som lärt att rättighet och pligt
På ömsesidighetens vigt
Jämt mot hvarandra väga,
Som öfvar rätt mot hvar person
Och fordrar rätt med foglig ton,
Men vet att inför folk och tron
En ärlig mening säga.

Och detta sista, att »veta säga en ärlig mening», är just framför alt annat det, som Talis Qvalis varmast betonar; han är som ingen annan skald det »fria ordets man», och den kamp, detta fria ord under detta århundrades första hälft fått föra, har i Talis Qvalis fått sin främste svenske diktare. Det svenska språket älskar han, ej på ett högtrafvande sätt såsom bättre och vackrare än alla andra språk; det är för honom mycket mera än »ärans och hjältarnes språk», det är rätt och slätt hans folks språk, hans fosterlands språk — detta fosterland, som för honom är den konkretaste värklighet, den han med lif och själ vill värja, och den han själf definierar så:

Hvad är vårt land, om det ej är
De färger, som vår fana bär,
De tämpel vi bevista,
Vår moders bröst, vår hustrus famn
Och våra barn och deras namn,
Vårt första och vårt sista,
Den knappa vret, som vi beså,
Det tungomål vi tala på,
Det hem vi ha, den graf vi få,
Vår vagga och vår kista.

I sitt tal i Svenska akademien öfver Hvasser säger han också bland annat: »Men hvad är då fäderneslandet? För en tysk kan det vara en näringskälla, för

en engelsman en omfattande värksamhet, för en fransman en lysande ställning och för en ryss en egen torfva. Men för svensken är det mera än alt detta: för honom är det ljus och luft, första och sista vilkoret för hans tillvaro.» Och denna varma kärlek ger honom äfven rätta blicken för det, som är ett folks bästa skatt: modersmålet. »Klingar icke modersmålet skönast, binder ej vårt hem med dubbla garn?» säger han i »Vårt fria ord», och »Våra världsomseglare» hälsar han med de orden, att väl äro blomstersus och fågelsång sköna i södern, »men annat slag är den musik, som bor i modersmålet.» Han glömmer aldrig påpeka betydelsen af, att svenska språket alltid varit herre i huset; med anledning häraf är det, som han i inledningen till sin ståtliga dikt vid Lunds universitets 200-års-fäst säger:

Att i dag i eget hus
Vi tända egen odlings ljus
Och ha det tungomålet kvar
Som våra stora Carlars var,
Därför vi tacka dig, o Gud,
Vår starkhets, vår förtröstans Gud.

Och i den dikt, hvari han så att säga gör upp sin räkning med världen, yttrar han också:

Tack för det kära tungomål,
Hvari jag del har haft,
En härlig skatt, musik och stål,
Behag försmält med kraft,
I tusen år vårt väsens borg
I väl och ve, i fröjd och sorg.

»Vårt väsens borg» kallar han modersmålet helt visst ej endast med tanke på folket såsom helhet, utan på individen, alldenstund »det fria ordet» är den frie mannens bästa rätt, personlighetens kännemärke, mänskoandens dyrbaraste tillhörighet. Han inser väl, hvad makt den äger, som förmår använda »de nya vapnen», pennans svärd, eller som han säger i sonetten »Nya vapen»:

Vårt svärd är pennan. Segrande arméer
Kring världen sända vi från våra rum,
Den tappra skaran man benämt idéer.
I barbariets natt, så dystert skum,
Har gåsen räddat, trots autodaféer,
Den fria tankens Capitolium.

Det är »gåsen», som mer än en gång hulpit till att rädda »den fria tankens Capitolium», och kärleken till »det tungomål vi tala på» går hand i hand med kärleken till rätten att få *tala* detta mål fritt och öppet; i sina svenska bilder har han valt just de ämnen, man kunde vänta; det är själsfrändskapens makt, som drifver honom att besjunga Sten Sture, »frihetens Messias», Birger Jarl, »ordnarn af vårt rike», och Gustaf Vasa, som utom alt annat äfven värkat det, att

Svenska tungan fick sitt mål
Igen i Herrans tämpel.

Kampen om den fria yttranderätten hade emellertid, som sagdt, hållits gående ända från 1812, och frågan rörande tryckfrihetsförordningen och indragningsmakten var så att säga en af de stående vid riksdagarne, en af de lifligast debatterade och en af dem, som gaf dessa årtionden deras egendomliga stämpel.

Hos alla frihetsmän jäste harmen öfver indragningsmaktens missbruk — vi behöfva endast erinra om 1838 års tilldragelser och Crusenstolpska affären samt vidare om de talrika Aftonbladsindragningarne på 1830-talet och L. J. Hiertas riksbekanta »strid mot indragningsmakten», som ofta nog tycktes gifva den store tidningsfursten anledning att på svenska förhållanden tillämpa Richelieus bekanta yttrande: »skrif tre ord på en papperslapp, så skall jag sätta er på Bastiljen.»

Gifvet är, att de unge skalderna, som till stor del voro frihetsmän, och af hvilka de fleste på ett eller annat sätt mera tillfälligt eller för längre tid varit knutna vid Aftonbladet — Hierta hade ju som bekant en stor förmåga att vid sitt stora, då nya tidningsföretag fästa

lofvande förmågor — ej skulle förbli oberörda af denna dem själf så nära rörande fråga, hvilken för män af Talis Qvalis' lynne rent af var ett »vara eller icke vara», ty att tala rent ut sitt hjärtas mening, var för honom ett lifsvilkor.

Tidigt föresväfvade honom detta ideal af fri yttranderätt, särskildt inom poesien, där han kräfver hänsynslös frihet för »diktens fogel», som han säger i en sång till Herman Sätherberg 1841, hvari han tillegnar honom den flera gånger nämda prosadikten »Nattstycken»:

— — — *Fri* hon ville vara
Och tankens djupa världshaf *fri* befara,
Och sedan *fritt* förtälja, hvad hon såg
På detta världshafs aldrig bundna våg.

Snart blir emellertid för honom det »fria ordet» något långt mera än rättigheten för »diktens fogel» endast att fritt röra sina vingar; det blir det första lifsvilkoret för landets och folkets frihet, ty, som han säger det i »Typografernas visa:

— — — aldrig kan man länderna
I riktig ro *förtrycka*,
Förr än man bundit händerna
På alla dem, som *trycka*.

Äfven här blir Talis Qvalis sålunda politisk diktare, och för frågan om ordets frihet har han utan tvifvel haft en ej ringa betydelse, hvilken hans ställning som tidningsman i Stockholm naturligtvis i kraftig mån ökade. Vid de politiska fästerna, som på 1850-talet höllos till det »fria ordets» hyllande, var Talis Qvalis den, som gaf det poetiska uttrycket för stundens hänförelse. En sådan fäst firades den 6 juni 1859, på 50-årsdagen för tillkomsten af 1809 års statsförfattning.

Uppropet till denna fäst hade följande lydelse:

»Den 6 juni detta år upplefver vår grundlag ett halft århundrade.

På sina blad har han i andra former återgifvet den folkfrihet, som i detta land sedan urminnes tider haft

sitt hem, den konungamakt, stark inom lagen, som lika länge här härskat, båda af oss älskade, af oss försvarade. Han stadfäste konungs och folks gemensamma lagstiftningsrätt, folkets beskattningsrätt, domaremaktens oberoende, personlighetens och samvetets frihet, och han skänkte oss ordets.»

Uppropet slutar med inbjudan till en fäst i Djurgårdstivoli.

På denna fäst, besökt af landets främste politiske män, afsjöngos sånger af både Talis Qvalis och Nybom, och för tryckfriheten höll statsrådet Malmsten ett tal, som af samtida åhörare påstods vara blixtrande af snille och lifvadt af glödande hänförelse, och som slutade med dessa ord:

»Huru mången lysande seger har icke ordets frihet vunnit åt sanningen? Huru har hon icke nedrifvit klostermurarne kring lifvets härliga träd? Huru har icke hon förstått försvara teorien med praktiken, om de också stundom grälat med hvarandra? Det är hon, som har värkat, att lärdomen icke längre mätes efter tafattheten, att orättvisan och slarfvet icke längre kunna göra sig gällande inom våra förvaltningsgrenar; det är hon, som gjort vår ämbetsmannakorps till ett mönster af duglighet och redbarhet. Sannerligen! om hvar och en af er hade, liksom jag, ett glas i hand, så skulle ni, som jag, af fullaste hjärta med mig instämma och ropa: lefve tryckfriheten!»

Så talade en af landets högst uppsatte män, och hans ord voro ett uttryck för den allmänna meningen. Helt naturligt då, att skaldens kraftiga sånger, som tolkade just denna en tidens mest brännande fråga, och som buros af en från hans tidigaste ungdom rotad kärlek till frihet på detta område, mäktigt anslogo hans samtid, både höga och låga. Till denna fäst hade han skrifvit en sång, som afsjöngs efter Malmstens tal, men som ej återfinnes i hans samlade dikter:

Fria ord, du luft i sångens lunga!
Du den vises språkrör till en värld!
Nya dagars härold, tankens tunga!
Andens blixtrande och skarpa svärd!

Gnistor kastar du till fjärran trakter
Snabt, som ett elektriskt batteri:
Osedd går du genom dubbla vakter;
Gränskordongen hoppar du förbi. — — —

För din riksrätt kallar du despoten —
I hvar dal ditt dombud han förnam —
Och han bleknar midt i purpurståten;
Men den ädle klarare står fram.
Slafven bojan släpar till ditt möte;
I din blick han ser sin träldom slut. —
Än ett jordskalf bär du i ditt sköte,
Än en värld där slår i blommor ut.

Fria ord! — Flyg gladt kring bärg och slätter
Med vårt manligt sköna modersmål,
På hvars tinning du en krona sätter,
I hvars bröst du lagt en klang af stål!
Än en Thor med åskor bland oss stanna!
Än en Frey med skördar i sitt spår:
Och med öppen blick, med lyftad panna,
Nordens son med dig kring världen går.

I den lilla broschyren »C. W. A. Strandberg, en literaturhistorisk studie af E—d», uppgifves äfven följande dikt — ej häller intagen i den sista upplagan af Talis Qvalis' dikter — vara skrifven till grundlagsfästen; den är i alla händelser en hymn till fosterlandet, hvari hans kärlek till detta får ett lika manligt som formfulländadt uttryck:

Och hade jag den tunga,
Som näktergalen har,
Och hade jag den lunga,
Med hvilken stormen far,
O, Gud, jag skulle ärligt
Ännu på fjärran strand
Förkunna huru härligt
Du är, mitt fosterland!

Ditt namn är som en präktig,
En stärkande musik
Och gör den svage mäktig
Och tiggaren till rik;
Det strömmar tukt och maning
Därur till unga år,
Där gryr en värld af aning
Ännu för gråa hår.

Hvad bäst blef någon gifvet,
Du våra fäder gaf:
En egen härd i lifvet
Och sist en tryggad graf.
Åt oss, som från dem stamma
Och våra barn därhos,
Gif, Sverige, gif detsamma
Så långt som du bebos!

Vi fått så mycket ärfva
Från flydda tidehvarf,
O, lär oss att förvärfva
Och lägga arf till arf!
Så suger skyn i norden
Den fukt på marken är,
Men detta lån hon jorden
I skurar återbär.

På mina knän jag beder
Till den, som makten har,
Att du, mitt land, med heder
Må varda, hvad du var,
Om nära eller fjärran,
Åt dig jag lämnar mig
Och släpper icke Herran,
Förr'n han välsignar dig.

Det ser ut, som om Talis Qvalis ansett denna sång ej nog fullvigtig, eftersom den är utesluten ur hans senaste diktsamling. Oss synes den så kärnfrisk och ursprunglig, fyld af sådan eld och klang, att den kan fullt mäta sig med de Björnsonssånger, som vid de stora

offentliga folkmötena och vid de små enskilda samkvämen sjungas från Lindesnäs till Nordkap. Uti den sista upplagan af hans vitterhetsarbeten finnes rörande tanke- och yttrandefrihet endast upptagen den dikt, han skref under 1856 års riksdag: »Vårt fria ord», hvari han på ett mera reflekteradt sätt, men i en mäjslad form gjutit denna sin älsklingsidé. Alla dikter, som angå denna, äro en mans ord, en mans, som aldrig kan bli reaktionär. Om än hans ställning som redaktör för en officiel tidning tvingar honom att på detta område ackomodera sig, blir han dock i dikten sina ideal trogen till sin död.

Det är detta som gör, att han mot slutet af sin lefnad, då den tid för längesedan svunnit, för hvars främsta rörelser han var en så framstående tolk, kan i den sköna dikten »Tack för god vakt» se tillbaka på sitt lif med samladt lugn och samvetsro och med ett tack för alt hvad det bragt honom af glädje och sorg, af ljusa tankar, af föremål att älska ej ensamt inom hemmets trånga krets, utan i den vida, som heter Sverige, med dess land, folk, dess ordnade fria skick, med alt, som gaf honom ämnen till den enkla, kraftiga, sanna sång, hvilken tillvunnit honom namn af sin tids främste skald och vi tillägga: banbrytaren för ett nytt tidehvarf inom den svenska diktningen.

WILHELM VON BRAUN.

I.

Så väl Talis Qvalis som Nybom voro, ehuru inbördes hvarandra så olika, dock båda i början af 1840-talet *det* unga Sveriges skalder, som hufvudsakligen representerades af studenterna i Lund och Upsala; det öfriga Sverige hölls ännu eröfradt af de, som Talis Qvalis säger, »känslosamme» skalderna, emot hvilka han polemiserar i »Vilda rosor», men hvilka dock Nybom i ej oväsentlig grad tillhörde.

Emellertid voro både Talis Qvalis och Nybom i enlighet med sin akademiska bildning något så att säga officielt städade och högtidliga, äfven i ungdomen. Samtidigt med deras sång är det, som en annan börjar höras från ett annat slags akademi, Carlbergs krigsakademi, en sång i så fullständigt annan tonart, att man i de »känslosammes» läger helt visst med mera skäl kunnat bestrida sångarens rang af skald, än fallet var då man rörande Talis Qvalis, som denne säger, tog sig

— — — en uppsyn helt förnäm och kritisk
Och gaf oss ingen plats ibland poeter,
Ty sången var ej nog bemängd med eter
Och skalan icke godkänd moskovitisk.

Det är Wilhelm von Braun, som för första gången i Aftonbladet d. 1 februari 1834 införde en af sina förstlingsdikter i den glada stilen och dermed anslog en ton, som man i poesien ej på länge hört; det är ett element af upplifvande glädtighet, han inför, då han

»genast vid sitt första inträde på den literära banan låter höra ett så högljudt och hjärtligt och oförställdt gapskratt, att de hundra storsuckarne kommo alldeles af sig och åhörarne sågo på hvarandra med frågande blickar, liksom de ville säga: Hvad? *Går detta värkligen an?*»* Men man kom snart underfund med, att man mådde bättre af att skratta än att sucka, och antingen det nu gick an eller ej, så dröjde det ej länge, innan Braun lästes öfver hela landet, blef allmänhetens älskling, en gång för alla utnämd att vara den »glade skalden» och — »böttigerianismens ruin var gjord».** Kritiken från detta senare håll lät ej häller vänta på sig utan gjorde stora ansträngningar för att få Braun förklarad i bann såsom en i allo dålig poet. Men Braun är ej den, som står svarslös, och liksom Talis Qvalis och före honom Vitalis vänder han sig i sin tur emot denna riktning, hufvudsakligast med gyckel och

* »Grupper och Personnager» af Orvar Odd.

** »Grupper och Personnager» af Orvar Odd. Att bekämpa »böttigerianismen» var äfven, och man kan nästan säga framför alt, för Orvar Odd rent af en lifsuppgift; hos honom yttrade detta sig ej i diktens form, utan dels i tidningsuppsatser, dels i de föredrag, han höll exempelvis i Köpenhamn, sedermera tryckta just i »Grupper och Personnager». Redan 1834 skref han i den literära tidningen »Arlekin», som han själf utgaf, men som endast såg 13 nummer, en längre artikel, undertecknad Ajas Mastigophoros, och med rubrik Herr C. W. Böttigers vittra författarskap; i denna artikel yttras bland annat, såsom förklaring öfver Böttigers popularitet, att dennes »sånggudinna visste att ställa sig in hos det täcka könet, och man vet väl, att fruntimmersvägen inte är någon väg att förakta.» — — — »Det vore en hädelse att förmoda,» heter det vidare, »det den sanna sånggudinnan skulle sänka sig till det lumpna sjukvakterskekallet, att med sin syrupsflaska göra runden och känna på pulsen från morgon till kväll i de stora hospitalerna af känslosjuka naturer, eller att bli nog mjältsjuk att evinnerligen irra kring grafstenarna på kyrkogården lik en nattlig lyktgubbe; — — — den ädla sorgen är dock ingen papegoja, som så där i tid och otid pladdrar fram sitt ve och ack i meter och rim. — —» Vidare talas det om, att Böttiger »sjunger miserere» o. s. v., hvilket alt i förening med Brauns och Talis Qvalis' poetiska angrepp väl kunde föranleda den klagan, man finner i ett af Böttigers resebref från 1836, då han från Florenz skrifver bland annat: »och blir man stygg emot mig därhemma, så vet jag nu, Gud vare lof, vägen hit, och kan alltid söka mitt bröd i andra länder. — — —»

skämt, hvarvid Nybom äfven får sina slängar, medan Talis Qvalis åter på sitt samlade, allvarliga, men käcka sätt går mera bitande tillväga, till exempel i följande sonett, n:r 11 af dem, som äro riktade till den »förgråtne trubaduren», hvilken, såsom hvar och en vet, var Böttiger, författaren till »Trubadurens dödssång»:

Jag säger nej och tusen gånger nej!
Med politiken kyssas ej behagen.
Att jämt slå larm så här på ljusa dagen
Kan passa för en islamitisk bej.

Nej, måla på ditt eget konterfej,
Och sitt så hela dagen om betagen
Framför de bleka, intressanta dragen;
En man af tårar och förgätmigej!

— — — — — — — — — — —

Talis Qvalis' harm emot Böttiger, soms krifvit den högst konservativa visan om »Peter Persson», och mot hans efterföljare är mera grundad på deras i politiskt hänseende reaktionära åsigter; Braun vänder sig emot dem för deras rent poetiska åskådningssätt. I ett bref till en af sina käraste och förtrognaste vänner, kadettkamrat med honom på Carlberg, Axel Adlersparre, och dateradt d. 30 nov. 1835, således redan innan hans första diktsamling utkom, hvilket skedde 1837, skrifver Braun om sina åsigter såsom skald:

»Antingen bör man sprida ut *kraft*, som vår store Tegnér, eller ock innerlig *munterhet* och *tillfredsställelse*, som den lika store Wallenberg i »Min son på Galejan», det yppersta värk i den glada stilen, som jag ännu läst på något språk. — — — O, huru lycklig skulle icke äfven jag skatta mig, om jag kunde lyckas att fördrifva en och annan skrynkla på de pannor, som våra modärna poeter bemöda sig att göra så mörka med sina välsignade suckar — då hade icke mitt sträfvande varit fruktlöst, och jag hade min belöning inom mig. Åtminstone vill jag uppbjuda mina ringa krafter för att motarbeta mina bröder i Apollo i deras gråtmilda framfart, och till den ändan skrefs min »Vitterlek». — — —» I samma bref yttrar han på ett annat

ställe angående den »genre», den humoristiska, som han valt: »Som jag valt denna genre, så faller det sig helt naturligt, att jag ansåg den för den yppersta; ty äljes skulle jag väl pröfvat mina vingsenor, och stält min flygt åt ett annat håll. Jag anser äfven den fina humorn värka långt mera än våra nyare skalders högtrafvande febuseri. De tala om idel tårar och marter, samvetsagg och brott, helvete och svartalfer, endast för att lägga läsarens sinne på pinbänken; och efter en dylik lektyr blir hjärtat tungt och själen bedröfvad. Men icke är detta den sinnesstämning, som utgör vår lycka? Hvarför skulle vi icke vara glada? Solen ler — hvarför skulle då ej människorna göra detsamma? — — —» Och i hans senare utkomna dikt, »Poetiska Trosbekännelser», heter det i öfverensstämmelse härmed:

Aldrig jag satte min ära uti
Tårar att pressa, som mången.
Skäl till att gråta, det finna nog vi
Utan att ta det ur sången.
Glad och förnöjd emot himlen jag ser,
Solen däruppe — hon äfven ju ler.

Den dikt »Vitterlek», han omnämde i det ofvan citerade brefvet, synes oss hufvudsakligast riktad emot Nybom i hans egenskap af osund erotisk sångare:

— — — Så fort en stackare blifvit kär,
Skall världen veta, att *så* det är
Och i orimliga rim till *henne*
Skall hon beskrifvas från fot till änne,

hvarefter hela den nybomska terminologien uppvisas: silfverröst, gyllne hår, svandunsbarm, purpurkind, eldblick, pärletänder och rosenmun o. s. v.:

Den första kyssen blir sen beskrifven;
Om den blef tagen, om den blef gifven,
Han redovisar oss samvetsgrant,
Fast Gud må veta om det är sant.
— — — — — — — — — — — —

Ja, i det doldaste han oss viger
Och ej den minsta favör förtiger,
Som han har njutit med känslorus,
Såväl i solens, som månens ljus.
— — — — — — — — — —

Sedan kommer turen till Böttiger med hans elegiskt daggstänkta kväden till Laura:

Men är hans kärlek olycklig åter,
Aj, stackars liten, hvad då han gråter!
Då fins det neppe en enda rad,
Som ej är blöt utaf tårars bad.
— — — — — — — — — —
Han dukar under för dessa kvalen;
Betänk, o Laura, att karl'n blir galen.

I »Ingress, försök till en sann och gedigen poesi, mina akademiska recensenter vördsammeligen tillägnad», säger Braun ironiskt, sedan han bedyrat, att han därefter skulle locka endast »tysta toner från silfversträngens rena guld» och på så sätt söka vinna ett ideal, »gudsnådligt, tårögdt, sjukt tillika och fullt af saknader och kval»:

I män från Lund och från Upsala!
I konstinvigde store män!
Nu kan jag Eder tunga tala!
Ta'n mig till nåder upp igen!
Jag aldrig mera glad vill vara,
När Herrarna befalla så;
Nej, jag vill gråta, gråta bara,
På språk, som ingen kan förstå.

Snart hade Braun, som man säger, alla skrattare på sin sida, och hvad ej Talis Qvalis' harm kunnat åstadkomma, det gjorde nu detta oemotståndliga godmodiga gyckel, och det kan aldrig förnekas, att det är Braun, som, för att tala med en hans vän och i många hänseenden (ej minst med hänsyn till de »känslosamme») själsfrände, Orvar Odd: »skaffat luft i vår vit-

terhet, då den var nära att kväfvas af sentimentalitetens disighet och den tillgjorda kammarbildningens osunda dunster, att han outtröttligt arbetade på att återinsätta den en tid så föraktade glädjen i dess anborna värdighet såsom en äldre syster till det rätta allvaret. — — —»

Brauns sträfvan blef således ej fruktlös, och hans i det ofvan citerade brefvet uttalade innerliga önskan att »fördrifva skrynklorna ur de pannor, som de modärna poeterna förmörkat», gick i fullbordan. Men på samma gång fick allmänheten liksom en fordran på honom, att han skulle roa den, hvilket anspråk en gång i framtiden, då han var alt annat än »den glade skalden», då ungdomsglädjen för alltid flytt honom, skulle bli för honom helt tryckande.

Den friska värklighetsmålning, Braun inför i dikten, bidrog helt visst i lika mån som hans goda lynne att åt honom eröfra hans motståndares plats i allmänhetens gunst. Fåfängt förklarade man, att sådan poesi ej *var* någon poesi; Brauns dikter trycktes i Aftonbladet, utgåfvos af dettas redaktör och lästes blott så mycket flitigare. I ett bref från Atterbom till Crusenstolpe af d. 20 dec. 1837, hvari han klagar öfver sin isolerade ställning, som gör, att han är illa anskrifven hos både »patricier och plebejer», men att han ändå sjunger efter *sin* näbb, som hvarken är Tegnérs eller Aftonbladets, säger han: »den poesi, som i Sverige för det närvarande gör mesta lyckan, är en sådan, som låter läsa sig *utan* all sinnesstämning, eller i hvilken som hälst.» Den innersta meningen af detta icke fullt klara uttryck torde väl vara, att Brauns och analoga dikter hvarken förutsätta behofvet af en viss sinnesstämning för deras njutande, ej häller försätta läsaren i någon som hälst stämning. — Ser man nu på en dikt af Braun, t. ex. »En höstdag» eller, som den ursprungligen hette: »En blick ur mitt fönster en höstdag», så förstår man det oändliga svalg, som är mellan den rättframme realisten Braun och målsmannen för fosforismen; den senare saknar all blick för det karaktäristiska i ett gifvet natursceneri, framtrollar blott en mängd allmänna känslostämningar, som stå i ett ytterst löst samband med det åskådade naturföremålet — se t. ex. hans »Augustiafton» — under det den förre går rakt på sak och ger åt alt dess rätta,

osminkade namn, besinnar sig ej på att måla just en »höstdag» med slask och rusk och anksnatter i vattenpölarna, och *dock* med ett gemyt, en *stämning*, som en vanlig sund människa ej kan undgå att känna sig berörd och anslagen af:

Inne jag sitter, hör stormarne tjuta,
Gräla och brottas med väggar och knut;
Störtskurar piska mot bristfällig ruta,
Oh, hvilken fasa, när jag blott ser ut!

Rännil vid rännil på gården sig slingrar
Takrännan ger dem en ymnig tribut;
Blåsten med starka skolmästarefingrar
Luggar allén, snart peruken är slut! —

Bandhunden, förr den mest pratsamma sälle,
Sitter i kojan, så tyst som en mur.
Ögat, orörligt altjämt på ett ställe,
Fylles med tårar af yrande skur.

Tuppen med hela sitt harem har tagit
Under en hökorg en hastig reträtt,
Regnet hans hugfulla låga nedslagit,
Lik en sultan tycks på nöjet han mätt.

Häjdad från knäfall igenom sin grimma,
Står där vid kärran en eländig märr.
Högt från den knifhvassa ryggen en dimma
Stiger ur luften, liksom ur ett kärr.

Ankornas jubel bedröfvelsen rågar,
Kors, hvilket väsen i himmelens höjd!
Då man är sorgsen, som döden det plågar
Kacklet att höra af dumhetens fröjd.

Kjorteln kring hufvu't att hamphåret spara,
Springer en piga i träskor! — hopp, hopp
Himmel, hur nyfiken hvirfveln kan vara!
Stubben han lyfte mot himmelen opp.

Senaste synen var nog att betaga
Äfven den djärfvaste mod att se mer;
Ty vill jag sluta, gardinen neddraga,
Krypa till sängen och bädda mig ner.

En äkta höststämning, som ovilkorligen måste med styrka meddela sig till hvarje poetiskt fördomsfritt sinne!

Ett liknande intryck gifver äfven dikten »Vinterkväde». Om man jämför denna realistiska vinterbild med Nyboms blomsterströdda vinterhimmel, så framstår olikheten bjärt, men med all fördelen på Brauns sida, d. v. s. på den värkliga vinterns med röda näsor och frusna kinder.

Man får ej det aflägsnaste intryck af »vinter» vid att läsa följande nybomska strof:

Den bleka vintergatan — är den ej
Liksom en sky utaf förgätmigej
Med ljufva rosor, doftande jasminer;
Och midt i denna rika blomsterkrans,
Ser du en fladdrande, en sällsam glans
Af dansande, af glada amoriner.

Men hos Braun, som alldeles ej prisar vinterns behag, finner man dock en ovedersäglig vinterstämning, behaglig eller obehaglig, alt eftersom ens egen erfarenhet af vinterns olägenheter och fördelar ställer sig.

Må andra sjunga till Nordens pris
Och högt berömma dess snö och is!
Jag kan det icke! Jag släpper lutan
Så snart jag ser på den frusna rutan. —
— — — — — — — — — — —
O, hvarför föddes jag i de länder
Där halfva året man hackar tänder!
— — — — — — — — — — — —
Se blott därute! Se hur de gå
I ulfvakläder på fötter två!
Se, hur den tjutande nordanvinden
Med klart berlinerblått sminkar kinden,
Se, hur på näsan, blodröd af frost
En istapp fattat sin höga post.
Och se hur naren hvitlimmar håren,
Att man går gubblik i bästa åren!
— — — — — — — — — — — —

Ja, hur poeterna sjunga må,
De frysa säkert rätt bra också! — — —
Må fritt de kalla sin Nord en »Lilja»,
Men blommor kunna de icke skilja,
Det vill jag säga dem midt i syn,
När blindt de sväfva i silfverskyn!
Och härmed slutar jag jeremiaden,
Ty jag skall låna mig ved i staden.

Häri ligger mycken stämning, och man får ett bestämdt intryck af vinter. Man måste ovilkorligen gifva Braun rätt däri, att vissa af våra romantiska skalder i sanning måtte ha förstått sig bra litet på blommor — helt naturligt i öfrigt, då de så ofta botaniserade bland skyarne i stället för på jorden.

Det fans emellertid ännu en klass inom den literära världen, emot hvilken Braun vände sig, med någon rättvisa i sina omdömen, men också med mycken öfverdrift, ehuru mången gång med träffande humor, vi mena de skrifvande damerna, författarinnorna, som vid denna tid voro både talrika och i hög grad framstående.

Det var Fredrika Bremers — »ah, cette jeune fille, qui écrit aux bords de la Baltique», som det hette om henne i Paris, — och Emelie Carléns glansdagar, då de sågo sina arbeten öfversatta och lästa på nästan alla Europas språk, ibland, som fallet var med den senare, innan de utkommit på svenska; bredvid dem — ehuru må hända ej nående deras fulla jämnhöjd — framsväfvade den aristokratiskt eteriska fru v. Knorring, vidare fru Schwartz, Wilhelmina Stålberg, m. fl. stjärnor med mindre ljusstyrka; med ett ord, det var den tid, då kvinligt författareskap stod på sin höjdpunkt, och en hel ny roman- och novell-literatur såg dagen.

Det var därtill den tid, då kvinnan vid högtidliga tillfällen skulle så att säga hufvudsakligast inspirera till strid med *svärd*, ej till lösandet af lifvets *värkliga* uppgifter, skulle hvila liksom på skyar med segerkransar i händerna, vara huldgudinnan, förtjuserskan i ömma herdestunder, och i hvardagslag köksa och öfverhufvud taget romantiskt bornerad, eller som C. A. Agardh i sin utmärkta artikel »Kvinnan» yttrar i Skånska Correspon-

denten 1833: »än tror man henne endast vara bestämd till mannens hushållerska, än till hans älskarinna; på sin höjd till erkänd moder åt hans barn; därefter rättar man hennes uppfostran. Förnedrad till ett medel för främmande ändamål, sätter man henne i en pension för att undervisas i konsten att som näktergalen locka till sig en make, och gör den korta perioden af hennes fjärilslif till hela hennes lifs bestämmelse»; — i en sådan tid är det gifvet, att kvinligt författarskap skulle väcka opposition på många håll, och man kunde uppvisa framstående auktoriteter härför äfven utom Sverige. Själfva frihetsmannen Byron, som i sin diktning skapat kvinnogestalter af sällsynt rikedom, af ideal skönhet, kärlek och kraft, är skarpt hånande, då talet faller på vittra damer, så t. ex. i första sången af »Don Juan», där dennes mor, den lärda Inez, omtalas som ett »tvåbent räkneboksexempel, en hel miss Edgeworths bok», och i »Beppo», strof 72, förekommer denna framställning af haremskvinnornas företräden: *

Du finner ej en haremsdam beläsen,
Och skrifva värs försöker ingen på,
Gör ingen ordlek och är icke kräsen,
Postillor eller dram står ej att få,
Tänk, hvad där äljes skulle bli för väsen,
Men lyckligtvis så ges där inga »blå». —
— — — — — — — — — — — — —

I sin dagbok från Ravenna 1821 yttrar han vidare: »betänkte jag kvinnans ställning i det gamla Grekland — den var behaglig nog. Deras nutida ställning, en kvarlefva af feodaltidens barbari, är konstlad och onaturlig. De borde sörja för hushållet, sköta och kläda sig

* Att Talis Qvalis tillägnade Orvar Odd sin öfversättning af Byrons Beppo, förklaras af de gäckande snärtar — beslägtade med dem Orvar Odd själf utdelade — som Byron här har tillreds åt de »blå» och äfven åt det slag af poeter, som enligt honom ha

— — — Sin rätta plats bland tebordstanter
Och i en klubb af vittra guvernanter.

väl, men icke blanda sig i samhällsvärf. I religionen borde de erhålla en god undervisning, men dikter och politiska skrifter borde man icke låta dem läsa — ingenting annat än böcker af fromt innehåll och om kokkonsten. Musik, teckning och dans — också en smula trädgårsskötsel och dylikt.»

Något mera frikostig är den konservative jesuithyllande J. de Maistre, då han, i den brefväxling,* han från Petersburg för med sin dotter, med henne afhandlar frågan om kvinnans rätt att studera eller författa; han säger nämligen i ett af dessa bref, hvari han visar, att det är kvinnans uppgift att föda och uppfostra män: »jag tror, att kvinnorna i allmänhet ej böra vinnlägga sig om kunskaper, som strida emot deras pligter, men jag är långt ifrån att tro, att de böra vara fullkomligt okunniga. Jag skulle ej vilja, att de trodde Peking ligga i Frankrike, eller att Alexander den store friade till en dotter af Ludvig den fjortonde.» — Och i ett annat bref heter det: »Jag ser, att du blifvit ond öfver mina impertinenta utfall mot de lärda kvinnorna — — — Jag har aldrig sagt, att kvinnorna voro apor, jag svär dig vid alt, hvad heligt är, att jag alltid funnit dem ojämförligt mycket vackrare, älskvärdare och nyttigare än apor, jag har bara sagt, och det frångår jag icke, att de kvinnor, som vilja vara män, bara äro apor, ty att vilja vara lärd är att vilja vara man. — — —»

Denna tankegång var äfven i vårt land den allra vanligaste, och detta ännu långt efter det allmänheten lärt sig erkänna och uppskatta de framstående kvinliga förmågor, som uppträdt. De yngre skalderna uppträdde dock ingalunda direkt emot *alt* kvinligt författarskap — så mycket mindre, som en af de främsta författarinnorna, fru Carlén, stod i personligt vänskapsförhållande till de flesta af sina manliga literära samtida, för hvilka hon, i likhet med fru Lenngren fordom, förstod att göra sitt hem till en samlingspunkt — de riktade sig emot det kvinliga författareskapet i den mån, de funno det öfverdrifvet sentimentalt och osundt; men ändock är det ej utan, att de gärna med skymten

* Lettres et opuscules. I. 145.

af ett litet gäckande leende omtala detta kvinliga medarbetarskap öfver hufvud taget inom literaturen.*

Så har Orvar Odd i »Grupper och Personnager», mycket roligt åt »den literära sköldmön Fredrika Bremer — — — vår Karl den tolfte i vitterhet», som blifvit »introducerad i England, till och med gått med ångbåt öfver oceanen och intagit Nordamerika, inclusive Californien och Guanoöarna» och som genom sin inblandning i Straussaken satt »pjunket i system», medan hos friherrinnan Knorring enligt samme författare fans mycket af »den intressanta hektik, som hos så många skrifvande damer synes utgöra ett sine qua non», och själfva språket i hennes sista arbeten »släpade sig slutligen andfådt fram i sjuknegligé och kipptofflor», då däremot fru Carlén låtit »mer än en älskare lyckligt genomgå profvet både Islandsmossa och Caraghénkarameller förutan.» På ett annat ställe** yttrar samme författare med samma brist på renhårig respekt för »det motsatta könet», som han kallar kvinnorna: »det är dock en sanning, att dessa älskvärda damer vid skrifbordet kunna göra undervärk, åtminstone hvad kvantiteten beträffar; tre tomer, och andra tre tomer — det är för dem ingenting! När de blott kommit i gång förfärdiga de dessa sina literära knypplerier likt öfvade strumpstickerskor i mörkret, med otrolig fingerfärdighet, som endast kan motsvaras utaf oändligheten af deras trådnystan.» Och han har äfven en liten epigrammatisk dikt, ehuru obetydlig, »En ledsam upptäckt», i hvilken han, blickande öfver sin skrifvande kärestas axel i stället för billet-douxen får se....

Ve! hvad skall jag tro om min blifvande fru?
Hon också då är som alla, gudnås!
Vet att hon skrifver (i smyg förstås)
På en roman à la mam'zelle Chose.

* Själfva Tegnér, så svag för damerna han äljes var, yttrade vid ett tillfälle till Braun, då samtalet föll på hans första resa i Tyskland och den dåvarande Frithiofshänförelsen, dessa föga biskopliga ord: »Vid den tiden dyrkades jag i Tyskland, som en ny guds son. Men nu är jag glömd, och nu dyrka de den heliga anda i mamsell Bremer.»

** »Hinsidan Sundet», del 2.

Den, som däremot ej kan hvarken skämta eller le, ej ens i en så delikat fråga, är Beppo-Sommelius. »Blåstrumpa» är det enda namn, han känner till för en skrifvande kvinna, och han dammar på henne lika skonlöst om måhända ej fullt så giftigt, som han låter sitt förakt gå ut öfver prest och doktor och länsman och hela samhället i öfrigt; att äfven han haft särskildt Fredrika Bremer och Straussaken samt hennes filantropiska värksamhet i dess helhet i åtanka, framgår lätt:

En »blåstrumpa» klottrar och kläcker ut värs,
Hon skrifver romaner om folk härs och tvärs
Och har så ömtåliga närver;
Hon ser i hvar molnstod, som Moses, en gud,
Vapörer hon får vid kanonernas ljud,
Och nytjar planschett och konserver.

Men hör hon ett eko af djäfvulens namn,
Hon skyndar till bibeln, som skutan i hamn,
Och prude som en mentor i tonen,
Hon ger oss en sexa med andelig spis,
Och dito en rätt med diverse bevis
För dogmerna och religionen.

Lungsigtiga hjältar och hektiska mör,
Det människor är efter hennes humör,
Som renats för gudarnes fäster.
Hon är öfver sabbatens helgd en fiskal
Och ifrar fanatiskt för nykterhetstal,
Förhör, småbarnsskolor och prester. — —

Äfven Braun är, såsom vi ofvan antydt, omild emot »blåstrumpor», ehuru ej häller han helt utan urskilning rider ned på alt kvinligt författarskap, utan egentligen endast på det omogna och osunda, som han dock efter vår mening ej obetydligt förstorar. I ett af sina bref till sin vän Adlersparre klagar han sålunda öfver, »att vi hafva åtskilliga blåstrumpor, som fuska i vårt arbete och dränka världen i känslopjunk». Dock tillägger han strax efter: »några af dessa Evas döttrar göra likväl ett undantag härifrån samt prestera rätt lättsmält själaföda.» Och i ett annat bref yttrar han om ett af Fre-

drika Bremers nyss utkomna arbeten: »De 'Nya teckningarne ur hvardagslifvet' — — — har jag läst; de voro ganska förträffliga, och hade varit det fullkomligt, om galnpannan Angelika varit åt fanders. — — — Men en så förtjusande karaktär som Adelaide har jag nästan aldrig sett skildrad, om jag undantager Diana Vernon i Rob Roy af Scott.» Och i en af sina noveller låter han hjälten-löjtnanten uttala sina egna funderingar öfver samma ämne sålunda: »Jag beundrar på det högsta denna författarinna (Fr. Bremer), men ett väsentligt fel har jag att anmärka på hennes, liksom i allmänhet på alla fruntimmersromaner. Hennes hjältar, dem hon målar con amore, äro nästan alltid despotiska, otäcka egoister, om ej rent af skurkar. Den där Alarik i Presidentens döttrar t. ex., hur hårdt, hur hjärtlöst, hur svartsjukt behandlar han icke Adelaide, en af de älskvärdaste, finaste kvinnokaraktärer, som någonsin blifvit skildrade. Han var henne sannerligen icke värd, och jag tror aldrig, att de kunde lefva lyckliga tillsammans, ehuru författarinnan försäkrar oss det. Ligger sällheten i en stor barnskara, så hade de visserligen funnit den, ty i *Nina*, där vi som hastigast återse den sköna Adelaide, har hon icke mindre än *fjorton* lefvande barn, hvilket kan kallas rätt hederligt tilltaget, men i öfrigt tror jag dock, att Adelaide måtte haft rätt sura dagar. Och Bruno sedan i Grannarna, honom vill jag ej en gång tala om, emedan han är den komplettaste skurk, den nyare svenska literaturen har att uppvisa — — — och denne i brott sölade man gifver författarinnan till maka Serena, som hon sökt göra rent af himmelsk. Det har emellertid i mitt tycke misslyckats, ty jag rår Gud hjälpe mig icke för det! den där Serena förefaller mig alltid som en halt hvit anka. — — — Emellertid kunde man nästan vara frestad att göra kvinnorna en svår — — — beskyllning, då man läst några af dem författade romaner; den nämligen, att den ädlaste kvinnan föredrager den karaktärslösaste och nedrigaste mannen — — — och grunden till det där liebhaberiet för moraliskt fördärfvade hjältar, som förekommer i fruntimmersromanerna, är att söka i kvinnans sublima, men vanskliga tro att genom sin öfverseende mildhet och godhet höja och resa den sju resor fallne.»

Det tyckes egentligen vara »Alarik» och de »fjorton» barnen, som i synnerhet varit Braun en nagel i ögat, ty han har i en längre dikt, »Uppränning till en 'roman' af modärnaste slaget, Sveriges samtliga författarinnor tillägnad», gifvit en parodi i två afdelningar jämte upplysande anmärkningar, hvaraf man får veta, att motsvarande tilldragelser stå att finna i vissa Fredrika Bremers arbeten; som profbit meddela vi några värs ur diktens »senare del», som behandlar fröken Adelaides kärlekskval:

Då skrifver hon en »Dagbòk» i sin nöd,
Likt alla damer tänkande på död.
»Vi» göra några utdrag därutur,
Då just nyfikenhet är vår natur.

Så skrifver hon, på slaget tolf, en natt:
»Det kan ej — — dröja!! O!! jag är — så matt!!!
Men *om* jag innan — dess — blott! kyssa fick(?)!!!
Min gode, *sköne!!* — ädle! *Alarik!!!!!*»

Tre kvart på tu: »jag *lefver* än, o! Gud!!
Hans dyra *namn!!* skall bli — mitt — *sista* ljud!!!»
En kvart på fem: »o! du — *min* Alarik!!!
Om! blott i dina — armar!! — dö jag fick!!!!»

Poemet slutar med följande »apostille»:

Med sista posten från Paris det blef
Bland annat mig berättadt i ett bref,
Att fru Adelaide nu lyckligt födt
Sin *tolfte* son, ett barn, så sött, så sött.

I det i hans sista kalender »Borup» införda poemet »Pappersåldern», där han talar om, att numera, då papperet är så billigt, »en enka eller bedagad flicka till nålen icke vill längre blicka», utan genast står färdig att vara författarinna, säger han:

Visst är att tänka hon föga van,
Men det behöfs ej i en roman — —

Och öfverhufvud taget lönar detta — författandet — sig bättre än att sy, tillägger han, och dessutom blir

hon snart »på tyska öfversatt och hennes namn blir europeiskt», hvarefter följer en klagan öfver pappersålderns farlighet, emedan den skapar en sådan mängd vittra kvinnor, att de arme männen till slut få gå utan skjorta och:

All ärbarhet nödvändigt flyr,
Då alla skrifva och ingen syr.

Den stackars Braun fick nog känna på, att det ändå fans de som sydde, att döma af hans ständiga sorglustiga klagan öfver »björnande skräddare».

Det ser vidare ut, som om det »europeiska» rykte, denna tids literära svenska kvinnor vunnit, med om än lindrigt obehag berört deras om allmänhetens gunst med dem täflande skaldebröder; ty det är ej utan, att det ligger en viss liten udd i stroferna om »den tyska öfversättningen och den europeiska ryktbarheten». Faktiskt är det ju, att Emelie Carléns och Fredrika Bremers rykte värkligen gått betydligt längre än Brauns, ehuru hans dikter äfven öfversattes på tyska, hvarom han själf med tydlig belåtenhet 1854 skrifver till sin vän, brukspatron Lind: »Jag hade nära glömt berätta dig en sak: af tidningarna har du tilläfventyrs sett, att en hop af mina dikter blifvit öfversatta på tyska. Men kan du gissa, hvem öfversättaren är? Ingen mindre än förre preussiske ministern i Stockholm, Brassier de St. Simon, numera minister i Turin, och som sändt mig boken från Berlin tillika med en högst smickrande skrifvelse. Öfversättningen är efter hvad flera härvarande tyskar förklarat, alldeles ypperlig, och har i Tyskland gjort mycket uppseende. Jag har redan läst ett par recensioner, där din gamle skald öfverhopas med beröm.»

Och Orvar Odd berättar en smula retligt, att »hvarenda väl uppfostrad miss i Nordamerika och England kan mamsell Bremer utantill», att man studerar henne i Grekland och på öarne i Arkipelagen — »utan att vara mindre hög är hon dock lättlästare än Plato» — att hon skall bli öfversatt på arabiska af Abd-el-Kader, och att man i djupet af Afrika skall hänryckt om henne utropa: »när kvinnorna i detta eviga snöns land skrifva så skönt och värkligt rörande, hvad skola då icke detta lands söner förmå i skrift och dikt!» — —

Trots detta lilla bevis på jalousie de métier hafva emellertid både Braun och Örvar Odd lämnat sitt varma erkännande åt de skrifvande kvinnornas betydelsefulla inflytande, ehuru det helt naturligt är den förre omöjligt att låta ett förträffligt ämne till gyckel gå obegagnadt förbi.

Ett sådant tillfälle erbjöds honom själfmant af friherrinnan Knorring, som oförsigtigt nog i »Bref till Hemmet under en sommarresa 1846» utmanade honom med att referera ett samtal, hon haft med Welhaven, hvarvid denne förklarat, att det var bättre att hafva »ingen literatur, såsom Norge, än en dålig dylik... såsom... jag vet väl hvem, och påstod att en sådan bok, som... en och annan af *v. B.* aldrig i världen kunde, *fick* eller lönade tryckas i Norge, och jag... ville nästan varit en norsk »Kone» i *det* ögonblicket.»

På detta svarar Braun med dikten »Till författarinnan af kusinerna», hvari han kämpar för »de vittra B'na», v. Beskow, v. Brinkman och till slut sig själf och lyckönskar Norge, som hvarken har — —

— — — grefvinnor, härtiginnor,
I hvilkas krets ni kan få svänga er;
Där finnas ej en gång *författarinnor,*
En utaf detta lands välsignelser.

Sitt löje tyckes han dock uttömma i den lilla, genombefängda biten, benämd »En blåstrumpas P. S.»

P. S. Här i påsst skrifftum kan jag säja dej
Att jag går havande (för guss skull säj
Dätt ej till nogon!) mä en ny roman
I förtiåtta hefften. Hela stan
Har frågdt och tiggit äfter mera nytt!
Men feck di vetat, tror du, feck di? pytt!
Snart är den färdi — och dätt lärda juret,
Min mann, får läsa jenåm kårräkkturet.

2.

Hos Braun afspeglar sig hans enskilda lif i hans diktning vida mera än hvad förhållandet är hos Talis Qvalis eller Nybom, som endast undantagsvis låta sina privata öden inrymmas i sina dikter.

Därför skulle man också utan tvifvel kunna rätt framkonstruera Brauns lefnad med tillhjälp af hans dikter, äfven om man icke ägde de ypperliga källor, hans efterlämnade och på skilda ställen förefintliga bref gifva.

Men då Talis Qvalis har det draget gemensamt såväl med Nybom som med sina antagonister bland suckpoeterna, att han på sätt och vis är ett slags kammarskald, äfven han, är en den teoretiska idéens man, visserligen med vaken, klar blick för lifvets värkligheter i dess oförfalskade gestalter, men dock ej deltagande i detta lif genom annat än just sina dikter, så är Braun den midt i dessa värkligheter *lefvande* skalden.

Han pröfvar på lifvet i många olika former, och under det han, drifven af sin dystra oro, kringflackar land och rike, ej som den vilde Beppo, »i bredd med orkanen på frustande hingstar», utan helt hvardagligt guppande upp och ned på skjutskärran, kommer han i i beröring med och lär känna en mängd människor af alla slag och klasser.

I förbigående vilja vi anmärka, att det Sverige, Braun visar oss, är ett äkta skjutskärrornas förlofvade land, genom hvilket ännu ingen ånghäst frustat fram.

Och till skjutskärrorna, dessa hans pinoredskap under hans många resor upp och ned, kors och tvärs genom svenska provinser, har Braun ett snedt öga: »den helvetesmaskinen», »dessa rörliga tortyrbänkar», som han kallar dem, »i hvilka man blir förvandlad till en trasa eller ännu bättre — en lefvande kallops!» »I händelse af förändrad straffbalk i vår lag,» skrifver han i ett bref till en ungdomsvän, »skulle jag *föreslå resor*

på bondkärra som kroppsstraff, då hvarje mil skulle motsvara 1 par spö, och 60 mil (som jag for) vara lifsstraff.» Och dock står Braun helt visst i ett slags skuld till dessa förhatade kärror, ty dem förutan skulle han säkerligen fått mycket mera hufvudbry att lösa knutar och reda härfvor t. ex. i sina noveller, i hvilka just skjutskärran spelar en ej oväsentlig roll, liksom diligenserna göra det i Dickens romaner, exempelvis »Nicolas Nickleby», eller hos M. A. Goldschmidt — vi nämna endast hans berättelse »I en postvagn» — samt i Sverige äfven hos Nepomuk m. fl.; med ett ord, den tidens roman- och novell-literatur skulle helt visst stått sig slätt, om man ej haft de långa skjutsresorna att stundom i novellistisk nöd taga sin tillflykt till. Under sådana resor i värkligheten hade man själf naturligtvis det yppersta tillfälle att komma i beröring med allehanda folk, som förhållandet också var med Braun, och han fick med egna ögon se och egna öron höra, hvad hans tids människor kände och tänkte, deras förhoppningar och farhågor; ej minst därför framkommer också alt, som ger näring åt den allmänna tankegången, i rikaste omväxling uti Brauns dikter; skalden är med hela sin personlighet fullt inne i den värklighet, han besjunger.

»Jag framställer uti mina små poemer lustiga, men *tänkande personer*, då jag förut blott framstälde *tankar*, mina egna tankar,» skrifver han själf härom i bref 1835. »Jag har nu lärt mig känna människan något litet och vill följaktligen äfven söka att måla henne. Människokännedom är också den enda kunskap, man lär sig själf; man lär den endast därigenom, att man lefver — ju längre dess bättre. Således kan jag hoppas att hinna till någon höjd härutinnan, om ej i något annat, så vida jag vill nyttja mina ögon.»

Och detta gjorde han också grundligt; hans flesta dikter hafva sina motiv just af hvad han sett utom kring sig i det dagliga lifvet; men på samma gång framträder starkt hans egen personlighet i det sätt, hvarpå han skildrar, hvad han sett. En person, han grundligt känner till, är sålunda »hållkarlen» eller »skjutsgossen»; han vet huru de båda frysa och hundsvotteras, och han läser deras tankar, både den gamles och den unges, och han tolkar, hvad han läst, i dikter, som med

sitt naturtrogna språk och trots deras egenskap af »små lustiga poem», hafva, i det de värkligen skildra »*tänkande personer*», förmåga att gripa läsaren:

Aldrig jag får i mitt öga en blund!
Nu kom en vagn, af de store.
Herren förlåte min önskan: en hund
Hällre än hållkarl jag vore.

Hunden får rasta, när jägarn är trött
Eller när störtskurar svalla;
Mig, fattig fan, så i tort, som i blött
Äger en hvar att befalla.

Somliga lofva mig bränvin, och stryk
Lofva mig andra, mer knappa.
Jag är en trasa i fattigmans byk,
Alla de vilja den klappa. — — —
— — — — — — — — — — —

Den unge, skjutsgossen, är en god del hurtigare och käckare, sannolikt därför, att han ännu ej hunnit vara så länge med i »byken» och följaktligen ej hunnit bli genomklappad:

Vintern är bister, och rocken är tunn,
Armbågen genom den lyser,
Tänderna hoppa, som kråkor, i mun,
Hoppsan! men skam den som fryser!
— — — — — — — — — — — —

Landsvägen älskar jag mer än mitt hem;
Hemma går huller om buller.
Värdfolket super och barnen med dem; —
Hoppsan! nu husbond är fuller.

Gröt jag ej finge i afton ändå,
Äfven om hemma jag vore.
Här kan jag kanske en tolfskilling få,
Hoppsan! af herren den store.
— — — — — — — — — — — —

Att Brauns studier från rapphönan infalla under bränvinets glansperiod i Sverige, framkommer bland annat i hans skildring af bondens tidsmålande missnöje öfver bränvinsförbudet:

Förbjud mig att lefva, — och tyst jag förblifver,
Förbjud mig att supa, — och gallskri jag gifver
Ifrån mig, ty bränvin är själen i alt;

orden i denna dikts slutstrof »hur sorgen fördrifva, som väckes af skatter, rotering och prest?» visa nogsamt, att Braun förstod tankeläsning. Det är djupt allvar i den bekanta parodien »Bränvinet»; det finnes i denna intet, som lockar läsaren att le; dikten är så att säga därtill alt för hemskt sann; vi anföra endast följande:

— — — — — — — — — — — —

Gift i ådrorna utaf naturen,
Du, som sänker mänskan under djuren,
Hvem fann upp dig? Sångmö, säg mig det?
Jo, då Satan fåfängt frestat Herran,
Flög han hämdfull bort i mörkrets fjärran,
Och han bränvin grät.

Säg oss, säg oss, är du ej detsamma,
Kändt i upprors- eller mordbrandsflamma,
Uti folkets dvärgväxt, folkets knot?
När som pöbeln eller bonden ryter,
Är det icke bränvin blott, som bryter
Ut med samma hot?

— — — — — — — — — — — —

Det ligger en hel nykterhetspredikan häri, måhända lika kraftig som den af Braun så lifligt afskydde nykterhetsifraren domprost Wieselgrens ljungande nykterhetstal, mot hvilken Braun skrifvit en dikt, som tillhör hans mindre lyckade. Dock skulle väl Braun själf ingalunda velat medgifva, att han på något som hälst sätt understödt denne nitiske nykterhetskämpes sträfvanden; därtill hade denne för mycket råkat träffa en af hans egna

svaga sidor. Men att Braun tydligt såg dryckenskapens fördärf för *folket*, det framgår klart af hans dikter.

Det är för öfrigt utmärkande för Braun, att han egnar de ringare klasserna så mycken uppmärksamhet. Ett demokratiskt åskådningssätt gör sig ju också mer eller mindre gällande hos alla 1840-talets yngre skalder; hos somliga, exempelvis Beppo, gifver det sig tillkänna företrädesvis såsom hat mot bördens och börsens män; hos Nybom ligger det på grund af hans härkomst i blodet; Talis Qvalis har mera aktgifvit på demokratiens tankegång såsom sådan, därför framträder i hans dikter mera själfva idéen; Orvar Odd har ej minst betydelse som den nya representationens försångare; hos Braun är det de enskilda konkreta fallen, som skildras, och i dessa hans skildringar kan man läsa hans för folket sympatiska hjärtelag.

Detta framkommer kanske mest gripande uti de båda dikterna »Den gamle soldatens sång i anledning af prygelstraffets bibehållande» samt »Stattorparens suckan».

Den förra diktens ämne, prygelstraffet inom arméen, var just egnadt att väcka de båda frihetsälskande skaldelöjtnanterna Brauns och Beppos harm, i all synnerhet som detta straff för *soldaterna* fått kvarstå, sedan kung Oskar I dock gjort så mycket för att förbättra *fångarnes* ställning, och de uttala sig också härom, den senare uteslutande hånande — med en ton af vedervilja — den förre därjämte med en innerlig känsla för de hederliga delinkventerna. Här yppar sig en stor olikhet hos dessa i många hänseenden parallelt löpande skaldenaturer; hos Sommelius söker man förgäfves efter de veka toner af värkligt kändt deltagande, som så ofta framkomma hos Braun. Denne har i hög grad uppnått förmågan att just sätta sig in i *andras*, särskildt de förtrycktas sinnesstämning och tolka denna; för Sommelius tyckes detta vara en omöjlighet, han känner endast sig själf, och från sin egen synpunkt omtalar han tingen; han kan måla böndernas och de fattigas betryck, realistiskt, träffsäkert och skarpt, men ej deras inre själslif; att döma af hans diktning har han ej någon tanke på eller sinne för, att äfven hos dessa »kutryggiga, sotiga, utsvultna» varelser i »klädpaltor tunna och grofva» kunna finnas mänskliga känslor för rätt och orätt, kunna

uppenbara sig glimtar af finkänslighet och självfaktning. Detta ser däremot Braun, och detta gör, att läsaren på ett helt annat sätt gripes af dennes dikter, som så tydligt äro skrifna rakt ur hjärtat, med harmfullt sinne och så att säga med tårade ögon.

Då han sålunda först låtit den gamle soldaten med harm och sorg utbrista: »skall en ärlig karl få prygel, sedan tjufvar sluppit spö!» lägger han i hans mun följande käcka och vackra ord, riktade till kung Oskar:

Ökas modet väl i striden
Af den usla käppens tvång?
Karl den fjortonde i tiden
Var soldat som jag en gång;
Därför borde ock hans son
Vara om soldaten mån.

Det är modigt sagdt af skalden, och det är varmt kändt, men ännu längre har han blickat in i den gamle soldatens hjärta, då han låter denne fortsätta:

Fan jag frågar efter svedan,
Det är skammen, skammen blott. —
Själf jag slipper nog, emedan
Mitt gevär då har ett skott. — — —

Dikten är, såsom det synes i en af skalden bifogad not, den vi redan i början af detta arbete meddelat, riktad emot presterna, som vid någon riksdag i synnerhet ifrat för prygelstraffets bibehållande; hvilken riksdag är nu ej godt att utleta, enär dikten ej är försedd med årtal, och frågan om prygelstraffet var en af 1830—40-talets »stående.»

Man skulle dock göra detta stånd orätt, om man ansåge det för den ende motståndaren till detta barbariska bruks* afskaffande; äfven officerarne själfva på-

* Som ett exempel på hur en militärisk strafforder från prygeltiden tager sig ut, meddela vi här en dylik, ställd till Dalregementet: »Regementsorder d. 18/4 1814. Fahnjunkar Lind tillhåller Musiquen att ej nedfläcka sina gula Lärftsbyxor, icke heller att nyttja dessa Byxor utan särskildt Ordres. Den af de större Musikanter eller

yrkade dess bibehållande, se t. ex. riksdagsprotokollet, hållet hos ridderskapet och adeln riksdagen 1840—41, då frågan äfven var före, och åtskilliga officerare, v. Hohenhausen först, därefter excellensen Gustaf Löwenhjelm, L. A. Sandels m. fl. yttrade sig för straffets bibehållande, hvarvid Löwenhjelm särskildt framhöll, att »hederskänslan hos under kroppsaga stående krigsmän aldrig kunnat utplånas däraf, och att ej ens de bönder, som 1812 petitionerade till kronprinsen om prygelstraffets afskaffande från beväringsmanskapet — hvilken petition handlade om kroppsskada — ansågo stryk vanhederligt.»

Braun lägger ej häller fingrarne emellan, då det gäller att i sin tur afbasa de militärer, som voro vänner af detta råa förfaringssätt mot medmänniskor; oftast gör han detta i sina noveller eller rättare skizzer, men äfven i dikten »Nyhetsmakarne», skrifven 1843, ehuru i afgjordt skämtsam ton. Dikten, som ej minst är riktad emot konung Oskar I:s ifver för uniformsförändringar, handlar om tvänne unga löjtnanter, som af sin general beordras till Ryssland att studera byxornas snitt, knapparna i jackan och, om

Prygel, som dock är den säkraste bot,
Skall gifvas på magen och ej — midt emot.

Men pryglet jag lägger på hjärtat er mest —

— — — — — — — — — — — — — —

De tappre nu dra mot den ryska koloss
Med tumstock, med skräddare och en profoss.
De mäta och klippa och prygla hvar dag
Samt finna till Ryssland så stort ett behag.

— — — — — — — — — — — — — —

Men alt det förträffliga, som de få se,
Blir infördt på stund i vår svenska armé!

Den tredje löjtnanten i denna tids skaldekrets, Ridderstad, förblef ej häller likgiltig för frågan om prygelstraffets afskaffande; visserligen berörde han ej denna i

Trumslagare som häremot bryter straffas med 10 prygel och de mindre straffas med ris af Profossen uti Högvakten. Uddevalla som ofvan C. Klingspor.» (»Dalregementets historia».)

poesi, men så mycket mera på prosa; han motionerade nämligen trofast därom vid åtskilliga riksdagar, och Ridderstads riksdagstal äro ju på sitt sätt vordna allmänt bekanta; han säges nämligen hafva haft en sällsynt förmåga att tala — salen tom. —

I sin dikt »Svanesången» åsyftar Sommelius det representationsförslag, som Hierta förfäktar i den i början af vår framställning* omnämda artikeln i Aftonbladet af d. 8 aug. 1844: »Med hvad rätt sitta adel och prester på den svenska riksdagen»; han framställer i denna dikt äfven drastiskt de fattiges *yttre* nöd, då han talar om, att ej bönderna mera äro så barnsliga att prisa ödet, för det de få ha den äran att bespisa »de grossmyndiga»,

Som behaga att förtära
Välbevåget, hvad de skära
Opp ur åkrar, som de nära
Med svettdropparna.

I »Stattorparens suckan» berör Braun visserligen icke såsom Sommelius representationsförändringen, men den fattiges nöd ser äfven han, och för den har han ännu varmare ord, nu som förut — enligt hvad han själf antydt i ett redan meddeladt brefcitat — sin princip trogen att ej själf deklamera öfver den lidande, utan låta denne tala för sig själf. Det är en, om man så får säga, hjärtlig realism i den värklighetsbild, sedd äfven den med en blick af tåradt deltagande, som här lämnas af den fattige torparens släp och svält, där han sitter i sitt tomma utpantade bås och ändå »*skall* vara nöjd», för att slippa bli vräkt af patron:

— — Patron — ack, om jag kunde... men bort med agg och hat!
Han liknar blott de andra, som ha fullt upp med mat;
Men se jag gärna ville, hur karl'n sig bure åt
Sju stackars barn och hustru att föda på en plåt.
— — — — — — — — — — — — — — — —

* Se sid. 55.

Nog har den herren roligt, det tviflar jag ej på,
Men ta mig fan! jag bytte med min patron ändå...
Nu ringer det till middag — ack, den som hade mat!
Men *svälta* kallas *lefva* för torpare på stat.

Det är lefvande rättskänsla, som uppenbarar sig både i Beppos hänsynslösa och Brauns mera gripande och djuptgående försvar af den fattige emot den rike, en rättskänsla, som, en gång väckt, under tidernas lopp till slut blir den stormakt, Nybom så profetiskt ger en antydan om i sin i det föregående anförda dikt till de små fattiga barnens förmån, och hvilken ånyo inspirerar våra senaste skalder.*

Med denna sympati för de enkla och ringa, hos hvilka han trott sig finna naturen mest ofördärfvad, mest osnörd af konventionella former, som enligt hans tanke så ofta leda till skenlif och hyckleri, förenar Braun en djup bitterhet mot de högre klasserna, ej i socialt hänseende, utan helt och hållet i moraliskt, så att det ej är generalen, grefven, fursten eller den fina damen öfver hufvud taget, han vänder sig emot, utan den fege, oduglige generalen, den uppblåste grefven, den despotiske fursten och den en falsk dygd hycklande fina damen. Med ett ord, han träffar sak, men han är i egentlig mening ej personlig, ehuru han påstås hafva tämligen tydligt utpekat en del af sina militära förmän, om hvilkas oduglighet som officerare han var öfvertygad. All böjelse till förtryck hos den högre uppsatte emot den lägre gisslar han skoningslöst; »lika rätt och ingen träl» är grundtanken i dessa hans dikter, hvilka visserligen äro skarpa och bitande, men dock genomträngda af en obetvinglig humor, ett drag, som åstadkommer den starka olikheten mellan Brauns och Beppos satiriska diktning. Båda äro i lika hög grad vänner af den personliga friheten och fiender till alt människovärdet nedsättande tryck; men den senare är helt och hållet i saknad af det gemyt, som i så hög grad utmärker

* Vi vilja endast erinra om dikter sådana som: »Afrodite och Sliparen», »I porslinsfabriken», af Snoilsky, »Ett socialistmöte», »Vid Café du lac» af Bååth, m. fl.

den förre; detta hindrar honom dock ej från att af dem, han med sitt löje träffar, hufvudsakligast hans militäre förmän, bli lika illa sedd som Beppo blef det af sina.

3.

Braun intager i sitt förhållande till sin tids lösen »frihet» äfven en annan ställning än Talis Qvalis, som hade så klar blick för den *medborgerliga*, den offentliga friheten, var en så sann medborgerlighetens skald, medan det hos Braun just är det rent individuella frihetskrafvet, som med kraft framträder: att få vara sig själf och detta fullt ut.

Därför uppreser sig också hans rent mänskliga känsla emot alla slags bojor och band, som kränka hans innersta natur; dessa hinder fick han just som militär rikt tillfälle att pröfva, ty på det militära området gäller kanske mer än på något annat, att »hvar och en är herre öfver sin stackare», och där är det eller har det åtminstone förut varit ej blott kroppen, som bär uniform, utan äfven anden. Såsom ett exempel härpå och huru detta invärkade på Braun meddela vi följande bref 1844 från honom till en hans vän, possessionaten Zetterberg: »Sedan Kongl. Maj:t, efter hvad du i tidningarne sett, i »nåder» behagat förklara sitt höga misshag däröfver, att den *väpnade* styrkan inblandar sig och deltager uti politiska sammankomster och öfverläggningar, får jag förklara, att jag, såsom hörande till den *väpnade* styrkan, icke *numera* kan smickra nämde höga person. Jag har rifvit sönder mina redan författade värsar, som voro de första och säkerligen blifva de sista jag smort eller smörjer ihop för att prisa »Herrans smorda». Min sista illusion är flydd, och gudskelof

för det. Jag skulle vara en stor stackare, om jag i dag, Oskarsdagen, skulle lofsjunga den Oskar, som vill förbjuda en hel kast att *tänka*. Här måste all enskild tacksamhet vika, och jag är och förblifver samme »rabulist» som fordom. — —»

Braun kände sig häller aldrig riktigt väl till pass i den reglementsriktigt tillknäpta uniformsrocken:

Min mage sväller ut och fetmar dagelig
Och blir alt mer och mer otjänlig uti krig

skref han en gång. Och Blanche, hans trofaste vän under många år, säger med anledning häraf: »Nej, det var hans frisinnade själ, som svälde ut och sprängde uniformens sömmar och fållar.» Ty inom ett yrke, där det ansågs som brott mot disciplinen att tänka och tala fritt, kunde Braun ej rätt länge finna sig väl, så mycket mindre, som han i rak motsats till Beppo ej älskar krig och blodsutgjutelse. Då den senare låter sin gamle »Invalid» förtälja huru »— — — kosackerna vi klådde och i bara hjärtblod tvådde bajonetterna», prisar Braun i »Farväl till min värja» dennas »merit» att hafva vetat:

»Att man af blod blott har fyra kannor,
Och att man hushålla alltid bör
Med denna dyrbara lifslikör.»

Svärdet kallar han i denna dikt rent ut för en slagtarknif; han manar fram alla världens »störste», en Cæsar, Alexander, Banér, Tilly m. fl. och förehåller dem, huru:

Med de mördande glupska svärd
I gjort det otrefligt i vår värld.
— — — — — — — — — — —
Hur annorlunda har icke jag
Begagnat svärdet i all min dag!!!
— — — — — — — — — — — —
Ty *jag* har hållit det femte budet
Där dråp är alldeles blankt förbjudet.

Det vill jag hoppas är mera stort
Och mera kristligt, än hvad I gjort,
Och hvem kan neka, att ju oliven
Bör taga loven af slagtarknifven? — —»

I dikten »Ett fredsförslag» framkommer ännu starkare denna Brauns motvilja mot krig i allmänhet; det är endast till krig mot förtryck och hämd för tillfogad skymf, han uppmanar, då han med varm fosterlandskänsla ropar: upp, upp till att hämnas på Ryssland! Ett dylikt krig, menar han, vore en folkets kamp för en rättvis sak, ej blott att gå ut och mörda på en furstes befallning. Och häri framstår än skarpare hans stora olikhet med Beppo, som med nästan ursinnig vildhet jublar:

»Lefve kriget! Må dess flamma
Evigt brinna, jämt densamma,
Och dess aldrig släckta bloss,
Tvedrägtslågan uppå jorden
Klart som norrskenet i Norden
Ständigt fladdra öfver oss.» —

Annorlunda ljuder det då i Brauns »Ett fredsförslag»; gång på gång med aldrig försvagad kraft uttalar han sin förtrytelse öfver att de, »som kallas kristna» blindt kunna rasa emot hvarandra; hans vrede går mest ut öfver furstarna:

»Hur länge än seklerna hvälfva,
Nog släckes det, tvedrägtens bloss,
Nog kommer väl freden till oss! —
Låt kungarna slåss för sig själfva,
Om det är nödvändigt att slåss.
— — — — — — — — — — —
Nog kallas vi kristna. — Hur vandra
Vi vägen, som visades oss,
Blodgiriga, mordiska tross?
Låt kungarna slåss med hvarandra,
Om det är så roligt att slåss. — — —

Alexander II:s yttrande i sitt manifest om freden 1856: »det enda syftemålet med kriget: upprätthållandet

af våra i österlandet boende trosförvandters rättigheter, är vunnet, så att de *kristne* icke längre behöfva frukta för sitt öde därstädes», var just något för Braun att behandla, och han skref också i anledning däraf dikten »Skyll aldrig på Kristus»:

— — — Skyll aldrig på Kristus! — Hans namn är för godt;
För heligt att dermed förgylla ett brott.
Skyll aldrig på Kristus! Skyll blott på kamraten,
Själfhärskaren i svafveluppeldade staten.

Skyll aldrig på Kristus! — *För* freden han stred
Och segrade först, då på korset han led.
Hämd känner ej guden, men *om* han den ville,
På korset kom du och Napoleon den lille.

Med denna sin oöfvervinneliga afsky för kriget och dess följder, med sin föga militäriskt regelrätta uppfattning af kungligheten* och med sin okufliga frihetskänsla var han ej något lämpligt officersämne. Redan som ung kadett tyckes han hafva känt, att han kommit in på orätt stråt. Detta angifva åtminstone flera hans bref till Ridderstad, som något före honom lämnade Carlberg, skrifna så väl under hans vistande därstädes som strax efter; så heter det t. ex. i ett, skrifvet 1832, då han således endast var 19 år gammal:** »Hvad skall jag nu tala om? Jo, om lägret, om ett öfverståndet ondt. Tråkigare tid har jag näppeligen tillbragt än dessa tre veckor eller rättare tre evigheter; ty vid hemkomsten tyckte jag mig gammal som Methusalem. Vi hade sämre mat och mindre frihet än på själfva Carlberg; alt saknades utom ovett, ordres, contraordres, vakter och exercis. — — —»

* »Jag ser ingenting kungligt med tillfredsställelse, undantagandes kungliga grafvar», skref han i sina reseminnen från Tyskland 1844, hvilket dock ej hindrade honom från att vörda och älska en god och rättvis konung, se t. ex. dikten vid kung Oskars död.

** Han var, som bekant, född i Vestergötland d. 8 nov. 1813; hans föräldrar voro d. v. kaptenen vid Elfsborgs regemente Kristian v. Braun och Justina Militz. Af hans syskon är hans syster Amelie äfven känd för skriftställarvärksamhet på det religiösa området.

Ett par år efter det han som officer lämnat Carlberg, skref han till samme vän 1834: »visst var Carlberg ett Scylla, men jag rädes, att jag därifrån har ramlat pladask i Charybdis — — — eller hur tycker du? Kan någon föra ett uslare ät- och soflif än en trotjänare af sista ordningen? En fänrik lefver blott till $\frac{1}{1000}$-del. — — —»

Och i ett bref från 1835, äfven till Ridderstad, heter det: »bär du din nya underlöjtnant väl eller tryckes du under bördan, liksom ned? De arma sönerna af Mars! De äro dock de mest betungade af alla ödets tvåbenta dragare; ty dragare äro vi alla — kunglig fullmakt och tiggarlik fattigdom — bilda en tung plog. — — —»

I bref ungefär samtidigt till A. Adlersparre skrifver han med mera allvar och större förtrolighet om sina tankar angående sin framtid: »Nå, hvad tycker du? Vi ha blifvit *underlöjtnanter* — det låter något i narrarnas öron. Men om de än gjorde mig till Underängel eller Öfverdjäfvul, skulle jag i alla fall ropa ve öfver den dag, då jag blef militär; ty sämre vitæ genus finnes det näppeligen i världen. Hvilken dyster och bedröflig framtid har man ej! Hungersdöden är perspektivet i denna tafla af elände. Aldrig kan man på denna bana, såvida man liksom jag och många gelikar är fattig, komma i åtnjutande af den enda värkliga vällust på jorden — jag menar den husliga. Nej bara mörker — riktig oktobernatt. Vore jag tre år yngre, så skulle jag i ögonblicket slå om och välja mig ny bana, och gud vet, om jag inte gör det ändå; ty världen är öppen och stor, och troligtvis kunde jag aldrig göra bättre utbyte än det af kokarden och prestkragen. — — —»

Redan här finna vi en af de bestämmande faktorerna i Brauns lif, hans ekonomiska betryck och omöjligheten att i hans ställning undkomma detta annorledes än måhända genom ett rikt giftermål, en utväg, hvilken, åtminstone såsom blott affärsföretag, påtagligen varit en man sådan som Wilhelm von Braun otänkbar. I alla händelser var hans hjärta redan då för alltid fäst vid en älsklig flicka, den han dock just på grund af sin fattigdom ej kunde få:

— — — »En faselig penningbrist! aldrig fans maken!
Och fattiga flickor — rik uniform.» — — —

De dåliga affärerna tryckte honom mycket, och voro en af de orsaker, som kraftigast bidrogo att fördystra hans lynne. I en af sina noveller skildrar han en ung nyss blifven underlöjtnants känslor vid den första vigilansen sålunda: »I ungdomen, då man ingen kredit har, lefver man i lycklig okunnighet om denna förfärliga manöver, men en gång utsläpt i rörelsen, har den medellöse ingen annan hjälp att tillgripa.

Hu! det är tungt att gå på jordens yta
I munkedrägt och heta Peregrinus!

säger Nikander i sitt Runesvärd, men tusen gånger tyngre är det dock att gå på jordens yta i kronans rock och heta Vigilantius eller något dylikt. Den första gången är den värsta i allting och särdeles i lånevägen. Har man blott en gång bitit hufvudet af skammen, går det sedermera alt lättare. — — —»

»Den som har hufvudet bitit af skammen,
Alltid blir hjälpt framför andra till slut,»

säger han på samma sätt i dikten »Vigilansen»; men i hans skämt öfver sig själf och något cyniska uttalanden blandas snart en känsla af förakt och leda för den ytliga uppfattning, världen har af penningens värde:

»Hej lustigt hurra! Jag är munter igen,
Jag bär ju mitt människovärde på fickan,»

utropar han mera bittert än lustigt »vid emottagandet af ett rekommenderadt bref». Och i den satiriska dikten »Min plånbok», som förefaller oss långt mera tillhöra gruppen dikter af allvarlig art än af skämtsam, hvari utgifvarne af Brauns sånger placerat den, säger han likaledes:

Hvi är jag som nolla betraktad?
Emedan du hundror ej har!
Hvi är jag förtrampad, föraktad?
Ack! samma närvskakande svar!
— — — — — — — — — — — —

Blott pengar, blott pengar nu talar;
Ty så är all världenes sätt,
Och pengar utgöra den skalan,
På hvilken ens värde blir mätt.
Man frågar ej: »tjänar han kungen
Med nit och med trohet också?»
Nej så: »har han guld uti pungen,
Och kan ett kalas han bestå?»

Då han först började bli medveten om sin poetiska begåfning, blef denna för honom ej genast en inkomstkälla, utan endast ett medel att skingra den tungsinthet, som ständigt plågade honom och gjorde honom sluten äfven i kamratkretsar.

Det var som ung kadett han röjde denna sin begåfning, och stort inflytande på hans skaldeutveckling hade tvänne af hans lärare på Carlberg, dåvarande guvernören därstädes general Lefrén och skalden Grafström, som på krigsskolan var lärare i svenska och som egentligen var den förste, hvilken vid kriaskrifningen märkte Brauns ovanliga anlag.*

I ett bref till Ridderstad berättar Braun, att jämte Grafström var det Lefrén, hvars uppmuntringar förmådde honom att fortsätta på skriftställarbanan och vinlägga sig om förkofran på denna — »annars hade troligen

* Den förre var en på 1840-talet mycket bekant man, särskildt ryktbar för sina offentliga tal, hvilka i »Svenska Minerva» apostroferades sålunda:

Stormbasun med stentorsstämma dunderknallar
Hämdstålspetsar mot tyrannens tigerbarm;
Kraftuttrycket ciceroniskt omkringsvallar
Romarfolkets harneskklädda hjältearm.

I sina »Medaljonger och statyetter» ger Crusenstolpe honom ett ganska medelmåttigt intyg. Visst är, att han såväl af Ridderstad som af Braun omtalas med aktning och tillgifvenhet, och de unga kadetterna tyckas af honom hafva rönt stort inflytande. Att påvärka ungdom, att lifva och elda denna är ju alltid en stor uppgift, och då blir det ej till nackdel för general Lefrén, om han påstås hafva passat bättre till »professor än general».

aldrig mina foster blifvit klädda i trycksvärta», och i ett annat bref berättar han med anledning af dikten »Blick ur mitt fönster en höstdag», att general Lefrén, som på begäran läst densamma, »förklarade sig särdeles nöjd i anseende till dess komiska sanning.»

Någon högre tanke om sig och sin literära uppgift hade Braun dock ej vid denna tid, och ej ens det mål, han omnämner i sammanhang med sin polemik mot suckpoeterna, var då ännu klargjordt för honom. »Det hopp du äger,» skrifver han sålunda 1834 till Ridderstad, »att min sångmö en gång kan gagna fäderneslandet — är alt för öfverdrifvet och kan aldrig realiseras. Den ende, som har eller får gagn af henne, är jag själf; så förståendes nämligen, att jag med dess tillhjälp kan fördrifva en annars odrägligt lång tid. Hade jag någon ädlare sysselsättning, vore jag satt på en post, där ihärdigt arbete fordrades, så svär jag heligt, att jag skulle ge poesi och bläckhorn fan och aldrig mer förspilla en minut af mitt lif. — — —»

Det är ledan för hans yrke, som drifver honom att finna ett slags tröst i de poetiska utgjutelserna. Att han sätter själfva skaldekonsten högt, framgår dock bland annat af detta uttalande i hans märkligaste novell »Klara»: »O poesiens allmakt! O I högt begåfvade skaldenaturer, huru stort, huru härligt är icke edert kall! Liksom kristendomens första apostlar gå edra andar ut öfver all världen att predika salighetens lära, att återupprätta den fallna, att sprida ljus till de i mörker irrande. Som Petrus fisken I människor, värfven I för Guds rike. Alla sinnen, som ären öppna för det sköna, höra eder till, och då I svängen er trollstaf, falla fjällen från månget hittills förblindadt öga. Hafven I än tryckta af jordiska behof och sorger genomvandrat en värld, har än samtiden bemött er med otack och icke insett storheten af sin skuld till er, så hafven I dock tröst i den tanken, att ofödda slägten skola välsigna er och älska er som deras högste välgörare.»

De »jordiska behofven» tryckte emellertid, såsom nyss nämts, starkt honom själf, och hans skaldegåfva blef snart ett värksamt medel att lindra dessa. I Aftonbladet lät han, som han skrifver i ett bref, »af vissa

orsaker, ganska talande» införa åtskilliga poem, och 1837 utgaf han, som sagdt, sina första dikter på Hiertas förlag, tacksam för det honorar denne bjöd, utan att reflektera öfver om det var mycket eller litet: »men det vet jag, att jag aldrig på mig vill hafva lämpadt senare värsen i detta Schillers distikon om konsten:

Einem ist sie die hohe, die himmlische Göttin, dem Andern
Eine tüchtige Kuh, die ihm mit Butter versorgt;

ehuru Gud må veta, att jag — en svensk subaltern — vore i behof af alla möjliga hjälpkällor för att icke duka under i detta splendida miseria.» Honoraret, 10 riksd. banko arket, var dock skäligen magert, och Braun tvingades undan för undan att värkligen låta »senare värsen» af den schillerska strofen bli tillämplig äfven på sig. »Fattig och medellös, som jag är, måste jag lefva på konsten,» skrifver han året efter till en vän. Men som konstnär, som skald fick Braun dela samma lott som sina själsfränder Beppo, Nybom samt delvis också Talis Qvalis, och han uttalar sig också därom i dikten »Skaldens lön»:

Osäll den, som blifvit skald!
Som vid sångens källa stannat!
Men han var af Gud befald:
Fick ej blifva annat.

De betryckta likars bröst
Ljufvast sångens makter lifva.
Skalden dömdes, dem till tröst
Sig till offer gifva.

Armod, otack blir hans del
Och hans vandel skonlöst svärtas;
Men man glömmer, att hans fel
Voro ej hans hjärtas.

Ännu tydligare och liksom Vitalis fordom uttalar han sig i dikten »Skaldens lott»:

Bland alla yrken, man välja kan,
Är skaldens yrke dock sämst, försann;
Ty klen på Pinden är alltid grödan,
Och hur han släpar, han saknar födan.
Han lefver icke af morgondagg,
Och äfven skalden behöfver plagg.

Därefter förklarar han, att det vore mycket bättre, om »han lärt sig göra skor», suttit nöjd vid sylbänken och haft pengar till »mat och hyran, ty sylen inbringar mer än lyran». — Man kommer ovilkorligen att tänka på Nyboms: »jag tackar vår Herre, som varit så nådig emot mig, ty till skomakare hade jag aldrig passat.» I dessa båda yttranden ligger en antydan om den stora olikheten mellan dessa båda skalder; den ene tillhör delvis »suckpoeterna», men är oaktadt sina stämningars ombytlighet af ett gladt, förnöjsamt sinne, som tycker sig ha det så godt och så bra, då han på gamla dagar får sitta i sin kammare och slipper frysa och svälta'; den andre är främst bland »de glada skalderna», men dyster, misslynt till lynnet och alltid seende något bättre i det, han ej pröfvat, ehuru å andra sidan hans klagomål i det hela taget ej voro oberättigade.

Sedan Braun lämnat sin militära bana, var det dock skaldekonsten, som till hans död gaf honom en utkomst, hvilken åtminstone befriade honom från att »svälta», ehuru den dock aldrig blef särdeles riklig. Tanken att taga afsked hade han länge hyst; så skref han redan 1838 till A. Adlersparre, då han endast fyra år varit officer: »Jag bär ännu tvångströjan, d. v. s. uniformen, men jag hoppas till Gud att hafva aflagt den, innan du återkommer från din förestående långresa. För ett sådant lynne som mitt är tjänsten odräglig; ty man lefver och röres endast i och för det eländigaste fjäsk, som människotanken kunnat uppfinna! — — —»

Det var ej endast den låga lönen och den tvifvelaktiga befordran, som kommo honom att längta efter att bli fri från den »välsignade kronan»; det var framför alt pedanteriet, det uppskrufvade, skrytsamma militära skenlifvet, som ofta gömde så mycken låghet och råhet, emot hvilket alt han uppreste sig. Dessa yttre

förhållanden bildade en stark motsats till hvad han redan som ung dunkelt inom sig kände såsom en människa värdigt, en motsats, som för honom själf klargjorde, och härdade den inre frihetsdrift, vi redan nämt honom vara i besittning af, tills denna i öfverströmmande styrka både framträdde i hans diktning och ledde honom att i handling bryta med militärlifvet. Äfven för honom hade väl detta lif i »pojkåren», som han säger i »Farväl till min värja», stått som ett ideal; men detta var inom kort förbleknadt och vissnadt. Hans leda för det militära öfvergick omsider rent af till hat, särskildt gent emot de *kitslige* öfverordnade, i synnerhet »majorerna», hvilka han särskildt i novellerna utan förskoning låter defilera i all deras uppblåsta och elaka dumhet; äfven i dikterna få de sina slängar; han utbrister i »Farväl till min värja»:

— — — Det fins ett slägte, benämdt *majorer;*
De tro sig vara imperatorer,
— — — — — — — — — — —
Och deras läppar ha bara eder
Och deras hjärtan ha galla blott. — — —

Det är just de öfverordnades ofta förekommande lumpna kitslighet, som med knappnålsstyng sårat honom. Af »Tankar i ett läger» framgår detta på en gång bittert och, då man känner till Braun och hans skaplynne, rent af rörande; i de få orden ligger det mer än i hela volymer af klagan:

Som barn jag krigarns ädla yrke valt,
Men dyrt min barnslighet jag har betalt,
Ty alt det lilla, som i arf jag hade,
På kronans magra bord jag nederlade.
Nu har jag blott min fullmakt och mitt svärd
Samt »mina skatter utur minnets värld»;
Men ack! bland dem de flesta äro sura.
Ty förmän gett mig galla in natura.
Dock utan syndaskuld mig synas de,
Ty den som ej fått *vett*, plär ovett ge.

Uti sina skildringar af det militära fredslifvet mötas åter — helt naturligt — Braun och Beppo; båda yttra

sig lika satiriskt om det då brukliga befordringssättet, hvarvid de värkliga meriterna voro, för att begagna den senares ord, »förb. lite vigtiga», i det den ärlige veteranen blef förbigången och den fine »båldt insinuante ädlingen, den snörde unge junkern» med de charmanta egenskaperna, som smög sängkammarvägen, blef

— — — chef för corpsen,
Mannen där med silfverhåren
Blef i lederna.

Hånande yttrar Braun om den krigiska bildningen:

Det är: att skilja höger ifrån venster,
Den högsta ibland krigiska förtjänster.
Den *högvälborne*, som sig detta lär,
Skall säkert stiga högt som militär.

En officer vid denna tid fick, enligt Braun, under den del af året, då han ingenting hade att göra, ej ägna sig åt någon hederlig civil sysselsättning. Så låter han i en skizz »Den nye öfversten» yttra till sina subalterner: »Med ledsnad har jag hört, att herrarna nästan samtlige befatta sig med landtbruk. Detta är icke militäriskt, det undergräfver all esprit, all duglighet, all exercislust. — — —» En officer får vidare icke »blanda sig i dagens politiska frågor,» — en officer »är maktens värktyg — han skall *lyda*, men icke *tänka*,» en officer får till slut »icke vara medborgare» — alt saker, som just ej voro ägnade att väcka kärlek till yrket hos en man med Brauns frimodiga och oförfärade lynne och starka rättskänsla.

Hans ofvannämda skizz jämte den följande, »En tjänstgörande major», tillhöra något af det ypperligaste, som flutit ur Brauns penna, ej endast på grund af det kulturhistoriska värdet, utan ock för det ädla varma hjärtelag, som midt under all skaldens indignation kommer honom själf att framstå hög och sann. Det som harmar honom är den barbariska despotismen hos de uppsatte och den rättslösa ställning, de underordnade i förhållande till dem intogo.

Med alt skäl kan man på Braun använda de ord, han i en prosaberättelse säger om sin hjälte, hvars drag helt visst blifvit stämplade af det bästa, Braun bar inom sig själf: »hans fria sinne var väl all mänsklig ordning undergifvet, men det föraktade alt onödigt fjäsk och i synnerhet alt lågt missbruk af den nästan obegränsade makt, som krigsartiklarna lagt i förmäns händer.» Till följd häraf trifdes han ej häller på mötena; så t. ex. skrifver han i bref härom 1838 till L. J. Hierta: »Det är omöjligt att äga någon skriflust, när man har ett möte i perspektiv. Med uppräckta händer tager jag lika många dagars vatten och bröd; ty på ett möte må du veta, är själfva Barabas lös. Du skulle bara se med hvilket »otäckt» majestät dessa befransade nollor eller majorer sprätta ibland oss eländiga subalterner, liksom tuppar på en sophög.» — Åter majorer — näst skjutskärrorna är det öfver dem hans vredes skålar mest utösas. »En tjänstgörande major, som icke kan svära dugtigt, duger icke till tjänstgörande major.» Men det var ej endast majorerna, som svuro; med tillhjälp af eder och prygel skulle all exercis inplitas, och rekryterna voro de, som fingo bära hundhufvudet: korporalen gaf ej sina förmän efter.

Så låter det hos Beppo:

— — — Korporalerna dyrka sitt vigtiga *jag*
Och njuta dessutom af *tjänstens behag:*
De ordres och prygel utgifva,
Och med hasselkäppen — jag vet inte hur,
Men det måste vara så sakens natur —
De fosterlandskänslan upplifva.

— — — — — — — — — — — —

Till höger och venster där delas ut stryk,
Kommisspaltor klappas som trasor på byk,
Kötteder utkastas som spillning;
Och ovett det haglar förutan reson:
»Det är», som han sad' om sin kryddsillportion,
»Blott peppar och ingen urskillning.»

Braun tecknar sin korporal lika kraftigt; båda skildra lägerlifvet från samma tid och skildra det i hufvudsak lika; Brauns »rekrytexercis» är en ej mindre

målande tidsbild än Beppos 29:de satir i hans märkliga »Betraktelser ur ett kasernfönster»; den förre är endast här som alltid vid bättre lynne, literärt sedt, ty i värkligheten var han helt visst lika tungsint som Beppo: »vensterl högerl — som en palt» marscherar den braunske korporalen i têten, medan så många rekrytnamn språket tyckes äga rulla från hans genom öfning snabb vordna tunga:

— — — Ordning!» — Venster om» »I — ett!»
Se blott på de djuren!
Ligger då platt intet vett
Uti bondnaturen?
Åsna, drummel och bulvan,
Ynkrygg, nöt och bängel!
Är det venster det, din fan?
Ack, du ljusens ängel!
— — — — — — — — — —
Karlar, jag skall säga er,
Att I ären oxar;
En åt jorden blänger ner,
En åt himlen koxar
Hasselkäppens ljufva fläkt
Kring er rygg skall ila.
Alt mitt tålamod är knäckt; —
Still! »På stället hvila!»

4.

Både Beppo och Braun stodo i spändt förhållande till sina regementschefer, som ej visade dem något undseende, och detta gaf dem båda ännu en anledning att taga afsked, den ene, som vi redan berättat, för att kort därefter dö på slagfältet, den andre för att

ännu många år lefva och i sin sång kämpa emot hvad han fann trångt och vrångt i lifvet. En kort tid funderade han med allvar på att bli prest; därefter sökte han, ehuru förgäfves, åtskilliga postkontor, hvarom han brefväxlade med den af Talis Qvalis besjungne riksdagsmannen i bondeståndet, Hans Janson, »skalden vid harfven», som Braun kallade honom. Emellertid fortsatte han att genom studier arbeta på sin egen utveckling; äfven härför tänkte han understundom på att resa till en akademi för att, som han sade, »hämta nödvändig bildning». Till all lycka blef detta aldrig af; ty om det än brister Braun åtskilligt i värsens konstnärliga behandling, som ibland sakna skönhet och vacker form, så äger han så mycket mera af det sundt och sant omedelbara, som kanske kväfts i den akademiska luften. Hvarken hans eller Beppos lynne var på något som hälst sätt akademiskt. Men tidens åskådningssätt var dock det, att ingen bildning var fullgiltig utom den akademiska. Och det är i full öfverensstämmelse härmed, som Braun säger, att »sångens lifselement likväl är akademisk bildning». * — »Visserligen kan man bilda sig själf, men det händer då ofta att man förbildar sig», är ett af Brauns uttryck; detta hände dock aldrig honom; han förblef sig själf så länge han lefde, och hur stor hans literära framgång än blef, var han alt jämt samme anspråkslöse, nästan till ytterlighet blygsamme och tillbakadragne man: »jag vill sträfva framåt, ty jag är äregirig — sångens törnestig har jag valt till min väg, men far jag vilse på denna, så gör sorg och förtviflan mig oförmögen till något annat, och jag skall då förgås som en droppa bland hvardagsmänniskornas hvirfvel. Tro icke, att jag är öfvermodig, jag är nu långt ödmjukare, än när jag satte pennan första gången i hand; ty när *framåt* är konstnärens fältrop, så bör ock ödmjukhet vara hans lösen — i fall han skall lyckas på sin bana.»

* Vi erinra oss i sammanhang härmed ett mycket betecknande yttrande af Nybom vid ett tillfälle, då talet föll på Ridderstad: »åh han — *han* var aldrig student!» sade Nybom halft föraktligt, sedan han dock strax förut berättat, ej utan en smula stolthet och med ett visst eftertryck på ordet, att *löjtnant* Ridderstad en gång besökt honom i hans d. v. låga bostad i Vesterås.

Ett rörande exempel på hans anspråkslöshet utgöra följande rader i ett tacksägelsebref 1858 till major Fock, som inbjudit honom till sitt hem och sin familj: »låt mig veta, om det rum, du tillärnar mig, är beläget tre trappor upp! I detta fall kommer jag till dig — annars icke, ty i din *praktvåning* hvarken kan eller *vill* en gammal utsliten poet slå ner sina bopålar...»

Braun gick också framåt, utvecklades år för år; genom inre lidanden och yttre erfarenhet blef han från att vara den omogne ynglingen, som betraktade poesien som ett tidsfördrif i brist på bättre sysselsättning, mannen, som ännu utan synnerligt djup såg en poetisk uppgift sig förelagd, uppgiften att roa och muntra upp världen och sätta en dam för tåreflödena; men äfven denna ståndpunkt lämnade han för att bli den i självfva lifvet ingripande sedetecknaren, bestraffaren af tidens vank och lyten såväl inom den politiska världen som i umgänges- och hemlifvet.

I sin ungdom förklarade han den politiska poesien vara ett oting. Så skref han till Ridderstad 1834 med anledning af dennes politiska dikthäfte »Tidsrunor»: — — — »jag tycker just icke om politisk poesi. Dikten bör sysselsätta sig med det sköna och ädla, och politiken är just en motsats till detta — i den råder bara egoism och nedrigheter. — — —» Som vi nyss nämde, blir hans tanke om konstens mål och syfte snart nog en annan; det är den förädlande makten i dikten, han sätter så högt, och därför använder han henne som ett ris, med hvilket han träffade alt, som för honom var svekfullt och lumpet.

Ej häller kan man säga, att Braun i intet hänseende var partiman. Det är nog sant, att han exempelvis i dikten »Riddarhuset» (1841) låter äfven de »liberala» pratmakarne få påskrifvet, men äfven här gäller det gamla i oändlighet använda talesättet: »säg mig, med hvem du umgås — — —»; om man ser namnen på

Brauns närmaste och bästa vänner, namn, som vid denna tid voro rena partifanor: August Blanche, Talis Qvalis, L. J. Hierta, Crusenstolpe, af Braun alltid kallad »den svarte» (efter hans roman »Morianen»), J. G. Carlén, Orvar Odd eller som han af Braun kallades: Knorvar Knodd m. fl. — kan man med ganska stor säkerhet antaga, att han stod till och med rätt långt framskjuten i den unga oppositionens led. En stor del af hans politiska dikter angifva äfven detta; så t. ex. den helt visst till denna krets skrifna klangfulla dikten »Till mina vänner», af hvilka de flesta tillhörde det »fria ordets» och den fria tankens män:

Nej vänner! vi äro ej mera maskiner
En renande storm genom öknarna hviner
I tankens omätliga kufvade värld.
Han känner sin styrka, den fängslade anden,
Och kastar utaf sig de nesliga banden
Och rädes ej längre för bila och svärd.

Hur härligt att lefva i sådana tider,
Då människan *människa* blifver omsider,
Och kräfver sin eviga rättighet ut!
Sin rättighet, broder! till tanke och handling,
Till frihet och sanning och rättvis behandling —
Den sextusenåriga dvalan är slut. — — —

Man kan svårligen misstaga sig på hvilket parti Braun tillhörde. Detta bestyrkes än vidare af åtskilliga yttranden till A. Adlersparre, t. ex. detta i bref från år 1838: »i dessa dagar har, som du troligen sett, andra delen af mina Dikter utkommit. I denna träffar du icke särdeles många »kyssar», men så mycket mera politik, som nu har intagit kärlekens säte och stämma. Ja, min bror! du må tro, att jag är en stor politikus, en republikan, en jakobin, en frondör, en styggelse för alla de slafviskt sinnade. Jag känner icke dina politiska åsigter, — — — men ditt *namn* säger, att du måste höra till de liberala, att du är en kämpe för rättvisans länge förtryckta sak. Man kan bli befängdt rasande öfver så mycken egennytta, så liten duglighet och sådan motvilja för nödvändiga reformer — men framför

alt öfver det inskränktas, karaktärslösas och futtigas omhuldande samt det dugligas förklarande i akt eller förnekande. Våra »julidagar» * voro också ett värkligt sorgespel — men ve öfver den eller dem, som härtill gåfvo anledning. — — —»

Att han också på högre ort ansågs tillhöra de »liberala» framgår af ett annat yttrande i samma bref, då han berättar, hurusom han af höga vederbörande »*haft tillbud*, om han ville »ändra religion» — »all möjlig fortkomst är således stängd för mig», tillägger han i sammanhang härmed; de befattningar vid statens postkontor, han sökte, fick han, som sagdt, ej häller.**

Dikten »Rabulisterna» är helt och hållet ett hån — med humor och djup — emot Carl Johans »fadersvälde», emot denna rädsla för, att »frihet, sanning och rätt och ljus» skola spridas ut bland massan:

Ett grefligt bröst kan af slag bli rördt.
Du jordens axel, spring genast sönder
Om detta tal kommer ut bland bönder!
Jag kan ej lefva för utan »pack»,
Ty de mig kläda och föda — — —

* Åsyftar crusenstolpes-affären samma år.

** Orvar Odd berättar på sitt muntra sätt en tilldragelse från denna tid, då »Braheväldet» stod på sin höjd. En dag blef Braun, »författaren till så många stygga visor», bjuden till middag hos hans excellens i den bekanta venstra slottsflygeln. Saken förhöll sig mycket enkelt, excellensen Brahe skulle följande dag fungera som »fader» till en yngre officer på dennes bröllop, och det var vid sådana tillfällen hans sed att gifva den sista ungkarlsmiddagen åt brudgummen och dennes manliga anhöriga och närmaste vänner, till hvilka Braun denna gång råkade höra. Inbjudningen väckte emellertid inom Brauns dagliga krets en icke liten sensation, några mera hetsiga bland hans vänner ville till och med förmå honom att begagna detta så lyckligt gifna tillfälle till att demonstrera genom sitt uteblifvande. Braun gick naturligtvis på middagen, gjorde ära åt värdens anrättning, tömde sitt glas i botten vid skålen för excellentissimus och var från början till slut älskvärdheten själf. Men under det konversationen vid bordet pågick som högljuddast och champagnebuteljerna togo gästernas uppmärksamhet i anspråk, passade Braun oförmärkt på att smyga i sin ficka ett litet franskt bröd. Beväpnad med detta, skyndade han från middagen direkte till en af sina den tiden som »rabulist» värst utskrikne vänner, störtade genom dörren med buller och bång, rusade

I denna dikt syftas vidare på 1838 års tilldragelser och det crusenstolpeska tryckfrihetsåtalet — »den som klandrar, I självfva sett det, till Vaxholm vandrar» — och ironiskt tillägger Braun mot slutet:

I allan tid vi sett statsmän sträfva
Att ljuset, ljuset med makt förkväfva.
Det är en uppgift, så ädelt stor,
Ty fadersväldet därpå beror.
— — — — — — — — — —
Ja, först och sist, låt oss tåligt famla
I mörkret, blifvande vid det gamla — — —

Liknande tidsbetecknande poem äro vidare »Tiden», »En ropandes röst», »Till de förtryckta», Till fädernes-landets räddare», »Vid sista adelsupphöjelsen», »En 'kortfattad' riksdagshistoria» — en hel följd af politiska dikter, alla i samma anda, starkt framhållande »den unga tidens» något abstrakta idealer af frihet och jämlikhet; vidare framkommer här oppositionspartiets program: ståndens upphäfvande, yttrandefrihetens införande och uppfattningen af konungen såsom till för folket och ej tvärtom. — Det är ett det vackraste framtidshopp, han uttalar i slutet af en af dessa dikter, hvari han gör sig till målsman för »mänsklighetens sak»:

Men en gång, en gång, bröder! dock jag hoppas,
Att frihetsträdets ljufva frukt skall knoppas.
Från *nya* världen, på en böljas svall,
En ljus, en mäktig ängel komma skall,
Som med en fläkt af sina hvita vingar
Bortsopar mörkret och dess makt betvingar.
Till de förtryckta ropar han: »Stån opp!»
Och till de store: »Häjden edert lopp!
Det *godas* seger kommen nu att fira!
Se, fridens palm har blifvit härskarns spira!»
Och om jag denna dag ej skådar än,
Så vill jag glädja mig likväl åt den,

rakt på sin man, öppnade med häftighet munnen på honom och stack brödet in mellan tänderna, yttrande till den förbluffade med komiskt allvar: »bit! tugga! svälj! ... se så, gudskelof! nu har också du *ätit Brahes bröd!*»

Samt hoppas, att man *då* i svaga sången,
Som säkert tadlas bittert nu af mången,
Skall finna *en* förtjänst, och det är den,
Att sångaren dock var en frihetsvän.

Och denne frihet, rätt och sanning så uppriktigt hyllande man, hvilken, ehuru af naturen ej lagd så mycket för politiken, dock yttrade sig så oförbehållsamt och otvetydigt, intager helt visst en obestridd plats bland 1840-talets främste lyriske frihetsskalder, en plats, på hvilken han själf stält sig med följande värs:

Jag ock vill svärja fanan,
Bland unga tidens män;
En stjärna lyser banan,
Och frihet heter den.
Ja, hell den unga tiden!
Den segra skall i striden.

5.

Braun har genom erfarenhet lärt känna världen och med sin skarpa blick för dess lyten och förtjänster vet han till punkt och pricka, hur den ser ut. Han är också hvardagslifvets skald. I synnerhet är det *ett* område, inom hvilket han med särskild förkärlek rör sig: det är den förstulna, ytliga kärlekshandeln, sådan den förekommer bland alla klasser från torparflickan till grefvinnan. Hos höga och låga — ej minst hos de förra — tror han sig ha sett att: »prakt är den krok, hvarpå kvinnorna löpa, för siden och guld får man kärlek igen», och denna fala, falska kärlek blottar han i all dess nakenhet, ofta på ett sätt som för mången kan synas mindre lämpligt, och läsaren får ofta det

intrycket, att dikten ej tillkommit ensamt af särskild lust att *bestraffa* lättsinnet. Den nästan öfvervägande delen af »skämtsamma dikter» tillhör detta slag. Onekligt skattar Braun i en mängd af dessa så att säga åt lägerlifvets smak; det fins i dem mycket, som visserligen kan vara uppsluppet lustigt, men som icke har någon som hälst rang inom literaturen; denna mera låga diktart, inom hvilken Braun så mycket rört sig, har ingen förmåga att lyfta och förädla — den fyller således ej det mål, han själf eftersträfvade; — det kan tvärtom vara smitta i den, och den kan skada ungdom; det slår liksom kasernångor emot en ur dessa Brauns dikter; ungkarls- och lägerlifvets sämre sidor ha satt sin stämpel på dem; och änskönt han i sitt inre, såsom vi funnit, hjärtligt afskydde detta senare, har det dock hos honom lämnat tydliga spår efter sig, af hvilka ett är denna hans böjelse att *understundom* omtala kvinnan, som vore han själf en garnisonslöjtnant af ett icke så sällsynt slag. Det är dessa dikter, som gjort honom så ökänd, gifvit honom ett tvetydigt skalderykte och i hög grad skadat honom, enär de alstrat en ganska allmän tro, att Braun hufvudsakligast är en osedlig skald, och att dessa dikter äro de egentligaste uttrycken af hans skaldepersonlighet. Redan af sin samtid blef han starkt klandrad och kriticerad, något för hvilket han ej var okänslig; detta uttalar han bland annat vackert i den ypperliga dikten »Domherren:»

Du vet, att min dag är på glädje tom,
Du vet, jag är ensam, och vänner utan,
Men kanske du kommit att hålla dom,
Ty allvarligt blickar du genom rutan.

— — — — — — — — — — — — —

Det icke är artigt, fast kanske rätt,
Dock trodde jag dig hafva bättre hjärta
Än människors häcklande unga ätt,
Som finner sin vällust uti att svärta!

— — — — — — — — — — — — —

Du börjar med luftiga vingars par
Att flaxa och närmare fönstret vandra;
Du nickar. Haf tack! — Jag nog säker var,
Att *du* mig ej dömde så hårdt som *andra.*

Talis Qvalis, som var Brauns raka motsats med hänseende till självbehärskning och självkritik, uppträder emellertid i företalet till Brauns sista arbete, kalendern Borup, utgifven efter hans död. med harm emot dem, som orättvist eller skeft bedömde Brauns diktning. »Vedersakarne,» skrifver han med anledning af dessa skaldens sista ord till allmänheten, »kunna gå dem förbi, ty de hafva af dessa fragmenter endast litet att skörda för sin förkättringslusta; och på någon öppnare blick inom det poetiska området hos det folket, på någon fördragsamhet och billighetskänsla å deras sida, gjorde skalden själf i lifstiden inga anspråk — — — Nu som förr vinner okynnet icke många segrar genom att kasta sten efter örnen, som sträcker förbi. — — —»

Så mycket orättvisare blir det ensidiga fördömandet, så snart man kastat en blick i skaldens inre och sett, hvilken i grund och botten olycklig man han genom sitt lynnes tungsinthet blifvit, en tungsinthet, som tidigt grundlades i hans sinne, och hvarom hans vänner och han själf ofta tala. Tidigt kom han från hemmets vård ut i skola, först i Skara, därefter i privathus och sedan i Göteborg, där en hans lärare, en teologie licentiat och prest, äfven på Braun använde sitt, enligt Carlén, vanliga uppfostringssystem. Sedan gossen, berättar den senare, blifvit vederbörligen upplagd och rottingen gifvit första slaget, kom den sedvanliga förklaringen: »det är inte jag, som slår dig, min gosse ... det är inte jag — du slås af din egen onda natur ... (förnyad värksamhet med rottingen) ja, det är ej jag, som gisslar dig ... inte jag ... du gisslas af din egen arfsynd ... (fortfarande exekution) i Guds faders ... och sons ... och den helige andes namn ... amen ... Stig nu upp, min gosse, och var ett förbättradt barn.» Detta sätt att inskärpa treenighetsläran gjorde ett outplånligt intryck i Brauns sinne. Själf berättar han i ett bref huru han kom i pension, »fick stryk och svalt, ansågs för oduglig af alla lärare och snart sagdt förkastades som den förlorade sonen af — — anhöriga. Ingenting värkar menligare på ett ungt sinne än förakt. Jag tyckte mig hatad och beslöt därför att hata igen. — — —» Och i dikten »När jag tänker» är det otvifvelaktigt detta, som föresväfvat honom i detta värs:

Du födes hit och fjäsas, tills du blir fyra år,
Då tages du från mamma, som gråter mången tår.
Den höga religionen och Herrans tio bud
Nu trumfas in med björkris, tills du blir rädd för Gud.

Ännu mera talar han visst ur egen erfarenhet i den vackra, sanna och för uppfostrare beaktansvärda dikten »Barndomens sorger», däri han visserligen uttalar en gammal, men därför aldrig tillräckligt betonad tanke: att de märken, som sättas i barnasjälen, sällan kunna utplånas:

— — — Nej, barndomen äfven har sorger fullt opp,
Och hela dess lycka består i dess hopp,
Att det skall bli bättre med tiden . . .
Så hoppas hvar ålder, tills alt är förbi,
Och man uti grafven, törhända, blir fri,
Och sorgerna bytas med friden.

Det föga har vigt, hvari sorgen består;
Det ytterst beror på, hur djupt, som den går,
Och djupt kan ock barndomen såras;
Det stannar för lifvet, det tidiga ärr,
Och läkes ej riktigt, *jag* vet det ty värr!
Och ännu mig ögonen tåras. — — —

Braun återkommer icke sällan i sina bref till, huru han som kadett på grund af sitt skygga väsen, sin surmulna uppsyn och öfverdrifna bitterhet till en början fick många ovänner. »— — — Det var bittert för ett hjärta som mitt, hvilket var skapadt för ömmare känslor, och följden blef, att jag vardt ännu mera sluten. Min värld blef mitt jag, men min bitterhet blef mig för tung att bära inom mig — jag ville utgjuta den på något sätt, och jag blef — poet. — — —» Och något förut skrifver han: »huru sant säger ej Tegnér i ett af sina tal: 'något högre och dyrbarare än kärlek och förtroende kan den ena människan ej gifva den andra.' För mig i synnerhet är ett bevisadt deltagande dyrbart framför alt annat; ty alt från min spädaste barndom har det varit mitt öde att vara misskänd och det är

tvifvelsutan grunden till det satiriska, bittra och stundom människofiendtliga i mitt lynne, hvarmed jag till och med stundom plågar mina vänner, ehuru ingen kan älska dem uppriktigare än jag — — — få hafva förstått mig och ännu färre skola göra det; men de, för hvilka detta lyckas, hoppas jag dock skola hos mig finna mera än hvad ytan och hvardagsminen lofvar. — — —»

Misskänd blef han, ehuru ogillandet af en viss art af hans diktning — den vi ofvan antydt — långt ifrån kan anses vara oberättigadt. Själf var han medveten därom och erkände det också; så skrifver han därom i ett annat af sina bref: »jag vet, att jag borde ha låtit Talis Qvalis gå igenom altihopa, med full rättighet att stryka ut, hvad han ansåg ej böra stå där, och därpå hade mina skrifter vunnit, hvad deras författare förlorat i arvode!» *.

Braun har utan tvifvel rätt häri, ty mycket af detta, som saklöst kunnat borttagas utan att skalden för den skull kommit att stå för allmänheten i osann dager, enär han är sig själf i de bästa, men ej i de sämsta af sina dikter, har för den stora allmänheten undanskymt den rika förträffliga diktskatt, som med full rätt åt honom förvärfvat och bevarar hans namn af äkta skald. Vi tro, att många finnas, som med litet kvickhet och värsförmåga skulle kunna skrifva tvetydiga sånger och däri lyckligt efterhärma Braun, men få skalder skola lyckas öfverträffa honom i återgifvandet af människolifvet, sedt med klara ögon och djupkänsligt sinne, ty det måste vi bekänna: en skald af *ädlare* slag torde vår literatur näppeligen framte, ett så rikt hjärta har kanske ingen annan svensk diktare ägt eller åtminstone ej så öppet visat, och framträder detta såväl i hans allvarliga som i en stor del af hans s. k. skämtsamma dikter.

Vi ha förut påpekat, att hvad denne på så många håll för en lättsinnets dyrkare och besjungare ansedde »råe» Braun mest afskydde var i grund och botten just lättsinne och råhet; »den genre, jag valt, tillåter mig

* Att en kvantitativt så betydande del af Brauns dikter utgöras af nyssnämda väl lätta gods torde kunna förklaras af skaldens svaga ekonomi, som tvang honom att prestera så många ark som möjligt.

väl att vara litet friare än den episke skalden; men plumpheten är vorden mig förhatlig, emedan den är, som Kellgren säger, 'en örfil åt den sanna smaken'», yttrar han i ett bref till en af sina bästa vänner, och man har endast altför ofta på åtskilliga håll förbisett skillnaden mellan att *vara* lättsinnig och rå samt att *blotta* lättsinne och råhet just af afsky därför och för att — liksom man vid sjukdomsfall vänder sig till läkaren — påkalla samhällets uppmärksamhet och hjälp för det onda genom att oförstäldt visa det i dess rätta dager utan någon som hälst täckmantel »comme il faut».

Vi vilja understryka Shakspearestolkaren, prof. Hagbergs yttrande:* — — — »Man må säga hvad man vill om Brauns själfsvåldighet (den där ock, det bör erkännas, går nog långt) den är likväl icke på bottnen så *ond*, som mången under en finare yta dold fariseisk vällustighet. Den som kan dikta en dikt, så fin, så eterisk, så sant oskyldig som »En syn» ... han kan, när han vill, svinga sig upp i poesiens himmelrike, där alt är rent dem renom. Det är från sådana stycken, man bör taga måttstocken till bedömandet af Braun, och han har rättighet att fordra det. Ty i dem ligger *kärnan* af hans poetiska varelse, nämligen det *allvar*, som berättigar honom att drifva spe med tillgjordhetens »den där» och »det där», med ett ord, med de bortskämda själar, som af fruktan för sina egna onda tankar icke våga se naturen sådan den är. — — —»

Den kände kritikern påpekar just här denna kategori samhällsmedlemmar, som af missförstådd sedlighetskänsla, i likhet med den stora österrikiska käjsarinnan inför Rubens' berömda porträtt af sin hustru, skulle ha god lust att exempelvis om en Winges Kraka säga: »låt måla en pälskappa på frun», med ett ord dessa, som endast finna det »pälsklädda» dygdigt och rent, och som altså helt visst ej skulle finna sina anspråk på tillbörlighet uppfylda ens i den af Hagberg nämda dikten, »En syn» — däri skalden står och tittar genom ett nyckelhål och ser på, huru en ung flicka stiger ur

* »Studier, kritiker och notiser».

sin bädd och gör sin morgonbön vid det öppna fönstret. Kanske skulle de ej häller för Brauns poetiska synder mot det värkligen passande kunna se honom i hans rätta gestalt, som den allvarlige, ömhjärtade, trofaste och oförskräckte mannen, för hvilken »trohet» i alla förhållanden, synnerligast i kärlek, var en hufvudregel, och som själf visade sig mera trofast än mången annan, trofast mot vänner och trofast mot sin älskade, hvarom så många bevis finnas i hans dikter, i de rika brefsamlingar, han efterlämnat, och i hans förtrogna vänners enstämmiga uttalanden.

Hans djupaste uppfattning af kärleken är icke den, som ger sig uttryck i vissa lätta skämtvisor. Dock finnas sådana, hvilka en okritisk allmänhet och en fördomsfull kritik stämplat som för författaren nedsättande, fastän han dock i dem, såsom vi förut påvisat, ofta slår till det vanartade i tiden och med särskild förkärlek det lösliga i äktenskapet, till det ihåliga synnerligast i den kvinliga uppfostran, hvilken i många hänseenden är anledningen till det förra; till »pensionssystemet», — »där konsten skall in och naturen skall ut» — är han en afgjord fiende och därmed till all den snörpighet, han så ofta trott sig finna hos de finare klassernas kvinnor, dem, på hvilka Crusenstolpe syftar i sitt bekanta yttrande, att »von Brauns pegas skenade ystert kring parnassens branter och uppskrämde med sina vilda språng mången tvetydig dygd, omtänksamt insvept i skenheligheterns mantel; men äfven de, som högljudt fördömde, logo, förtjuste, förstulet bakom solfjädern.» Det ligger i dessa få ord en hel liten teckning af den då rådande högre samhällstonen. »Fruntimmerna läsa mig gärna i *hemlighet*, men högt kunna de ej skänka mig bifall. De måste åtminstone hyckla obekantskap med sina dagars tankar och nätters dröm. Så fordrar konveniensen,» skrifver Braun i ett bref, och på ett annat ställe yttrar han sig ännu mera utförligt härom: »— — — huru få älskvärda kvinnor finnes det icke! Modets och koketteriets demon förför dem nästan alla, och kvinnan — Guds mästerstycke — blir en behagsjuk docka, som leker med den heligaste känslan i människosjälen, oförmögen att fatta dess höghet. En dylik varelse (och mången sådan har jag träffat) är mig

vämjelig framför alt annat; hon förefaller mig som en värfvare och som en sådan skyr jag henne. Ett hjärta — allenast ett, skall kvinnan eröfra; hvad skall man då tänka om dem, som på en gång söka bestorma tvänne, ett med hvartdera ögat, och förnya det på hvar bal, på olika personer. Det är en styggelse! Märk! att jag ej sagt *alla*, utan nästan alla. — — —»

Häraf framgår tydligt, att Braun i sitt innersta ej är behärskad af den lättsinnets ton, han återger, och åt hvilken han mången gång själf skattar i så många af sina dikter; vill man finna det, som för honom stod högst af alt — en ren och ädel kvinna, »guds mästerstycke», sådant han tänkt sig det — då skall man finna detta i sångerna till Hilma, där en sann och djup kärlek, mäktigt, ja rent af gripande framväller.

* * *

De flesta hafva sig helt visst bekant Wilhelm von Brauns kärlekssaga, vemodig och i vanlig mening sorglig, emedan den aldrig blef fullbordad genom de älskandes förening, men dock så ren och skär och vacker som en sådan någonsin af den störste skald kunnat diktas. Den är vemodig, men ej tröstlös eller bitter, och den vore värd att i sin tur besjungas, en äkta »Hjalmars- och Ingeborgssaga» som den är, ehuru förhållandet är omvändt, ty här är det hennes hastiga död som andligen dräper honom, i det den med ens och för alltid tillintetgör hvarje skymt af lifsmod och lefnadslust hos den kvarlefvande skalden. Alt hvad finast och bäst sprungit fram ur hans penna är ägnadt detta hans kärleks föremål, som bekant hans kusin Ebba von Braun.

Den första dikt, han tillägnar henne, är enligt Adlersparre-Albano en från 1836, som bl. a. innehåller följande vackra strofer, hvilka vi, då dikten ej finnes i skaldens utgifna diktsamlingar, här meddela, emedan de antyda just det, som för Braun utgjorde den högsta grad af kvinlighet:

Jag vet en menlös blomma,
Som äfven vintern bar:
En bild utaf det fromma,
Hon allas blick betar,
Hon mildt i drifvan glöder
Och mildt mot solen ler;
Ej någon storm föröder
Den prakt, som oskuld ger.

Var glad i blomstertiden,
En gång den ända tar,
Men när den är förliden,
Stå hjärtats rosor kvar.
De kunna aldrig tynas,
(Det goda evigt är)
Och i din blick de synas
Och brinna härligt där.

Lef väl! Din lefnad vare
En fortsatt morgonglans,
Och dina dagar fare
Som lätta böljors dans!
Men dömes du att lida,
Så lid med ädelt mod.
Mot ödet kan man strida,
När man är from och god.

Ridderstad meddelar dock en tidigare skämtsam sång — redan från år 1834 — som rör henne, och hvilken var afsedd att införas i den kalender Ridderstad och Wergeland öfverenskommit att gemensamt utgifva. Dikten åtföljdes af ett bref eller rättare en not, hvilken i all dess ungdomliga omogenhet — Braun var då endast 20 år — angifver dels hans snart sagdt medfödda afsky för det konstlade svärmeriet hos böttigerianerna, dels den redan då anade oöfvervinneliga fienden till denna hans ungdomskärlek: »— — — 'Engellina' — så heter nämligen min förtjuserska — — namnet — — förefaller mig så tokroligt och expressivt, att jag upptagit det och så kristnat min sötunge, som annars heter Ebba B. Hvad stycket angår, så är det en bombastisk kärleks-

utgjutelse, egentligen en parodi på andras trånande, förtviflande och glödande tjäderleks-drillar. Jag vill vara munter i alt, således äfven i detta, som annars ofta plägar tämja de största vildbasare till riktiga lam-spaka trånadskonterfej. Gör man narr af kärleken och dess föremål, så blir man plågan kvitt, och det är lyckligast för en stackars bondfänrik, som jag, som ej lär få annan ledsagerska genom lifvet än *fru fattigdom.* — — —»

Detta poem har sedermera åtskilligt förändradt införts i hans samlade dikter och står under namn af »Klingklang till Laura» uteslutande som en parodi, riktad särskildt emot Böttiger och Atterbom.

Detta är den enda dikt, hvari han skämtsamt behandlar denna sin hjärtesak, ty äfven i de dikter till »Hilma», som tillkommit före hennes död, ligger mera ett innerligt allvar än någon öfverdådig ysterhet, och ger han någon bild af henne, så är den tecknad med så grannlaga ömhet och finkänslighet, att man, för att tala med Braun själf, kan stå helt

— — — förtjust, betagen
Och låta timmar gå förbi,
Men mindre se de *sköna* dragen
Än alt det *goda* däruti —

och dertill ser man det goda ej allenast i flickans skära bild, utan äfven i det sätt, hvarpå skalden förstår att omtala henne, ett sätt, hvilket vittnar om den renhet på djupet af hans hjärta, som intet som hälst ungkarlslif förmådde besudla. Han har äfven själf känt den uppehållande makten i denna kärlek; åtminstone antyder han detta i ett par andra dikter, »Farväl till Hilma» och »Du är mig kär», i hvilka han ger ett sällsynt skönt uttryck åt denna rena, osjälfviska och aldrig beräknande kärleks välde öfver honom, skönt, just emedan det är sant, är det bästa, som funnits i denna varma och djupa människosjäl.

I den första af dessa två dikter finna vi följande värs, som bestyrka, hvad vi ofvan sagt:

Ack, vet man blott sig älskad vara
Utaf ett älskadt föremål,
Då kan man icke vilse fara,
Ty själens längtan *har* sitt mål.
Då har man kraft i alla öden,
Hur bittra de må vara än.
Man känner bördan ej af nöden,
När man är rik af kärleken. — — —

Den andra dikten, den sista han tillskref sin älskade före hennes död, är visserligen mycket känd, men dels är den så kort, dels så rörande vacker i all dess enkelhet, att vi meddela den i dess helhet:

Du är mig kär! Från barndomsdagar
Du varit solen i mitt lif,
Och hän till dig min tanke jagar,
Att finna frid från världens kif;
Du är mig kär. Må mina öden
Bli ljusa eller mörka här!
Jag dock vill hviska in i döden:
Du är mig kär.

Du är mig kär. Om vägen villas,
Du endast för mig rätt igen;
Ty ej det högsta får förspillas,
Och högst af alt är kärleken.
Jag denna skatt vill troget vakta,
Min fröjd, mitt lif, mitt alt den är.
Fast vill jag stå och hviska sakta:
Du är mig kär.

Du är mig kär, du är mig kärast
Af alt, hvad lifvet äger kärt.
Hvad renast gifs, hvad högst, hvad skärast,
Jag i din själ mig finna lärt.
Du är mig kär i fröjd och smärta;
Och skiljer ödet grymt oss här,
Jag hviskar än med krossadt hjärta:
Du är mig kär.

Antydan om detta »öde» har ett par gånger förekommit uti de bref, vi anfört af Braun, men huru mycket han lidit häraf, finner man först rätt uti det bref, han efter sin älskades död skref till hennes mor, och hvari han yttrar: »hon var min första, min enda kärlek. Inseende omöjligheten att någonsin få kalla henne *min*, kämpade jag många och svåra strider med mig själf för att vinna kraft att, äfven inför *henne*, lägga band på mitt hjärta, af naturen ömt och passioneradt. Jag älskade både henne och hedern för mycket, för att vilja försöka eller ens önska att fästa hennes öde vid *mitt*, som, det insåg jag, aldrig kunde blifva ljust eller afundsvärdt. En hård nödvändighet fordrade skoningslöst uppoffrandet af min ädlaste, renaste böjelse. Jag kastade mig i hvirfveln af ett stormande lif för att kunna glömma *henne*; men det ovärdiga försöket var dock alltid fåfängt. — — — Jag såg upp till henne såsom till en varelse af högre och ädlare natur, och vid hennes sida kände äfven jag mig *god*, lyftad — och sofrad från jordens slagg. Ehuru försämrad i världens skola, kände jag mig alltid inför henne blyg, som en novis. Så stor är oskuldens makt! En ogillande blick af henne fruktade jag högst af alt. — — —»

Det dröjer ej länge, innan tonen i hans Hilmadikter förbytes, och man mötes af detta skärande ångestskri från ett förpint, på fullt allvar tillintetgjordt hjärta, som genomgår alla dikterna till »Den döda», i hvilka Braun äfven når höjden af skaldskap, ty väl finner man sånger af större djup, om man därmed menar nya, tändande idéers, men svårligen finner man dikter, som kunna öfverträffa dessa i en sann smärtas djup; och om man i likhet med Braun själf står helt oberörd inför de kärlekskval med många tårar, som skildras af Böttiger, den kärlekstrånande Nybom och andra, så blir man så mycket mera rent af skakad af den vånda, som rör sig inom denne skald:

Store Gud! Hvad jag har blifvit fattig!
Jag, som var så rik, så rik på skatter,
Att jag icke bytt med någon konung
Ännu, ack! för några solhvarf sedan.
— — — — — — — — — — — — —

Men hvad har jag nu? *Alt* är förloradt,
Plundradt, skingradt af den grymme härjarn,
Hvilkens fröjd det är att hjärtan krossa
Och att skilja sammanlagda händer.

Så ljuder det i den första dikten efter hennes död, 1843, och i det första bref, han skref, sedan detta sorgebudskap träffade honom, bunden vid sjuksängen som han då var, klagade han: »redan förut lidande både till kropp och själ blef jag nästan förkrossad af den lika förfärliga som oväntade underrättelsen om — om . . . den evigt oförgätligas död. Död? Store Gud? Död? Ännu under ögonblick af min djupa, stumma förtviflan söker jag inbilla mig, att jag plågas af en grym, en ryslig dröm — — men ve! ve! där ligger ju dödsposten framför mig. De stumma orden, nu nästan utplånade af mina tårar, förjaga den tröstande villan och återföra mig, arme, till den förskräckliga värkligheten. Hon är *död*, *hon*, som var mig tusen gånger dyrbarare än någonting annat i hela Guds värld. — — — Nu är detta varma hjärta kallt, dessa milda ögon brustna, dessa ljuft leende läppar slutna! Barmhärtige Gud! Hvarför kunde icke *jag* blifva offret? — — —»

Vissheten om, att han aldrig i lifvet kunnat bli förenad med fröken von Braun, blef dock till slut det, som mildrade — men aldrig läkte — sorgen; dess första bitterhet, så skärpt genom det oväntade, hastiga dödsfallet, försvann så småningom för den trofasta saknaden, som inom dikten förnämligast yttrar sig i längtan efter att i ett annat lif få återse henne, i den vackra tron, att hon osynlig dock ännu kunde med förböner och kärlek följa honom på hans ensliga färd genom lifvet:

Böj knä! böj knä och bed af all din själ
För mig! Lik Jakob fordom, släpp ej Herran,
Förr'n han har hört din bön för vännens väl,
Den vännen här i syndens mörka fjärran!

Och att *hon* med öfverseende och förlåtande ömhet ej skulle döma honom efter det stundom häjdlösa sätt,

hvarpå han sökte döfva saknaden, därom var han öfvertygad. Mot slutet af senast anförda bref skrifver han sålunda: — — — »*nu*, sedan hon bortgått, kan jag ju kalla henne *min*. — — — Om jag måst förtiga min *kärlek*, äger jag dock nu rättighet att öppet uttala min *sorg*. Ja, hon är *min* — hon lefver i *mitt* minne, i *min* saknad. Ack! säkert ser hon ned till mig från sin himmel, ty varmare slog dock intet hjärta på jorden för henne än mitt. — — —»

I dikten »När jag tänker» kommer äfven detta fram, visserligen i form, som skall föreställa skämtsam, men som just därför blir så mycket mera rörande, emedan man hör den kväfda gråten under de fåfänga försöken att upptaga den gamla humoristiska tonen. I denna dikt tänker han tillbaka på sitt förflutna lif, och när han kommer till sitt möte med »liten fager tärna», heter det:

Nu kan det också hända, att hon vill blifva *din*,
Men se, du glömt ditt armod, det föll dig aldrig in —
Det tvingar dig att skiljas ifrån din trogna mö,
Då är du ock förlorad — då kan du gärna dö!

Det bästa, som kan hända, är att din 'flamma' dör,
Då kan du följa efter, och se'n hon dig tillhör.
Men då jag tänker, detta min sista tanke är:
Hvad skulle vi med hjärta, vi arma maskar här.

Detta är ett af de få fruktlösa försöken till ett slags skämt öfver denna hans alt behärskande sorg; att le bort den lyckades ej, äfven om han ännu alt jämt för världen kunde le öfver andra ting eller rättare narra världen att le med och åt sig; själf var han den förste att åter bli allvarsam och att draga sig undan i dystert grubbel, oberörd af den munterhet, han framkallat, medan han liksom mumlade för sig själf de bekanta orden i »Mitt konterfej»:

Det är bra roligt att vara rolig,
Då man med saknaden är förtrolig!
Men lika godt! Man har blifvit van
Att tro mig vara en lustig fan!

Hopp därför, Pajas! Det går väl öfver;
I grafven gyckla du ej behöfver.
Hur lycklig den, som är lyckligt död!
Jag måste skratta för att få bröd...
Om folk blott visste, hur glädjen brister
För de så kallade *humorister,*
De skulle tacka sin Gud för det
Han utan humor dem födas lät.

— — — — — — — — — — —

Men han I skådat hans skrifdon, dårar?
En törntagg pennan, och bläcket — tårar.

Och med tårar äro de följande dikterna till »den döda» skrifna, eller rättare med återhållna tårar, ty Braun var för manlig att gråta offentligen; därtill hade han altför mycket gisslat andras poetiska krokodiltårar. Han skydde ända till minsta skymt all likhet med de »känslosamme» — och dessa hans dikter äro också, ehuru djupt sorgsna, ej uttryck för en vek klagan, utan fylda af en manlig ton, och naturligt enkla tala de ett osminkadt språk. Detta är ej någon månskenspoesi, det är ej en teatralisk trubadurs dödssång, för hvilken grafven bäddas »med hälften blommor och med hälften snö»; det är den klara dagens värklighet, och Braun är äfven här samme »realist» som alltid, ehuru han här skildrar sitt eget inres värld. Hans hopplöshet skingras dock något, efterhand som han alt mera växer sig in i den tanke, han yttrade i sitt bref: »i minnet är hon min»; hvilket han i den härliga dikten »Då Hilma dog», så tolkar:

Jag sade, att jag *intet* ägde kvar;
Jo, Gud ske pris! Jag äger mina minnen,
Och Hilmas bild, liksom i forna dar,
Ler än mot mig och höjer mina sinnen
Emot den saliga och helga ort;
Från himlen hon en liten utflykt gjort,
Att glädja oss, att trösta och försona,
Samt sedan återtaga lifvets krona.

— — — — — — — — — — —

Lys därför, enda stjärna i min natt!
Du bild, så kär ifrån min ungdoms dagar,
Väl kan mitt sinne aldrig mer bli gladt,
Och ej min bittra saknad sig försvagar.
Men ack! jag har en ädel tröst likväl,
Jag varit älskad af en ädel själ,
Och snart, jag hoppas, skall väl bojan brista. —
Farväl min första kärlek och min sista.

Han hade rättighet att säga de orden: »jag varit älskad», ty så var värkliga förhållandet. Ridderstad berättar härom, att Braun 1846 en dag erhöll ett rekommenderadt bref, vid hvars emottagande han blef djupt upprörd: »det är ej pengar i detta bref, men för mig långt dyrbarare än alla världens skatter.» Brefvet var från en väninna till Ebba Braun, som af denna fått i uppdrag att sända honom en lock af hennes hår jämte en sista hälsning. »Säg Wilhelm,» lydde denna, »att han varit min *första* och *enda* kärlek, fast jag ansåg det bäst för oss båda, att ej låta honom veta det. Han har ofta, men förgäfves, bedt om en hårlock, gif honom nu denna, på samma gång jag sänder honom min *sista* hälsning. Ett förbehåll fäster jag likväl härvid: bringa honom hårlocken och hälsningen först efter tre år. Han har då glömt mig, och alt är godt.»

Detta bud fick han också först tre år efter hennes död. Men många år senare, då han själf följt sin älskade efter, fann man den mörka hårlocken jämte väninnans bref i ett kuvert, hvarpå stod skrifvet: mina juveler! Kuvertet innehöll äfven ett papper, hvarpå Braun skrifvit: *»jord, som mig krossat har»;* — papperet åter innehöll litet jord från den graf, hvari Ebba von Braun hvilade, och om hvilken Braun i sin smärta diktat:

Jag lefver än — och står på denna kulle,
Som gömmer *hennes* hjärta — ack! och mitt!
— — — — — — — — — — — — — — — —
Ty se, mitt inre lif är där begrafvet — — —

Ebba von Brauns hopp, att hennes kusin skulle »glömma henne» och att »alt åter skulle bli godt», gick således aldrig i fullbordan; för Braun blef det till slut,

som om de ej längre vore skilda, och han ställer sitt tal direkt till henne både i de dikter, han skrifvit till henne på hennes dödsdag, och i den märkliga så att säga brefväxling, han i »Bref till den döda» började, och som, så länge han lefde, bestod af ett bref årligen på den dag hon dött; denna brefsamling har dock gått förlorad, hvarför hans vänner anse honom före sin död hafva uppbränt densamma. Alt, hvad man funnit däraf, var en förteckning öfver dessa bref jämte årtal och stället, hvarest de voro skrifna. I en af dikterna till »Den döda» heter det:

Äro vi väl skilda båda?
Nej, vår kärlek kan ej dö!
Sent i kvällen vill jag skåda
Mot ditt hem, min bleka mö.

— — — — — — — — —

Nu, när larm och buller tystna,
Vill till dig jag hviska än,
Säkert, säkert skall du lyssna
Till din öfvergifne vän;
Säkert håller du den rösten
Ännu i din himmel kär.
Ofta bragte den dig trösten,
Då du led på jorden här.

Lika innerlig men mera dyster, enär självförebråelser här martera honom, är den sång, han skref till »Den döda» på hennes dödsdag 1850, hans »sjunde sorgefäst»:

Så har han randats än en gång, den dag,
Som tog, hvad jag har älskat mest på jorden!
Och ännu samma smärta lider jag,
Och ännu stammar jag desamma orden:
Du ängel där på Salighetens ö,
Böj knä för Gud och bed, att jag får dö!
Ty ack! ju längre Han mig pröfvas låter,
Dessmindre blir mitt hopp att se dig åter.

Återseendet efter döden — det var det hopp, som uppehöll Braun; han var i sitt innersta religiös, liksom

denna tids skalder nästan utan undantag, och denna hans religiositet yttrar sig nu både hvad bref och dikter angår, hufvudsakligast uti tron på människosjälens odödlighet och de »godas» och »frommas» lycka i Guds rike. Redan i ett bref från yngre år, långt före hans kusins död, 1835, skrifver han: »ofta är jag färdig att tro på förgängelsen, dock endast i mina mulna stunder — bevare mig dock Gud från en sådan öfvertygelse —» och i ett annat bref, många år senare, på hans eget dödsår 1860, skref han till en vän, som förlorat sin hustru: »låt nu ej denna motgång böja dig, utan möt den som en man. Vår religion bjuder en skön tröst i ett blifvande återseende. Håll dig till denna, ty det finnes ingen bättre.» Det är den trösten, han själf hållit sig till, jämte tron på de godas salighet och deras förböners frälsande makt; härom vittna bäst de strofer ur dikten till »Den döda», 1850, som vi redan anfört.

Vi hafva utförligt berört Wilhelm von Brauns rena kärlekssaga, äfven därför att den utgör det bästa beviset på, att det ej var den *rätte* W. v. Braun, som skrifvit dikter, för hvilkas slipprighet han blifvit tillräckligt klandrad.

7.

Den nu omtalade stora sorgen hade på Braun det djupaste inflytande; den brände bort mycket af det slagg, som fans i hans själ och gjorde honom visserligen mycket mera orolig och dyster, men ock mera allvarlig och djup.

Någon »kristlig» skald i likhet t. ex. med Nybom blir Braun naturligtvis långt ifrån, ej ens i sina »allvar-

samma» dikter. Men så visst som det är sant, att man genom en smal dörrspringa kan se ett helt landskap, så är ofta också ett enda yttrande nog för att låta en kasta en lång blick in i en människas innersta; dylika yttranden ha vi här anfört, och det är på grund af dem, som vi kallat Braun en man icke utan religiöst sinne. Äfven utvecklas ett sådant än mera genom sorgen; en djupare uppfattning af många förhållanden förlänas genom den.

En dylik uppfattning, som vi med rätta anse böra kallas rent kristlig och som särskildt utmärkte Braun bland denna tids skalder, är den, som framkommer uti flera dikter: »Elden renar», Danserskan i Antiokia», »Den fallna», i den märkliga novellen »Klara», m. fl. och som i korthet kan uttryckas så: må den, som aldrig varit utsatt för en pröfning, som uppvuxit omhägnad och skyddad, ej döma den olyckliga, som, »öfvergifven, utan skydd af alla», tvingas af lifvet självft, dess hårdhet och nöd att falla. — Han visar, att mången kvinna, som af människor kallas fallen, kan besitta, som han säger i berättelsen »Klara», ett människoälskande hjärta, mäktigt af den »mest sublima försakelse»; kan hysa längtan att vilja lefva för det ädla och det goda, kan utan rast och ro sträfva efter att ånyo resa sig: »en fallen ande, som med *allvar* vill återupprätta sig, har ingen ro, vet ej af hvila. Liksom den skeppsbrutne sjömannen anstränger den alla sina krafter för att uppnå landet, som skimrar i fjärran, där lifvets ängel vinkar ifrån stranden.» Braun visar, att en dylik kvinna *kan* återupprättas äfven inför människor, och det kraftigaste medlet därtill anser han vara en värklig kärlek — sådan han själf erfarit den, och som på honom haft så stort inflytande. I »Klara», där han skildrar en dylik utveckling af ett människohjärta och ett människoöde, säger han: »hon hade väl hittills, men alltid med en hemlig afsky, ägnat en syndig dyrkan åt *Pathos*, åt begärelsen: nu först hade hon lärt att känna dennes ädlare broder *Eros*, och med det samma hon började tillbedja denne gud, började äfven för henne ett nytt lif. Hon var icke den första, kärleken åter upprättat.» Det är dock ej endast denna form af upprättelse, han omtalar; han påpekar äfven den, som ligger i sorgen

öfver ett begånget felsteg, i den förödmjukelse och det lidande, detta medför; hvilket han i dikten »Elden renar» uttalar så:

Stor var hennes synd, men straffet äfven;
Hvad ej elden renar, renar Herren.

Brauns stora och sanna människokännedom låter honom se pärlor glimma på djup, dem andra människors ögon ej räcka till att päjla, och lika bitande, lika kallt och hånande han omtalar dessa rent af fala kvinnor, som ehuru under äktenskapets form sälja sig för namn och börd, eller dessa hycklande kvinnor, om hvilka han säger: »bättre öppen synd, än hemlig lust», lika ädelt tager han dens parti, hvars fel består däri, att hon i besittning af ett hjärta »ömt och fullt af tillit» — blifvit bedragen och därför får föraktad framsläpa sitt lif, ehuru hon dock vetat bevara sitt hjärtas ädelhet och renhet; till henne talar han dessa ord, som skulle anstå en salmdiktare:

Arma kvinna! vackla nöjd till grafven!
Mänskor öfver dig ha brutit stafven,
Men när domsbasunens röster skalla,
Gud skall icke, Han, dig fallen kalla.

Att Braun äfven i sin åsigt om fallna kvinnors upprättelse sammanträffade med P. Wieselgren, är märkligt. Man skulle ju kunna tänka sig, att större kontraster än dessa båda ej funnos; och ej häller hade de någon öfverdrifven kärlek till hvarandra. Wieselgren kallade Braun i »Sveriges sköna Literatur» en hofnarr, som »kungen-publiken håller sig för att skratta bort allvaret och samvetsoron», och Braun besvarade detta med ett bitande skämt i kalendern »Herr Börje», 1851. — Skenbart voro de ju ock hvarandras motsatser; men att det bästa, människorna bära inom sig, det ädlaste och sannaste har sitt upphof ur *en* källa, det visar sig också här, och därför kan det märkliga hända, att vi få se en Braun och en Wieselgren vara andligt befryndade, just då det gäller *allvar*.

En af Brauns mest gripande dikter är den, han skref vid Emelie Högqvists död. Som bekant var äfven Braun * under någon tid lifligt betagen i den sköna skådespelerskan, som bokstafligen såg både furstar och ädlingar vid sina fötter.

Men, oaktadt en viss personlig vemodsfull saknad, är det ej älskarens ord, vi finna i denna dikt, det är en innerlig aktning och tillgifvenhet, grundad på kännedomen om denna firade kvinnas långt ifrån lyckliga lif, om de pröfningar, hon genomgått, och den aldrig svikande godhet mot de arma och behöfvande, hon alltid visade, delande med sig åt dem af sina skatter, hon, som trots denna rikedom och glans »själf kände sig arm», och som hårdast bedömde sig själf, då hon blickade tillbaka på sitt lif —

— — — Hvad såg du *då?* Ett barn i brist och nöd,
Det var du själf förutan nåd och stöd,
Du själf, som se'n af diamanter strålat.
Och barnet växte, snart stod där en mö,
En lilja, underbar, bland nordens snö.
Men öfvergifven, utan skydd af alla,
Den liljan tvangs för stormarna att — falla.

* Om arten af vänskapen mellan Braun och Emelie Högqvist får man en älsklig föreställning i den bekanta anekdot, Orvar Odd berättar om Emelie Högqvists skälmaktiga och »tidsenliga» present till Braun: en tulasnusdosa, ett dussin ostindiska silkesnäsdukar och ett dussin karduser finaste franska snus. — Vanan att snusa synes Braun ha delat med sin tids skalder. Snusdosan var på denna tid mer modärn än cigarretuit. Om Tegnér vet man, att han fick en gulldosa som offentlig present; fru Carlén afbildar i sina minnen själf sin man »med snusdosan i ena hand och prisen mellan tummen och pekfingret», och till Ridderstad skrifver Braun i sin ungdom — — — »jag förmodar, att dosan äfven är dig lika kär nu, som förr; mig har hon om möjligt blifvit än mera dyrbar; hon är mig älskligare än både far och mor.» — Härpå följer ett kväde till hans »alt i allom», detta »kosteliga gudamjöl», som »förmår att hjärnor göda», som »har alstrat mången vis». De många kungliga »snusdosorna», bortskänkta till framstående personer eller dem, man ville göra sig bevågne, beteckna på sitt sätt denna tid och föranleda det bistra uttrycket af Orvar Odd vid hans skarpa klander af Carl Johan i »Tvänne Vändpunkter»: »att tidens ädlare känsla fordrar i politiken äfven litet lyftning, och världens öde skall ej längre ligga i en snustobaksstrut.» —

Men du, som dömer i ditt öfverdåd
Och aldrig varit utsatt för en pröfning,
Som har en faders bröd, en moders råd,
Och jämt bevakas uti dygdens öfning,
Var skonsam — och den *döda* skänk en gärd
Af saknans tår, ty ack! *hon* var det värd,
Såvida hjärtats godhet pryder kvinnan,
Såvida snille pryder konstnärinnan.

— — — — — — — — — — — —

I söderns sköna jord, sof lugnt, sof väl,
En omplanterad, vissnad Nordens blomma!
Farväl du goda, älskansvärda själ!
Dig ock är rum beredt i bland de fromma;
Du har ett himmelskt löfte fått, ty vet:
»Barmhärtige skall ske barmhärtighet»! —

Det är en ädel människoande, som talar ur denna dikt, och ett allvarligt ord ställes däri till den kalla, klandrande världen, som alltid står färdig till stenkastning. — »Det är hjärtat, som gör teologen», heter ett ordstäf; vi säga, det är också hjärtat, som gör skalden, det är hans förmåga att känna djupt och varmt och gifva detta klart uttryck.

* * *

Sorgen öfver hans älskade »döda», Ebba von Braun, fördystrade emellertid alt mer och mer Brauns förut tungsinta lynne. Fru Carlén, i hvars hus »midt emot Humlegården» han var en hemmastadd gäst, berättar, att hans »medfödda anlag till sinnessjuka» häraf fick stark utveckling. Denna sinnessjuka bestod uti den tillväxande oron, som rastlöst dref honom från ort till ort, förjagade hans nätters sömn och hans dagars lugn. Det är efter denna tid, hans lif — äfven förut kringflackande — blir ett uteslutande nomadlif. »Det var en orolig själ,» berättade oss vid ett tillfälle Nybom, »jag träffade honom ibland hos Bjursten. Han hade *ett* rum i, *ett* utom Stockholm, och så hade han en slagtare och en

skomakare på söder — hyggligt folk — som han brukade hälsa på om kvällarna och dricka en toddy i hop med. — Men efter kusinens död var han sig inte lik. Till och med då han var i ett gladt lag, satt det inne i honom och brann; då hade han ingen ro, utan gick alltid fram och tillbaka på golfvet, och han sade ofta: »jag bara *bor* här nere — jag längtar bort. — — —»

Om en af Brauns många kringflyttningar berättade äfven Nybom: »det fans på den tiden en komminister i Upsala, som var en utmärkt bellmanssångare. Braun kom en dag i sällskap med honom och bad honom »lägga bort att vara prest för en kväll och sjunga några bellmansvisor». Och presten sjöng, så att Braun grät och sade, att det var den bästa predikan, han hört på länge. — Dagen efter skref Braun och frågade, om han kunde få komma och bo hos komministern; så var han där i tre månader, och presten förnöjde sin gäst med bellmaniader. — — —»

En af Brauns bäste vänner var Blanche; denne såg med smärta det lif han förde och öfvertalade honom att flytta till sig på »Malmgården», Blanches kända, nyligen rifna villa norr om Humlegården, det hem, där denne gästfrie man samlade omkring sig sina i tidens både politiska och literära lif ingripande vänner, bland dem äfven Braun. I Illustrerad Tidning 1860 yttrar Blanche härom: »Stackars Braun! Huru mången natt väcktes ej den, som skrifver dessa rader, af tunga steg och djupa suckar! Det var skalden, som irrade från rum till rum, klagande och önskande sig döden. Men morgonen därpå satt han, som vanligt, tyst och försjunken i sitt arbete, satt vid Aganippens rand och drack ur dess klara våg några timmars glömska af det förflutna.» Om huru Braun lämnade sin tillflyktsort hos Blanche har denne berättat för Ridderstad ett mycket karaktäristiskt drag. Braun försvann helt enkelt och utan att låta höra af sig; efter några dagars förlopp tog Blanche en droska och åkte från ställe till ställe, där han visste Braun brukade uppehålla sig, till dess han sent om sider fann honom på söder på ett ställe, kändt för sina präktiga toddar. På Blanches bön, att han skulle följa tillbaka med honom, svarade han: »Käre vän, du är mer än god, som bjuder mig

på ditt vänliga hem, men jag trifves bättre här än där. Solen här är min sol, den enda, jag har, och i dess sken vill jag njuta min tillvaro, så godt jag kan. Farväl Blanche! Ditt hem är ett palats mot min Diogenes-tunna, men hvar och en lefver och bor efter råd och lägenhet. — — —»

Sällan eller aldrig sken dock solen oförduukladt för Braun. Självförebråelser sällade sig ofta till hans oro och gjorde denna än outhärdligare för honom. Så skrifver han i ett ej dateradt bref: »— — — du och hela världen tror mig vara en glad, yster rummelkult, och dock kan jag försäkra dig, att intet misstag kan vara större. Jag tviflar mycket på, att det i hela vår digra rimmareskara finnes någon dystrare än jag. Dagar, veckor, ja månader kunna förgå, utan att det är mig möjligt att företaga något annat, än sucka och pusta under de kval, som »mjältsjukans svartalf» förorsakar mig. Mitt hjärta, af naturen känsligt och varmt, har fått alldeles för många kännbara knuffar att någonsin mera kunna blifva gladt. Härtill har väl bidragit, att jag för mycket offrat på nöjets altare; förförelsen har dock sökt *mig* åtminstone lika mycket, som jag *förförelsen*. Visserligen ett klent försvar, men det får gälla för hvad det kan. — — —»

Bland Brauns allvarsamma dikter finnes en: »Bättre stunder», som gifver en djup inblick i skaldens innersta, och som ej kan undgå att väcka medkänsla för denne sällsamme man med de många motsägande dragen i sitt lynne: vek och öm, bitter och hänsynslös, uppsluppet yster och tungsint längtande efter döden såsom efter en befrielse samt under alt detta oftast tärd af ånger och, som sagdt, af självförebråelser:

Jag ock har bättre stunder, men sällan komma de,
Och det är bra, ty pinsamt är det likväl att se
In i sitt eget hjärta, när det på rosor härjadt
Af synd och sorger blifvit, och törnen blott man bärgat.
Dock, när den stunden kommer, då vill jag gråta blod — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dock söker jag mig vänja vid ljuset efterhand;
Är fan i båten tagen, han måste ros i land.
Och hvartill skulle tjäna inför sig *själf* att gyckla?
För *andra* får med känslor man ju tillräckligt hyckla!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jag syndat har i lifvet, jag syndat har i sång;
Men »mina vänner» hade dock skulden mången gång;
Ty som jag *skref*, de ville, jag äfven skulle *lefva*,
Och så kom jag, gud nåd' mig! uti en satans vefva.

Att dock på *andra* skylla är föga ridderligt;
Jag själf har nog på vågen lagt ned den tyngsta vigt.
Men *den*, som tror, att nöjet af alt är det förnämsta,
Jag heligt kan försäkra, att det är just det *sämsta*.

»Flyttfogeln lik» — utan rast, utan ro — kallar sig Braun i likhet med Nybom; också försökte han mången gång, utledsen vid sällskaps- och kamratlif, fly undan för att samla sig i ensamheten; i sådan sinnesstämning tog han ofta sin tillflykt till landsbygden. Så berättar han själf, huru vid ett tillfälle, då arbetsförmågan tröt honom och han var led åt världen och sig själf, den tanken föll honom in: »res på landet, ät potatis, drick mjölk och blif folk igen! Och se! jag fann rådet godt och tvänne dagar därefter satt jag på bondkärran och skakade af till »Getapulien», där jag nu befinner mig. — — — Här ibland Smålands magra ljunghedar och bärg har jag *ändtligen återfunnit mig själf;* melankolien har flytt, arbetslusten har återkommit och jag börjar småningom nästan tycka, att Wilh. v. Braun dock icke är ett så stort kräk, som mången kanske tror. — — —»

Hans bitterhet mot sig själf förnekade sig ej ens mot slutet af hans lif; så låter han i den berättelse, »Ångbåtsresan», han ej ens hann afsluta, innan döden tog pennan ur hans hand, en af hans stående typer, den hexameterdeklamerande »lille löjtnant Freudenborg» omtala honom, Braun, sålunda:

Äljest var jag betänkt att äfven honom beskrifva
Tjock och ful, som han är, bitande, bitter och tvär,
Skonande ingen och själf ej värd den minsta förskoning — — —

Braun ger oaktadt sin sällskaplighet, sin ifriga brefväxling och sina många vänner — vi mena nu ej detta ord i betydelsen af gillesbröder — dock intrycket af att alltid hafva varit en ensam man; hans sista dagar äro liksom en bild häraf. På en enslig liten klippö i Kattegat tillbragte han ensam sin sista sommar, härifrån fördes han till sin dödsbädd i Uddevalla, vid hvilken ingen anhörig, ingen hans personlige vän hann att infinna sig; under denna sista färd se vi honom ensam i den öppna lilla båten under en mörk höstnatt föras öfver hafvet, ensam, men numera med »befriaren» för ögonen, icke dyster, utan skämtsam och vänlig mot sina roddare, som han vid framkomsten till Uddevalla sände i land för att uppfriska sig, medan han, altjämt allena med sig själf, med sina tankar, kvarlåg flera timmar i den öppna båten. Ingen klagan att tiden blef honom lång undslapp honom då. Hvad hade några timmar mer eller mindre att betyda för honom af en tid, som förut förefallit honom så omätligt lång, och hvars slut han såg för sig nu nalkas jämte det »öde», som han kallat det enda *säkra* för människan?

Huru Braun gjorde upp sin räkning med sin Gud och sig själf, vet ingen; under tystnad och ensamhet förflöto hans sista stunder, och utan att yttra något dog han d. 12 sept. 1860. Måhända har hos honom dröjt den tanke, han i Borup, den efter hans död utkomna kalendern, så uttryckt:

Men tiden bringar tröst, och sviker den,
Den äfven, har dock aldrig svikit döden.
Hans skarpa lie går, som jämnaren,
Den enda *säkra* utaf mänskans öden.
Och hvad vi mest på jorden hållit af,
Vi se på andra sidan om vår graf,

och detta återseende hade han väntat sig på den efterlängtade »glädjens dag», hvarom han en gång skref i en dikt till »Den döda»; ingen dödens fasa förmådde undanskymma den för honom, den dag, som han så visst trodde skulle föra den oförgängliga delen af hans »bättre jag», den ädla, rika anden, till den alltid älskades möte,

i hvars hjärta man enligt hans egen åskådning skulle kunna finna honom sådan som Peer Gynt återfann sig i Solvejgs kärlek, som: »den hele, den sanne», sådan han var med »Guds stämpel på sin panna».

Det är också sådan eftervärlden i främsta rummet bör se honom — utan att därför behöfva vara blind för de lyten, han själf var den förste att fördöma; den bör med oförvillad blick och utan fördom se honom i hans väsens sanna kärna och minnas en annan skalds ord:

Hvad förgängligt är må falla,
Det väsentliga består.

OSKAR PATRIK STURZEN-BECKER.

(ORVAR ODD.)

»Han var en *man*; se där hans lifs program.»

I.

»Det är entusiasmen, som förer världen framåt» yttrar uti en af sina minnesbilder fil. dr Oskar Patrik Sturzen-Becker, eller — med det namn, hvarunder vi bäst känna honom — Orvar Odd. Detta, skulle man kunna säga, är äfven den makt, som drifver honom själf framåt. Entusiast är han, vare sig det gäller hans politiska idéer med deras skandinavism, ryssfiendtlighet, liberalism eller det gäller naturens skönhet, en sång af Jenny Lind, ett välordnadt charcuterifönster i Paris — »en hel bukolisk dikt i sammandrag» — eller en god cigarr, »en kraftig tioöring, El-Valor».

Utan tvifvel är Orvar Odd den radikalaste af sin tids frihetsskalder, den af de stora revolutionsåren mest påvärkade, enligt egna ord »fransman till nio tiondelar af sitt väsen», i sina politiska sympatier ej mindre än i skrifsätt och stil.* Med lif och själ tillhörde äfven han det parti, som en gång betraktade den store oppositionsmannen, den af regeringen för »den farligaste» mannen i landet ansedde K. H. Anckarsvärd, för sin ende anförare, ehuru han senare, i likhet med den yngre generationen, genom utvecklingens gång kom att i ett och annat skilja sig från dennes fana. Bland

* I Biografiskt Lexikon 1848 säger han om sig själf: »slägten leder sitt ursprung från sjöröfvaren Klaus Störtebecker — — — kan väl vara. Den som skrifver detta har någon gång liksom känt, att det rinner gammalt sjöröfvarblod i hans ådror. — — —»

»frihetens försmådda sångarätt», såsom han i sin dikt öfver kung Oskar kallar sig och sina vänner, oppositionens unge skalder, af hvilka vi här skildrat de förnämste, intog han i vissa hänseenden — mest som politisk skald — ett långt ifrån ringa rum.

I likhet med Ridderstad, men i motsats till sina skaldevänner Talis Qvalis och Braun värkade han som publicist mera för sin sak, än han gjorde såsom skald; vi måste därför i vissa fall taga hans prosaskrifter till hjälp, för att med dem belysa hans diktning.

Oaktadt sitt lätta »kåseri», oaktadt sin stora efemeriska publicistvärksamhet, är han dock en skald med vägande allvar i tanke och sinne, och »skalden» i honom öfverträffar just härigenom vida prosatören.

Men i båda dessa sina literära egenskaper är han alltid en äkta svensk, och därtill en *man*, en *tidens* man, och att vara detta är för honom ett sedligt ideal; detta är det främsta, han prisar hos sina vänner eller hos de svenske män, han i dikt besjunger.

Så säger han exempelvis om Kr. v. Platen:

En man af ära, detta är det ena;
Det var han, strängt, omuteligt som få.
En man af mod, med kärna och med sena,
Det är det andra, han var det också.

A. Lindeberg, nya teaterns grundläggare, den kände kaptenen och tidningsmannen, skattar han högst, emedan denne ägde:

Hvad ej *hvar* torfva fostrar i vår värld,
En kraftig vilja, eldigt hjärta, manlig själ.

Det bästa, han vet att säga om Thore Petré, är det, vi satt till måtto öfver honom själf: han var en *man*, se där hans lifs program! Och i den vackra dikten till sin son vid dennes promotion manar han honom till manlighet; och hans maning innebär ej ett strängt lagens bud att asketiskt försaka all ungdomens fröjd utan är präglad af den öfvertygelsen, att ett sant ynglingalif, för hvilket ungdomsglädje och sorglöshet

äro naturliga, ej behöfver förkväfva »mannamod» och redlig vilja till det »riktiga»; då, säger han,

... det knakar i hvarje fogning af hvad du stolt har bygt,
Då det brister och faller i spillror hvad du trodde så trygt,
Då lifvets väldiga allvar med sitt »*ek Theon anangkä*»
Fattar dig i din skuldra och trycker dig i knä.

Då — om du yngling varit med eldig själ och håg,
Och vetat att njuta lifvet, när gladt det för dig låg,
Då vet att vara ej mindre i pröfningens stund en *man!*
En hvar kan ärligt kämpa, om han än ej segra kan.

»Ärligt kämpa» — detta är också i främsta rummet ett valspråk för Orvar Odd; en man bakom ordet och en kraftig vilja att genomdrifva, hvad öfvertygelsen bjuder — detta betecknar honom själf och hans värksamhet i lif och literatur; handling, framför alt handling,

Att något och manligt tala är väl,
Men mer är att *handla* mycket,

säger han också, ty utan detta anser han »idéen i sig själf ej mycket värd», enär idéen »i handskar och frack», idéen som uteslutande »pappersvapen» och ej mera, »skrämmer ej bispen och kungen». En blott »andlig strid» värnar ej nationen, den skall utföras i värkligheten; det är ej det myckna pratet och ropet, som för en sak framåt,

Den *lugna* kraften är och blir den rätta,
Den kraft, som *värkar* mer än den gör larm.

Klart och rättframt uttalar han äfven detta i sin minnesteckning öfver Crusenstolpe. Vid intet tillfälle, säger han här, har han stått på fullt samma politiska linie som denne; — det är bekant, huru ifrigt Crusenstolpe efter sitt skeppsbrott med regeringsorganet »Fäderneslandet» slöt sig till oppositionen, och man skulle kunna frestas att tro, det en så radikal man som Orvar

Odd då just skulle anse honom fullt tillhöra sitt parti; men medan Crusenstolpe leddes af hämdlystnad, leddes Orvar Odd af hänförelsen för idéen, af tron på »den liberala idéens berättigande», och Orvar Odds omdöme om Crusenstolpe ger den bästa inblick uti hans egen politiska tankegång, så ungdomligt entusiastisk och obetvinglig i sin förtröstan på framgång, som han ständigt är. Han framhåller gång på gång i denna teckning af Crusenstolpe, huru det just är öfvertygelsen, som ger kraften, och huru ett politiskt arbete i själfviskt syfte aldrig blir beståndande. »Det kan icke för ofta framhållas,» säger han, »huru som en fast vilja och politisk tro äfven utan all apparat af storartad vältalighet slutligen vinner, medan vältalighet utan motsvarande tro på sin sak i lyckligaste fall värkar för ögonblicket, men i sig innebär intet kraftigt frö.» Hvad han sålunda fordrar af sina politiska vänner, fordrar han också af sina politiska motståndare; detta uttalar han i sin teckning af biskop Fahlcrantz, hvars »klarhet» i vissa fall han prisar: »man kunde här icke misstaga sig om mannen med de strängt ortodoxa föreställningarna och med denna djupa öfvertygelse, som förtjänar aktning äfven af dem, hvilka icke i allo kunna dela densamma. — — — Man visste alltid, hvem man här hade att göra med, en prelat, hvilken betraktade det som en hederssak att icke efterskänka något af traditionernas arf, men det är i den politiska världen redan mycket vunnet, om man alltid med säkerhet kan räkna både sina vänner och sina motståndare. Vi tala här i båda fallen endast om de ärliga.»

Och för frånvaron af det, han här erkänner hos Fahlcrantz, klandrar han oförbehållsamt biskop Thomander, hvilken han ansåg hafva begått en öfverilning, då han valde den presterliga banan, emedan han inom sig »ganska mycket tillhörde på det mest afgjorda sätt sin tid, men som prelat hade han att sauvera apparencen. Det är en falsk ställning — illa!» *

* I förbigående vilja vi anmärka, att uttrycken »tillhörande sin tid» — »en tidens son» o. s. v. inom 1840-talets literatur och press betyder detsamma som att tillhöra oppositionspartiet eller »de liberala».

För att blifva prest, menar han, är det ej nog att veta sig hafva förmåga att predika, att tala; det vill ett annat slags »inre kallelse» till, det fordras öfvertygelse, ärlighet, och »man behöfver ej gå så långt i ascetism som Sören Kierkegaard för att tro sig hafva rätt att fordra något mer än detta att blott gifva en predikan för ett brödstycke.» Hans åsigt är, att just denna godtköpspresterlighet för ofta förekommer, och därför säger han också i dikten till Talis Qvalis (1855):

Jag trifves icke i presternas sakristior,
Jag dyrkar min Gud i sanningens fria ljus,

och i uppsatsen om Thomander tillägger han: »vi älska att se hvarje man, hälst en så framstående, med öppet vizir och att kunna läsa en tydlig devis på hans sköld.» —

Det är gifvet, att innan Orvar Odd kom att bli, hvad han nu för oss är, en skald, öppen, klar och samlad, hade han en utvecklingsbana att genomgå. Men denna hans utveckling skedde ej på bekostnad af hans ungdomsdrömmar om politisk frihet och mänsklighetens frigörelse från alla slags tryckande fördomar; han skiftade aldrig sin politiska öfvertygelse, men han stadgade den; ifrån att vara allmänna begrepp af mera kosmopolitisk art blefvo hos honom som hos Talis Qvalis de politiska begreppen alt mera konkreta, alt mera utprägladt svenska, och till kraftigt arbete för frihet, framåtskridande för Sveriges folk, detta folks upplysning och höjande i medborgerlig anda — är det hans utveckling leder honom, och detta gifver honom åter full rätt att uttala dessa af manlig själfkänsla stämplade ord, som vittna om, att *han*, om någon, kunde med befogenhet ställa detta kraf just på andra, emedan han själf var den främste att uppfylla det:

Det känner jag vid mig själf, att jag vid fanan
Har intet svikit och ingenting förrådt,
I hvilka skiften som hälst, hvad vakt som gafs mig;
Och stå vill jag framgent, så som jag har stått.

Jag viker icke en tum som man och mogen,
Från där jag stälde mig själf, som yngling, fast;
Så länge jag har en lans och armen orkar,
Jag måttar åt samma fiender mitt kast.

2.

Född 1811 d. 28 nov. i Stockholm, där hans far, Patrik Sturzenbecker,* var kamrer i Serafimerordensgillet, visade Oskar Patrik Sturzen-Becker redan som liten gosse anlag för diktning; »han kan själf ännu erinra sig,» skrifver han om sig själf,** »ett litet tämligen oskapligt poem, som han, ännu blott en 9—10 års gosse diktade till »Skrifkonstens Beröm» och nedskref såsom ett slags inledning på första sidan af en ny skrifbok.» Efter att hafva genomgått Klara skola, blef han student i Upsala 1827. Härom skrifver han själf:** »så blef han en välbestäld student och reste till Upsala. Hans karaktär antog här, alt mer ynglingen utvecklades, en högst bestämd och egendomlig art, hvilken redan af mer än en af de vise fäderna missbilligades, och hvarför man i tid, men förgäfves, varnade honom på det ömmaste. Han uppträdde vid flera tillfällen mera »obstinat», än som kunde tillåtas en så ung man, och det var uppenbart, att han på detta vis, om han fortfore, som han börjat, skulle — som det heter — förfela sin hela framtid. Men han blef emellertid vid, och det är redan

* Sturzen-Becker skref till 1855 äfven sitt namn som sin far: Sturzenbecker, hvilket namn härstammar från den förut nämda sjöröfvaren Klaus Störtebecker, öfver hvilken skalden skrifvit en längre episkt dikt i nio sånger.

** Biografiskt lexikon, 1848.

häri man märker något af den där sjöröfvarnaturen hos honom.» Han afslöt emellertid sina studier med att 1832 taga filos. kandidatexamen och blef efter ett års vistande i Stockholm promoverad i Upsala 1833.

Orvar Odds första offentliga dikt var den i ett litet självständigt häfte tryckta romansen »Romarskölden» (1831). Ehuru han sedermera så starkt klandrade all efterklangspoesi, är detta hans första offentliga framträdande lika mycket stämpladt af »efterklangston» som någon annan hans samtida skaldevänners eller motståndares; om man läser t. ex. Orvar Odds »Romarsköld», Talis Qvalis' »Thules lof», Ridderstads »Wildheim», finner man, huru de alla rinna ur samma källa, den tegnérska diktningen.

Romarskölden är en romans med ett fornnordiskt ämne, ganska tunt till innehåll och stil — man läse endast följande teckning af den sköna Göthilda, kung Björns af Hordaland dotter:

Hon var så ljuf som söderns sommar,
Så glädtig som en herdesång,
Så oskuldsfull, som någongång
En lilja uti skogen blommar.
Det var, som låg en skymning på
Den panna med de ögon blå,
En natt, som ärnar just försvinna,
Ty under ser du morgon brinna,
Och yppigt ned till midjan gick
Dess hår, det böljande, det bruna;
Och läste du i hennes blick,
Så läste du en själens runa. — — —

Eller man läse skildringen af kung Björns hemresa från besöket hos den »dystre» Ivald och hans suckande son Oskur:

Men stormen går och vågen klagar;
Det vädret stod i fyra dagar,
Men på den femte var det slut;
Då hade stormen kämpat ut.
Och kungen med sin hjälteskara
Han skulle nu åt hemmet fara.

På stranden stod hans goda värd,
Och såg uppå den kungafärd;
Med skum framför sig draken sam
I fart utöfver våg som rullar,
Likt skidskodd fjällbo löper fram
Utöfver snöbetäckta kullar.
Och innan kvällen, vill man tro,
Satt kungen hemma uti ro.
Och öfver bärg och öfver dalar
Gick glädje fram, en majsol klar,
Som rosenklär, hvad dunkelt var
Och väcka sinnets näktergalar. — — —

Man måste väl erkänna — en mer än vanligt påtaglig efterklang!

Detta var för Orvar Odd dock endast en kort öfvergångsperiod; hastigare än Talis Qvalis öfvervann han det yttre, från »den store mästaren, Frithiofs minestrel» öfverförda manéret; hans beundran för Tegnér som skald bibehålles alltid frisk och varm — därom vittnar hans vackra dikt öfver Tegnér vid dennes död 1846 — men för egen del föres han snart af sina poetiskt politiska åsigter in i en helt annan riktning, den i hvilken han sedan åter skulle sammanträffa med sin vän Talis Qvalis på värklighetsdiktningens mark och grund.

Nästa gång * han offentligt uppträder poetiskt, har han redan lämnat all romantik fjärran från sig — dock ej för alltid, ty långt senare diktade han en hel serie romantiska sånger, fast i en helt annan stil än den ofvan anförda, sånger, af hvilka flera äro af värklig skönhet och stor själfständighet, måhända dock med någon liten påvärkan af Byron, åtminstone hvad vissa yttre formgrepp beträffar. Dessa dikter, John Faa, Clemence Isaure, m. fl. ligga dock utom planen för vårt arbete. —

»Stormfoglarna» hette de tre små flyghäften, med hvilka Orvar Odd nästa gång uppträdde, eller som titeln var i dess helhet: Stormfoglarna, fria flygblad, utsläpta efter tidens läglighet af Proteos junior, 1, 2, 3 flocken»

* 1832 hade Orvar Odd skrifvit en dikt »Veidi-alf», som erhöll Sv. akademiens mindre pris, men förblef otryckt.

— altså anonyma. Denna skrift har uteslutande afseende på dagens stora händelse 1838, den redan i början af vårt arbete omtalade crusenstolpes-affären samt de i detta drama, särskildt vid oroligheterna natten till d. 30 aug., uppträdande och handlande personerna: justitieministern v. Hartmansdorff, justitiekansleren Nerman, de »braheska dragonerna», m. fl. Och det är i dessa flygblad den sedermera så ryktbar vordna »Sabelsången för de braheska dragonerna» samt dikten »Den nya Orlando Furioso» blefvo tryckta. Den förra är en parodi öfver Körners sång för Lützows jägare och innehåller följande strofer:

Hvem vrider så modigt sin knäfvelbår,
Och ögonen rynkar tillhopa?
Sin arm i sidan heroiskt han slår
Och tydligt i blicken att läsa där står:
Jag trotsar ett helt Europa!
Kring gatorna hviskas med bäfvans ton:
Ve oss! det är Brahes, den barska dragon!

Hur klappar af ädlaste känslor hans barm
För Hartmansdorff, Nerman och äran!
För dem han i döden lyfter sin arm
Till dråpslag i hopen med hjälteharm
På hög vederbörlig begäran.
Då måste själf Belzebub taga reson,
Så sant jag förblifver en hurtig dragon.

För Nerman och äran ur ståtligt gehäng
Dran sablarna fort då, kamrater!
En värld med beundran skall skåda vårt fläng,
Och skalder se'n stämma sin harpas sträng
Att sjunga vid våra dater.
»Den tolfte» själf nickar å Carlvagns tron:
Rätt så! det går bra, min galante dragon!

»Orlando Furioso» skildrar en af dessa dragoners bedrifter under denna beryktade augustinatt, som gaf anledning till så många militära rapporter och förklaringar i tidningarne, och på det man må se, huru i detalj grundadt på »värklighet» detta poem är — liksom det förra så obetydligt i literärt hänseende, men

af ganska stort kulturhistoriskt intresse — och huru föga »fantasi» Orvar Odd låtit spela in däri, anföra vi ett utdrag ur en af dessa rapporter, undertecknad löjtnant Printzencreutz och införd i Aftonbladet d. 4 sept. 1838; den slutar så: »Hvad jag för öfrigt under patrulleringer anmärkte var, att vid de tillfällen hvisslingen ägde rum, samlades en mängd folk till dessa ställen, hvilken folksamling till en stor del utgjordes af välklädda, merendels med cigarrer försedda personer.» —

Orvar Odd låter nu sin Orlando rasa och rensa bland dessa folksamlingar:

Och gata framåt och tillbaka igen
Orlando han rusar alt vildare än.
Förfärlig är natten; det är som i flyg
Själf afgrunden utsändt alt djäfvulstyg.
Se där dessa rörliga punkter af glöd
Som flämtar i mörkret så underligt röd!
Än här och än där lyser fram deras brand,
Än midt för din näsa, långt borta ibland.
Du säger kanhända — o godtrogne narr! —
Det är rabulister, som röka cigarr. — — —

Dikten slutar med, att Orlando bekrönes med en krans af »lagerbärsblad» och utbrister:

Aftonblad och Allehanda! nu jag trotsar edert skrän,
Mot ett lof, så skönt som detta, o, alt missljud smälter hän.

Att dessa båda i och för sig så betydelselösa sånger vunno så stor uppmärksamhet, som förhållandet var, är emellertid nästan förvånande.

Vid denna tid hade Sturzen-Becker lämnat den plats, han under några år innehade i finansdepartementet, för att, som han säger i sin danska självbiografi, »ganske at hellige sig Pressen og Literaturen». I Sv. biogr. lexikon berättar han om sitt öfvergifvande af den juridiska banan följande, hvari själfva framställningssättet är det ej minst karaktäristiska: »men äfven nu kom hans sjöröfvarmässiga oförsigtighet, för att nyttja ett lindrigt ord, honom i vägen — — han ingick vid Aftonbladet; det var på den tiden för femton år sedan

långt mera betänkligt att skrifva i ett liberalt blad än nu för tiden. Att vara »Aftonbladist», om också blott i följetongen, var något till den grad afskyvärdt, att honett folk icke kunde sitta med en dylik hvarken vid matbordet eller skrifbordet. Så snart det blef bekant, att »kongl. sekter» Sturzen-Becker kastat sig åt detta håll, kunde altså hans höga gynnare ej längre hålla honom uppe med bästa vilja i världen, och oaktadt han skref den tiden en särdeles elegant hand — — tog man en vacker dag statsrådsprotokollen från honom och lät honom förstå, att i statens tjänst önskade man lojalt folk och icke »sådana där». — — —»

Det var ej någon obetydlig plats inom pressen, han intog, då han i Aftonbladets redaktion efterträdde »Aftonbladets P.», Palmær, hvilken hittills varit denna tidnings literatur- och teaterkritiker, som framför alt med sina »Nils Nilsson Nyberg» undertecknade »Bref till Svenska Minerva» väckt så stort uppseende. Själf hade Orvar Odd i Aftonbladet 1831 blifvit illa åtgången för sin ofvannämda samma år utgifna »Romarskölden», om hvilken yttrades, att »hittills har herr Assar Lindblad vunnit det egna anseendet af Tegnérs *förste* efterhärmare. Det tyckes nu, som herr S. skulle hafva lust att göra honom rangen stridig.» — Nu är det »herr S.» som i sin tur blir »Aftonbladets pikante recensent», för hvilken så väl författare som författarinnor hyste en viss respekt, åtminstone om man får tro fru Carlén, som i sina minnen från 1840-talets författarelif betonar, hvilken vigtig bekantskap han var för den nybörjande författarinnan. *

Det var emellertid ej endast mot nybörjare, han lät sin kvickhet spela; bekant är, huru han uppväckte Almqvists outsläckliga harm genom att klandra ett hans arbete, och på förebråelsen, att han understundom ej vore rättvis, sade han vid ett tillfälle skrattande till fru Carlén: »hvad vet jag? Om jag får tag i en kvickhet, halkar den ned i pennan, innan jag vet ordet af,

* Huru han senare, då han redan lämnat Aftonbladet, behandlar henne och hennes samtida »skaldesystrars» literära värksamhet — oaktadt han med fru Carlén alltid stod på god fot — är redan omnämdt.

och därifrån ned på papperet, där den ser så treflig ut, att jag ej har hjärta att stryka ut den, antingen den är sann eller ej.» Dessa hans ord äro säkert ej så allvarligt menade, ty det ligger vidt fjärran från en man, som Orvar Odd att, *med uppsåt att skada, oärligt* bedöma ett arbete; hos honom fins ej skymten af något slags »skumleri», för att begagna en af hans egna många danismer.

Hvad särskildt Almqvist angår, är det gifvet, att dennes inbundna opålitliga karaktär aldrig skulle kunna väcka Orvar Odds sympati. Han kallar Almqvist »den liberala sakens Mephistofeles» och tillägger: »där heder och ära icke finnes, ger jag för snillet ensamt litet nog, och där har naturen begått en anomali, liksom då hon kläder det giftiga kräket i tropikens mest strålande och bländande färger.» — — — »Geni är icke samvete; låtom oss till en början väl skilja mellan dessa båda. — — —»

Huru föga sympati det således fans mellan dessa båda män, var det dock till Sturzen-Becker Almqvist tog sin tillflykt, då han »biltog drog från gamla Norden»; och hans forne literäre motståndare, som till en del på grund af Almqvists skymfliga uttalanden mot Blanche i Aftonbladet lämnat sin plats i dennas redaktion och då var bosatt i Helsingborg, halp flyktingen en sommarnatt 1851 att i öppen segelbåt komma öfver sundet. Orvar Odd skildrar det sålunda:

Jag stod på stranden, när den sista gången
Från Sverges kuster han sin kosa styrde
På Guds försyn i vida världen ut...
Orkanen tjöt — jag minnes än den sången —
Kring bog och reling skyhögt vågen yrde,
Alt för min blick försvann i skum till slut.

Det lilla seglet blott, det purpurröda,
Jag då och då såg dyka upp, likt flamman
Utaf en brand, som andfådd flämtar till.

I samma dikt, skrifven vid Almqvists död i Bremen 1866, yttrar Orvar Odd vackert och erkänsamt, att länge efter det mannens *tragedi* är glömd, skall hvad

hans snille med djärfva tankar bygt, »hans skaldskaps dristiga arkitektur», förbli en betagande trollvärld:

Och denna diktens park, med labyrinter,
Med djupa grottor, där kaskaden brusar
— Vild romantik, alt på hans *eget* sätt —
Blir kvar, en lustgård uti Nordens vinter,
Där sällsam fogelsång ditt öra tjusar
Och sällsam färgprakt målar höjd och slätt.

Denna literära erkänsamhet äfven mot motståndare, var just en följd af Orvar Odds ridderliga ärlighet. Det fins intet bakdanteri i hans kritik; han ser visserligen sakerna från sin egen synpunkt, nämligen den, att bakom de vackra orden skall stå en man, att ej *snillet* endast i och för sig är nog att vinna loford, men han försöker dock att, på samma gång han gifver sina anmärkningar, utleta ett arbetes goda sidor; och han har i en annan dikt, till bildhuggaren Bissen, hvilken han högt värderade, angående konstkritik uttalat, huru olika denna kan utfalla om ett och samma arbete, som betraktas från skilda synpunkter:

— — — ej norm här finnes,
Som icke vacklar litet af och an;
Bland tio konstkritikens rangpersoner
Med filosofiskt allvar, finskärpt blick,
Du ofta tio domslut höra fick,
Minst tiotalet af reservationer;
Djupt se de alla, *lika* djupt kanske,
Men ej med *samma* ögon dock de se.

Hvad *han* för sin del sätter mest värde på hos denne sin danske vän och själsfrände, blifver sedan klart i följande strof:

Och här man kunde ännu aldrig skilja
Hvad *mannen* var ifrån hvad *mästarn* var;
I konst och lif du stod för allom klar
Med denna trotsiga, dock lugna vilja,
Och *öfvertygelsen*, som åt din själ
Dess adel gaf, var ditt geni likväl.

Detta bestyrker just, hvad vi ofvan sagt, och de ofvan anförda omdömena om Crusenstolpe, Fahlcrantz m. fl. peka äfven på denna nu berörda vigtiga, skarpt utpräglade sida af hans lifsåskådning, framkommande i hans lif, hans diktning, hans kritik.

Det är visserligen ej i enlighet med något estetiskt systems regler, han fastställer den norm, efter hvilken han sålunda bedömer och kritiserar, men karaktär ligger det uti den, hvilket hans samtid också förstod att värdera och hvilket äfven måste vara förhållandet med en rättvis eftervärld.

3.

Det var dock ej som kritiker, han förnämligast väckte uppmärksamhet under sitt medarbetarskap i Aftonbladet; ty hans egentliga och mest kända värksamhet i denna tidning bestod vid den tidpunkt, vi nu åsyfta, uti att skrifva »memoarer öfver den förflutna veckan»; det var under den första af dessa, införd i Aftonbladet d. 20 nov. 1837, den sedermera så bekanta och omtyckta signaturen »O. O.» först blef synlig.

Dessa memoarer, i hvilka han på sitt lekande, lätta, men icke desto mindre hvassa och uddiga sätt, understundom med en rasande radikalism, behandlade dagens frågor, vunno sin ryktbarhet bland annat därigenom, att redan den andra af dem föranledde en af de bekanta aftonbladsindragningarne. Orvar Odd hade d. 27 nov. skämtat öfver höstackarna vid Wosnesensk, det ryska storlägret, till hvilket svenska officerare afsändts, och redan följande dag skedde indragningen.

Det misshagliga stycket af memoaren lyder så:

— — — »Våra båda militärers afsändande till Wosnesensk bevisar, att man under sådant delikat förhållande icke skyr kostnaden och besväret af en flere hundra mils resa, om det också endast gäller att taga notis om höstackarna vid ett läger.

Ni ser mig förvånad an: »höstackar»? Har ni då inte läst de beriktiganden och intressanta upplysningar rörande lägret vid Wosnesensk, dem grefve Liljencrantz låtit införa i lördagsnumret af detta blad?

(Då lägret upplöstes, funnos invid staden minst hundra stackar af hö och halm, hvarje stack till höjd, längd och djuplek jämförlig med de största hus i vår hufvudstad.)

Det är herr grefvens egna ord. — ——»

»Höstackarna» blefvo dock af den betydelsen, att tidningen, som sagdt indrogs; men Orvar Odd passade på tillfället att nästa år, då han skulle skrifva konstkritik öfver utstälda taflor, bland hvilka äfven fans en med motiv från lägret vid Wosnesensk, åter gifva en snärt åt »stackaffären», i det han i en uppsats om 1838 års »salong» d. 2 juni 1838 skrifver i Aftonbladet: Wosnesensk, måladt af en »okänd», förmodligen efter naturen. Wosnesensk, med sina framtrollade palatser, som att döma efter målningen i parentes sagdt tyckas redan luta till sitt förfall, — — — med sina omätliga höstackar, stora som det största hus i Stockholm! Jag ber likväl om förlåtelse, dessa sista äro, besynnerligt nog, det enda, jag icke kunnat upptäcka.» *

Orvar Odd har emellertid under denna del af sin tidningsmannavärksamhet förtjänsten af att vara Sveriges förste följetonist. Som sådan påstår han sig oinskränkt hylla den satsen: »*alla* genrer äro goda utom den tråkiga.» Vi behöfva ej tillägga, att han nobelt följer denna sats.

Han är fullt medveten om sin egenskap att vara, om ej uteslutande, så hufvudsakligast »kåsör», hvilket

* Äfven Beppo ger en släng åt denna i sig själf så obetydliga stackaffär, då han i dikten »Tonnerre» talar om, att »hoppet svälde som de rika stackarna vid Wosnesensk.»

han rent ut förklarar sig vara i dikten »En sommardag vid Stehag»:

— — — Jag är helt simpelt endast en — »causeur»,
Men just *därför* jag också vid er sida
Mig ställer här, fast broderligt att strida
För hvad i själfva staten är en makt;
Konversationen! — korteligen sagdt.

Kåseriet drifver han stundtals delvis för långt, ehuru medgifvas måste, att han utvecklat äfven detta till en art af konst; icke desto mindre värkar konversationstonen tröttsamt i hans dikter, hvilka endast där denna saknas, och där han framträder helt gripen af sitt ämne utan bitanke på det »bizarra» och »pikanta», uppnå rangen af fullhaltiga skaldestycken. Sådana äro exempelvis »Sulitelma», »Norges Fjælde», hans polska sånger m. fl. till hvilka vi skola återkomma.

Han är ej häller blind för denna egenskap inom hans poesi, en egenskap, den han icke desto mindre håller på såsom karaktäristisk för sin egen diktart, och understundom kan han helt godmodigt skämta däröfver, t. ex. då han i »Grefvinnan Gruffiakin» yttrar:

Mången har kokat, författat — jag ber
I Orvar Odds kavaljersmanér.

Att han »helt simpelt skulle vara *endast*» en kåsör är dock för mycket sagdt; han menar det ej häller själf. Själf kallar han följetongen eller kåseriet »en modärn leksak, hvars stora popularitet och nästan europeiska betydelse vi ej skola underkänna» (uppsatsen »Hvad vi roa oss med»), och att han anser följetonisten intaga en ganska hög ställning på den literära rangskalan, framgår af flera hans literaturhistoriska studier, t. ex. öfver Helfrich Peter Sturz, hvilken han säger vara en »öfvad och skarpsinnig iakttagare, en fin satiriker, en allsidigt bildad man, världsman och lärd på samma gång: en sannskyldig följetonist.» Och i sin uppsats om »Holberg som följetonist», lämnar han en förklaring öfver anledningen till, att han gifvit epistelförfattaren

Holberg denna benämning. »Vi vilja,» säger han, »därmed hafva närmare betecknat själfva *andan* och skaplynnet i vissa hans epistlar, bref-*formen* lämnad för ögonblicket å sido. Ett snillrikt bref och en följetong äro på intet vis liktydiga, men en följetong, om vi hålla oss vid ordets mera allmänna betydelse, behöfver å sin sida alldeles icke vara en tidningsartikel »under linjen», utan kan »trifvas i många former» och lika väl i epistelstil, som i någon annan. Hur svårbestämligt detta modärna franska begrepp än må vara i estetiskt afseende, är det dock oemotsägligt, att det har sin gifna individualitet. För vår del sammanblanda vi det icke med detta andra och äldre franska uttryck för den lätta skrifarten »kåseri»; det yttre tycket mellan dem båda vilseleder lätt, men det är vid närmare undersökning en väsentlig skillnad mellan de tvänne arterna. Förstå vi det rätt, så är kåseriets högsta konst att på ett tilltalande och underhållande sätt tala (eller skrifva) om rent *ingenting*, en konst, som är svår, men i arten af hokus-pokus och taskspeleri; — följetongen däremot icke blott medgifver, utan förutsätter till och med, enligt vår uppfattning, ett *innehåll*, hurudant detta nu än må vara, konsten är här att kunna fritt och ogeneradt och godmodigt leka, men icke *helt och hållet* »blot til Lyst».

Skarp iakttagare, fin satiriker, en bildad man och därtill en världsman är Orvar Odd onekligen i sina kulturhistoriska utkast och i många sina följetonger; med största intresse läser man om, hur det gick till, »då borgherrn ger gästabud», eller på den tid, »då inga järnvägar funnos», och hans små skizzer öfver Stockholmslifvet, hvilka utkommo i början af 1840-talet i flera små häften, äro värkligt värderika i kulturhistoriskt hänseende. Man får af dem det mest lefvande intryck af Stockholm vid denna tid; det vimlar af små fina iakttagelser och smådrag, som tillsammans bilda ett färgrikt helt. Man erkänner den värkligt konstmässiga och fina petitessen i en bit som »Dockor äro folk också», men man måste äfven ovilkorligen på mycket af hvad han skrifvit tillämpa Holbergs ord: »ingen konst att koka en soppa, när man har öfverflöd af kött, ärter och rötter; men att koka en soppa på en korfsticka, detta är ett mäster-

stycke, som blott kan utföras af en skicklig spansk kock.»

En sådan kock har Orvar Odd med all sin genialitet ej sällan varit inom den svenska literaturen.

Emellertid har han för egen räkning på sitt skrifsätt tillämpat äfven den holbergska epistelformen; hans bref till sina vänner — i synnerhet den under namn af »Från hinsidan sundet» i bokform utgifna brefsamlingen — äro ofta nog små mästerstycken af lif och åskådlighet och af ett ständigt rikt innehåll, ehuru stilen just är hållen i konversationston. Rätt intressant är det att gifva akt på de olika ämnen, han väljer för brefven till dessa vänner; till L. J. Hierta skrifver han sålunda om ett universitet i Stockholm; till G. H. Mellin ett stycke historia i lekande form, till fru Carlén ett novelettmotiv, till Braun om en Bellmans apoteos arrangerad af Ploug på Regentsen* o. s. v., alt mer eller mindre syftande på dagens politiska eller literära företeelser, och om det än i och för sig ej är något märkligt uti, att man skrifver till sina vänner om det, som man vet intresserar dem, får man här dock ett lefvande intryck af, huru lifligt »den unga tidens» män sysselsatte sig med tidens frågor, och huru

* I denna apoteos förekom följande lustiga anspelning på svenska dåvarande förhållanden; scenen föreställer en tablå efter Marstrands berömda tafla: Bellmans apoteos. Men snart börja alla figurerna röra på sig, och Mollberg, Wingmark, Movitz och mamsellerna Ulla och Lotta börja sjunga bellmanska melodier; Fredman, som är på väg till himlen, där Anacreon väntar honom, sliter sig lös och återvänder till sina gamla vänner; men midt i jublet uppträder Carl Ploug i frack och glacéhandskar på scenen; ett lifligt samtal uppstår med mycken förvirring, som ökas genom Gustaf III:s inträde; mellan honom och Ploug uppstår nu ett långt samtal, därvid herr Ploug, såsom svar på kungens frågor om ställningar och förhållanden, får tillfälle att göra en liten ytterst pikant revy af de senaste händelserna i Stockholm. »Nå, hur står det till i mitt stackars Sverige!» spörjer bland annat den tredje Gustaf. »Åh jo,» svarar herr Ploug, »det *står* sig nog godt, men det *går* slätt icke.» — »Hur så?» — »Emedan man tyvärr ännu har att dras med de fyra stånden, som Eders majestät känner bättre än jag! Två vilja ha statsvagnen fram, men de andra två hålla igen, och så står man naturligtvis, där man står.» — »Men kung Oskar, hvad gör då han i så fatta omständigheter?» — »Ers majestät! Han sitter i vagnen och — ser på.— — —»

allas särskilda intressen liksom voro förenade hos Orvar Odd, något som ock gjorde honom särdeles lämplig till följetonist; som sådan behandlade han också alla ämnen och frågor.

Äfven som reseskildrare intog Orvar Odd en framstående plats; oupphörligt finna vi honom på resor, med »kurir till Paris», »med kärrskjuts mellan Stockholm och Skåne, Helsingborg och Malmö, flyttande från Sverige till Danmark och från Danmark till Sverige igen; och som Braun utöser sin harm öfver kärrorna, så svär Orvar Odd öfver »dessa trefaldt fördömda grindar», och påstår i ett af sina många resebref, att han en gång på två dagar räknat 130 sådana. Han för ett nästan lika oroligt lif som själfva Braun, kanske ej utan att äfven som denne tidtals drifvas af ett stundom melankoliskt lynnes oro.

Om sig själf berättar han i biogr. lexikon, att han i sin barndom »skydde andra barns sällskap, satt mest för sig själf» — och i Upsala förde han som student ett tillbakadraget lif, sysselsättande sig mest med sina studier och sin fiol — han var mycket musikalisk — och professor Ljunggren berättar om honom, att han, då han 1844 träffats af en stor sorg och därför lämnat Stockholm, någon tid vistades hos en vän i Skåne, försjunken i djup melankoli och finnande sin enda tröst i fiolen.

Ett vemodigt intryck gör det, då man läser slutorden af hans uppsats om Holberg, hvari han säger, att dennes af honom anförda artikel ej »är den enda följetong här i världen, som med all sin uppsluppenhet och lustbarhet alstrats af ett ögonblicks mörkare stämning hos författaren och — hvad den läsande allmänheten väl sällan drömt om — ursprungligen tillkommit som en psykisk sjukdomskur.» Detta yttrande bär erfarenhetens prägel, och huru sällsynt det är, att Orvar Odd låter undfalla sig en antydan om sina inre personliga sorger, så får man dock understundom intrycket af, att bakom skämtet bor ofta alt annat än oblandad glädtighet, och att han, för att begagna Holbergs ord om sig själf, har »skrifvit de muntraste saker, då hans sinne varit nedslaget», ty det är hans »*kur mot melankoli att skrifva skämt.*»

Det fins en af Orvar Odds dikter, som synes oss vara det klaraste, vackraste uttryck af den strid, som helt visst ofta utkämpades inom honom, det är den vemodiga dikten »*En vandrande harpspelare*»:

När han var trött af stegen på landsväg och hed
Och middagsvärmens tunga tryckte hans hufvud ned,
Hans vana då och hans tröst det var
Från unga dar
Att fatta sin harpa och att dikta sig en sång.
Med nyfödd kraft han började därefter igen sin gång.

När lifvets mörka skuggor bredde sig för hans syn
Och det samlade sig åskor kring hans inres himlabryn,
Hans vana och hans tröst då var
Från unga dar
Till harpans raska anslag att sätta sång och dikt.
Så lyfte han åter blicken med hopp och tillförsigt.

När all den eviga uselhet, som genom världen går,
Brottades med hans styrka och gaf hans hjärta sår,
Hans vana då och hans tröst det var
Från unga dar
Till lekande harpotoner att höja sin röst.
Då reste han nacken stolt igen, med vidgadt bröst.

Så med sin sång och harpa från gård till gård han drog,
Det var ett lif af frihet och skämtsamt nog,
Det nu en gång hans vana var
Från unga dar
Att sjunga sig så till dager, när natt låg på hans själ,
Att sjunga sig fram i världen, när sargad var hans häl.

Ej endast »harpan» — musiken, dikten, författarskapet — tyckes således hafva varit honom nog för att »sjunga till dager, då natt låg på hans själ»; — han måste äfven draga »från gård till gård», och detta kringirrande har satt sin starka prägel på hans författarskap och diktning.

Om sin starka reslust skrifver han till Wendela Hebbe i maj 1845: »Jag har ofta med mig själf gjort den

erfarenheten, att den gamle filosof, hvilken definierade människan som »ett tvåfaldt väsen utan fjädrar», har mera rätt än man i allmänhet vill erkänna, och att det i grunden blott är vinglösheten, sammanlagd med några andra små egendomliga omständigheter, som skilja oss från foglarnas slägte. Vi *vilja* flyga, ehuru vi icke kunna. Detta är åtminstone min natur för mig. Från den stund, att träden begynna färga sig med den allra ljusaste grönska, att luften börjar dofta en aning om sommar, är det mig icke möjligt att länge förblifva på samma ställe, allraminst att sitta hela veckan innestängd inom murarna af en däfven stad, fogelarten börjar vakna hos mig och det blir nödvändigt att flacka omkring. — — —»

Genom sina resor har han i likhet med Braun fått blicken skärpt för det värkliga lifvet, för världen utom sig. I hans dikter få emellertid bilderna ur människolifvet, ur dagens förhållanden mindre utrymme, för att dock få det så mycket mera i prosaskrifterna; han älskar värklighetens värld och vill sjunga för denna, men, det är dock helst som idéernas tolk han i själfva dikten framstår. Så säger han i dikten »Värkligheten till fantasien»:

I fantasiens luftgondol
Du seglar kring det blå
I nyckfull lek förutan mål,
Som himlens vindar gå;
Och eolsharpan på din arm,
Den leker själf därvid,
En brokig klang! än forsens larm,
Än turturdufvans frid.

Jag vandrar på den hårda mark
Och sjunger för mitt folk
Med stämma ljudelig och stark,
Idéens bud och tolk;
Jag delar mänskans lust och sorg
Och vid dess sida går
På karnavalens glada torg,
I nödens tysta vrår.

4.

Det är som naturskildrare, så på värs som prosa, Orvar Odd intager ett ensamstående rum bland sina samtida; ingen af denna tids skalder i Sverige har ens tillnärmelsevis åstadkommit något liknande hans bästa naturscenerier.

Kärleken för naturen, för växter oeh blommor är starkt utpräglad hos honom; själf säger han detta lustigt nog i sin danska själfbiografi: »Han besidder en ganske ualmindelig Sands for Potteplanter, og — hvad der synes mig at være et aldeles afgjörende Moment, naar Talen er om, hvad et Menneske er bestemt til af Naturen — han har et magelöst Held med Rosenkaal og Agurker. Den gang han boede derovre i Helsingborg eiede han en Have, og jeg havde der Leilighed til engang imellem at gribe ham paa fersk Gjerning, saaledes som han traskede der i Træsko imellem Rabatterne, med Vandkanden eller Haveskaalen i Haanden, og det blev mig da klart, at der i denne Mand — han var superb! — var gaaet tabt noget lignende en Booth eller en Alphonse Karr.»

I denna trädgård, som omgaf hans vid sundet liggande »Villa Canzonetta», planterade, enligt hvad vi veta, Orvar Odd med egen hand 200 fruktträd.

Det var dock ej endast »Potteplanter, Blomkaal og Agurker» eller med andra ord detaljerna i naturen, han älskade; han hade äfven ett friskt och öppet sinne för det väldiga, för de stora naturtaflorna, och han ser deras skönhet sådana de te sig i dimma eller solglans och utan att som fosforisterna ur dem frambesvärja något fantasiens lekvärk. Det är ej en liten förtjänst att inom literaturen så föra den sunda naturåskådningen ett godt stycke framåt.

Och *denna* är det, hans resor utvecklar; de ypperliga naturskildringar, han gifver oss, bära alla spår af att vara tagna på platsen; de föra med sig denna friskhet

och åskådlighet, som — i likhet med hvad John Blund i världen enligt H. C. Andersen åstadkom med den sofvande gossen — förmå förflytta läsaren från boken midt in i den tafla, denna målar, så att den tyckes honom bli lefvande värklighet. En sådan dikt är »Sulitelma», vi våga påstå en af de skönaste, vår literatur äger; vi meddela af densamma själfva sceneriet:

Fjällar och bråddjup... snö, som alt betäcker...
Eviga isar, hvart mitt öga vänds, ...
Grå horisonter, dit knappast tanken räcker, ...
Ödsliga, vilda rymder utan gräns!

Tystnad och död!... En stenförvandlad drapa,
En sedan forntid frusen eddadikt!
Tankar, sublima som blott naturn kan skapa,
Höga, men stumma som en skrinlagd bikt.

Här utaf lifvets tusende ljud och röster
Knapt du förnimmer ett enda fjärran gny;
Stormen du endast hör mellan vester och öster,
Tordönet blott, som mumlar ur sommarsky.

Inga bevingade skarors sånger prisa
Morgonen, då hon vaknar rosig och skön;
Knappast en sparf, som kvittrar sin tiggarvisa,
Medan han hackar i mossan mellan snön!

Inga skogar, som högt sina kronor lyfta,
Hviska i vinden sin svärmiska romans;
Ensam en fjällbjörk hänglar vid en klyfta,
Ängslig, förknuten, skygg för dagens glans.

Nere i djupet mellan branta stränder
Frustar en bärgsström, kastande högt sitt skum,
Men som ett ordsvall inom slutna tänder
Mullrar dess stämma hän i det vida rum.

Ej, hur du lyssnar, skärpande hörselns styrka,
Hör du en hammares slag, en yxas fall,
Icke en klockton från någon fjärran kyrka,
Icke en vandrande renhjords bjällreskall.

Endast tystnad och död! ... Det är som jag vore
Utanför världen ställd, ur lifvet ryckt,
Som om förintelsens kalla ande fore
Kring om mig, isande alt uti sin flygt.

Och af en svindel gripen, i det jag tycker
Liksom försvunne under mig jordens klot,
Krampaktigt om min isstaf handen jag trycker,
Och uti isen spänner sig hårdt min fot...

Då på en gång! En sommarvind från sunnan
Smeker min kind och väcker mitt mod och hopp,
Blåser, som i ett nu, hvar skytapp undan,
Löser i lätta dunster töcknen opp!

Plötsligt är solens prakt öfver taflan gjuten...
— Strålande sol, förtrollare underbar!
Hur med ditt ögas vink du i minuten
Gör till ett feeri hvad en öken var!

Snöfälten gnistra af tusentals demanter,
Silfverblank ligger hvarje isplatå,
Tornande sig på alla håll och kanter,
Fjällarnas toppar glöda mot himlens blå.

Genom den klarnande luften det fjärran vida
Träder i skarpa konturer fram till slut;
Tiomilsväg för ögat åt hvarje sida
Landskapet breder sina armar ut.

Här dessa dalar, så långt du i öster kan följa,
Det är det gamla svenska fornjotaland!
Här denna kust i vester och denna bölja...
Vesterhafvet, som sköljer den norska strand!
— — — — — — — — — — — — — —

Hvad friskhet!

Är det ej, som man stode med skalden på branten däruppe, skådande ut öfver »det gamla svenska fornjotaland», ända bort hinsidan fjällen, där vesterhafvet sköljer Norges kust! Man känner tystnaden, man förnimmer vinden, som bortjagar dimhöljena kring fjäll-

kanterna — man tycker sig se denna i solskenet gnistrande, strålande isvärld!

Ej mindre målande är t. ex. i »Norges Fjælde» skildringen af södra Norges kust där de nakna klipporna äro helt låga, för att dock omedelbart alt mer och mer höja sig, tills fjället står där med snö på toppen, och den lilla bärgsskrefvan, genom hvilken fjällbäcken tvingar sig fram, vidgas till en leende vänlig dal. En hvar, som erfarit det egendomliga intryck, denna kust gör, skall i dikten igenkänna det:

Land!... det åtminstone en klippa är,
Och ännu en! Det är ett ytterskär.
Imellan tvänne lodrätt stela hällar,
Grå, nakna, ogästvänliga att se,
En hafsvik tränger sig inåt. På spe
De gläntat blott på porten, dessa fjällar
Af hårdhjärtad granit; där innanför
Du endast ser det samma nakna, öde,
Ett hem för lifvet ej, men för de döde,
Och endast måkens vilda skri du hör.
Dock är det land. Din trötta drake hamnar
Till slut dock vid en kust. En bärgsvägg famnar
Den rundt omkring — ej finner du ett spår
Af mänskobygd. och på den knappa stranden
En buske fåfängt söker du i sanden;
Dock — genom klippan djupt en rämna går,
En bäck på egen hand sin väg där letar,
Bland tusen hinder äflas den och stretar,
Den fradgas af förtret; en trägen en,
Fram skall den, hoppar ifrån sten till sten,
Den kilar in sig hvar där fins en springa,
Blott tvänne händer bred, knapt det ibland!
Hurrah! stark vilja mäktar alt betvinga,
Där är den framme vid sin öppna strand!
Hurrah igen! Ett sällsamt fynd du gör
— Den finner något, som med allvar söker! —
En liten bärgsstig sig längs bäcken kröker,
Du frestar den — den uppåt, uppåt för,
Alt högre, högre!... Tag dig dock till vara
Och låna här ett öga åt din fot!

Håll dig till klippan tätt! Hvad midt imot,
Hvad nedanför sig ter, låt visligt fara!
Ser du dit ner, du dåre! en sekund,
— Du svindlar, du är dödens nästa stund!
Så vandrar du från morgon intill kväll,
— Ännu det evigt samma! fjäll på fjäll!
Och hur du stiger, fins ett högre jämt,
Som lockar dig och vinkar dig på skämt.
Dock är alt detta fängslande, fast vildt,
Ty aftonsolen målar ljuft och mildt
En topp därborta — det är snö därpå,
Den lyser purpurrödt mot himlens blå —
Och längs med fjällens sidor här och där
Det kryper något grönt, det skogssnår är,
Och ur det djupa en och annan topp
Af gran och furu börjar titta opp...
Och ändtligen — sig öppnar för din blick
En gräsrik däld med täckt och fryntligt skick.
— — — — — — — — — — — — — — —
Och irrar du dig ej, men du ser rätt,
En mörkröd koja ligger där helt nätt,
— — — — — — Där hvirflar sakta
Från takets ås — mot granskogen bakom
Den stiger fram — en rök i lätta skyar — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Det är dock långt ifrån endast den storartade ödsligheten, han förstår framställa. Den leende, lummiga täckhet, som hvilar öfver de danska öarna, särskildt Seelands östkust, tilltalar djupt hans blomsterälskande sinne, och vid att läsa hans fröjd öfver foglar, lundar, ängar och rosenhagar är det, som om man själf varit med att lyssna till kvittret och inandas doften — så friskt, så sundt och lifligt är det liksom nedstänkt på papperet. Hur njuter han ej af »Söndermarkens» lundar, af Charlottenlunds löfsalar, »i hvilkas härliga skuggor det är öfverjordiskt skönt att slumra in från en halfrökt cigarr». * Och endast några stenkast därifrån

* Orvar Odd var också, som bekant, en passionerad rökare. Hvem känner ej till den bekanta bilden af honom, där han förekommer makligt utsträckt på stolen med cigarren »i mellan två fingrar».

det brusande Sundet, framskymtande öfveralt mellan träden med sina seglare, sina fiskarbåtar, sina plaskande ångfartyg och den blånande svenska kusten samt Hvens stela klintar på den andra sidan vattnet helt nära, helt förtroligt.» (»Hinsidan Sundet»).

Alt för mycket uppsvensk för att kunna förstå att uppskatta slättens skönhet, den skånska slätten omkring Malmö och Lund med dess »enformiga bördighet, tråkiga välmåga — — — tröttande Guds välsignelse på åker och äng», blir han dock lifligt anslagen af Öresunds-kusterna, så mycket, att han här, ömsom i Helsingborg och Köpenhamn, uppslog sin bostad för beständigt.

Det var visserligen de skandinaviska intressena, som i främsta rummet förmådde honom att stanna i omedelbar närhet af själfva härden för skandinavismen, men utan tvifvel gjorde hans kärlek till denna natur äfven sitt till.

Sundet och dess kuster intaga också ett väsentligt rum i Orvar Odds naturskildringar; och han t. o. m. försäkrar på ett ställe med liflighet, »att äfven Skåne har vild natur», och att landskapsmålaren äfven i denna provins, midt ibland åkrar och klöfverfält, kan finna ämnen för sin »crayon och sin pensel».

En dylik »crayonskizz» tager han sålunda själf en afton från den förr så allmänt besökta, nu för länge-sedan försvunna träaltanen i en af Helgonabackens yfviga lindar: »det var en höstafton af det vackra slaget, och taflan målade sig mera intagande än någonsin. Endast några lätta rosenmoln speglade sig i det lugna hafvet; det tornbekrönta Köpenhamn med danska vallen fram-steg från horisonten genom den rena luften i en för-trollande violett färgton; på vattnet lyste några hvita segel, som gungande svanor i aftonrodnaden.»

Detta är Sundet i aftonbelysning. Hur skildrar han det då ej i morgonglans, i storm!

»Föreställ er,» skrifver han i »Bref à la Demoustier» till baronessan P., »föreställ er, min nådiga, detta Sund t. ex. en vacker morgonstund, då dess böljor endast helt sakta krusas af en nordlig bris, och då från Kattegatt posito! sexhundra seglare nästan på en gång med spända dukar styra in till Helsingörs redd, eller, om vinden är mera på sidan, kryssa i alla riktningar om och förbi

hvarandra i den smala passagen mellan den förtjusande danska kusten och Helsingborg! Tänk er en septemberafton, då en dylik flotta ligger förankrad längs danska vallen och då i mörkningen lyktor tändas i masterna på hvart och ett af dessa åtskilliga hundra fartyg, bildande en illumination till sjös — liksom en oändlig rad af »blå ljus» — hvartill man måhända ingenstädes i världen finner något liknande! Tänk er åter för omväxlings skull en storm, en orkan i dessa farvatten!

De skummande böljor draga
I väldiga massor förbi, — framåt!
Hvarann de rastlöst jaga,
— En ursinnig hets! — på ändlös stråt.
Det vildt genom luften hviner,
Och liksom en rök öfver sjön det står;
Helt gulblek solen skiner,
Där ur skyn för ett ögonblick hon går.

De komma längst upp från Skagen,
Där Nordan sitter som flaxande örn,
De djupa böljeslagen,
Och gnyt, som fyller himlens hörn;
Med en schock, som utaf millioner
Af hafvets vredgade »gossar blå»,
De fnysande tritoner,
Det hela Kattegat ligger på.

Så trängs, så pressas den samman
I Sundet, den vilda jagt, till slut,
Här blir det med yrande gamman
En kalabalik, var det ej förut;
Mot stränderna tumlet sig bryter,
Det vräker mot reflar och långsträckt grund,
Det kokar, det sjuder, det ryter,
Det spottar mot skyn med hädisk mund.

Kring rymden, den vida, vida,
Rent hus är fäjadt, så långt du ser;
Att djärft för sitt ankar rida
På öppen redd, här båtar ej mer;

Ett segel, ett enda, allenast,
Nu skönjs där borta mot Hellebæk,
— En lotsbåt, det visar sig genast
På hela manövern, lugn och käck...

Sin kärlek till Stockholms sköna omnäjd och skärgård blir han dock aldrig otrogen, hur lifligt intryck den vänliga sydsvenska och leende danska naturen än gör på honom. Så säger han med tanke på sitt seländska favoritställe Charlottenlund, att Stockholms Djurgård ovilkorligen måste vinna priset. »Djurgården har också sin skog, men den *är* ingen skog; det är just taflornas omväxling och kontraster, som gifver denna park dess karaktäristiska och förtrollande behag, och för alt hvad andra hufvudstäder rosa sina omgifningars skönhet, torde man dock till sist få erkänna, att Stockholm i detta afseende äger någonting, hvad det öfriga Europa måste afundas det. — — —»

Ett par små taflor från Djurgårdsbrunn — man kan nästan kalla dem ögonblicksbilder, så glänsande i klara färger som någon af dessa små miniatyrtaflor på älfenben, man understundom får se här och där i konstsamlingar — framställer han i sin romantiska dikt »Grefvinnan Gruffiakin»; vi anföra:

Rundt om är vida parker, af gran och fur,
Af smäktande björkar med sina långa lockar,
Af ek, som bär sin krona med furstlig figur,
Och aspen, som kruserligt för minsta vind sig bockar.

Men genom detta löfvärk du ser långt söderut
Ett hörn förstulet glimma af saltsjöfjärdens spegel;
Än skymtar fram en skuta med rödfärgad klut,
Än något ståtligt storskepp med ländhvita segel!

En liknande liten täck, ytterst målande bit med motiv från Stockholms skärgård förekommer i femte sången af samma dikt:

Och ute på blåa fjärden
Där simmar en skärgårdsbåt;
Från den dagliga stockholmsfärden
Den vänder nu hemåt;
— — — — — — — — —

Dess segel liflöst hänger,
Ty vinden själf är död;
Sitt årpar båtsmannen svänger,
Förpustad och röd;
Och hvar gång åran knarrar,
Så ofta den vattnet skär
Af ekot rymden darrar
Båd' fjärran och när.

Där råmar en ko — bredvid dig
Så hörbart ljudet kom —,
Du vänder dig, kvick och smidig,
Du tittar dig om...
Du reser dig upp ur gräset,
Men skönjer intet alls...
Där borta, ute på näset
Hon står ju med uppsträckt hals.

— — — — — — — — — —

Äfven Orvar Odd med sin klara blick för naturens egendomlighet och skönhet kan dock äfven någon gång här och där komma fram med barocka eller osanna bilder, som då han vid en skildring af Brunnsviken talar om att tvärs öfver vattnet »sublimt som en drapa Ladugårdsgärdet ter sig i rök och dam», eller då han vid teckningen af ett norskt fjäll-landskap talar om björken på bråddjupets kant, kring hvars »tunna ensling-skepnad håret melankoliskt hänger». Dock måste man erkänna, att dylikt påträffas ytterst sparsamt.

Vi ha uppehållit oss länge vid denna sida af Sturzen-Beckers poesi; men dels är den, som vi förut sagt, en ensamstående företeelse i denna tids literatur och utgör liksom en öfvergång till våra dagars starkt natur-skildrande värklighetsdiktning, dels är naturskildringen just Orvar Odds styrka, påvärkad och utvecklad som den är af den beröring, han på sina resor kom med naturens olika skaplynne i olika trakter.

5.

Sin största betydelse intager dock Orvar Odd som politisk skald. Han står härvid Talis Qvalis särskildt nära, men är, äfven vid mognare år, mera ytterlighetsman, mera hänsynslös och mindre behärskad än denne.

Dock äro idéerna, som lifva dem båda i många fall de samma; båda tillhöra utan reservation det liberala partiet, båda äro ultraskandinaver, båda äro uppfylda af harm mot Carl Johans ryssvänlighet, båda äro vänner till föreningen med ett fritt och själfständigt Norge, båda äro från topp till tå ärlige svenske män, för hvilka Sveriges sanna ära och utveckling är dyrbarast af alt.

Bådas första politiskt poetiska uppträdande är starkt färgadt af franska revolutionsidéerna. Så skrifver Orvar Odd i en dikt »Till en politisk vän 1838» om de känslor, som genomströmmade honom vid underrättelsen om 1830 års franska rörelser:

I denna stund, då genom folkens själar
En tändande elektrisk gnista sprang,
Och jordens herrar, sin förfärans trälar,
Med skälfsot lyssnade till vapnens klang,
Då gret jag som ett barn i glädjeruset,
Att under seklers vana tryckt i gruset,
Ej mänskligheten glömt att upprätt stå;
Och till den franska jorden flög min trängtan då.

Denna trängtan fick han genom sina många resor, af hvilka redan den första, 1838, förde honom till Paris, visserligen tillfredsstäld; men han fann sig då besviken på den politiska lifaktigheten i »Lafayettes och marseljäsens» fosterland, och hans hänförda utrop: »O, ja, jag detta folk till hjärtat trycker; ett stort, sublimt, beundransvärdt det är», upplöses i ett vemodigt: »O, Gallien sofver! Ej bland sofvande jag trifs!»

I sin självbiografi förklarar han sig »i politiken vara afgjord republikan, emedan han förgäfves i andra statsformer sökt en framför alt annat nödvändig logik»; dessa hans republikanska idéer fingo trots den nyssnämda missbelåtenheten än ytterligare näring genom hans resor i Frankrike.

I ofvan anförda dikt uttrycker han sin sorg och misströstan öfver förhållandena i hela Europa, främst med dem i England, där man som bäst jublade för den nykrönta drottning Victoria, »den rosenfagra Herrans smorda», som Orvar Odd kallar henne, samt med dem i Frankrike, där »borgarkungen i gråa hatten har börjat spela högre toner opp»:

Bland dessa stater, murade från grunden
Af tyrannit och orättvisan opp,
Jag tycker mig liksom af träldom bunden
Uti en spökstad irra utan hopp.

Hopplösheten blir dock ej långvarig; den ligger öfverhufvudtaget ej i Orvar Odds skaldelynne; vid denna tid själf ung, äger han hopp »till de unga», till dem riktar han eldiga ord om modigt arbete och kraftig handling:

Ty hvad som stort skall för seklerna hända,
Hvad genialiskt skall värkas och danas,
Blott från de unga det kommer likväl.

Det »stora» är för honom vid denna tidpunkt, 1838—39, revolutionen:

Vaker upp, vaker upp, kring skog och dal!
Se, friheten gryr! hör hanen gal!
Framåt mot tyrannernas liga! —
— — — — — — — — — — — —
Rätt så, min son! jag ditt hjärta förstår,
Den striden jag älskar, den saken är vår,
Det krigsropet gäller oss alla.
För frihetens seger mot döden att gå
Är ädelt och stort, och stort är också
För friheten modigt att falla.

(Ur dikten »Godt mod».)

Vid första studentmötet 1843 passar han på, att i sin hälsning till de unga främlingarne i en sång, mera rik på radikala slagord än värklig poesi, mana till enande om de idéer, som uppfylde honom, till

Ett starkt förbund, som fria män må prisa,
Mot alt hvad töckengråa tidehvarf
Ha lämnat oss i olycksaligt arf
Af dumhet, tyranni och orättvisa!
Förbund mot despotismens blinda nyck,
Mot fördomsfulla småsintheters vanor,
En dumdryg självförgudnings falska anor,
Obskurantismens nesliga förtryck!

Ett fast förbund, en vårfrisk manlig andas,
För alt hvad skönt och godt och högtänkt är,
Utaf hvad tiden i sitt sköte bär,
Den nya tid, hvars morgon vi se randas!
För ljus och mänskorätt, och frihet blott
Vi enigt kämpa må med öppen panna,
En storhet blott, förtjänstens evigt sanna
Och blott förnuftet folkens envåldsdrott.

Såsom tillhörande oppositionspartiet och förbunden med dettas främsta organ, Aftonbladet, är Orvar Odd naturligtvis högst missbelåten med regeringens reaktionära hållning — vi ha redan påpekat hans uppträdande i flygskriften »Stormfoglarna» — och som revolutionsman har han en innerlig förhoppning om att en i hans tanke ej omkullstörtande utan pånyttfödande rörelse äfven skall uppstå i Sverige, där till hans glädje »skalderna re'n sina harpor stränga till sånger utaf eld» —

Och nya tankar och idéer träda
I detta nu ur Svithiods gamla tjäll,
Och såsom sköldmör sig i harnesk kläda,
Att vandra ut i strid kring hemmets fjäll;
Den kranka visdom, som de gamle kväda,
Har snart för evigt sett sitt väldes kväll,
Och för de falska politikens gudar
Begrafningsklockan re'n i fjärran ljudar.

Och i sin värld med friska ögon blickar
Det unga slägtet kring sig litet grand,
Och själf att pröfva, det sin tanke skickar
Utåt i dagens lif på egen hand;
En slaf, lik dockan, som mekaniskt nickar,
Det finnes snart ej mer i Svears land
Och envåldsmagten, för hvar dag som randas,
Ser till de fries klingor nya blandas.

Dessa i storfraser oftast klädda frihetsidéer undanträngdes af eller rättare fingo ett bestämdare uttryck och erhöllo ett fylligare innehåll uti den tanke, som nu alt mer och mer grep honom, skandinavismen.

Som redan är nämdt, inträffade förhållanden, hvilka förmådde Orvar Odd att bosätta sig först i Danmark och sedan i Helsingborg; det förnämsta skälet var, säger han själf, »att äga en utgångspunkt för sina fortfarande sträfvanden i och för denna skandinavism, ett slags högkvarter eller, om man så vill, ett sjöröfvarnäste för sina operationer. — — —» Under denna tid kom han i liflig beröring med Danmarks dåvarande unge frihetsmän, Orla Lehmann, Ploug, Monrad, Goldschmidt m. fl. och greps af samma hänförelse för skandinavismen som de, en hänförelse, som dock hos honom aldrig försvagades.

Äfven härvidlag kan han lugnt säga: »Jag viker icke en tum, som man och mogen, från där jag stälde mig själf som yngling fast.» — Länge efter det de förre delvis eller helt och hållet uppgifvit den skandinaviska tanken såsom en politisk omöjlighet, fasthåller Orvar Odd densamma och förfäktar den modigt i tal och skrift, hvilket vi äfven förut i sammanhang med vår historik öfver skandinavismen påpekat. Vi vilja emellertid här anföra hans egna ord i hans af oss förut citerade danska självbiografi, hvari han 1862 ganska utförligt belyser sin ställning till denna i hans lif så ingripande fråga: — — — »det maa ligeledes anerkjendes, at han navnlig som *Skandinav* har været conseqvent og heelt igjennem sig selv tro. — — — Ved at forlade det udelukkende literære och sociale Gebeet for Skandinavismen — — — og ved fortrinsviis at tage Skandinavismen fra dens

politiske Side, har Sturzen-Becker stillet sig selv mere isoleret, end han ellers havde behövet at være, og det lader sig maaske ikke benægte, at han, ved at undervurdere »Betimelighedsspörgsmaalet», har udsat sig for den Mistanke, at han, den gode Mand, i Grunden slet ikke har Blik for de factiske Forhold. Hans »Gazette» indeholder saaledes ogsaa mange Ting, der vist nok med Rette har paadraget ham megen Harme fra flere Kanter her, framfor alt fra de klartseende Aanders side, der holde Tidens Uhr i Haanden og nok skulle vide at tilsige Alle og Enhver, naar Timen endelig er kommet til fra Sexaer og Skaaltaler at gaae over til skandinavisk Handling. — — — Sturzen-Becker er ligefrem gaaet op i Skandinavismen. Jeg har træffet ham en gang paa Boulevard des Italiens, demonstrerende for den berömte Sanger och Sanglærer Duprez, at uden et »forenet Skandinavien» vilde ikke blot Verden, men ogsaa Operaen gaae till Grunde; jeg har hört ham i en Jernbanevaggon holde en Forelæsning for to italienske Damer om Staden Gotimborgo i La Svezia, hvor »vi Skandinaver *ere i færd med* at oprette et fælles Parlament for de tre nordiske Lande (»La Svezia, la Lapponia e la — Russia?» faldt den ene af Damerne meget troskyldigt ind). Han beklager, »at Norden endnu ikke har faaet sin Victor Emanuel»; dets Cavour gaaer allerede i lang Tid og venter med Cigaren mellem to Fingre eller skriver Feuilletoner for at udfylde Tiden indtil videre.»

Så uttalar han sig själf godmodigt och halft ironiskt om denna sin lifssak. I sin lilla skrift: »Den skandinaviska frågan», utgifven 1857, utvecklar han däremot på fullt allvar sina åsigter; han utkämpar här sin kamp emot dem, som enligt hans egna ord trodde sig böra göra en skilnad mellan Nordens framtid och ensamt vårt fosterlands; enligt hans öfvertygelse var skandinavismen en *nationalidé, en nationalrörelse* och ett *nationelt behof* — vi ha i det föregående redan antydt hans 1848 uttalade tanke om en union såsom stöd mot Ryssland. Orvar Odd ser på skandinavismen med svenska ögon; på honom kan tillämpas, hvad han själf yttrar om Malmström, hvars skandinaviska tänkesätt han lifligt omfattar, och hvars hållning 1848 han påstår vara den af en »tidens son från början till slut»: »han

upphörde icke därför, och det behöfs icke häller, att vara en god svensk i främsta rummet.»

Det är full sanning i de ord, han i Köpenhamn 1862 skref i den vackra »Tillegnan» af »Stycken i små ramar», hvari han säger till sina vänner:

Och hvar jag än, af harm, af lust
Rycks med, går fram till ärlig dust,
Jag stolt de svenska färger bär,
Och svenska klingan tadelfri,
Med Dannemorajärn uti,
Mig dock af alla kärast är.

Som god svensk är det sålunda han blir skandinavismen trogen, och ännu 1867 — således endast ett par år före sin död, efter det året 1864 rätt grundligt tillintetgjort de skandinaviska drömmar, år 1848 ej förmått krossa — utbrister han med samma hänförelse, med samma ungdomliga eld och förtröstan som fordom:

När sanningen går för folken opp,
Som sol öfver morgonsky,
Då tager idéen gestalt och kropp,
Då skapar världen sig ny;
Den dagen skall komma för Norden en gång,
— *Till dess* det lefvande hoppets sång!

Tre viljor, gjutna ihop till slut,
Med mål, som är klart bestämdt,
Tre händer, samlade till *en* knut,
Så borde det varit jämt!
Så skall det, trots alt, ock varda en gång,
— Och *då* den jublande segersång!

Vi betvifla att någon, vare sig han är vän till skandinavismen eller ej, skall kunna känna sig oberörd af denna skaldens trohet och kärlek till sin ungdomsidé, af den starka *tron på* denna idées slutliga seger, denna orubbliga tro, som gjorde de ord till bokstaflig sanning, som han 1863 yttrade till en krets af vänner, då han efter några års vistande i Danmark, åter flyttade öfver till Helsingborg:

Men om jag lämnar er förr än jag tänkte,
Än skall, som fordom. man se mig i striden, —
Ställningar ändras, soldaten är kvar.

* * *

Vi hafva redan sid. 357 omnämt, att Orvar Odd af all sin själ tillhörde det med Carl Johans regering missnöjda partiet i Sverige.

Detta missnöje uppblossade väldigt både hos honom och i vida kretsar utöfver landet, samtidigt med att 1830 års revolution upprörde sinnena.

Det är i sammanhang med denna senare den polska frihetsrörelsen tager sin början; *för* Frankrike och Polen, *emot* Ryssland — detta är som vi förut påpekat en lösen utöfver hela landet, där man ännu ej glömt missräkningen af 1812, och konungens alt jämt vänliga hållning mot det sistnämda landet är eld i kruttunnan, åtminstone hvad ungdomen angår.

Orvar Odd befann sig vid denna tid såsom student i Upsala, och han har i en dikt från år 1830 skildrat, huru budet om polackarnes resning grep studenterna, och huru polska segerhymner blandade sig in i allas studier.

Jag mins det ännu lifligt,
År trettio det var,
Historien ock det året
I troget minne har.

Som liber studiosus
Jag dvaldes ännu då
Uti den lärda staden
Vid gamla Fyris å

— — — — — — — — —

Så kom där stolt en tidning
Från långt hinsidan haf:
»Se, Polen hafver skakat
Den ryska bojan af!»

— — — — — — — — —

Jag gång på gång begynte
Min tolfte rapsodi,
Men polska segersånger
Sig blandade deri.

Vi voro några vänner,
Vi gjorde ett kalas,
Där drucko vi för Polen
Ur rågadt fulla glas.

Där sjöngo vi för Polen
Med unga själars eld;
Då stod en tår i ögat,
En hjärtlig, oförställd.

Om natten midt på torget
Vid Karlavagnens brand,
Vi sjöngo än för Polen,
Med mössorna i hand...

Om den upprörda stämning, som det polska frihetskriget föranledde bland den studerande ungdomen, får man ett lifligt intryck vid att genombläddra 1830 års tidningar. Man får på samma gång en klar föreställning om den sångbotten, som fans för de sedermera framträdande skalderna, af hvilka Orvar Odd och Talis Qvalis, som vi förut omnämt, samt äfven Braun och Nybom utprägladt uttalade sin sympati för Polen och sin afsky för Ryssland. Vi vilja här anföra några exempel på det ifriga deltagande, som vid denna rörelses början yttrade sig.

Så läses i ett bref till Aftonbladet från Upsala d. 3 maj 1831, om huru studentkåren efter att på öfligt sätt den sista april hafva firat Valborgsmässoafton med eldar på Slottsbacken, mangrant samlades på torget och instämde i entusiastiska rop: »Lefve polackarne». »Hela ungdomen», heter det, »visade sig härvid lifvad af en känsla, lika varm och för oss helig och fosterländsk, som då vi med ett hjärta och en mun uppstämma den välbekanta sången: »Bevare Gud vår kung».*

* En liten demonstration af pojkaktig art berättas äfven från Upsala af R. Hjärne; en morgon befans zaren in effigie hängd

Från Lund skrefs till Aftonbladets »Kaleidoskop» samma år följande: »Lund d. 1 maj. Ett nytt prof af den studerande ungdomens varma, men lugna nit för polska frihetssaken, hade vår stad den glädjen att erfara i går, då man vid kl. 5 på efterm. helt plötsligt fick se hela den studerande kåren utströmmande från Lundagård, och under afsjungande af den bekanta polska frihetssången, taga vägen ner åt söder, hvarvid trenne ynglingar utmärkte sig i första ledet såsom prydda med bälte och rensel. Vid närmare upplysning fans, att den akademiska ungdomen var stadd att beledsaga trenne unga, men skickliga läkare, hvilka, ömmande för sårade polacker, beslutit att åt de nya trosförvandterna offra en ofördärfvad ungdoms krafter. Hela kåren hade varit samlad på Lundagård, där till de afgående ett lämpligt afskeds- och lyckönskningstal blifvit hållet. — — — När ungdomen efter tåget från Lundagård framkommit till Södertull, togs ånyo ett under tårar blandade med glädje och sorg rörande men kort afsked af de bortfarande, hvilkas sista ord, framförda med all sinnesstyrka, voro dessa: »Frid öfver kamrater! Frid öfver fosterlandet!» Ungdomen återvände fullkomligt tyst till Lundagård, där hela kåren upplöste sig.»

Alla tidningar voro fylda af långa artiklar om Polen. »Polens öde», »Nytt från Polen», »Nyheter från Warschau», äro rubriker, som under detta år ständigt förekomma, och »Polens frihetsbön» ljöd i sång öfver hela landet.

Men jublet sjönk till vemod, alt eftersom underrättelser om polackarnes nederlag inträffade; deltagandet var dock altjämt lika stort, ehuru fästerna ej firades för segrar, utan blefvo sorgefäster för de fallne polackarne. En sådan firades i Upsala d. 13 okt. 1831, och ej en enda student, som kunde komma, uteblef härifrån.

Nationerna samlades på stora torget och afsjöngo en sång till Polen, som påstods vara diktad af någon af professorerna:

i ett tåg, som var spändt mellan Nybron och närmaste hus på Vestra Ågatan. Detta tilltag rapporterades till vederbörande i hufvudstaden, men väckte bland studenterna endast stor belåtenhet.

På lif och död, o Polen, var
Din ädla frihetsstrid.
Europa såg därpå, men bar
Dig blott en tår därvid o. s. v.

Efter sångens slut, säger Aftonbladet af d. 18 okt. 1831, tågade den studerande ungdomen upp till Borggården, hvarest ett »lefve för minnet af de män, som stupat för friheten» ropades och sånger sjöngos. På de flesta gator voro samma dag värjor med svart krusflor utsatta utanför fönstren, såsom det enda sätt, hvarpå man numera kunde visa sitt deltagande i Polens öde.

En ej mindre vacker fäst firades i Lund vid de tre unga läkarnes återkomst. Alla längtade, berättar en annan tidning, »att trycka de tre vännernas hand; alla ville gärna höra ett ord om det tappra olyckliga Polen. Ett poem afsjöngs äfven nu, hvars första strof lyder så:

Välkomna, bröder! till Sveriges jord!
O, att I kommit med segerord!
Men polska örnen på nytt är fången;
Förlåten, — sorg är förmäld med sången!

Men jublet och hänförelsen, som för en tid tystnat genom nederlaget, blossar åter upp, så fort Polen ånyo börjar resa sitt hufvud emot sin förtryckare, 1846 och 1863. För hvarje gång vakna också samtidigt alla antiryska känslor och få alt starkare och starkare uttryck hos skalderna.

Det är med fröjd Talis Qvalis 1844 börjar lyssna till de budskap, som komma från öster (»Glada Tidender»):

Kom där från Kaukasus, från fria männer
Så stolt en segertidning, just en härlig:
»Vi haft en arbetsdag; den var förfärlig,
Men på en plockad örn nu solen bränner.»

Hur kärt det folket är mig. O, jag känner,
För kvaf blir kammarluften, för besvärlig:
Jag manar till en skål, en svensk, en ärlig,
Cirkassiens och — Polens alla vänner!

Den i framställningen af Talis Qvalis omnämda sonetten ur Nya Skånska Correspondenten skrefs i anledning af underrättelsen, att de i kaukasiska hären instuckna polackarne alltid stäldes främst i den ryska slaglinjen; denna sonett, ej införd i denne skalds diktsamling, lyder så:

En tröstegrund!

Våldkräktarn, för hvars sak ert blod I öden,
Er med en plats bland trälar vedergäller,
Och om af harm det polska hjärtat sväller,
För piskan utan all miskund I blöden

Och dock — Er är ej högre rang af nöden!
Där svärdshugg hagla, där musköten smäller
Han er på själfva hedersplatsen ställer,
Och *främst* I gån åtminstone i döden.

Rätt så, I Polens män, *så* bör det vara!
Kring barmen kännes blodets lågor milda,
Men blod kring rygg och axlar, det förbränner,

Och lätt är döden, då man dör bland männer,
På klippan, som för zarens trälar bilda
En stor, en glänsande paradsäng bara.

1846 framträder också Orvar Odd med rent af glänsande dikter till och om Polen, i hvilka äfven hans förmåga af träffsäker målning visar sig; vi anföra några strofer ur »Polsk scen»: midt under balen på sitt slott blir en rysk grefve öfverraskad af polackarne:

— — — — — — — — — — — — — — —

Tillbaka, jag bjuder! tillbaka, herr grefve!
Ur vägen, Ryssland! och Polen lefve!
Vårt älskade, vårt sköna, vårt härliga land,
Nu är tid att slita dina nesliga band!

— — — — — — — — — — — — — — —

Ni ser något rödt där borta glimma
— Det är just nu i skymningens timma —
En blodröd prick, blott stor som ett korn;
Det är en lykta på landtkyrkans torn,

Men vet, att från hundrade torn de samma
Små tysta ljus alt redan flamma!
Det tecknet i natt kring alt landet skall gå — —
— — — — — — — — — — — — — — —

I en annan dikt ger skalden en sant genial framställning af den polska nationaldansen »mazurkan», sådan Polens store musikdiktare Chopin upphöjt den till konstens område:

— — — — — — — — — — — — — — — —

Det är en dans — ja, men i ryska bojor!
Ett skratt, — men hånskratt bland förbrända kojor!
En suck, ett skri, det Polens hjärtskri är. — — —

Och långt senare, år 1863, då redan ett nytt sångarslägte, ehuru fortsättande i samma riktning, börjat uppstå i vårt land, då de fleste af 1840-talets skalder redan tystnat, då är det, som Orvar Odd, alt jämt trogen sig själf och fortfarande i samklang med den rådande sinnesstämningen i landet, vid sidan af den unge Snoilsky, Polens eldige besjungare, slår en hvirfvel, en »polsk stormmarsch»:

— — — — — — — — — — — — — — — —

Hör där! Hör du klockans klämtande malm?
I gyllne sol, under tak af halm,
Vak upp vid Polonias midnattssalm!
Hör, småningom
Rundt om
Kring slätter och skog: »Kom, kom!» »Kom, kom!»
— — — — — — — — — — — — — — — —

Vårt älskade Polen, vårt fosterland!
De horder, som bundo dig nesans band,
Skall stormen sopa som yrande sand.
Och åter *ditt*
Stolt, fritt,
Skall varda, hvad nyss var splittradt och spridt.

En kyss på ditt bländande skulderblad,
Mitt hjärtas drottning! och därpå, glad,
Till striden, till frihetens strid, åstad!

Högt pannan opp!
Mod! hopp!
Ty segrarnas Herre är med vår tropp!

I går var suckarnas tid förbi,
I dag kring landet går drabbningens skri,
I morgon skall segersång det bli.
Kosciuskos stam,
Fram, fram!
Du skummande stormflod, bryt din dam!

Ur halftärd lunga och krossad barm
Nu ett andedrag af eld och harm,
Nu en tordönskör till vapnens larm!
Så — vägen rak!
Blixt! brak!
Hurrah för vårt Polens heliga sak!

Sympatien för de undertryckta folkens frihetskrig har alltid varit stor i Sverige, och den svenska literaturen bär nogsamt prägel häraf ända in i senare tider: utom för Polen har Snoilsky varma och fulltoniga ord för både Danmark och Venedig. Detta är betecknande för det svenska folklynnet i allmänhet och det behöfves ej det särskilda bandet af en gemensam fiende — som fallet var vid Polens strid mot Ryssland — för att väcka denna sympati. —

Därför är det gifvet, att en kamp, sådan som Ungerns emot Österrike 1849, ej kunde undgå att väcka lifligt deltagande i Sverige, hvilket bland skalderna i synnerhet yttrade sig hos Orvar Odd. Och då sedan äfven Ryssland ingriper för att kväfva de tappre ungrarnes självständighetskamp — då äro *alla* vilkor till hands att uppröra en man med Orvar Odds lynne i hans innersta.

»Eljen Kossuth!»

Kossuth blir nu hans hjälte — liksom andra hans liktänkande vänners, t. ex. den med Orvar Odd lifligt sympatiserande skandinaven Bernard Cronholm, som i sin »Portfölj» — så att säga ett slags album för denna tids frihetsmän — äfven har bilden af Kossuth jämte en varm skildring af denna hjälte, sitt folks »martyr»,

som af sina landsmän förvandlats till en »mythisk öfver-naturlig varelse».

Och Orvar Odd låter höra dessa kraftiga strofer:

Natten är mörk med storm och byar,
Månen har gått i svarta skyar;
Nu är tid för behjärtade män!
Ungerns Gud är de djärfves vän.
Eljen Kossuth!

Ryssen snarkar på lägerbacken,
Tysken nickar vid bivuacken,
Ungrarn vakar med svärd i hand
För sin frihet och för sitt land.
Eljen Kossuth!

Nu öfver marker, kärr och stepper
Hämden loss sina läjon släpper;
Nu likt skogselden framåt, fram,
Eller som Donau utan dam!
Eljen Kossuth!

— — — — — — — — — — — —

Sporre i hingsten, sabeln dragen!
Känner igen du de gamla tagen?
Det är den ungerska hussarn,
Stridens och ärans fosterbarn!
Eljen Kossuth!

— — — — — — — — — — — —

Lefve de käcka och lefve de fria!
Ingen pardon för hämdens lia!
Ogräset undan, hurrah, hurrah!...
Segern är Ungerns! Halleluja!
Eljen Kossuth!

Men segern blef ej Ungerns, och liksom före 1838 blickar skalden i djupt missmod 1849 omkring sig i Europa, finner åter »staterna sofvande» och frågar tungsint (»Vid Ungerns fall»):

När skall härnäst ett under ske igen
Och tiden resa sig mer stark än förr
Och kalla kring sig sina trogna män,
Spränga för friheten dess fängseldörr?

Svaret på denna fråga kom 1855, då Europa »vaknade» och Krimkriget utbröt. Detta jämte Sveriges hållning är uppslaget till ny harm, ny sorg och förbittring härstädes, och de just då utgifna Schinkel-Bergmanska minnena bidrogo att i hög grad stegra oron. Sinnesstämningen var i allmänhet krigisk, och den liberala pressen gjorde hvad den kunde för att underblåsa krigslystnaden.

Orvar Odd är naturligtvis en af dem, som yttrar sig skarpast och högljuddast, hvarvid han just tager ofvan nämda »Minnen» till utgångspunkt.

Den, såsom han kallar den, »själfständiga och nationella» pressen hade med *en* röst från första utbrottet af kriget mellan vestmakterna och Ryssland uttalat sin mening om den ställning, den skandinaviska Norden borde intaga; själf skref han då äfven en följd af ljungande artiklar, infattade i broschyrform, och i hvilka han framlägger sina politiska tänkesätt och uppträder som målsman för hela denna nationella, antiryska ställning, hvars lösen var: vi hafva 1808 att hämnas och 1812 att omarbeta! Och med honom instämma, som vi genast skola visa, både Talis Qvalis, Braun, Nybom, och, hvad tidningsartiklar beträffar, icke minst Ridderstad.

»Hämd och krig» låter det hos dem alla, och det faktum, att man hade »krigsteatern» in på lifvet, gjorde helt visst sitt till att öka stundens krigslust. »Krigsteatern i Östersjön» är en stående rubrik i detta års tidningar.

Mången kan måhända tycka, att det endast låg något öfverspändt och sväfvande i oppositionsskaldernas förbittring mot Ryssland, i deras i våra ögon fåvitska förhoppning, att svenska fanor ännu en gång skulle kunna fladdra från kusterna på andra sidan Ålands haf, att Sverige i förening med Frankrike skulle bryta mot Carl Johans ryska politik och vinna hämd öfver Ryssland för 1808—1809; men saken är dock den, att desse skalder, då de polemisera emot Carl Johan och hans politik, se det förflutna i sin egen nutids, krimkrigets ljus.

I de år, då den väldige zar Nikolaus blir förödmjukad, då Malakov stormas och Sebastopol faller, då franska och engelska flottor hota Kronstadt, då marskalk Canrobert kommer till vårt lands hufvudstad, och då Oskar I

ingår novembertraktaten, då man ännu har i färskt minne ryska hotelser mot Sverige och Norge med anledning af Finnmarksfrågan och skeppshandelsfrågan och då nu utsigt gifves till vedergällning, i dessa år är det ej underligt, att rysshatet och hoppet om, att Sverige ännu en gång skulle kunna triumfera öfver Ryssland åter lefva upp i dikten. Det var de stora europeiska händelserna, som gåfvo lyftning åt vår fosterländska diktning, som bestämde pressens hållning och som till slut förmådde konung Oskar att bryta mot sin faders på dennes tid för Sverige säkerligen gagneliga, men dock i grunden onationella och för folket motbjudande utrikespolitik, en brytning, som på grund af den stora försigtighet, hvarmed den skedde, ej var nog grundlig för att tillfredsställa de längre gående skaldepolitikernas önskan.

När man tänker härpå, visar det sig altså, att dessa 1840-talets frihetsskalders diktning ingalunda sväfvar i luften, utan har sin fasta botten i de europeiska världshändelserna och i det svenska folkets sinnesstämning, sådan den visat sig ända från århundradets början.

Ryssfiendtligheten och den gamla oviljan mot Carl Johans politik fingo år 1855 bl. a. sitt klara uttryck i hvad Ridderstad yttrade i Östgötakorrespondenten:

»— — — Alla de ofantliga uppoffringar, som nationerna gjort för betryggandet af kulturens rättigheter och utveckling, alla de fälttåg, hvarigenom, efter revolutionens utbrott i Frankrike en nyare tids idéer började plantera sina standarer vid sidan af de europeiska tronerna, alla de segrar, som stora sanningar vunnit, sedan strömmar af det ädlaste blod flutit, alt detta gjordes om intet af en enda man, af Carl XIV.

Alla de skakande hvälfningar, som genomgått vårt eget fädesneslands historia och småningom framkallat 1809, alla våra utmärktaste mäns redlighet och mest fosterländska värksamhet; alla det svenska folkets från Rysslands sida lidna oförrätter och däremot gjorda uppoffringar — — — alt detta förspildes, vanvårdades, förfuskades, afleddes i en främmande kanal af en enda man, af Carl XIV Johan.

Och orsaken härtill?

Landet trodde honom vara fransman, men han var ryss. — — —»

Efter en öfvergång till den dåvarande ställningen (1855), då en annan Napoleon kastat stridshandsken till Ryssland, i allians med England, fortsätter han i samma ton:

»På denna allians... hvilka oegentligheter den än i sin början har förevisat — synas de europeiska folken med förtroende kunna bygga.

Sådan är den allmänna stämningen, men hurudan är Sveriges?

Sveriges Regering vågar icke utsträcka sin hand hvarken till höger eller venster.

Sveriges Regering vågar icke uttaga ett steg hvarken för eller emot någon makt.

Sveriges Regering vågar icke uppriktigt tillkännagifva halten af sina tänkesätt hvarken utom eller inom landet.

Sveriges Regering maskerar sig för omgifvande nationer med neutraliteten. — — —»

Orvar Odd yttrar sig i samma anda; han börjar sin förutnämda broschyr »Tvänne vändpunkter» med starka anklagelser emot Carl Johan och dennes »gigantiska» sätt att tillgodose sitt nya fosterlands intressen.

»Carl Johan,» säger han på ett ställe i denna bok, »öfverlämnade sig åt ett själfbedrägeri af det fabelaktigaste slag, då han trodde, att då han, Bernadotte — enligt hans egna ord (bref från C. J. till Alexander af d. 2 maj 1813, Schinkel-Bergmans Minnen del. 7 bilagan 34) — »glömde blodsband, barndomsminnen, tacksamheten mot de franske soldaterna, hvilka han var skyldig sin ära, alt för att tjäna Ryssland», den svenska nationen äfven skulle, förgätande *sina* blodsband, *sina* minnen, *sin* tacksamhet emot gamla vapenbröder, hafva glömt Finland för att *endast* eftersträfva Norge. — — —» Att vidare Carl Johan »blind för dessa grafvar öfver trohetens tusentals martyrer, resande sig vid hvarje fjät på Finlands jord, döf för dessa hämdens och förtviflans skri, darrande ännu genom den luft, som han där andades,» slöt vänskap och »familjefördrag» med Ryssland och därmed kastade Sverige in i ett slags »helig

allians», i grunden föga olik eller föga mindre framtidsvigtig än den, hvarmed Ryssland till senaste tider förstått att hålla de tyska stormakterna och därmed på sätt och vis hela den tyska politiska utvecklingen i schack och tillbaka inom om möjligt alt mera inknappade gränser, — *detta* kunde Sturzen-Becker, denne »äkte svensk», ej smälta, han som lefde på en tidpunkt, då han just trodde sig se, med åren 1812—1848—1855 som stödjepunkter, det ödesdigra inflytandet af denna »allians»; *detta* kunde Orvar Odd ej förlåta den man, som han ansåg ej vara svensk i hjärtat, och som han beskylde för att ej tillgodose Sveriges intressen, ty Sveriges lösen var då (1812), som i dag (1855): *för* Frankrike, *mot* Ryssland; *detta* var nationens vilja trots det Napoleonska »världstyranniet», detta dess öfvertygelse och dess hopp. Till ytterligare bekräftelse anför han ett par citat ur Schinkel-Bergmans minnen, som visa, huru hären vid tiden för Napoleons ryska fälttåg »var helt och hållet intagen för Napoleon, att själfva soldaterna voro smittade af samma hänförelse, ja, det fans knapt någon koja så liten och aflägsen, att namnet Bonaparte ej banat sig vägen dit.»

Orvar Odd själf tager lifligt parti för Napoleon och söker försvara honom emot beskyllningen att vara en *folkens* förtryckare, han var enligt honom tvärtom en *konungars* förtryckare. »Det bästa beviset för att Napoleon, hur de gamla *dynastierna* än måtte protestera, ägde i själfva värket i djupet af *nationerna* en ganska tacksam jordmån för sin bedrift, ligger för öppen dag i det fenomen, att de mångahanda nya institutioner, han strödde omkring sig, hvar han drog fram — organisatör och politisk skapare midt i vapenbraket — fattade — — — nästan ögonblickligt rot öfveralt och hafva flerestädes ända intill den dag i dag är, öfverlefvat hans makt, varaktiga monumenter af hans snille.»

Orvar Odd, denne revolutionens anhängare, frihetsvännen, folkvännen, ägnar envåldshärskaren Napoleon sin hyllning.

I den bekanta dikten »L'homme de la destinée» besjunger han denne, sådan han drömt sig honom, i den stund, då han, Napoleon, stående på Elbas klippbrant, ser solen stå upp ur hafvet:

En stund ännu han dröjer;
Alt mera eldig blir hans blick,
Sitt hufvud han högre höjer,
Hans lilla figur får käjsarskick.

»Rätt så! . . . Hvilken syn! hvad lära!»
Han talar till slut, »*det* är majestät,
Det är lif, och lif med ära!
Alt annat, alt annat — o, hvad är det?

Sin egen bana att vandra,
Af ingen stäfjad uppå sin färd,
Och höjd öfver alla andra
Och fyllande med sin glans en värld.

Och jagande mörkrets demoner
Och lysande mänsklighetens fjät
Och ströende åt miljoner
Sin allmosa ut! det är majestät!

Sådan — i strid mot mörkret för mänsklighetens sak, ser Orvar Odd Napoleon, medan Beppo i sin ordning hänförd prisar hans »lif med ära», hans krigarsnille; exempelvis i dikten »Grenadieren»:

Med lifbataljonen i têten,
Som alltid var honom så kär,
Och falkblicken stolt och förmäten,
I spetsen för hela sin här,
Satt, blott med ett ridspö beväpnad,
På lifhingsten, ramsvart som kol,
Titanen, monarkernas häpnad
Och stora arméens idol.

— — — — — — — — — —

Men gräfvas vi än ned i jorden,
Napoleons rykte ändå
Ju flyger från södern till norden
Med Corsicas örn i det blå.
Djupt Clio i häfderna präglar
Historien om våra krig;
Ha, präktigt i ethern du seglar,
Condor! Vi knäfalle för dig!

Äfven i dikten »Ney» samt i »Tambourmajoren», som döende och tryckande hederslegionens kors till läpparna hviskar: »vive l'empereur», framkommer Beppos beundran för Napoleon.

Också Ridderstad hembär i sina »Tids- och krigsbilder» Napoleon sitt lof, t. ex. i »Napoleons svärd»:

Napoleons svärd! Säg, såg du väl dess flamma?
Det brann i seklets djärfva jättehand,
Och tiders vishet bodde i detsamma;
Det var ej till för ett, men alla land.

— — — — — — — — — — — — — —

Liksom ett norrsken, midt i allo landen
Må svärdet brinna med sin evighet,
Bevakadt utaf slägterna, till anden
Står upp beväpnad, som skall föra det.

— — — — — — — — — — — — — —

Till strid, till strid! Då skall det åter dragas,
Och segersäll skall man ur huse gå,
Och fanor svaja, nya segrar dagas,
Napoleons värf är först fulländadt då.

»Huru kommer det sig,» frågar danske skalden Goldschmidt, »att man i ungdomen kan vara hänförd både för den franska revolutionen och för Napoleon, som satte sin järnhäl på densamma? Det kommer sig af, att man i sitt innersta hjärta hyllar geniet och lidelsen, vare sig det är ett folk eller en person, som framträder som geni och höjer sig med makt.»

Detta må gälla för ungdom i allmänhet; för de svenske frihetsskaldernas räkning skulle vi därtill vilja lägga: just det, att de voro svenska, gaf dem denna hänförelse för Napoleon, i hvilken de sågo den ende, i hvars hand det låg att kufva Ryssland.

Ehuru det ej kan nekas, att en varm och lefvande svenskhet framgår ur våra skalders både publicistiska och poetiska uttalanden, kan vår tid naturligtvis dock icke vara blind för, att de lika mycket misskände Carl Johan som öfvervärderade, ja rent af misstogo sig på Napoleon.

Emellertid öfverflyttades denna sympati för Frankrikes käjsare sedan till Frankrikes *folk*, så att Talis

Qvalis, som förut sagts, 1855 kan kalla Frankrike »vår världsdels hopp», och det är just önskan att sluta förbund med detta land, som fyller sinnena; den nye käjsaren med Napoleonsnamnet återväckte de gamla napoleons-illusionerna; men när intet förbund 1855 kom till stånd, föranledde detta Orvar Odd att i samma broschyr, som vi ofvan citerat, skarpt vända sig emot äfven konung Oskars regering; han antyder, att utgången af »den bedröfligt bekanta svensk-norska interventionen i de danska affärerna 1848» skulle vara föranledd af »lätt igenkänliga, ryska inflytanden.» Och han förutsäger, att »Malmö 1848» skall få sin häfdatecknare, liksom »Åbo 1812» erhållit sin i Schinkel-Bergman, som han oupphörligt åberopar.

Från detta Rysslands intrigspel leder Orvar Odd den svensk-danska neutralitetsförklaringen vid krigets utbrott mellan vestmakterna och Ryssland 1855, hvilken han kallar för ett »recidif af 1812 års politik». »Det är,» säger han vidare, »tio anledningar mot en till att tro, det alt skulle i närvarande stund hafva haft ett helt annat utseende, i fall man 1848 hade handlat så, som man hade bort handla.» Svenska regeringen hade, ansåg han, då bort »visa handling i stället för betänklighet,» bort föra »ett bestämdt språk i stället för att peta med detta 'ins Blaue hinaus' sväfvande note-skribleri fram och tillbaka, varit man i stället för blott — filosof.»

Detta är också andemeningen i hans käcka dikt i Öresundsposten 1848 »Vårt statsskepp», där han just klagar öfver det försigtiga, betänksamma manövrerandet af svenska statsrodret:

Hur länge drömde vid stranden ej,
Förtöjd vid sin gamla kabel,
Du svenska folk, din tröga galej,
Dock fordom reputabel?

Andra kryssade modigt opp
Att pröfva våg och väder,
Stolt med vajande flagg på topp!
(Så gjorde ock våra fäder!)

Men vi på medvind väntade jämt
Inom ständigt samma diktaler
Och lappade våra segel på skämt, ...
Försigtiga amiraler!

Så kom där omsider den väntade vind;
Den sträcker vimpelns tunga,
Den fläktar hälsa kring folkens kind
Och fyller tidens lunga.

Och se, där ilar med säker gång
Re'n mer än en förbi oss,
Om bord är frihet och mod och sång,
Och man vinkar åt oss »adios»!

Men vi, — vi ligga i hamnen än
Och vinda långsamt vårt ankar ...
Vi äro så hjärtans kloka män
Och hvälfva så djupa tankar!

Och följderna af denna betänksamhetspolitik?

»Vi hafva nu,» säger Orvar Odd 1855, »följderna för våra ögon. *Neutralitetspolitiken* — den af kommercerådet Wijk med så mycket kosteligt krydderi inrökta svensk-norsk-danska neutraliteten af 1848 års *medlings-* och *posteleropolitik!* Misèren alstrad af en faute!»

Det är äkta orvar-oddskt språk. Lidelsefullt, entusiastiskt, rakt på sak — »med öppet vizir» strider han, äfven då det gäller att strida mot kung och regering i de ting, i hvilka han anser dessa myndigheter ha missvårdat de nationella intressena. Han är dock, som vi förut sagt, långt ifrån den ende, som vid denna tid, då den europeiska jämvigten så starkt var rubbad, med otålighet knotade öfver den försigtighet, som rådde i Sveriges utrikespolitik. Det är nu, 1855, som Talis Qvalis i Aftonbladet i september skrifver sin storartade dikt »Sveaborg» med anledning af ett falskt rykte om denna fästnings fall; ledd af samma politiska åsigter, af samma sympati och antipati som Orvar Odd, utbrister han med antydan på den »falska alliansen» med Ryssland:

Men vi, vi snärjes än i nätet
Af orklöshet och vankelmod
Och stöda ryggen åt belätet,
Som lifnärt sig med Sveriges blod!
Då britten öfver sina döde
Sin flagga sveper, stolt och fri,
Och Frankrike (det himlen stöde!)
Vår världsdels hopp så väl som öde,
I döden går, hvad göra vi?

Orvar Odd, som hvarken under året 1854, ej häller ännu 1855 låtit en enda dikt bli synlig i sin tidning Öresundsposten, utan endast under rubriken »Memoarer från den förflutna veckan» — gamla Aftonbladsrubriken — haft månget hvasst ord till regeringen, blir nu, möjligen af Talis Qvalis' dikt Sveaborg, plötsligt inspirerad, och redan i det nummer, som utkommer omedelbart efter detta poem varit synligt, skrifver han d. 17 sept. i Öresundsposten i stället för den vanliga veckoprosamemoaren en dikt, hvarur meddelas:

Hvar är han nu, din flotta, zar!
— — — — — — — — — — —
I sank! i spillror! Röken bolmar
Ännu från brända skrof och däck.

Din fästning? detta gråstensblock
Som skulle trotsa Europa!
Den ramlade *ändå* tillhopa,
Den föll i grus och aska *dock:*

Där blef din sena huggen af,
Där blef din kraft för evigt bruten!
Och denna sjö, som den höll sluten
Är från i dag det fria haf.

Den klon, du örn! ej mer som förr
Du spänner öfver land och vatten.
Och grannen vid Bosporn om natten
Kan vara säker för sin dörr.

Den *andra* klon! . . . grip lagom stort!
Drag in i tid de krumma naglar!
Härnäst det *norrut* svärdslag haglar
Hvad än ej skett, kan då bli gjordt.

När denna timma slår en gång,
Skall, hoppas jag, vår svenska fana
I leken vara med och mana
Utur mitt bröst en bättre sång.

Nu är det, som Braun, den äljes alt annat än krigsdyrkande, faller in i skaldebrödernas sång, nu anser han stunden för ett *folkets* krig inne; och i dikten »Krigssång» utbrister han:

För länge vårt läjon, vårt svenska nu har
På vissnade lagrarne legat;
För länge, det känne vi djupt enhvar,
De svenska kanonerna tegat.
De dundrade fordom dock vida omkring
För ljus och för frihet — två härliga ting —
Och vigarf vi hafva till Ryssland.

Medan Talis Qvalis vid det falska ryktet om Sveaborgs fall utropar:

Hur ville vi ej gärna köpa
Med blod hvar sten af Sveaborg!
Fans det en plan vi gömde inne,
Så var det hämd för Sveaborg,

så har Braun ännu klarare ord för fosterlandsvännens smärta:

Mitt svenska sinne, o det må väl blöda,
När stum jag ser på Sveas *forna* borg,
Där stenarna, de kalla och de döda,
Påminna lifligt dock om Sveas sorg.
Hvem tog väl frukten utaf all vår möda?
Jo, *Örnen* köpte den på svekets torg.

Och då Talis Qvalis på sitt vanliga otvetydiga sätt förklarar att

För oss och zarerna allenast
Fins icke rum på samma jord,

utropar Braun med något af den förres lidelse och kraft samt med all sin egen värme:

För Sveriges, för Finlands, för frihetens skull,
Upp, upp för att hämnas på Ryssland!

Alldeles i en och samma tonart uttala sig åter en gång alla tidens skalder, så dikta både Beppo och Nybom, och äfven Ridderstad visar sig vara lika intensiv rysshatare på värs som på prosa; så t. ex. utbrister han i »Tidsrunor», romansen »Edvard och Welika»:

En vingad jättekung jag ville vara,
En nordan, mäktig i sin flygt att se.
Då skulle jag utöfver Niemen fara
På spända vingar, med en polsk armé.
— — — — — — — — — — — — — —
Nu vill jag mig dock fort till strids begifva,
Och om jag kunde, Gud! med dig, mitt svärd,
En dödssång djärft på Rysslands panna skrifva,
Jag ville dö — jag vore döden värd. —

Hämd mot Ryssland, intet förbund med Ryssland — det är härför de unge frihetsskalderna arbeta, det är detta de åtrå nu, då de tycka tillfället själfmant erbjuda sig; Talis Qvalis förklarar:

Af alt vi sångare fått främja
Vi velat *ett* egentligen:
Bekämpa denna falska sämja,
Så enskildt som offentligen.

Att denna deras och en stor del af landets önskan ej realiserades var den starkaste grunden till deras missnöje äfven med konung Oskars regering. Hvad Orvar Odd beträffar, har detta redan framgått af hans nyssnämda broschyr. Utan tvifvel ha de eldats af Viktor Emanuels och Cavours beslutsamma, direkt ryssfiendtliga politik, vid sidan af hvilken konung Oskars tog sig så färglös och matt ut. De betänkte säkerligen ej, att för de förre, som hade Italiens enhet med Frankrikes hjälp som sitt sista mål att kämpa för, var ett djärft uppträ-

dande tillfullo motiveradt, medan detta ingalunda kunde sägas vara fallet med Sverige, ty här hade en Cavours dristighet förvandlats till en äfventyrlig dumdristighet, då vårt land ju intet reelt hade att vinna men så mycket mera att sätta på spel. Insigten härom måste dock till slut hafva uppgått för de unga skalderna, ty det omtalade missnöjet upplöstes i vackra ord af erkännande och tacksamhet vid konung Oskars död, att döma både af Brauns vackra dikt vid detta tillfälle och framför alt af Orvar Odds storslagna sorgesång, där han ger fullt erkännande åt kung Oskar, som såg längre än den eldiga »frihetens sångarätt», och detta erkännande är prägladt af samma ärliga uppriktighet som fordom hans klander:

Och skall det bli *vårt* värf och bli vår ära,
Vi simpla krigsmän i ett annat läger,
Vi frihetens försmådda sångar-ätt,
Att till hans grift vår aktnings fana bära. —
— — — — — — — — — — — — — —
Vi vilja minnas honom, vi de samme,
Som ofta korsade med *hans* vår klinga
Och sågo annorlunda, än *han* såg;
Vi detta minne i vårt hägn anamme
Och vilja det ett eftermäle bringa
Och se i bottnen af hans lefnads våg;
Det är han värd att kommas så ihåg,
För hvad i detta kungahjärta ädelt låg.
— — — — — — — — — — — — — —
När mest vi tviflade, när minst vi visste,
Han mera svensk än nånsin gick sin bana,
Fast ej han sade mången hvart han gick;
Om rätta vägen tog han icke miste,
Fast han lät ingen sitt kompass-streck ana,
— Det var nu *hans* natur hans statsmansskick.
Att han ett bifall mindre därvid fick,
Ett misstro mer, det vilseledde ej hans blick.
Vi älska månge mer det öppet djärfva,
Den kraft, som med trumpetarn vid sin sida
Tar jägarkedjan med sig »en avant!»
Dock låter ära sig också förvärfva,
Och ny terräng med annat sätt att strida.

Med mera fyndig plan än vapenklang,
Och det var hans förtjänst, hans chefstalang,
Att vinna, fast ur skidan aldrig svärdet sprang.

— — — — — — — — — — — — — —

Frid med din skugga! Tack för hvad du gifvit,
Ej några bländande, men många goda
Kapitel af vår yngsta sagoflock!
Vår häfd har blad alt nog. dem svärdet skrifvit
Med röda drag — bedriftens fingrar bloda —
Nog af epik, af tragedier ock;
Och jämväl du skall ha din ära dock,
Du *Fredens* konung med för tidig silfverlock!

6.

Den kanske något sväfvande radikalism, som utmärkte Orvar Odd både i hans ungdom och äfven under hans bästa mannaålder, öfvergick dock mer och mer till en rent svensk folklig åskådning; den utbyttes visserligen aldrig mot konungskhet utan förbehåll, men mot en konungskhet, liknande den, som utmärkte Talis Qvalis och som äfven hos Orvar Odd får sitt uttryck i dikter till Carl XV — »Reformkungen», den »folkkäre» kung, som alltid var med folket.

Det är, då kung Carl d. 5 jan. vid 1863 års riksdag själf framlade sitt förslag till en fullständig ombildning af nationalrepresentationen, som Orvar Odd ägnar honom sin sång, »Reformkungen»:

— — — Denna stund
Med gåfvan af ett stort förbund
Skall femti år försona.
Salut med hurra, pomp och ståt,
Med pukor och basunalåt,
För »nummer femton, Karl Framåt»,
För volontärn i krona!

Salut med skyldrade gevär
Så lång som hela linien är,
Salut för »Cæsars lycka!»
När kung och folk till sammans stå,
Quis contra nos? hvem skulle då
Väl spärra vägen för de två
Och segern från dem rycka?

På samma sätt uttalar han sig äfven i »Stanzer för dagen», 1865, då han med anledning af samma representationsförslag antyder konungens hållning i frågan:

Det är, hvad världen borde hänryckt kalla
En sekularisk föresyn för alla,
Förbundet, trofast slutet hand i hand,
Imellan kung och folk och tron och land!

Och medan han i sin dikt vid konung Oskars död erkänner betydelsen äfven af *fredens* värf, betonar han detta ännu starkare i sitt kväde till Carl XV vid invigningen af Landskrona och Helsingborgs järnväg 1865, då han säger:

Hell dig, kung Carl! hvar hälst det mandom kräfves
Där är du främst, men freden har också
Af idrott nog, vi vänta ej förgäfves,
Att äfven där du skall ibland oss stå;
Som hittills för oss an i slutna leder
Till arbetets bedrift, till mödans heder!

* * *

Vi ha altså följt Orvar Odd från hans krigiska stormlåtsperiod till den tid, då han ridderligt erkände konung Oskars fredspolitik: nu står han till sist ädelt gripen af den nyaste tidens arbete och sträfvan.

Orvar Odds redan påpekade varmt folkliga tänkesätt värka nämligen, att hans sympati gör sig gällande lika starkt som någonsin för Polen och Danmark, just för de stora reformer, som under Carl XV:s regeringsår ägde rum i landets inre förhållanden, och hvilka han följer med en hänförelse och en ifver, som får sitt bästa

uttryck i de nyss nämda präktiga sju smådikterna »Stanzer för dagen», 1865. I den första af dessa gifver han det liberala partiet denna uppmaning, hvars ridderliga ton är ett vackert bevis på hans eget sinnelag:

Kring tidens, kring den nya tidens fana
I sluten edra leder, svenske män!
Stark vilja re'n är halfvägs bruten bana,
Godt hopp förkortar hvad som är igen;
Friskt mod, må se'n det bära eller brista!
Men *ridderligt*, mitt folk, in i det sista,
Med öppen panna midt i dagens sken!
Och som din sak är god, håll skölden ren!

Öppen panna, öppet vizir — Orvar Odd käns igen på detta, denne eldige, käcke, men alltid ärlige man, som så gärna är med om att slåss för en god sak, men för hvilken det dock ej är nog med att rätt och slätt slåss, utan — som han med förtjusning uttrycker sig om den lilla franska literaturtidningen »La Petite Presse's» strid mot Emile Augier och franska akademien — »att slåss med öfvertygelse, med fröjd, med hjärtans lust,» men också: »*ridderligt* in i det sista.» Han älskar ingen som hälst strid i och för sig, utan stridens frukter; så då han 1863, med mera lugn än 1848, ser tillbaka på det af honom så högt älskade »gamla Sveriges» utveckling under de senaste årtiondena, yttrar han i »Intryck under en sommarresa», under hvilken han genomfarit och grundligt lärt känna förhållandena i en stor del af landet: »år 1848, när hela Europa rörde på sig, då gnuggade vi oss visserligen litet i ögonen och sågo på klockan, men vi vände oss endast om på bädden och slumrade så smått in igen; då hissade det danska folket alla sina segel och lät oss bli efter; nu ser det nästan ut, som om vi på en gång icke blott skulle hinna upp de goda danskarna, utan segla förbi dem med ens. *De* hafva ännu i dag icke kommit längre t. ex. med ordnandet af sin kommunalstyrelse — — — *vi* hafva under tiden fått våra landsting fullt organiserade. — — — Det rörer sig för ögonblicket mycket saker i hvar vrå af det gamla Sverige, det arbetas, spekuleras, *vågas*. Man behöfver endast i förbifarten titta in här och där i våra provinser,

för att öfvertygas om, hur den allmänna andan har kommit i farten, hur företagsamheten* för hvar dag eröfrar nya terränger, hur det har vuxit kraft i armarne och mod i sinnena.»

Allmänandan åter — »och om något behöfs i vårt land är det i hög grad just detta,» yttrar han på ett annat ställe — skapas af män, som sätta en ära och glädje uti att vara *gagnande medborgare;* detta framkommer äfven i en af hans ypperliga »Stanzer för dagen», då han, åter syftande på representationsförslaget, säger till adeln:

De gamla anor bytas ut mot andra,
Medborgardygdens — mer än börd och blod —
Och bättre än med ärfda sporrar vandra
Är själf förtjäna dem med idrott god.

Det är denna hans uppfattning af medborgerlighet och allmänanda, som låter honom — måhända, ja, helt visst den förste i Sverige — redan 1845 se och uppskatta betydelsen af den på initiativ af biskop Grundtvig stiftade »nya skolan i Rödding i norra Slesvig», den första folkhögskolan, »denna vackra och patriotiska inrättning,» hvars uppgift, »att meddela allmogens söner den något universellare bildning, som de annars hittills måst söka vid statens lärovärk — — — utan tvifvel skall gifva en mäktig lyftning och påskynda utvecklingen af alla de hälsosamma resultater, man däraf lofvat sig.»

Knappast något vittnar *så* mycket om Orvar Odds skarpa blick att upptäcka den nya tidens hjälptrupper, som just detta sympatiska uttalande för folkhögskolan, och detta redan året efter det den blifvit upprättad i ett annat land, hvilket är så mycket mer förvånande, då man betänker, att ännu i dag så många svenskar icke känna denna inrättning, i trots af att de nu i 24 år i sitt eget land haft den i full lifsvärksamhet midt för sina ögon.

Hvad som helt visst bidrog till, att Orvar Odd så väl trifdes i Danmark och kände sig så mäktigt dragen till detta, som han säger, lyckliga folk, som »förstår vara

* Detta sades i en tid, då järnvägar började anläggas öfver hela landet.

gladt med en mark på fickan, hos hvilket öfverflödets 16-skillingar icke gärna fattas för någon, som *kan* arbeta och sätter sin ära i att göra det,» det var, utom skandinavismen, den folkliga andan, som rådde här, den större jämlikheten och mindre klasskillnaden. Som en typ härför nämner han Tivoli i Köpenhamn — det enda ställe i Europa, där man »för 16 skillingar får så mycken valuta,» där man ser »prins Fredrik af Hessen och diverse kända figurer af corps diplomatique» trängas ute på gångarna bland »amagerpigor, bondflickor från Nordsjälland, etatsråder, studenter, löjtnanter, främlingar från alla väderstreck, eleganta damer af le beau monde, nätta sypiger och aktningsvärda handtvärksmadamer, bönder, soldater och professorer» — kort sagdt, hela samhället kan mötas på samma plats och i all gemytlighet »more sig öfver en och samma sak». »På en af bänkarna utanför à Portas kafé,» säger han vidare i »Hinsidan sundet», »igenkänna vi grefvinnan X*** med ett antal uppvaktande kavaljerer; på bänken närmast sitter, om jag ej misstager mig, min hederlige skomakare med sin familj och dricker té »med kager». Fullkomlig jämlikhet och allmän trefnad.»

Det är dock ej endast detta, han skattar, ej endast danskarnes Tivoli såsom ett »distraktionsmedel». Det är den tanke, som här blifvit förvärkligad, tanken att skaffa folk af alla klasser tillfälle till uppfriskning af godt slag; »ty,» säger han i samma skildring, »lika visst, som det är, att något hvar här i världen behöfver litet emellanåt en hvila, en förströelse efter arbete och mödor, lika mycket måste det ligga i den nya tidens intresse, att ett sådant tillfälle till att njuta en smula af lifvets behagligheter må komma så många som möjligt till godo, att hela den stora massan må blifva i stånd att, också den, erhålla en del af dessa ädlare förlustelser och vederkvickelser, som förut varit ett slags privilegium för de bättre lottade klasserna i samhället. — — — Alt som går ut på att för den stora massan lätta tillträdet till lifvets ädlare nöjen, är altså, från denna sida taget, en handling i tidehvarfvets anda. — — —»

Orvar Odd griper äfven här i dess första brodd en framtidstanke, som just i våra dagar håller på att förvärkligas i världsstaden vid Themsen, där grunden

för kort tid sedan lades till det s. k. »Folkets Palats», afsedt för de kroppsarbetande klassernas vederkvickelse.

Att Orvar Odd för flera tiotal af år tillbaka så förstod och uppfattade massans behof af och rätt till — ej endast politisk frihet — utan till upplysning, förädlande nöjen, det visar, huru djupt han tänkt sig in i det, som utgör demokratiens kärna: människans värde såsom sådan, oafsedt alla yttre förhållanden; och såsom vi förut sagt, det är framför alt det *svenska* folkets höjande, för hvilket han arbetar under sina sista års politiska sträfvan.

Vi se honom konsekvent in i det sista; i det minsta, som i det största trogen den »trofasthetens religion», han i den förut omtalade »Tillegnan» till sina vänner sagt sig tillhöra.

Mer än någon annan af sina samtida, hade Orvar Odd öppet sinne för alt, som i tiden rörde sig omkring honom, vare sig det frambröt med kraften af ett revolutionsdån eller det kräfde ett fint gehör, när det kom som en stilla hviskning om något för folkets framtid lyckobringande; ja, innan han gick ur tiden, värmdes han af och gaf märkvärdigt klara uttryck åt tankar, som först nu i de senare åren vunnit någorlunda fast form.

Som ett slutomdöme om honom kunna därför med fog sättas de ord, vi redan en gång anfört:

Det känner jag vid mig själf, att jag vid fanan
Har intet svikit och ingenting förrådt.

Våra skildringar äro härmed afslutade.

Vi hafva altså i »Frihetens sångarätt» i Sverige på 1840-talet funnit skalder, hvilkas diktning, mer eller mindre utgången ur romantikens dunkel och till sin första början bärande dess drag, snart träder fram i det värkliga lifvets ljus för att, käckt och fördomsfritt, slå till revelj för sin tids bästa idéer: Nordens enhet, ordets frihet, en ökad social jämlikhet, individernas själfmyndighet och nationalitetens rätt.

Utom de i detta arbete framstälda författares samtliga skrifter hafva användts såsom

Källor:

E. G. Geijers samlade skrifter.

Esaias Tegnérs efterlemnade skrifter, utgifna af E. Tegnér.

Ur Esaias Tegnérs papper, urval af E. Tegnér.

Regnbågen af C. F. Ridderstad.

Samlade dikter af C. F. Ridderstad.

Medaljonger och statyetter af Crusenstolpe.

Ställningar och förhållanden, behandlade i bref af Crusenstolpe.

Bidrag till Sveriges literaturhistoria af A. Fryxell.

Sv. Biografiskt lexikon 1848.

Svenska vitterhetens häfder af G. Ljunggren.

Från det förflutna och det närvarande, minnen och tankar af Rudolf Hjärne.

Svenska akademiens handlingar, del. I, III.

Det svenska studentlifvet i tre perioder af A. W.

Blad ur en dagbok af A. Afzelius.

Skildring af de svenske og danske Studerendes gjensidige Besög i Sommeren 1842 ved H. F. Poulsen.

Universiteterne i Christiania og Upsala 1836.

Beretning om Studentertoget til Upsala 1843, afgiven af den danske Bestyrelse.

Berättelse om Upsala studenters skandinaviska fest d. 6 april 1848.

Berättelse om studenttågen sommaren 1845.

Om skandinaviska föreningen och studenttåget från Upsala till Köpenhamn af Atterbom.

Svenskt författarlif på 1840-talet af Emelie Flygare-Carlén.

Fra Fyrrene af O. Borchsenius.

En Sommerrejse i Sverrig 1836 af St. St. Blicher.

Et Ord til det svenske Folk 1810 af N. F. S. Grundtvig.

Kampen for Sönderjylland af Vaupell.

Lars Johan Hierta. Biogr. studier af H. Wieselgren.

C. W. A. Strandberg, en literär studie af E—d.

Kalendrarne Frey 1848, 1849, Skandia 1849, Nordstjernan 1849, Portföljen 1849, Herta 1840—41—42, Norden 1851, Dannebrog 1882.

Öresundsposten 1848, 1854, 1865, 1867.

Aftonbladet 1830, 1834, 1836, 1837, 1838, 1841, 1842, 1843, 1844, 1848, 1855.

Svenska Biet 1841, 1842, 1844.

Nyaste Freja 1841.

Nya Dagligt Allehanda 1848.

Snällposten 1848.

Jönköpingsbladet 1848.

Liten lefver än 1843.

Falken 1843.

Arlekin.

Svalan 1873.

Mariestads Veckoblad 1835, 1836, 1837, 1838.

Östgötakorrespondenten 1848, 1855.

Lunds Veckoblad 1837, 1839, 1841, 1842, 1843.

Nya Skånska Korrespondenten 1845, 1848.

Sv. Familjejournalen 1883.

Brage og Idun 1839.

Dessutom har förf. haft tillfälle att begagna sig af såväl skriftliga som muntliga upplysningar af personer, som på ett eller annat sätt stått i förbindelse med ifrågavarande skalder.

Innehållsförteckning.

Studentskandinavismen.

Johan Nybom.

C. W. A. Strandberg (Talis Qvalis).

Wilhelm von Braun.

Oskar Patrik Sturzen-Becker (Orvar Odd).

89099895872
B89099895872A

89099895872
b89099895872a